

ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์
พระพุทธศาสนาเถรวาทกับสังคมไทย
A COMPARATIVE STUDY OF BIRTH TRADITION
IN THERAVADA BUDDHIST TEXT
AND THAI SOCIETY

พระธวัชชัย ญาณธโร (ศิริสุขชัยวุฒิ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา พระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์
พระพุทธศาสนาเถรวาทกับสังคมไทย

พระธวัชชัย ญาณธโร (ศิริสุขชัยวุฒิ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา พระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

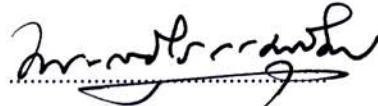
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**A Comparative Study of Birth Tradition
in Theravada Buddhist Text
and Thai Society**

PHRA TAWATCHAI YANATAROO (SIRISUKCHAIWUTI)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E.2011**

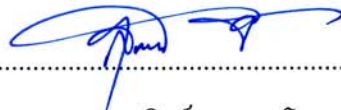
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา



(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์



ประธานกรรมการ

(พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, ดร.)



กรรมการ

(ผศ.ดร.ไพศาล สรรสรวิสุทธ์)



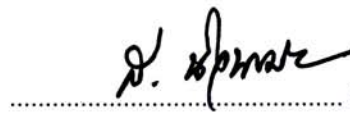
กรรมการ

(พระเทพปริยัติเมธี, ผศ. ดร.)



กรรมการ

(ดร.อธิเทพ ผาธา)



กรรมการ

(ดร.แสวง นิลนามะ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระเทพปริยัติเมธี ผศ.ดร.

ประธานกรรมการ

ดร.อธิเทพ ผาธา

กรรมการ

ดร.แสวง นิลนามะ

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์	: ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เถรวาทกับสังคมไทย		
ผู้วิจัย	: พระธวัชชัย ญาณธโร (ศิริสุขชัยวุฒิ)		
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)		
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์			
	: พระเทพปริยัติเมธี, ผศ.ดร.	ป.ธ.๕, กศ.ม., พธ.ด., รป.ด.	
	: ดร.อริเทพ ผาธา	ป.ธ.๔, พธ.บ., พธ.ม., พธ.ด.	
	: ดร.แสวง นิลนามะ	ป.ธ.๗, พธ.บ., พธ.ม., พธ.ด.	
วันสำเร็จการศึกษา	: ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕		

บทคัดย่อ

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นวิทยานิพนธ์เชิงคุณภาพ (Document Reserch) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับสังคมไทยโดยผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ คือ (๑) ศึกษาประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) ศึกษาประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทย (๓) ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับสังคมไทย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อแรกพบว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทได้กล่าวถึงการเกิดว่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการได้ชีวิต โดยมีหลักธรรมที่สนับสนุนการเกิดคือ หลักอทิปปัจจยดา หลักปฏิจสมุปบาท กรรมและสังสารวัฏ ประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดในพุทธกาลมี ๒ ระดับ คือ ราชสำนัก และ ประชาชนทั่วไป โดยมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ และศาสนาอื่น ๆ พระพุทธศาสนาเห็นว่า การมีประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิด เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทำให้มนุษย์รู้จักคุณค่าของการเกิด และทำให้มนุษย์ได้มีโอกาส มีปฏิสัมพันธ์กันในประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดในแต่ละครั้ง

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่สองพบว่า การเกิดในทางสังคมไทย ได้แก่ ๑. การคลอดออกจากครรภ์มารดาแล้วมีชีวิตอยู่ ๒. ในทางกฎหมาย หมายถึง การคลอดออกจากครรภ์มารดาแล้วมีสภาพของความเป็นบุคคลตามกฎหมาย โดยการอธิบายตามหลักทางวิทยาศาสตร์ การเกิดเริ่มจากเชื้ออสุจิของผู้ชาย ผสมกับไข่ของผู้หญิงขณะมีเพศสัมพันธ์ ทำให้เกิดการพัฒนาการของชีวิตขึ้น ซึ่งการเกิดในสังคมไทยมีประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้องหลายประการ สรุปแบ่งออกเป็น ๒

ระดับ เช่นเดียวกัน ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทยให้คุณค่าอยู่หลายประการคือ คุณค่าในการเกิดเป็นมนุษย์ คุณค่าในการทำความดี และ คุณค่าในการตอบแทนบิดามารดา เป็นต้น

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่สามพบว่า เมื่อเปรียบเทียบประเด็นเกี่ยวกับการเกิดในพระพุทธศาสนากับสังคมไทยพบว่า มีมุมมองเกี่ยวกับการเกิดคล้ายคลึงกัน คือ เห็นว่าการเกิดเป็นเรื่องของเหตุปัจจัย การเกิดเป็นเรื่องของธรรมชาติ แต่มีความแตกต่างกันในประเด็นเกี่ยวกับจิตวิญญาณ เนื่องจากพระพุทธศาสนาเห็นว่า การเกิดจะสมบูรณ์เมื่อมีวิญญาณมาปฏิสนธิ ส่วนการเกิดในสังคมไทยตามทัศนะของวิทยาศาสตร์ ไม่ระบุดังวิญญาณหรือสัตว์ที่จะมาเกิด ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดทางพระพุทธศาสนาและสังคมไทย มีความแตกต่างกันทั้งในส่วนของพิธีการและความเชื่อ ส่วนที่คล้ายกันคือ เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่มารดาผู้ให้กำเนิดและบุตรที่เกิด

Thesis Title : **A Comparative Study of Birth Tradition in Theravada Buddhist Text and Thai Society**

Researcher : **Phra Tawatchai Yanataroo (Sirisukchaiwuti)**

Degree : Master of Arts (Buddhism Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Theppariyatimathi, Assistant. Professor, Ph.D. Pali IX., M.A., Ph.D.

: Dr. Athithev Phatha Pali IV, B.A., M.A., Ph.D.

: Dr. Sawaeng Nilnama Pali VII, B.A, M.A, Ph.D.

Date of Graduation : February 14, 2012

Abstract

The purposes of this research were : 1) to study tradition concerning the birth in Theravada Buddhist texts, 2) to study the tradition concerning the birth in Thai society, and 3) to compare the tradition concerning the birth in Theravada Buddhist texts and Thai society.

Results of the research

1) The researcher found that Theravada Buddhism mentioned that the birth is one of the processes of life. The Dhamma principles supporting the birth were: I dappaccayata, Paticcasamuppada, Kiamma and Samsaracakka. There were two classes of the tradition concerning the birth in Buddha's life time. : King class and ordinary class concerning the ceremonies and beliefs in Brahma and others. Buddhism mentioned that having the tradition concerning the birth has the benefit as the instrument that makes the human know the value of the birth and makes the human communicate together in the tradition concerning the birth.

2) The meanings of the birth in Thai society are: 1) Taking the birth from mother's womb and surviving, and 2) taking the birth from mother's womb and having the personality. In science, the birth originates from the sperm meeting the egg to fertilize. This makes the development of life. There are two classes of the tradition concerning the birth in Thai society as well as in Buddha's life time. The tradition concerning the birth in Thai society has a lot of values

: The value in taking the birth as the human, The value in making goodness and the value in the gratitude to parents etc.

3) In comparison, the birth in Buddhism and Thai society were found that the perspectives concerning the birth were similar: the birth is the condition and birth is the nature. However, there were the different points concerning the spirit. Buddhism mentioned that the birth is absolute when having the rebirth-consciousness. The birth in Thai society in scientific perspective did not mention the rebirth-consciousness or reincarnated beings. The tradition concerning the birth in Buddhism and Thai society are different in the procedures and the beliefs but are similar in focusing on making the morale the encouragement to the mother and the infant.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เพราะได้รับความช่วยเหลือจากอาจารย์ที่ปรึกษา ได้แก่ พระเทพปริยัติเมธี ผศ.ดร., ดร.อริเทพ ผาธา และ ดร.แสวง นิลنامه ได้กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้วิทยานิพนธ์โดยตลอด รวมถึง พระมหาสุทนต์ อาภากร ดร., ประธานการสอบ และ ผศ.ดร.ไพศาล สรรสรวิสุทธิ กรรมการสอบ ได้เสียสละเวลาอันมีค่า ทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้จบลงอย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอขอบคุณไว้ในโอกาสนี้

นอกจากนี้ ขอขอบคุณบรรณารักษ์ห้องสมุดวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ กรุณาให้ยืมหนังสือพระไตรปิฎกและอรรถกถา และหนังสืออ้างอิงที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัย ขอขอบคุณเพื่อน นิสิตปริญญาโท พุทธศาสนคณาภิณฑิต รุ่น ๑ ที่ช่วยให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือในเรื่องการประสานงาน และบัณฑิตวิทยาลัย ในการจัดให้อาจารย์ที่ปรึกษาได้พบกับนิสิตอย่างต่อเนื่อง

พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระวิเชียรมุนี รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร เจ้าอาวาส วัดพัฒนราษฎร์บำรุง พระอุปัชฌาย์ของข้าพเจ้า ให้โอกาส กำลังใจและให้คำปรึกษาทุก ๆ เรื่อง

คุณแม่เนงคันทวล ศิริสุขชัยวุฒิ, ญาติพี่น้อง, อุบาสก, อุบาสิกา ทุก ๆ คน ได้ให้ความอุปการะทางด้านปัจจัยและกำลังใจ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ลงได้

ความดีและคุณานุประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศเป็นเครื่องบูชาแด่ พระรัตนตรัย แต่บิดามารดา อุปัชฌาย์ อาจารย์ และผู้มีอุปการคุณต่อผู้วิจัยทุกท่าน

พระธวัชชัย ญาณธโร

๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ คำนียามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๕ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท	
๒.๑ แนวคิดเรื่องการเกิดในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๑
๒.๑.๑ ความหมายของการเกิด	๑๑
๒.๑.๒ กระบวนการเกิดเป็นมนุษย์	๑๓
๒.๑.๓ จุดยืนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเกิด	๑๔
๒.๑.๔ องค์ประกอบของการเกิด	๑๘
๒.๑.๕ ปัจจัยให้มีการเกิด	๑๕
๒.๑.๖ ประเภทของการเกิด	๑๕
๒.๒ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๒๐
๒.๒.๑ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของพระพุทธเจ้า	๒๐
(ก) ประเพณีความฝันและการทำนายฝันเกี่ยวกับการเกิด	๒๐
(ข) ประเพณีการดูแลครรภ์	๒๒
(ค) ประเพณีการกลับไปคลอดบุตรที่บ้านเกิดของภรรยา	๒๒

(ง) ประเพณีทำนายนักษะและการขนานพระนาม	๒๒
๒.๒.๒ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของพระสาวก	๒๔
(๑) ธรรมเนียมของพระจักขุบาลเถระ	๒๔
(ก) ประเพณีขออนุญาตจากเทวดา	๒๔
(ข) การให้เครื่องบริหารกรรมก่อนตั้งท้อง	๒๕
(ค) การตั้งชื่อเด็ก	๒๕
(๒) ธรรมเนียมของพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร	๒๕
(๓) ธรรมเนียมของพระมหาปณฺณกเถระและพระจุฬปณฺณกเถระ	๒๖
(ก) ประเพณีการกลับไปคลอดที่บ้านของผู้เป็นภรรยา	๒๖
(ข) ประเพณีการตั้งชื่อ	๒๖
(๔) ธรรมเนียมของพระวนวาสีตีสเถระ	๒๖
(ก) ประเพณีการให้เครื่องบริหารกรรม	๒๗
(ข) ประเพณีเกี่ยวกับการแพ้ท้อง	๒๗
(ค) ประเพณีในวันแรกเกิด	๒๗
(๕) ธรรมเนียมของภิกษุณีปฐาจาราเถรี	๒๗
(๖) ธรรมเนียมของพระวนวัจฉเถระ	๒๘
(๗) ธรรมเนียมของพระสิวลีเถระ	๒๘
(๘) ธรรมเนียมของพระวิมลโกณฑัญญเถระ	๒๙
(๙) ธรรมเนียมของพระนันทเถระ	๓๐
(๑๐) ธรรมเนียมของพระภิกษุณีจาลาเถรี	๓๐
๒.๒.๓ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด	๓๐
ธรรมเนียมของพระเจ้าอชาตศัตรู	๓๐
๒.๒.๔ สรุประเบาะต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกิดในสมัยพุทธกาล	๓๑
๒.๒.๔.๑ ประเพณีการเกิดในราชสำนัก	๓๑
(๑) ความฝันและการทำนายฝัน	๓๒
(๒) ตั้งกรรมและแพ้ท้อง	๓๒
(๓) การให้เครื่องบริหารกรรม	๓๒
(๔) กลับไปคลอดที่บ้านเกิดภรรยา	๓๒
(๕) ทำนายนักษะและขนานพระนาม	๓๓
(๖) ทำบุญวันแรกเกิด	๓๓

๒.๒.๔.๒ ประเพณีการเกิดของสามัญชน โดยทั่วไป	๓๔
(๑) ขอบุตรจากเทวดา	๓๔
(๒) ทำนายฝัน	๓๕
(๓) ตั้งครรภ์และแพ้ท้อง	๓๖
(๔) กลับไปคลอดที่บ้านเกิดภรรยา	๓๖
(๕) ทำนายลักษณะ โดยพราหมณ์ประจำตระกูล	๓๗
(๖) ตั้งชื่อ	๓๗
(๗) ทำบุญวันเกิด	๓๘
๒.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเรื่องการเกิดกับประเพณีเกี่ยวกับการเกิด	๓๙
๒.๓.๑ ชาวอินเดียเชื่อว่าเทวดาสามารถให้บุตรได้	๔๐
๒.๓.๒ การจัดประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดล้วนมีสาเหตุมาจาก ความเชื่อพื้นฐานทางสังคม	๔๐
๒.๓.๓ ประเพณีบางอย่างถือว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสังคม	๔๐
๒.๓.๔ สังคมอินเดียเชื่อว่าพราหมณ์มีส่วนสำคัญในการทำนายลักษณะ	๔๐
๒.๔ คุณค่าการเกิดกับประเพณีเกี่ยวกับการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๔๒
๒.๔.๑ คุณค่าของการเกิด	๔๒
(๑) คุณค่าในการฝึกตนเอง	๔๒
(๒) คุณค่าด้านการบรรลุนิพพาน	๔๔
(๓) คุณค่าด้านการสำนึกต่อบิดามารดาผู้ให้กำเนิด	๔๔
๒.๔.๒ คุณค่าของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด	๔๕
(ก) คุณค่าของประเพณีที่เกิดในช่วงก่อนคลอด	๔๕
(๑) คุณค่าของประเพณีการขอบุตรจากเทวดา	๔๕
(๒) คุณค่าของประเพณีเกี่ยวกับความฝัน	๔๗
(๓) คุณค่าของประเพณีเกี่ยวกับการตั้งครรภ์	๔๘
(๔) คุณค่าประเพณีการให้เครื่องบริหารครรภ์	๔๙
(ข) คุณค่าของประเพณีในช่วงหลังคลอด	๔๙
(๑) คุณค่าของประเพณีการทำนายลักษณะ	๔๙
(๒) คุณค่าของประเพณีการตั้งชื่อ	๕๐
(๑) คุณค่าของประเพณีการทำบุญวันเกิด	๕๐
๒.๕ ท่าทีของพระพุทธศาสนาที่มีต่อประเพณีเกี่ยวกับการเกิด	๕๑

บทที่ ๓ ประเพณีเกี่ยวข้องกับการเกิดในสังคมไทย

๓.๑ แนวคิดเรื่องประเพณี	๕๓
๓.๑.๑ ความหมายของคำว่าประเพณี	๕๓
๓.๑.๒ ความสำคัญของประเพณี	๕๗
๓.๑.๓ ประเภทของประเพณี	๕๘
๓.๑.๔ คุณค่าของประเพณี	๖๐
(๑) ด้านวัฒนธรรม	๖๑
(๒) ด้านศาสนา	๖๑
(๓) ด้านเศรษฐกิจและการปกครอง	๖๑
๓.๒ แนวคิดเรื่องการเกิดในสังคมไทย	๖๓
๓.๒.๑ ความหมายของการเกิด	๖๓
๓.๒.๒ การเกิด : พิจารณาจากระบบการสืบพันธุ์ของมนุษย์	๖๔
(๑) ความรู้เรื่องเพศและระบบสืบพันธุ์ของมนุษย์	๖๔
ก. ระบบสืบพันธุ์เพศชาย	๖๕
ข. ระบบสืบพันธุ์เพศหญิง	๖๖
ค. การมีเพศสัมพันธ์	๖๘
ง. องค์ประกอบของการเกิด	๖๘
๓.๒.๓ แนวคิดเรื่องการเกิดในทางวิทยาศาสตร์	๖๘
๑) การก้าวลงสู่ครรภ์มารดา	๖๘
๒) วิวัฒนาการการเจริญเติบโตในครรภ์มารดา	๖๙
๓.๓ ประเพณีเกี่ยวข้องกับการเกิดในสังคมไทย	๘๒
๓.๓.๑ ประเพณีการเกิดในราชสำนัก	๘๓
๑) ประเพณีพระราชพิธีสมภพ	๘๓
๒) ประเพณีสมโภชพระราชกุมาร	๘๔
๒.๑ ประเพณีสมโภชเมื่อพระราชสมภพได้ ๓ วัน	๘๕
๒.๒ พิธีสมโภชขึ้นอุ	๘๖
๒.๓ ประเพณีสมโภชเมื่อพระทนต์ขึ้น เมื่อทรงดำเนินได้ และเมื่อสร่งน้ำได้	๘๘
๒.๔ พิธีโสกันต์	๘๘
๓.๓.๒ ประเพณีเกี่ยวข้องกับการเกิดของประชาชนทั่วไป	๘๙

๓.๓.๒.๑ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในภาคกลาง	๕๐
(๑) ความเชื่อและประเพณีก่อนการตั้งครรภ์	๕๐
(๒) ความเชื่อและประเพณีเมื่อถึงเวลาดังครรภ์	๕๐
(๓) ความเชื่อและประเพณีก่อนคลอด	๕๑
(๔) ความเชื่อและประเพณีปฏิบัติหลังคลอด	๕๒
(๕) ความเชื่อและการปฏิบัติหลังคลอด (การอยู่ไฟ)	๕๔
(๖) ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของทารกหลังคลอด	๕๖
๓.๓.๒.๒ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในภาคเหนือ	๑๐๐
(๑) ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตั้งครรภ์	๑๐๐
(๒) ความเชื่อเกี่ยวกับการแพ้ท้อง	๑๐๐
(๓) ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาท้องในระหว่างมานลูก	๑๐๐
(๔) การเตรียมตัวก่อนคลอด	๑๐๑
(๕) การดำเนินการในวันที่แม่มานเจ็บท้องและคลอด	๑๐๒
(๖) ประเพณีการปฏิบัติหลังคลอด	๑๐๕
๓.๓.๒.๓ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของภาคอีสาน	๑๐๗
(๑) ประเพณีเกี่ยวกับการตั้งครรภ์	๑๐๗
(๒) ประเพณีเกี่ยวกับการคลอด	๑๐๘
(๓) การปฏิบัติตัวหลังคลอด	๑๑๐
๓.๓.๒.๔ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในภาคใต้	๑๑๒
(๑) ประเพณีก่อนการคลอด	๑๑๓
(๒) ประเพณีในขณะที่คลอด	๑๑๔
(๓) ประเพณีหลังการคลอด	๑๑๕
๓.๓.๒.๕ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของชาวไทยใต้	๑๑๖
๓.๔ คุณค่าการเกิดกับประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทย	๑๑๗
๓.๔.๑ คุณค่าของการเกิด	๑๑๘
(๑) คุณค่าด้านการสร้างความดีให้เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม	๑๑๕
(๒) คุณค่าด้านการสำนึกต่อบิดามารดาผู้ให้กำเนิด	๑๑๕
๓.๔.๒ คุณค่าของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด	๑๒๒
๓.๔.๒.๑ คุณค่าของประเพณีที่เกิดในช่วงก่อนคลอด	๑๒๒
(๑) คุณค่าประเพณีการทำขวัญหญิงที่ตั้งครรภ์	๑๒๒

(๒) คุณค่าประเพณีเกี่ยวกับความฝันและการแพ้ท้อง	๑๒๓
(๓) คุณค่าประเพณีในช่วงคลอด	๑๒๓
(๔) คุณค่าของประเพณีในช่วงหลังคลอด	๑๒๔
๓.๕ ทำทีกของสังคมไทยที่มีต่อประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทย	๑๒๔
บทที่ ๔ วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กับสังคมไทย	
๔.๑ วิเคราะห์สังคมไทยกับสถานการณ์เรื่องการเกิดและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด	๑๒๖
๔.๒ เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์กับการเกิดในทางสังคมไทย	๑๒๘
๔.๒.๑ แนวคิดเรื่องการเกิดในคัมภีร์	๑๒๘
๔.๒.๒ การเกิดในทางวิทยาศาสตร์ (สังคมไทย)	๑๓๑
๔.๒.๓ ทรรศนะเชิงเปรียบเทียบ	๑๓๒
๔.๓ เปรียบเทียบพื้นฐานความเชื่อของประเพณีเกี่ยวกับการเกิด	๑๓๕
๔.๓.๑ พื้นฐานความเชื่อของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสมัยพุทธกาล	๑๓๕
(๑) ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์	๑๓๕
(๒) ความเชื่อทางศาสนาพุทธ	๑๓๕
(๓) ความเชื่อทางศาสนาท้องถิ่น	๑๓๕
๔.๓.๒ พื้นฐานความเชื่อของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสมัยปัจจุบัน	๑๓๖
(๑) ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์	๑๓๖
(๒) ความเชื่อในศาสนาพุทธ	๑๓๖
(๓) ความเชื่อในศาสนาท้องถิ่น	๑๓๖
(๔) ความเชื่อในทางไสยศาสตร์	๑๓๖
(๕) ความเชื่อในทางโหราศาสตร์	๑๓๗
๔.๓.๓ ทรรศนะเปรียบเทียบ	๑๓๙
๔.๓.๔ วิเคราะห์ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทย	๑๔๐
๔.๔ เปรียบเทียบประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของบุคคลในสังคม	๑๔๐
๔.๔.๑ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในราชสำนัก	๑๔๑
(๑) ในสมัยพุทธกาล	๑๔๑
(๒) ในสังคมไทย	๑๔๖
(๓) ทรรศนะเปรียบเทียบ	๑๔๗
๔.๔.๒ ประเพณีการเกิดของสามัญชนทั่วไป	๑๕๑

(๑) ประเพณีการเกิดของสามัญชนทั่วไป สมัยพุทธกาล	๑๕๒
(๒) ประเพณีการเกิดของสามัญชนทั่วไปในสังคมไทย	๑๕๖
(๓) ทรรศนะเปรียบเทียบ	๑๕๗
(ก) ประเพณีช่วงก่อนคลอด	๑๕๗
(ข) ประเพณีขณะคลอด	๑๕๘
(ค) ประเพณีช่วงหลังคลอด	๑๕๘
(ง) ประเพณีในช่วงที่เติบโตแล้ว	๑๖๐
๔.๕ เปรียบเทียบคุณค่าของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด	๑๖๑
๔.๕.๑ คุณค่าในส่วนที่เหมือนกัน	๑๖๑
๔.๕.๒ คุณค่าในส่วนที่แตกต่างกัน	๑๖๓
๔.๖ เปรียบเทียบท่าทีของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด	๑๖๕
๔.๖.๑ ท่าทีต่อประเพณีการเกิดสมัยพุทธกาล	๑๖๕
๔.๖.๒ ท่าทีต่อประเพณีการเกิดในสังคมปัจจุบัน	๑๖๕
๔.๖.๓ ทรรศนะเปรียบเทียบ	๑๖๖
๔.๗ วิเคราะห์ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในพุทธศาสนาและสังคมไทยในภาพรวม (บทสัมภาษณ์)	๑๖๗
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๗๒
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๗๓
บรรณานุกรม	๑๗๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๗๔

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ในการอ้างอิงเอกสารชั้นปฐมภูมิของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ได้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕ โดยใช้สัญลักษณ์และคำย่อตามระเบียบของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ ชื่อย่อคัมภีร์/เล่ม/ชื่อ/หน้า ตัวอย่างเช่น ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๒/๓๑๓. หมายถึง พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๓๒๒ หน้าที่ ๓๑๓. เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.จู.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสูตรตันตปิฎก (บาลี)

ที.ม.	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย	มหาวคคัมภีร์	(ภาษาบาลี)
-------	--------	---	----------	--------------	------------

พระสูตรตันตปิฎก (ไทย)

ที.สี.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มุลปิณณาสกัม	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปิณณาสกัม	(ภาษาไทย)
สั.ส.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ข.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
สั.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	อังกุตรนิกาย	ฉกนิกาย	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)

ข.ธ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ข.อุ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ข.อิตติ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อิตติวุตตก	(ภาษาไทย)
ข.สุ.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุดตนิบาต	(ภาษาไทย)
ข.ชา.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)
ข.ม.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
ข.จரிய.	(ไทย)	=	สุดตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จரியปิฎก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	ธัมมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)
อภิ.ก.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	กถาวัตถุ	(ภาษาไทย)

คัมภีร์ปกรณ์วิเสสและอรรถกถา

มิลินฺทพญหา	(บาลี)	=	มิลินฺทพญหา	(ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี)	
วิสุทฺธิมคฺ	(บาลี)	=	วิสุทฺธิมคฺ	(ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี)	
วนยวินิจฺฉย	(บาลี)	=	วินยวินิจฺฉย	(อรรถกถาพระวินัยภาษาบาลี)	
ปรมตฺถโชติกา	ขุทฺทกปาฐวณฺณา	=	อรรถกถา	สุดตนิบาต	
สุดตนิปาตวณฺณา		=	อรรถกถา	สุดตนิบาต	
ที.ม.อ.	(บาลี)	=	ทีฆนิกาย	สุมฺงฺกลวิลาสิณี	ศีลขุทฺทกคฺคฺกุฏกถา
ม.ม.อ.	(บาลี)	=	มชฺฌิมนิกาย	ปปลฺยสุทฺธิ	มูลปณฺณาสกอกฺกุฏกถา

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติพบว่า ทุกชีวิตที่เกิดมาในโลกนี้ล้วนแต่ถือกันว่าเป็นผู้ที่มีชีวิตคือการได้มีการรับรู้และมีพัฒนาการทางด้านกายและจิตที่สามารถสร้างสรรค์สรรพสิ่งได้ตามกำลังและความสามารถของตนเอง กล่าวได้ว่าชีวิตนั้นถือกันว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนหวงแหนและปกป้องเนื่องด้วยเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในที่ธรรมชาติได้ให้มา ถือเป็นของขวัญอันล้ำค่าของผู้ที่ได้รับ

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ชีวิต” มีผู้ให้คำจำกัดความไว้อย่างหลากหลายทั้งในด้านภาษาศาสตร์, ด้านความหมายเชิงวิทยาศาสตร์และปรัชญา ซึ่งความหมายในแต่ละด้านมีนัยแห่งความสำคัญที่แตกต่างกัน เมื่อว่ากันตามรูปศัพท์ในทางพระพุทธศาสนาแล้ว คำว่า “ชีวิต” หรือคำอื่น ๆ ที่เป็นไวยากรณ์ของคำว่า “ชีวิต” ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามีอยู่ ๓ คำ คือ “โยนิ”^๑ “ชาติ”^๒ และ “ปฏิสนธิ”^๓ หมายถึง ความเป็นอยู่ การดำรงอยู่ ขององค์ประกอบชีวิต^๔ พระพุทธศาสนาเห็นว่าชีวิตเป็นหน่วยรวมของขันธ์ ๕ อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ดำเนินไปตามกระบวนการของหลักปฏิจสมุปบาท อาศัยความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกิดขึ้นอย่างสืบเนื่อง เป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ อันได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาและกฎแห่งกรรม^๕ ซึ่งเมื่อกล่าวถึงกระบวนการเกิดเป็นชีวิต พระพุทธศาสนาเห็นว่า “ชีวิต” เกิดมาตามกระบวนการทางธรรมชาติมิได้ถูกสร้างหรือได้มาจากอำนาจอื่นใด

กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนล้วนเกิดมาจากสาเหตุสำคัญทางธรรมชาติ ๓ ประการนี้คือ (๑) บิดามารดาาร่วมกัน (๒) มารดาอยู่ในฤดู (ช่วงเวลาไข่สุก) และ (๓) มีสัตว์ผู้จะมาเกิด (กัณธัพพะ) เข้า

^๑ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๒/๑๕๑.

^๒ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒/๔.

^๓ ที.สี. (ไทย) ๕/๓๔๐/๓๓๓.

^๔ พระพุทธศาสนาได้จำแนกกำเนิดของสัตว์ไว้ ๔ จำพวก คือ

๑. ขลาพูชะ สัตว์ที่เกิดในครรภ์ เช่น คน แมว กระบือ

๒. อณฑชะ สัตว์ที่เกิดในไข่ เช่น นก เป็ด ไก่

๓. สังเสทชะ สัตว์ที่เกิดในถ้ำโคล เช่น หนอน

๔. โอปปาดิกะ สัตว์ที่เกิดผุดขึ้นทันที เช่น เทวดา สัตว์นรก เปรต และอสุรกาย ดู ที.

ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๕๓, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๒/๑๕๑.

^๕ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑/๑.

ไปตั้งอยู่แล้ว เมื่อมีการประหมองค์ประกอบ ๓ ประการนี้ จะมีการเกิดขึ้น^๖ เมื่อเกิดมาแล้วต้องเป็นหน้าที่ของบิดามารดาต้องดูแลครรภ์จนกว่าจะคลอดมาเป็นทารกและเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในที่สุด^๗ ซึ่ง “การเกิด” นี้เมื่อว่าโดยเนื้อหาแล้ว พระพุทธศาสนาเห็นว่าเป็นทุกข์หรือเป็นเหตุทำให้เกิดทุกข์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า ภิกษุทั้งหลายแม้ความเกิดก็เป็นทุกข์^๘ แต่ถึงกระนั้นผู้คนโดยมากมักมองว่า “การเกิด” นั้นเป็นสุขมากกว่าเป็นทุกข์เพราะถือว่าการได้ชีวิตนั้นเป็นสิ่งมีค่าสุด เมื่อมีการเกิดแล้ว มักมีการเฉลิมฉลองกันด้วยความดีใจมีการประพุดติปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นประเพณี โดยคำว่า “ประเพณี” หมายถึง ระเบียบปฏิบัติในโอกาสต่าง ๆ ที่มีพิธีการ ซึ่งเคยยึดกระทำกันมาแต่โบราณกาล เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอันเป็นแบบแผนของความประพุดติ หรือ การปฏิบัติที่คนในสังคมเดียวกันยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ^๙ เป็นระเบียบแบบแผนสืบทอดกันมาจนลงรูปเป็นพิมพ์หรือแบบเดียวกัน^{๑๐} เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำรงอยู่หรือความสงบเรียบร้อยของสังคม^{๑๑} ประเพณีแบ่งออกเป็น ๓ ชนิดอันได้แก่ (๑) ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต (๒) ประเพณีที่เกี่ยวกับสถาบันทางสังคม (๓) ประเพณีเบ็ดเตล็ด^{๑๒}

ในสมัยพระพุทธองค์ครั้งเป็นเจ้าชายสิทธัตถะกุมาร คราวที่พระองค์ทรงประสูติใหม่ ๆ พระราชบิดาทรงจัดพิธีเนื่องด้วยการเกิดให้ตามวาระ มีการฉลองคราวประสูติ มีการฉลองครั้งขนานพระนามและมีการสร้างปราสาทให้ประทับเป็นคืน^{๑๓} ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเพณีที่เนื่องด้วยการเกิดที่มีการจัดกันขึ้นตามคตินิยมที่ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมา นอกจากนั้นพบว่าในอินเดียสมัยพุทธกาลมีประเพณีว่า เมื่อหญิงตั้งครรภ์จนใกล้คลอดต้องเดินทางไปคลอดที่บ้านเกิดหรือถิ่นฐานภูมิลำเนาตนเอง ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ต้องยึดถือกันอย่างเคร่งครัด เช่น กรณีที่พระนางสิริมหามายาเมื่อทรงพระครรภ์แก่ต้องเดินทางกลับกรุงเทวทหะ^{๑๔} หรือกรณีของนางปฏาจาราแม่สามีห้าม

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๘/๔๔๔.

^๗ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๘/๔๔๔.

^๘ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔/๒๑.

^๙ อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมสังคมวิทยา – มานุษยวิทยา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๖๔- ๒๖๕.

^{๑๐} วิชาวรณัณ แสงมณี และประเสริฐ ลีลาพันธ์, ประเพณีและกฎหมาย, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองสยาม, ๒๕๒๕), หน้า ๑.

^{๑๑} อุทัย หิรัญโต, เรื่องเดิม. หน้า ๑๕๔.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๔- ๒๖๕.

^{๑๓} สมเด็จพระบรมพรมาณูชิตชิโนรส. พระปฐมสมโพธิกถา, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๒๑), หน้า ๗๕ - ๘๐.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๘ - ๔๙.

อย่างไรต้องหนีกลับไปตลอดที่บ้านเกิดของตนถึง ๓ ครั้ง^{๕๕} อันแสดงให้เห็นว่าการกลับไปตลอดที่บ้านเกิดถือเป็นประเพณีอย่างหนึ่ง นอกจากนั้นยังมีประเพณีบางอย่างในสมัยพุทธกาลที่เกี่ยวข้องกับการเกิดคือ การแก้บนเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในกรณีที่มีการบนบานศาลกล่าวไว้ เช่น กรณีของ บิดามารดาท่านจกขุपालเถระ เมื่อได้ตั้งปรารภมาแล้วต้องทำการแก้บนตามที่ได้อธิ^{๕๖} เห็นได้ว่าในสมัยพุทธกาลมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอยู่หลายประการซึ่งการปฏิบัติต่อการเกิดหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดสมัยพุทธกาล มุ่งประโยชน์ ๓ ประการ คือ ๑) การแสดงความเคารพต่อมารดาบิดาอันเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวที (กรณีกลับไปตลอดที่บ้านฝ่ายหญิง) ๒) เป็นการให้ความเคารพต่อธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ป่าเขา เป็นต้น ในฐานะที่มนุษย์เองก็มาจากธรรมชาติ คือ ได้มาจากการขอต่อธรรมชาติ ๓) เป็นการแสดงความยินดีต่อผู้ที่เกิดมาบนโลก ซึ่งประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสมัยพุทธกาลไม่ได้มุ่งถึงความฟุ่มเฟือยเพราะเห็นว่าการเกิดเป็นเรื่องธรรมชาติ

สำหรับสังคมไทยปัจจุบันจัดเป็นสังคมของชาวพุทธที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด ดังนั้น การเกิดและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญเลี้ยงพระในโอกาสที่มีบุตร เป็นการทำบุญเนื่องด้วยวันเกิด แต่ถึงอย่างนั้นคนไทยยังมีประเพณีอื่น ๆ อีกซึ่งเป็นประเพณีที่ไม่ได้เกี่ยวด้วยพระพุทธศาสนาแต่เป็นประเพณีที่เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และความเชื่อในทางศาสนาแบบชาวบ้าน เช่น ความเชื่อเรื่องแม่จ้อ ความเชื่อเรื่องการต๋อกร (สายสะดือ) เด็ก เป็นต้น ซึ่งแต่ละภาคอาจไม่เหมือนกันเพราะความเชื่อดังกล่าวมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ในยุคสมัยใหม่ปัจจุบันพบว่า การปฏิบัติเนื่องในเรื่องการเกิดนี้มีวิวัฒนาการไปมาก เพราะมีการจัดงานเนื่องด้วยวันเกิดในรูปแบบของการจัดงานวันคล้ายวันเกิดที่เน้นความหรูหราฟุ่มเฟือยและเน้นไปที่ความสนุกสนานมากกว่าเห็นค่าของการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ เมื่อเทียบกับหลักประเพณีการเกิดในสมัยพุทธกาลถือว่ามีความไขว่ไขว่ไปจากหลักธรรมมาก

ด้วยสาเหตุและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัยในประเด็นดังกล่าวเพื่อค้นหาข้อปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีเนื่องด้วยการเกิดในสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน ว่าทั้งสองยุคสมัยนั้นมีความแตกต่างกันอย่างไร และสามารถนำข้อแตกต่างนั้นมาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นประโยชน์

^{๕๕} สามเณรอุทิส ศิริวรรณ. **ธรรมบท ภาค ๔ แปลโดยพญญชนะ**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง), หน้า ๑๓๕.

^{๕๖} บุญสืบ อินสาร. **ธรรมบท ภาค ๑ แปลโดยพญญชนะ ประโยค ๑-๒ (ฉบับแก้ไขปรับปรุงใหม่)**, (กรุงเทพฯ : รุ่งนครการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

ได้อย่างไรบ้าง ผู้วิจัยหวังว่าเมื่อดำเนินการวิจัยจนได้ผลสรุปแล้ว คงเป็นประโยชน์ต่อผู้ใคร่ต่อ การศึกษาในอนาคตได้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. ศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทย
๓. ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท กับสังคมไทย

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนด ขอบเขตการวิจัยไว้เพียงการดำเนินการสืบค้นข้อมูลจากเอกสารคือพระไตรปิฎกและคัมภีร์ พระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง และในส่วนที่เกี่ยวกับประเพณีในสังคมไทยสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร ตำรา การสัมภาษณ์ ที่เป็นพระสนะของผู้รู้ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการเกิดและประเพณีการเกิด

๑.๔ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การเกิด หมายถึง การปฏิสนธิอยู่ในครรภ์, การคลอดออกมาเป็นชีวิตจนกระทั่งหมด ลมหายใจ

ประเพณี หมายถึง ระเบียบปฏิบัติในโอกาสต่าง ๆ ที่มีพิธีการ ที่เคยยึดกระทำกันมา แต่ครั้งโบราณกาล เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอันเป็นแบบแผนของความประพฤดี หรือ การปฏิบัติที่คนในสังคมเดียวกันยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ^{๑๑}

สังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันของสิ่งมีชีวิต สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความ สนใจร่วมกัน และมีวัฒนธรรมหรือประเพณีของตนเองในแต่ละสังคม

สังคมปัจจุบัน หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นต้นไป

ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด หมายถึง ความเชื่อที่มีการปฏิบัติกันมาเป็นระยะเวลานาน เพื่อให้มารดาและเด็ก มีความสุขและความปลอดภัยขณะมารดาคลอดและเพื่อให้เด็กมีมงคลในชีวิต

ท้องถิ่น หมายถึง สังคมในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยเฉพาะ

^{๑๑} อุทัย หิรัญโต, สารานุกรมสังคมวิทยา – มานุษยวิทยา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๖๔- ๒๖๕.

ประเพณีราชสำนัก หมายถึง ประเพณีที่ได้รับการปฏิบัติสืบต่อเนื่องกันมาในราชสำนักโดยมากนิยมเรียกว่า ประเพณีหลวง เช่น ประเพณีการประสูติพระราชโอรส, พระราชธิดา

ประเพณีในท้องถิ่น หมายถึง คือ ประเพณีที่ได้รับการจัดขึ้นมาด้วยความเชื่อที่มีการปฏิบัติในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งประเพณีดังกล่าวไม่แพร่หลายในวงกว้างแต่ได้รับความนิยมเฉพาะในท้องถิ่นนั้น ๆ

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก.เอกสาร

เสถียรโกเศศ กล่าวไว้ในหนังสือ “การเกิด” ว่า จาริตประเพณีเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งแห่งความรู้ เพราะเป็นหลักฐานให้ทราบถึงความเป็นอยู่และความคิดเห็นของคนในยุคก่อนพิธีที่จัดทำเกี่ยวกับเรื่องเกิด แบ่งเหตุที่ทำได้เป็น ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อป้องกันเหตุร้ายอันอาจมีขึ้นแก่หญิงมีครรภ์ เพราะแต่ก่อนถือกันว่า อันตรายของผู้หญิงคือตอนที่จะเป็นมารดา (๒) เพื่อให้คลอดง่าย ไม่เป็นอันตรายถึงแก่ชีวิต ถือกันว่าตอนคลอดลูกสำคัญนัก ถึงกับเปรียบเทียบหญิงมีครรภ์เหมือนกับการออกรบศึกของผู้หญิง หรืออย่างที่ชอบพูดเปรียบว่า “เหมือนลงเรือเล็กข้ามทะเลคืนหนึ่งอยู่ในน้ำ อีกคืนหนึ่งอยู่บนแคมเรือจะนั้น” (๓) เพื่อปกปักรักษาทารกที่คลอด ซึ่งเป็นระยะที่มีร่างกายบอบบางและอ่อนแอ ตายง่าย ให้รอดปากเหยี่ยว ปากกา มีชีวิตเจริญเติบโตต่อไป^{๑๔} ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยในการนำไปวิเคราะห์ในประเด็นเรื่องศึกษาเปรียบเทียบประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับสังคมไทย

๑.๕.๒ แพลก สนธิรักษ์ กล่าวไว้ใน “ระเบียบสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา” ว่า ประเพณีแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด คือ (๑) จาริตประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครฝ่าฝืนงดเว้นไม่กระทำตามเป็นความผิด จาริตประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรมซึ่งคนในสังคมถือว่าเป็นสิ่งมีค่าแก่ส่วนรวม ถ้าใครฝ่าฝืนถือว่าเป็นความผิดความชั่ว เช่น บุตรธิดาละเลยไม่ดูแลเอาใจใส่มารดาบิดา เป็นต้น (๒) ขนบประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สถาบันต่าง ๆ ตั้งขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนแล้วปฏิบัติกันสืบมาทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนโดยตรงคือวางเป็นระเบียบแบบแผนไว้โดยชัดเจน (๓) ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่เป็นเรื่องธรรมดาสามัญไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี ไม่มีผิดมีถูกเหมือนจาริตประเพณี เป็นแต่เพียงนิยมกันว่ามีคนประพฤติแล้วได้ปฏิบัติกันต่อ ๆ มา ไม่มีผิดมีถูกเหมือนจาริตประเพณี ถ้าทำผิดหรือฝ่าฝืนธรรมเนียมประเพณีไม่สำคัญ

^{๑๔} เสถียร โกเศศ, การเกิด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๔.

อะไรนั้ก นอกจากเห็นว่าเป็นผู้ขาดการศึกษาหรือเสียมารยาทไปเท่านั้นแบ่งออกเป็น (๑) ประเพณีประจำวัย (๒) ประเพณีประจำตัว (๓) ประเพณีประจำวันสำคัญทางศาสนา^{๑๙}

วติน อินทสระ กล่าวไว้ในหนังสือ “หลักการและการเวียนว่ายตายเกิด” ว่า การเกิดใหม่เป็นกระบวนการธรรมชาติอย่างหนึ่งของชีวิต เพื่อวิญญานจักได้มีประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ก่อนออกจากโลกเข้าสู่โลกุตระภาวะ และไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดในภพไหน ๆ อีกต่อไป โชคชะตาของแต่ละคนจึงเป็นผลรวมแห่งการกระทำในอดีตของเขารเอง ความสามารถทางจิต สภาพทางกาย อุปนิสัยทางศีลธรรม และเหตุการณ์สำคัญในชาติหนึ่ง ๆ ย่อมเป็นผลแห่งความปรารถนา ความคิดความตั้งใจในอดีต เพราะเหตุที่การเกิดใหม่มีจุดมุ่งหมายนั่นเอง พบว่าในบางยุคมีนักปราชญ์มาเกิดมากมายเป็นหมู่ ๆ เหมือนนัดกันมาเกิด ทั้งนี้เพื่อทำประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ท่านทำค้างค้างไว้ให้เสร็จไป^{๒๐}

สมศักดิ์ จันทรโพธิศรี กล่าวถึงในหนังสือ “ประมวลประเพณีมณฑลไทยอีสาน” ว่า เมื่อเด็กคลอดออกจากครรภ์มารดาจนถึงพื้นแล้ว เรียกว่า “ตกฟาก” หมอตำแยต้องรีบคว้าอวัยวะเพศของเด็กเพราะมีความเชื่อว่า เมื่อเด็กโตขึ้นจะไม่พิการและจะมีลักษณะงามเพราะได้ตบแต่งมาแล้วตั้งแต่คลอด^{๒๑} และเมื่อการคลอดเกิดการขลุกขลักคลอดได้ช้า ต้องแก้ไขตามโบราณกาลที่เคยใช้มา ซึ่งหมายถึง การใช้น้ำสะอาดประพรมขลุ่ยลมตัวคนเจ็บ และกินด้วย น้ำมนต์สำหรับวิธีการสะอาดมีหลายอย่างด้วยกัน เช่น เอาตะกรุดแช่น้ำลงคาถาเวทย์มนต์ เป็นน้ำสะอาด เอาน้ำรดหัวแม่ตีนของพ่อแม่แล้วรองเอามาเป็นน้ำสะอาดหรือเอาน้ำสาดขึ้นบนหลังคาบ้านตกลงมารองไว้แล้วสาดขึ้นไปอีกจนครบ ๓ ครั้ง แล้วรองไว้เป็นน้ำสะอาด และเสกด้วยพุทธคุณ^{๒๒}

สถิต ศิลปะชัย ได้กล่าวไว้ใน “คู่มือประกอบการบรรยาย วิชา ศาสนาทั่วไป (Religions)” ว่า การเกิดทุกชนิด เกิดจากแรงกรรม พุทธศาสนารับรองอำนาจของกรรม เพราะรับรองความเป็นวัฏจักรของชีวิตว่า มีการเกิดใหม่ เวียนว่ายตายเกิดเป็นวงเวียนกันไป การเกิดหรือกำเนิดของสัตว์มี ๔ ชนิด คือ (๑) ชลาพุชะ เกิดออกมาเป็นตัว เช่น คน สัตว์บางประเภท เช่น ม้า, วัว

^{๑๙} แปลก สนธิรักษ์. ระเบียบสังคัม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว), หน้า ๓๑ - ๓๓.

^{๒๐} วติน อินทสระ, หลักการและการเวียนว่ายตายเกิด, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรือนธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๕๗.

^{๒๑} สมศักดิ์ จันทรโพธิศรี, ประมวลประเพณีมณฑล ไทยอีสาน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาการ), หน้า ๑๒.

^{๒๒} สมศักดิ์ จันทรโพธิศรี, ประมวลประเพณีมณฑล ไทยอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมบรรณาการ), หน้า ๔ - ๕.

(๒) อัมตชะ เกิดออกมาเป็นไข่ เช่น กา ไก่ นก เป็นต้น (๓) สังเสทชะ เกิดในที่ชื้นแฉะ เช่น เชื้อโรคต่าง ๆ (๔) โอปปาดิกะ เกิดเป็นตัวโดยสมบูรณ์ทันทีทันใด (ผลุดขึ้น) เช่น สัตว์นรก เปรต และเทวดา เป็นต้น^{๒๓} งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาในทางศาสนาอันเป็นข้อมูลพื้นฐานกล่าวอ้างถึงเฉพาะกรอบแนวคิด เรื่องการเกิดโดยทั่ว ๆ ไป

จรรยา บุญโนนแต่ กล่าวถึงประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในภาคนิพนธ์ เรื่อง “ประเพณีโบราณของไทย” ว่า หญิงมีครรภ์ควรนึกถึงพระพุทธรูปและสร้างหิ้งพระไว้ในบ้านเพื่อบูชา ทำให้มีจิตใจดีไปในทางที่ดีและเป็นสิริมงคล และการปฏิบัติตนในระหว่างตั้งครรภ์ต้องระมัดระวังเป็นอย่างมาก ไม่ทำในสิ่งที่ผู้ใหญ่ห้ามอย่างเคร่งครัด^{๒๔}

ข. งานวิจัยและวิทยานิพนธ์

นางสาวอุมาภรณ์ วงศ์วิสิฐศักดิ์ ได้ศึกษาเรื่อง “ประเพณีและพิธีกรรมของชาวคลองอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” ได้กล่าวถึงประเพณีการเกิดว่า ประเพณีและพิธีกรรมตอนเกิด เกิดขึ้นจากการให้ความสำคัญแก่เด็กที่เกิดใหม่ว่าเป็นผู้มาแบ่งเบาภาระในครอบครัวและทำให้ครอบครัวใหญ่ขึ้น และการรับขวัญช่วยทำให้เด็กแข็งแรงและเป็นคนดี ดังนั้นปู่ย่าตายายจึงต้องไปทำพิธีเช่นไหว้เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อคุ้มครองให้เด็กที่เกิดมาเจริญเติบโต และปลอดภัยจากสิ่งอันตรายทั้งปวง^{๒๕}

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ ได้ศึกษาเรื่อง “การขัดเกลตาทางสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท” ได้กล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการเกิดว่า มีการกลับมาชาติใหม่และการเกิดการตายของคนนั้นขึ้นกับกำหนดชีวิตที่พ่อแม่ให้มาว่าต้องมีชีวิตอยู่ได้กี่ปี ส่วนอยู่สุขสบายเพียงใดขึ้นอยู่กับผลบุญที่สะสมไว้ในอดีตชาติ ความทุกข์ยากที่ได้รับเป็นผลกรรมจากอดีตชาติ และชาติปัจจุบัน และเครื่องหมายของการมีชีวิตที่ปกติสุขคือ ขวัญทั้ง ๑๒ ขวัญ ยังคงอยู่กับร่างกาย หากขวัญใดขวัญหนึ่งหายไป ต้องทำพิธีเรียกขวัญ หรือเมื่อเจ็บป่วยไม่สบายต้องไปยังพ่อเกิดแม่เกิดเพื่อให้อยู่ปกติสุขหรือมีการสงเคราะห์ให้ด้วย ทั้งหมดจากระบบความเชื่อของชุมชนต่อสิ่งต่าง ๆ โดยรอบ นำมาซึ่งการประกอบพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่ออย่างมากมาย ซึ่ง

^{๒๓} สติชัย ศิลปะชัย, **คู่มือประกอบการบรรยาย วิชา ศาสนาทั่วไป (Religions)**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๘.

^{๒๔} จรรยา บุญโนนแต่, **ประเพณีโบราณของไทย**, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๑๘), หน้า ๒๐.

^{๒๕} นางสาวอุมาภรณ์ วงศ์วิสิฐศักดิ์, “ประเพณีและพิธีกรรมของชาวคลอง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม), ๒๕๔๗, หน้า ๑๒๑.

พิธีกรรมเหล่านั้นยังคงได้รับการปฏิบัติตามอย่างสืบเนื่องมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง ทั้งในการสืบเนื่องในส่วนของผู้ประกอบการพิธีกรรม เนื้อหาของพิธีกรรม การปฏิบัติและแบบแผนของพิธีกรรม รวมทั้งผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรม ทั้งนี้ด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมทางด้านความเชื่อของชุมชนที่สืบทอดกันมาแต่เนิ่นนานและใช้ระยะเวลายาวนานในการสั่งสมความเชื่อ ประสบการณ์ และแนวทางในกระบวนการขัดเกลาให้เกิดการยอมรับปฏิบัติตามของคนในรุ่นต่อมา ขณะเดียวกันพิธีกรรมบางอย่างเริ่มเกิดการสูญหายไปจากชุมชน เพราะเงื่อนไขความเปลี่ยนแปลงของชุมชนนั่นเอง^{๒๖}

ประภาพร ธนภักดีเกษม ได้ศึกษาเรื่อง “ประเพณีในศาสน์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช” พบว่า พิธีเกี่ยวกับการเกิดมีโดยตลอดตั้งแต่เด็กแรกคลอด หลังคลอด จวบจนกระทั่งเด็กโตและแข็งแรง เมื่อแรกคลอดนั้น สามัญชนโดยทั่วไปมักมีการเลี้ยงฉลองรับขวัญสมาชิกใหม่โดยมีเหล่าบรรดาญาติมิตรร่วมกันรับรู้และแสดงความยินดี และกล่าวถึง ประเพณีการรับขวัญ เพื่อประกาศแสดงความยินดีภายในราชสำนักเมื่อมีเจ้านายพระองค์ใดประสูติขึ้น โดยการประโคมดนตรี ดนตรีที่ใช้เป็นเครื่องดนตรีวงปี่พาทย์ ทั้งนี้หากมีการเตรียงสังข์และตีฆ้องชัย เป็นการแสดงให้เห็นว่าโดยทั่วกันว่าเจ้านายพระองค์นั้นเพศชาย แต่หากมีการเตรียงสังข์เพียงอย่างเดียว แสดงให้เห็นว่าเพศหญิง นอกเหนือจากนั้นแล้ว หากเจ้านายพระองค์ใดมียศบรรดาศักดิ์ลำดับชั้นเจ้าฟ้า มีการประโคมพร้อมกันด้วย^{๒๗}

นางสาวอศวิณี นรินต์ ได้ศึกษาเรื่อง “ประเพณีไทย” พบว่า ประเพณีและพิธีกรรมส่วนใหญ่ เกี่ยวข้องกับศาสนา เพราะศาสนาเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของประชาชน สอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่ว เชื่อกันว่าทำแล้วได้บุญจิตใจสงบและเป็นสุข วิธีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ จึงผูกพันแนบแน่นกับหลักความเชื่อและหลักคำสอนในพุทธศาสนาโดยตลอดตั้งแต่เกิด กล่าวได้ว่าศาสนามีส่วนอย่างมากในชีวิตคนไทย^{๒๘}

ชลธิชา เรื่องยุทธการณัฏฐมนต์จันทร์ วิชาจารย์, อ่อนศรี ชื้อท, โดโรธิ แจ็คสัน. ได้ศึกษาเรื่อง “ประเพณีการอยู่กำหรืออยู่เดือนของคนไทยภาคเหนือตอนบน” พบว่า การดำรงอยู่ของ

^{๒๖} นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ, “การขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๕. หน้า ๕๒.

^{๒๗} ประภาพร ธนภักดีเกษม, “ประเพณีในศาสน์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยนเรศวร), ๒๕๔๒. หน้า ๒๑.

^{๒๘} นางสาวอศวิณี นรินต์, “ประเพณีไทย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๓๕. หน้า ๔.

ประเพณีการอยู่เดือนอาจมีปัจจัยเกี่ยวเนื่องมาจาก ระบบความคิดความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง “ลมผิดเดือน” ซึ่งมารดาและยายย มีความเชื่อเหมือนกันว่า ถ้าไม่มีการอยู่เดือนหรืออยู่กำ หลังคลอดแล้ว มารดาจะมีการเจ็บป่วยตั้งแต่ปวดหัวตัวร้อนธรรมดาไปจนถึงเป็นบ้าและตายได้ ความเจ็บป่วยเหล่านี้จะปรากฏผลต่อเมื่อมารดามีอายุมากขึ้น มีเป็นส่วนน้อยที่ปรากฏอาการขณะนั้น ปรากฏการณ์ของความเชื่อแบบนี้ อาจมีเหตุผลมาจากสมัยก่อน การบริการสาธารณสุข ยังกระจายไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน มารดาจึงต้องหาหนทางที่ป้องกันตนเองและบุตรไว้ก่อนจากความป่วยไข้ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ และถึงแม้ว่าปัจจุบัน การบริการสาธารณสุขกระจายไปทั่วถึงแล้ว มารดาทุกคนยังมีความเชื่อว่า ควรอยู่เดือน เพราะคนไทยเรายึดมั่นในระบบ “อาวูโส” และ “การเชื่อฟัง” เมื่อพิจารณาแล้ว สิ่งเหล่านี้ไม่มีผลเสียมีแต่ผลดี และไม่เหลือบ่ากว่าแรงที่จะปฏิบัติ นอกจากนี้ ยังแนะนำให้ลูกหลานถือปฏิบัติด้วย^{๒๕}

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นพบว่า ประเพณีการเกิดในพุทธกาลและสังคมไทย ให้ความสำคัญในการดูแลมารดาและบุตรที่เกิด รวมทั้งเป็นกุศโลบายในการดำรงชีวิตขณะตั้งครรภ์ ดังนั้นผู้วิจัยสนใจทำวิทยานิพนธ์ในเรื่องนี้ เพื่อต้องการทราบความเหมือนและความต่างของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับสังคมไทย และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๖.๑ แหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และ ปกรณ์วิเสส

๑.๖.๒ แหล่งข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๓ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

๑.๖.๔ เรียบเรียง สรุป และนำเสนอผลการวิจัย

^{๒๕} ชลธิชา เรื่องพุทธพิธีกรรม, มนต์จันทร์ วิชาจารย์, อ่อนศรี ชี้อท, โดโรธิ แจ็คสัน, “ประเพณีการอยู่กำหรืออยู่เดือนของคนไทยภาคเหนือตอนบน”, งานวิจัย, (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์สุขภาพ: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๗, หน้า ๑๒.

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทราบประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ทราบประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทย

๑.๗.๓ ทราบความเหมือนและความต่างของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับสังคมไทยและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมปัจจุบัน

บทที่ ๒

ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๑ แนวคิดเรื่องการเกิดในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๑.๑ ความหมายของการเกิด

สำหรับคำว่า “เกิด” หรือ “การเกิด” ในทางพระพุทธศาสนา หากพิจารณาจากความหมายทั้งในคัมภีร์และเอกสารโดยทั่ว ๆ ไป พบว่าคำว่า “เกิด” หรือ “การเกิด” มีความหมายและมีการนำคำศัพท์มาใช้แตกต่างกัน สามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้คำว่า “การเกิด” หรือ “เกิด” ตรงกับคำในภาษาบาลีว่า ชาติ, ชนน, อุพพะเว, นิพพคฺติ, และ อุปฺปตฺติ หมายถึง “การเกิด”^๑

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ อธิบายว่า “การเกิด” หมายถึง การมีขึ้น เป็นขึ้นหรือกำเนิด^๒

พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ ได้ให้ความหมายว่า “การเกิด” หมายถึง การเกิดเป็นมนุษย์หรือสัตว์^๓

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้อธิบายว่า คำว่า “การเกิด” หรือ “เกิด” นั้น หมายถึง การอุบัติหรือเกิดขึ้น โดยคำว่า “เกิด” ตรงกับคำว่า “ชาติ”^๔

ซึ่งในคัมภีร์อภิธานได้นิยาม “การเกิด” ชื่อว่า “ชาติ” มาจาก ชน ชนเน+ติ ชนน์ ชาติ อาเทศ (แปลง) น ที่สุดธาตุเป็น อา เช่น กิปลจฺยา ชาติ ภวปลจฺยา ชาติ ชาติมีอะไรเป็นปัจจัย ชาติมีภพเป็นปัจจัย^๕

การอธิบายความหมายของ “ชาติ” ในพระไตรปิฎกครอบคลุมความหมายทั้งแบบข้ามภพข้ามชาติและแบบปัจจุบัน เพราะอธิบายกว้าง ๆ ว่า หมายถึง ความเกิดหรือความปรากฏแห่งขั้น

^๑ พระมหาสมปอง ปมุทิโต คัมภีร์อภิธานวรรณา พิมพ์ครั้งที่ ๒/๒๕๔๗ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง ๒๕๔๗) หน้า ๑๔๔-๑๔๕. และดูประกอบใน พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหลวงชินวราลงกรณสิริวิวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า พระคัมภีร์อภิธานปิฎก หรือพจนานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๓๖) หน้า ๒๔.

^๒ สำนักราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ (กรุงเทพฯ : บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด ๒๕๔๖) หน้า ๑๔๖.

^๓ พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ พุทธศาสตร์ ภา ๒ (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๓๕) หน้า ๑๕.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ ๒๕๔๖) หน้า ๔๕.

^๕ ที.ม.(บาลี) ๑๐/๕๗/๒๗, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๗/๓๓, พระมหาสมปอง มุทิโต, อภิธานวรรณา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๔๕.

ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิมรรคอธิบายว่า “ชาติ” มีหลายความหมาย เช่น หมายถึง “ภพ”^๖ และ “การปฏิสนธิ” (ความปรากฏของจิตหรือวิญญาณดวงแรกในครรภ์มารดา) รวมถึงการคลอออกมา “ชาติ” ในความหมายแบบข้ามภพข้ามชาติหมายถึง การเกิดหรือการปรากฏของขั้น ๕ ในภพใหม่ โดยมีกรรมภพเป็นปัจจัย อุปัตติภพไม่ได้เป็นปัจจัยแก่ชาติ”

กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กรรมภพ เป็นปัจจัยแก่ อุปัตติภพ^๗ และ ชาติ เพราะอุปัตติภพคือ ขั้นที่เกิดในภพใหม่ตามอำนาจของกรรมคือ กรรมภพ ส่วนชาติคือการปรากฏของอุปัตติภพ คือ ขั้นใหม่ซึ่งไม่ใช่สิ่งหนึ่งต่างหากจากภพ จึงต้องเป็นไปตามอำนาจของกรรมภพด้วยเช่นกัน

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงอธิบายไว้ว่า การเกิดได้ชีวิต หมายถึง ตั้งแต่ปฐมจิต หรือ ตั้งแต่ปรากฏขึ้นว่ามีทารกอยู่ในครรภ์ และยังมีลมหายใจอยู่^๘

จิตตวณฺโณ ภิกขุ อธิบายว่า การเกิดของชีวิตมนุษย์ นับตั้งแต่มีจิตเข้าไปถือครอง จิต คือ ปฏิสนธิจิต เรียกว่า คันธัพพะ คือ มีสัตว์มาเกิด หรือ จุติวิญญาณ เคลื่อนมาปฏิสนธิ จึงเกิดเป็น ปฏิสนธิวิญญาณ^๙

ดังนั้น การเกิดของขั้นในภพใหม่จึงมีกรรมภพหรือกรรมที่ทำให้ไว้ในอดีตชาติเป็นปัจจัย คือสัตว์ทั้งหลายเกิดมามีร่างกายและรูปร่างหน้าตาสวยงามหรืออัปลักษณ์ สมบูรณ์หรือพิการ ร่ารวยหรือยากแค้น แล้วแต่กรรมที่ทำมาเป็นตัวกำหนด ซึ่งเป็นการอธิบายการเกิดแบบข้ามภพข้ามชาติ ที่เข้าใจได้ง่าย เพราะกรรมที่เป็นปัจจัยให้เราไปเกิดในภพใหม่หรือชาติหน้าอาจไม่ใช่กรรมที่ทำในชาตินี้แต่เป็นอดีตชาติที่ล่วงมาแล้วหลายชาติ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) อธิบายว่า “ชาติ” หมายถึง เริ่มแต่ปฏิสนธิวิญญาณ ที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับพลังแห่งกรรมนั้น ปฏิสนธิขึ้นในภพที่สมควรกับกรรม บังเกิดขั้น ๕

^๖ ภพ มี ๒ คือ (๑) กรรมภพ ได้แก่ ปุณฺณภิกขังขาร อปุณฺณภิกขังขาร และเนณฺหาภิกขังขาร (๒) ภพใหม่ อันมีในปฏิสนธิ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ (พ.จ. (ไทย) ๓๐/๒๔/๑๓๘).

^๗ พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรคภาษาบาลี ตติโย ภาค, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๒-๘๓.

^๘ อุปัตติภพ ภพคือการเกิด (อง.จตุกก.อ. (บาลี) ๒/๑๓๑/๑๓๕).

^๙ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖๘.

^{๑๐} จิตตวณฺโณ ภิกขุ, ตายแล้วไปไหน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๐.

ขึ้นพร้อมเริ่มกระบวนการแห่งชีวิตให้ดำเนินต่อไป คือ เกิดนามรูป สฬายตนะ ผัสสะ และเวทนา ขึ้นหมุนเวียนวงจรอีก^{๑๑}

รศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ ได้ให้ทรรศนะไว้ว่า “สันตติชาติ” คือ ชาติในปวัตติกาล ซึ่งเป็นได้ทั้งชาติในความหมายแบบข้ามภพข้ามชาติและแบบปัจจุบัน ฆนิกชาติ มีความหมายกว้าง เพราะนามและรูปทั้งหมดต้องเกิดดับตลอดเวลาหรือทุกขณะ จัดเป็นชาติในความหมายแบบชาติปัจจุบันเพื่อจะได้อ้างอิงกับความหมายของปัจจัยต่าง ๆ ในแบบชาติปัจจุบันที่เกิดดับเป็นขณะ^{๑๒}

โดยสรุป “การเกิด” หมายถึง การมีหรือเกิดขึ้น ในทางพระพุทธศาสนาเชื่อว่าการเกิดเป็นมนุษย์, สัตว์, หรือสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ มีเหตุปัจจัยต่าง ๆ เป็นเครื่องนำไปเกิด

๒.๑.๒ กระบวนการเกิดเป็นมนุษย์

สำหรับประเด็นต่อไปที่ต้องศึกษาคือ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกระบวนการเกิดของมนุษย์ ในทางพระพุทธศาสนา ได้กำหนดกรอบในการพิจารณาประเด็นเรื่อง กระบวนการเกิดนับตั้งแต่ การก้าวลงสู่ครรภ์มารดาจนถึงการเจริญวัยจนมาเป็นรูปร่างของมนุษย์นั้น หากมีคำถามว่า กระบวนการเกิดในมุมมองของพระพุทธศาสนานั้นเป็นอย่างไร หรือมีหลักฐานการระบุถึง กระบวนการหรือขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอย่างไรบ้าง พบว่ามีประเด็นที่ต้องศึกษาดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ แสดงพัฒนาการของทารกในครรภ์มารดาในคัมภีร์พุทธศาสนา

ระยะเวลา	พุทธศาสนา
สัปดาห์ที่ ๑	- เป็นกลละ (เมือก)
สัปดาห์ที่ ๒	- เป็นอัมพุทะ (หยาดน้ำ)
สัปดาห์ที่ ๓	- เป็นเปลิ (ชิ้นเนื้อ)
สัปดาห์ที่ ๔	- เป็นฉนะ (ก้อนเนื้อ)
สัปดาห์ที่ ๕	- เป็นปัญจสาขา (สาขาห้า)

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๐.

^{๑๒} รศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ, พุทธศาสนาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๕.

จากตารางพบว่า พัฒนาการของชีวิตของทารกในครรภ์เป็นอยู่อย่างไร พระพุทธศาสนาได้มีคำตอบในเรื่องนี้ว่า “มารดาของสัตว์ในครรภ์บริโภคน้ำ โภชนาหาร สัตว์ผู้อยู่ในครรภ์มารดาก็ย่อมยังอวัยวะให้เป็นไปด้วยอาหารอย่างในครรภ์”^{๑๓} และพบรายละเอียดปลีกย่อยอันเป็นปัจจัยที่ทำให้ทารกเกิดและเจริญเติบโต ดังนี้ “กายนี้เป็นที่ประชุมมหากุฎิรูป ๔ มีมารดา บิดาเป็นแดนเกิด เจริญด้วยข้าวสุกและขนมสด”^{๑๔} และ “ชีวิตเนื่องด้วยมหากุฎิรูปเนื่องด้วยไออุ่น เนื่องด้วยกวางฬิงการาหาร”^{๑๕} และ “สิ่งทั้งปวงดำรงอยู่ได้ด้วยอาหาร”^{๑๖} และ “กายเกิดจากอาหาร”^{๑๗}

๒.๑.๓ จุดยืนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการเกิด

พระพุทธศาสนาจัดเป็นศาสนาประเภทอเทวนิยม^{๑๘} (atheism) หมายถึง ศาสนาที่ไม่นับถือพระเจ้า และเป็นศาสนาที่ไม่ยอมรับว่ามนุษย์หรือสรรพสิ่งเกิดมาจากการสร้างของพระเจ้า ดังนั้น ในประเด็นเรื่องการเกิดของมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนามีความเห็นว่าเป็นมนุษย์หรือสรรพสิ่งนั้นเกิดมาจากกระบวนการทางธรรมชาติ ซึ่งล้วนเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ คือกฎอิทัปปิัจจตา ดังปรากฏในพระพุทธพจน์ที่ว่า

เมื่อสิ่งนี้มี	สิ่งนี้จึงมี
เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น	สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
เมื่อสิ่งนี้ไม่มี	สิ่งนี้ก็ไม่มี

^{๑๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๕/๓๓๗-๓๓๘.

^{๑๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๐๕๑๒๔๒.

^{๑๕} พุ.ม.หา.(ไทย)๒๕/๘/๕. ในประเด็นเรื่องอาหารนั้นพระพุทธองค์ ได้ให้ความหมายของอาหารไว้ว่า เครื่องดำรงชีวิต ในพระพุทธศาสนามีอาหารอยู่ ๔ อย่าง คือ

๑. กวฬิงการาหาร อาหาร คือ คำข้าว

๒. ผัสสาหาร อาหาร คือ ผัสสะ ได้แก่ การกระทบกันระหว่างประสาทสัมผัสกับวัตถุภายนอก ทำให้เกิดเวทนา หรือความรู้สึกทุกข์ ไม่สุข ไม่ทุกข์

๓. มโนสัญเจตนาหาร อาหาร คือ มโนสัญเจตนา ได้แก่ สังขารในปัจจุสมุปบาท ซึ่งหมายถึงเจตนาเป็นนุญบาปเป็นเหตุให้เกิดภพ คือ ทำให้เกิดปฏิสนธิในชาติต่อไป

๔. วิญญานหาร อาหาร คือ วิญญาน ได้แก่ วิญญานที่เป็นปัจจัยให้เกิดนามรูปตามหลักปัจจุสมุปบาท ที.ป.า.(ไทย)๑๑/๓๑๑/๒๘๗-๒๘๘.

^{๑๖} พุ.สุ.(ไทย)๒๕/๗๕๓/๖๘๐.

^{๑๗} อัง.จตุกก.(ไทย)๒๑/๕๕/๒๒๐.

^{๑๘} http://e-service.dra.go.th/ict/main_about.php

เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับ (ด้วย)^{๑๕}

โดยที่กฎอภิปัจจยตานิ เป็นกฎที่อธิบายหลักการแห่งความมีเหตุผลอันเป็นกฎสากลที่ว่าสรรพสิ่งไม่ได้เกิดมาเพียงลำพัง แต่เกิดมาจากการอิงอาศัยกันและกันเกิด หรือเป็นกฎที่เสนอความสอดคล้องกันระหว่างเหตุและผลที่ว่า เมื่อมีเหตุก็ต้องมีผลและเมื่อมีผลก็สามารถที่ค้นหาสาเหตุได้ โดยหลักการเหล่านี้ได้รับการอธิบายในมุมมองที่กว้างออกมาอีกในรูปของกฎแห่งการเชื่อมโยงของปัจจยต่าง ๆ โดยที่พระพุทธศาสนาเห็นว่า โลกและจักรวาลนี้เป็นสิ่งที่ตกอยู่ในกรอบของปัจจยอยู่ ๑๒ ประการ และเรียกการอิงอาศัยการเกิดขึ้นของสรรพสิ่ง ตามที่ปรากฏในปัจจยต่าง ๆ ทั้ง ๑๒ ประการนี้ว่าเป็นหลักการที่มีชื่อว่า “ปฏิจจสมุปบาท” โดยคำว่า ปฏิจจสมุปบาท มาจากภาษาบาลีว่า ปฏิจจสมุปบาท แยกศัพท์เป็นปฏิจจ แปลว่า อาศัย^{๒๐} + ส แปลว่า พร้อม^{๒๑}+อุปบาท แปลว่า ความเกิดขึ้น^{๒๒} จะเห็นได้ว่า ส เมื่อทำการสนธิกับคำ ที่ขึ้นต้นด้วยสระให้เปลี่ยนนิคคหิต (°) เป็น “ม” แต่ในที่นี้ ส+ อุปบาท เป็น สมุปบาท นำไปต่อท้ายคำว่า ปฏิจจ เป็น ปฏิจจสมุปบาท ในภาษาไทยเมื่อนำมาใช้ตัว ป ตัวหลังออกเสียง เป็น บ จึงเป็นปฏิจจสมุปบาท แปลความว่า ธรรมใดอาศัยกันและกันยังธรรมที่เกื้อกูลกันให้เกิดขึ้น^{๒๓} เหตุนั้นธรรมนั้นเรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท หมายถึง ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม, ภาวะที่อาศัยกันเกิดขึ้น, การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดขึ้นของ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรา มรณะ

กรอบแนวคิดเรื่องอภิปัจจยตานิที่กล่าวมาข้างต้น พระพุทธศาสนาได้นำมาอธิบายโดยละเอียดทั้งในแง่ของการเกิดและการดับของสรรพสิ่งได้เป็นสองแนวทาง พิจารณาได้ดังต่อไปนี้

ก. สมุทยวารคือ การแสดงกระบวนการเกิดขึ้นของทุกข์และชีวิตมนุษย์^{๒๔}

เพราะอวิชชาเป็นปัจจย สังขารจึงมี

เพราะสังขารเป็นปัจจย วิญญาณจึงมี

^{๑๕} ก. อิมสมฺมึ สติ อิทํ โหติ อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ.

ข. อิมสมฺมึ อสติ อิทํ โหติ อิมสฺส นโรธา อิทํ นโรชฺชติ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๓๗/๗๕

^{๒๐} พันตรี ป. หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคธ-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : อักษรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๒๗.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘๗.

^{๒๒} พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สละคำ) และรศ.ดร.จำลอง สारพคณิก, พจนานุกรม บาลี-ไทย ฉบับนักศึกษ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๒๑.

^{๒๓} วิ.ม.อ. (ไทย) ๔/๑/๑๐.

^{๒๔} ุรายละเอียดใน วิสุทฺธิ (ไทย) ๒/๖๕๘/๒๘๕-๒๘๖ .

เพราะวิญญานเป็นปัจจัย	นามรูปจึงมี
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	สพายนะจึงมี
เพราะสพายนะเป็นปัจจัย	ผัสสะจึงมี
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	เวทนาจึงมี
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย	ตัณหาจึงมี
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย	อุปาทานจึงมี
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย	ภพจึงมี
เพราะภพเป็นปัจจัย	ชาติจึงมี

เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ (ความเศร้าโศก) ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และอุปายาส (ความคับแค้นใจ) จึงมีความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้^{๒๕}

ข. นิโรธวาร คือ การแสดงกระบวนการดับของทุกข์และชีวิตมนุษย์ ดังนี้

เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ^{๒๖} สังขารจึงดับ

เพราะสังขารดับ วิญญานดับจึงดับ

เพราะวิญญานดับ นามรูปจึงดับ

เพราะนามรูปดับ สพายนะจึงดับ

เพราะสพายนะดับ ผัสสะจึงดับ

เพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ

เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ

เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ

เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ

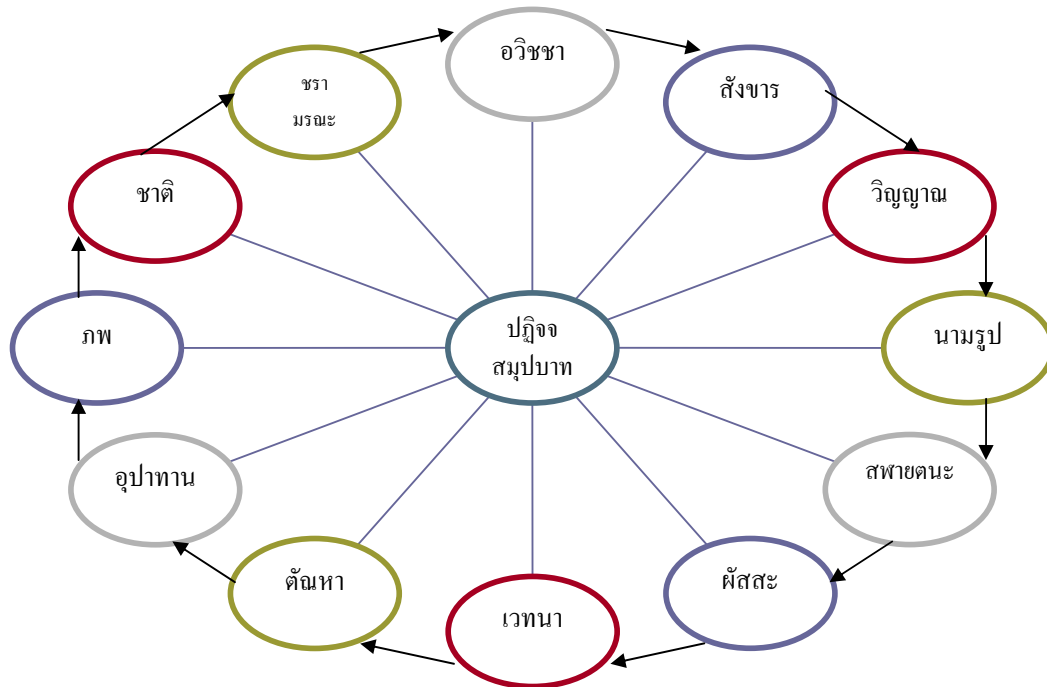
เพราะภพดับ ชาติจึงดับ

เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสและอุปายาส จึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้^{๒๗}

^{๒๕} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑/๒, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑/๒.

^{๒๖} คำว่า วิราคะ หมายถึง ความสิ้นกำหนัด ,ธรรมเป็นที่สิ้นราคะ,ความคลายออกได้หายคิดเป็น ไหวพจน์ของนิพพาน พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต) พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๖) หน้า๒๓๕.

^{๒๗} ดูรายละเอียดใน ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑/๒-๓.

แผนภูมิ ๒.๑ ปฏิจจสมุปบาท^{๒๘}

จากกระบวนการที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น อธิบายให้เห็นภาพของการเกิดดับของสรรพสิ่งในจักรวาลนี้ ไม่ได้เกิดมาจากการสร้างของพระเจ้า แต่เกิดมาจากการอิงอาศัยกันของปัจจัยทั้ง ๑๒ ประการ และในมติดังกล่าว พระพุทธองค์ได้เน้นย้ำว่าพระเจ้าไม่ได้สร้าง เป็นบ่อเกิดของมนุษย์ ดังปรากฏในพระพุทธพจน์ที่ว่า

“อัสสลาณะ นางพราหมณ์ของพราหมณ์ทั้งหลาย มีระดูบ้าง มีครรภ์บ้าง คลอดบุตรบ้าง ให้บุตรคืบนมบ้าง ปรากฏอยู่ พราหมณ์ เหล่านั้นซึ่งเป็นผู้เกิดจากโยนิ เหมือนกัน ยังจะกล่าวอย่างนี้ว่า “วรรณะที่ประเสริฐที่สุดคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นแล้ว วรรณะที่ขาวคือพราหมณ์เท่านั้น วรรณะอื่นดำ พราหมณ์เท่านั้นบริสุทธิ์ ผู้ที่ไม่ใช่พราหมณ์ไม่บริสุทธิ์ พราหมณ์เท่านั้นเป็น บุตร เป็นโอรส เกิดจากโอรสของพรหม เกิดจากพรหม เป็นผู้ที่พรหมสร้างขึ้น เป็นทายาทของพรหม”^{๒๙}

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวย่อมเป็นเครื่องชี้ชัดหรือแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า พระพุทธศาสนาปฏิเสธว่าพระเจ้าสร้างมนุษย์ แต่ที่แท้จริงแล้วการสร้างมนุษย์ย่อมมาจากมนุษย์

^{๒๘} แผนภูมิ ๒.๑ ปฏิจจสมุปบาท (ผู้วิจัย).

^{๒๙} ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒/๓๐๖.

นั่นเอง และในประเด็นเรื่องของการเกิดเช่นเดียวกัน พระพุทธศาสนามีจุดยืนอย่างชัดเจนว่ามนุษย์ไม่ได้มาจากการสร้างของพระเจ้า

๒.๑.๔ องค์ประกอบของการเกิด

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งความจริง คือ เป็นศาสนาที่กล่าวถึงความจริงที่เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ หรือกฎความเป็นจริงของโลก โดยความจริงนั้นเป็นความจริงที่สอดคล้องกับธรรมชาติ สามารถพิสูจน์และทดลองได้ (เอหิปัญฺสโก) โดยหลักการแห่งความจริงดังกล่าวถือว่าเป็นหลักการที่เป็นไปตามแนวคิดของวิทยาศาสตร์ หลายคนมีคำถามว่า พระพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์หรือไม่เป็นวิทยาศาสตร์ พิจารณาได้จากความจริงเรื่ององค์ประกอบของการเกิดของมนุษย์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยที่พระพุทธศาสนาได้อธิบายแนวคิดว่า ในการถือกำเนิดของมนุษย์ มีองค์ประกอบสำคัญอยู่ ๓ ประการคือ

(๑) บิดามารดาอยู่ร่วมกัน (มีเพศสัมพันธ์)

(๒) มารดามีประจำเดือน (คืออยู่ในวัยที่มีประจำเดือนและไข่สุกพร้อมผสม)

(๓) มีสัตว์มาเกิด (คือมีจิตมาปฏิสนธิ)^{๓๐}

เมื่อปัจจัย ๓ ประการ มาประจวบกันการตั้งครรภ์ก็เกิดขึ้น หากขาดอย่างใดอย่างหนึ่ง การตั้งครรภ์มีอาจเกิดขึ้นได้ จากปัจจัยทั้ง ๓ ประการนั้น ประการที่ ๑ และ ประการที่ ๒ พระพุทธศาสนาเห็นตรงกับนักชีววิทยา ส่วนประการที่ ๓ คือ “มีสัตว์มาเกิด” เป็นส่วนที่ไม่มีในทฤษฎีทางชีววิทยา แต่สำหรับพระพุทธศาสนา สิ่งนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าไม่มีสัตว์ (สิ่งมีชีวิตที่มีจิต) มาเกิด แม้พร้อมด้วยปัจจัยทั้ง ๒ ประการ ก็มีอาจตั้งครรภ์ได้ หรือกรณีที่ไม่มีปัจจัยทั้ง ๓ ประการมารวมกันอย่างลงตัวจนเกิดการตั้งครรภ์ขึ้น หากต่อมาวิญญานหรือจิตจุติไปครรภ์นั้นก็แท้งอีก ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ว่า

“...ดูก่อนอานนทฺ ถ้าวิญญานจะไม่ก้าวลงสู่ครรภ์มารดา การตั้งครรภ์ก็มีขึ้นไม่ได้ หรือแม้ตั้งครรภ์แล้ว วิญญานจุติดับไป ครรภ์ก็แท้งอีก หรือคลอดเป็นคนแล้ว วิญญานกลับจุติจากไป คนนั้นก็ตายเช่นกัน ดูก่อนอานนทฺ เพราะฉะนั้นวิญญานจึงได้ชื่อว่าเป็นเหตุ เป็นนิทาน เป็นสมุทัย เป็นปัจจัยแห่งนามรูป”^{๓๑}

^{๓๐} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๑๑/๕๑๔.

^{๓๑} ที.ม. ๑๐/๑๑๕/๖๕.

๒.๑.๕ ปัจจัยให้มีการเกิด

สำหรับปัจจัยของการเกิด ทางพระพุทธศาสนามีคำตอบในเรื่องนี้ว่า การเกิดของมนุษย์หรือสัตว์ย่อมมีสาเหตุหลักที่สำคัญ ๓ ประการคือ กิเลส กรรม และวิบาก ที่เป็นปัจจัยสำคัญของการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ทั้งหลาย เรียกว่า “วิภูฏสงสาร” หรือ “สังสารวัฏฏ์” โดยวิภูฏสงสารมีองค์ประกอบ ๓ คือ กิเลส กรรม วิบาก โดย กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม, กรรมก่อให้เกิดวิบาก, วิบากเป็นเหตุให้เกิดกิเลสต่อไปอีก เป็นสภาวะหมุนวนด้วยความเป็นทั้งเหตุและผลแห่งกันอยู่อย่างนี้ไม่มีที่สิ้นสุด จากลักษณะการอิงอาศัยกันและเป็นปัจจัยแก่กันของกิเลส กรรมและวิบากนี้สามารถไของค์ประกอบของปฏิจสมุปบาทเป็นหลักในการอธิบายวิภูฏสงสารได้ ดังนี้

กิเลสวัฏฏ์ – อวิชชา ตัณหา อุปาทาน (กิเลสที่เป็นหลัก)

กรรมวัฏฏ์ – สังขาร ภพ (เจตนาในการทำ กรรม)

วิบากวัฏฏ์ – วิญญาน นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา (ผลที่เกิดสืบเนื่องจากกรรม)^{๑๒}

๒.๑.๖ ประเภทของการเกิด

พระพุทธศาสนาได้จำแนกสัตว์โลกตามลักษณะของการเกิดออกเป็น ๔ ประเภท^{๑๓}คือ

(๑) ชลาพุชะ ได้แก่สัตว์ที่เกิดในครรภ์ คือ คลอดออกมาเป็นตัว เช่น คน โค สุนัข แมว วัว แพะ แกะ เป็นต้น

(๒) อณฑชะ ได้แก่สัตว์ที่เกิดในไข่ คือ ออกไข่เป็นฟองก่อน แล้วจึงฟักเป็นตัว เช่น นก กา เป็ด ไก่ จิ้งจก จระเข้ เป็นต้น

(๓) สังเสทชะ ได้แก่สัตว์ที่เกิดในโคล คือ เกิดในที่ชื้นแฉะหมักหมมเน่าเปื่อย ขยายแพร่ออกไปเอง เช่น หนอนบางชนิด เป็นต้น

(๔) โอปปาดิกะ ได้แก่สัตว์ที่ผุดเกิดขึ้น คือ ผุดเกิดเต็มตัวในทันใด ไม่ต้องมีเชื้อหรือซากปรักฏ เช่น เทวดา สัตว์นรก มนุษย์บางจำพวก^{๑๔} และเปรตบางจำพวก^{๑๕} เป็นต้น

^{๑๒} วิสุทธิมรรค แปล ภาค ๓ ตอน ๑, ๒๕๔๐: ๓๕๑ – ๓๕๒.

^{๑๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๕๒/๑๕๑.

^{๑๔} บางตำราว่า มนุษย์ที่ผุดเกิดขึ้นคือมนุษย์ในยุคแรก ที่มีการกล่าวถึงในอัครัญญสูตร (ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๑๑-๑๔๐) ว่า มนุษย์ยุคแรกจุติมาจากพรหมโลกชั้นอภิสสรา ซึ่งสำเร็จทางใจ มีปิตเป็น อาหาร มีรัศมีในตนเอง สัญจรไปมาในอากาศ เมื่อมาอาศัยโลกนี้นานเข้า ร่างกายก็วิวัฒนาการขึ้นมาเรื่อยๆ จนเป็นมนุษย์หญิงชายสืบเชื้อสายกันมาจนถึงปัจจุบัน

^{๑๕} อาจารย์สุนทรได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า เปรตโดยทั่วไปเป็นไปเช่นเดียวกับสัตว์นรก คือ เป็นโอปปาดิกะ แต่ในพระพุทธพจน์บอกว่า “เปรตบางจำพวก” ที่เป็นโอปปาดิกะ ซึ่งชี้บ่งว่า “มีเปรตบางจำพวก” ที่ไม่ใช่โอปปาดิกะ ถ้าไม่ใช่โอปปาดิกะก็เป็นสัตว์ที่กำเนิดอย่างใดอย่างหนึ่งในอีก ๓ อย่าง คือ ชลาพุชะ อณฑชะ

จากการกล่าวมา มนุษย์ถือว่าเป็นสัตว์ที่เกิดในประเภทที่ (๑) เกิดแบบขลาปุชะ หรือเกิดโดยการอาศัยกรรมมารดาเกิด มีพัฒนาการต้องอยู่ในครรภ์มารดาถึง ๕ เดือนจึงคลอดออกมาเป็นมนุษย์ ในทางพระพุทธศาสนาได้นั้นย้ำว่า โดยทั่วไปมนุษย์เกิดในรูปแบบของการอาศัยกรรมมารดา มีเพียงมนุษย์บางคนเท่านั้นมีรูปแบบการเกิดที่แตกต่างไปจากคนอื่น เช่น การเกิดจากดอกบัวของนางปทุมวดี หรือการเกิดจากแก้วไคลของนางกัญจมานวิกา เป็นต้น แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปพบว่ามนุษย์มีรูปแบบการเกิดในประเภทขลาปุชะ คือ เกิดจากกรรมมารดาเท่านั้น

๒.๒ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

เมื่อได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาพบว่าพระพุทธศาสนามีมุมมองต่อการเกิดในลักษณะของ “กระบวนการแห่งการกระทำหรือกรรม” ที่ส่งผลให้จิตของมนุษย์ได้ไปเกิดในภพภูมิที่แตกต่างกัน ประเด็นต่อมาที่นำมาศึกษาคือ การเกิดในรูปแบบของปรากฏการณ์ที่เป็นจริงในสังคม สังคมสมัยพุทธกาล ผู้คนได้มีการแสดงท่าทีหรือแนวคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการเกิดในรูปแบบของประเพณีการเกิดอย่างไร จากการศึกษาพบว่าประเพณีเกี่ยวกับการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของพระพุทธเจ้า

สำหรับการศึกษาเรื่องประเพณีเกี่ยวข้องกับเกิด (ประสูติ) ในขณะก่อนที่จะเป็นพระพุทธเจ้า เป็นการศึกษาประเพณีจากกรอบแนวคิดของศาสนาพราหมณ์ เนื่องจากในอดีตประเทศอินเดียเป็นดินแดนที่นับถือศาสนาพราหมณ์เป็นศาสนาหลัก ดังนั้น หากพิจารณากรณีการเกิด พิธีกรรมจากกรอบแนวคิด ของความเชื่อในศาสนาพราหมณ์หรือประเพณีที่เป็นความเชื่อท้องถิ่น จากการศึกษาพุทธประวัติพบว่า มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดของพระพุทธองค์หรือเจ้าชายสิทธัตถะดังนี้

(ก) ประเพณีความฝันและการทำนายฝันเกี่ยวกับการเกิด

สังคมอินเดียในยุคพุทธกาล มีความเชื่อว่าความฝันเป็นสิ่งที่สามารถบอกเหตุดีหรือเหตุร้ายได้ และการบอกเหตุดีหรือร้าย ต้องมีหลักวิชาในการทำนาย โดยหลักวิชาดังกล่าวเรียกว่าวิชาทำนายฝัน^{๓๖} วิชาทำนายฝันถือว่าเป็นวิชาหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับประเพณีการเกิดของคนใน

หรือสังเสทชะ ซึ่งอาจารย์สุนทรบอกว่ายังไม่พบคำอธิบายที่ชัดเจนในคัมภีร์ใด จึงไม่อาจทราบได้ว่าเป็นอย่างไร (สุนทร, ๒๕๔๓:๓๐๒) ผู้วิจัยจึงนำมาแสดงไว้ให้เป็นข้อสังเกตสำหรับผู้สนใจจะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องโอบปาติกะต่อไป

^{๓๖} ที.ม.(ไทย) ๘/๒๑/๘๘.

สมัยนั้น กล่าวคือเมื่อสามีภรรยาแต่งงานกันแล้ว หากมีการร่วมประเวณีหรือสืบพันธุ์กันตาม
 ธรรมชาติและมีการตั้งครรภ์เกิดขึ้น ในช่วงแรกหากผู้เป็นภรรยาฝันเป็นประการใด สามีจะนำ
 ความฝันไปปรึกษากับพราหมณ์ที่ตนคุ้นเคย โดยพราหมณ์ทำหน้าที่ทำนายตามหลักวิชา ว่าสิ่งที่
 ภรรยาฝันนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการเกิดของบุตรตนเองหรือไม่ เช่น ในกรณีการเกิดของเจ้าชาย
 สิทธิทัตตะ เมื่อพระนางสิริมหามายาทรงพระครรภ์แล้วทรงสุบินว่า

ท้าวมหाराชทั้ง ๔ องค์ทรงยกพระนางขึ้นพร้อมทั้งแท่นบรรทมนั่นเอง
 นำไปยังสระอนาคต วางไว้ ณ ส่วนด้านหนึ่ง ลำดับนั้น พระเทวีของท้าว
 มหาราชทั้ง ๔ นั้นมาแล้ว ให้พระนางทรงสนานเพื่อชำระมลทินของมนุษย์ ให้
 นุ่งห่มผ้าทิพย์ ภูบไล้ด้วยเครื่องหอมทั้งหลาย ประดับดอกไม้ทิพย์ ให้บรรทม
 รักษาสด้านทิศตะวันออกในวิมานทองที่มีอยู่ภายใน ภูเขาเงิน ไม่ห่างไกลจาก
 สระอนาคตนั้น ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เป็นช่างเผือกขาวล้วน เทียวไปในภูเขา
 ทองลูกหนึ่ง ไม่ห่างไกลจากสระอนาคตนั้น ลงจากภูเขาทองขึ้นสู่เขาเงิน มา
 จากทิศเหนือเข้าไปยังวิมานทอง กระทำประทักษิณพระมารดา ได้เป็นเช่นกับผ้า
 พระปรีศว์เบื่องขวาเข้าไปสู่พระครรภ์^{๓๖}

ครั้นเวลารุ่งเช้าพระนางเจ้ามายาจึงกราบทูลเรื่องสุบินนิมิตแก่พระราชสวามี พระเจ้า
 สุธโทชนะจึงรับสั่งให้พราหมณ์โหราจารย์มาเข้าเฝ้าเพื่อทูลพยากรณ์ พราหมณ์อาจารย์ทั้งหลายทูล
 พยากรณ์ว่า พระสุบินนิมิตของพระราชเทวีเป็นมงคลนิมิตปรากฏ พระองค์จะได้พระราชโอรสผู้
 เป็นอัครมหาบุรุษมีบุญญาธิการยิ่ง ในอรรถกถาอีกที่หนึ่งระบุว่าพราหมณ์ทั้งหลายได้พยากรณ์
 พระสุบินนิมิตนั้นว่า

ข้าแต่มหाराช ขอพระองค์อย่าทรงวิตกไปเลย พระเทวีของพระองค์ทรง
 พระครรภ์ และพระครรภ์นั้นเป็นพระครรภ์พระโอรส มิใช่พระครรภ์พระธิดา
 พระองค์จะมีพระโอรส หากพระโอรสนั้นทรงครองเรือนจะได้เป็นพระเจ้า
 จักรพรรดิ หากออกจากเรือนบรรพชาจะได้เป็นพระพุทธเจ้าผู้เพิกถอนกิเลสใน
 โลก พระโพธิสัตว์ทรงมีพระสติสัมปชัญญะอย่างนี้ จูติจากหมู่เทพชั้นดุสิตเข้าสู่
 พระครรภ์พระมารดา^{๓๗}

ซึ่งกรณีดังกล่าว แม้ในความเชื่อสังคมโดยทั่วไปของอินเดียเชื่อว่าความฝันคือสิ่งบ่ง
 บอกถึงลักษณะบุตรหรือธิดาของตนเช่นเดียวกัน

^{๓๖} ม.อุ.อ. (ไทย) ๓/๒/๕๕.

^{๓๗} พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๘๕.

(ข) ประเพณีการดูแลครรภ์ ในการแต่งงานหรือการอยู่ครองคู่กันของคนอินเดีย หากมีการตั้งครรภ์เกิดขึ้นเป็นธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญที่ฝ่ายชายต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อฝ่ายหญิงที่มีบุตรด้วย โดยการมอบเครื่องบริหารครรภ์ให้ หรือกล่าวง่าย ๆ คือต้องรับผิดชอบต่อการตั้งครรภ์อย่างเต็มที่แม้ว่าหญิงนั้นจะไม่ใช่ภรรยาโดยตำแหน่งของตน เช่น กรณีของพระเจ้าพิมพิสารที่อยู่ร่วมกับนางปทุมวดี ซึ่งเป็นหญิงนกร โสเภณีจนตั้งครรภ์ เมื่อฝ่ายหญิงตั้งครรภ์แล้วพระองค์ไม่ได้นิ่งดูคายนางมอบเครื่องบริหารครรภ์แก่นางเพื่อให้นางสามารถคลอดและดูแลตนเองในระหว่างตั้งครรภ์ได้โดยไม่ลำบาก^{๓๕} หรือแม้หากเป็นหญิงที่เป็นภรรยาของตนสามีต้องเตรียมหาเครื่องบริหารครรภ์มาเตรียมไว้เพื่อภรรยาของตนเช่นเดียวกัน สำหรับกรณีของพระนางสิริมหามายา เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะทรงทราบว่าพระมเหสีตั้งครรภ์ทรงให้การดูแลอย่างเต็มที่

(ค) ประเพณีการกลับไปคลอดบุตรที่บ้านเกิดของภรรยา

ฝ่ายพระมหายาเทวีทรงบริหารพระโพธิสัตว์ด้วยพระครรภ์ ตลอด ๑๐ เดือน ประคองบริหารน้ำมันด้วยบาตรจะนั้น มีพระครรภ์แก่เต็มที่แล้วมีพระราชประสงค์เสด็จไปยังเรือนแห่งพระญาติ กราบทูลแต่พระเจ้าสุทโธทนะมหาราชว่า ข้าแต่สมมติเทพ หม่อมฉันปรารถนาไปยังเทวทหะนครอันเป็นของตระกูล^{๓๖} โดยการเสด็จไปกรุงเทวทหะต้องผ่านสวนลุมพินีวัน พระนางจึงแหวะพักประจวบกับทรงพระครรภ์แก่จึงประสูติพระราชโอรสในสวนนั้น^{๓๗} สำหรับประเด็นเรื่องการเสด็จประพาสสวนลุมพินี มีผู้ให้ความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไปว่า (๑) ทรงเสด็จเพื่อไปที่ยวเท่านั้น หรือ (๒) เสด็จกลับไปทีกรุงเทวทหะ แต่ทรงแหวะพักที่สวนดังกล่าวเท่านั้น

จากการศึกษาบริบทของความเชื่อและประเพณีของอินเดียโบราณพบว่า การกลับไปคลอดลูกที่บ้านเกิดถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสตรีโดยทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้เพราะการกลับไปคลอดที่บ้านได้มีโอกาสใกล้ชิดพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ดังนั้น การเสด็จกลับพระนครเทวทหะของพระนางสิริมหามายาจึงเป็นการเดินทางกลับตามประเพณี

(ง) ประเพณีทำนายลักษณะและการขนานพระนาม

เมื่อพระนางสิริมหามายาทรงประสูติพระโอรสแล้ว ภาระที่ต้องกลับไปทีเทวทหะนครจึงเป็นอันล้มเลิก ทรงเสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ เมื่อพระราชกุมารประสูติ ๓ วัน อสิตดาบส (หรือกาฬเทวิลดาบส) ผู้อาศัยอยู่ข้างภูเขาคิเมพานต์ เป็นผู้ที่คุ้นเคยและเป็นที่นับถือของราชสกุล ได้ทราบข่าวการประสูติพระราชโอรส จึงเดินทางเข้านครเพื่อไปเยี่ยม พระเจ้าสุทโธทนะทรงปฏิสันถารเป็นอย่างดี ตรัสเชื้อเชิญให้เข้าไปข้างใน ทรงอุ้มพระราชโอรสออกมา เพื่อจะได้

^{๓๕} พุ.เถรี.อ. (ไทย) ๒/๔/๖๖.

^{๓๖} พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๘๗.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน.

นมัสการพระดาบส ฝ่ายพระดาบสเห็นพระราชโอรส มีลักษณะต้องตามมหาบุรุษ ลักษณะพยากรณ์ศาสตร์ ซึ่งมีคำทำนายไว้โดยคติ ๒ อย่างดังกล่าวแล้ว เกิดความเคารพนับถือในพระโอรสนั้นยิ่งขึ้น จึงลุกขึ้นถวายอภิวาทที่พระบาทของพระราชกุมารด้วยเสียรเกล้าของตน แล้วทำนายพระลักษณะพระราชกุมารตามตำรามหาบุรุษลักษณะพยากรณ์ ก่อนถวายพระพรลากลับไปที่อยู่ของตน^{๔๒}

ในสังคมอินเดียยังมีอีกประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญ เมื่อมีการเกิดของบุคคล คือ การขนานพระนาม (ตั้งชื่อ) คังกรณีการเกิดพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ ได้จัดให้มีการทำนายพระลักษณะเพิ่มเติมอีกในเวลาทีพระราชโอรสประสูติได้ ๕ วัน ซึ่งในคัมภีร์ได้ระบุเอาไว้ว่า

“..พระเจ้าสุทโธทนะโปรดได้ประชุมพระญาติและมุขอำมาตย์ราชบริพาร เพื่อประกอบพระราชพิธีถวายพระนามพระราชโอรสตามขัตติยราชประเพณี และได้เชิญพราหมณ์จารย์ ๑๐๘ คน มาฉันทโฆษาหารภายในพระราชนิเวศน์ ให้พราหมณ์เหล่านั้นเลือกสรรผู้เชี่ยวชาญในไตรเพทเพียง ๘ คน ให้นั่งเหนืออาสนะสูงแล้วให้เชิญพระราชโอรสไปยังที่ประชุมพราหมณ์เพื่อพิจารณาพระลักษณะพราหมณ์ ๘ คนที่ได้รับการยกย่องจากพราหมณ์ทั้งหลายในครั้งนั้น คือ (๑) รามพราหมณ์ (๒) ลักษณพราหมณ์ (๓) ยัญญพราหมณ์ (๔) ชูชพราหมณ์ (๕) โภชพราหมณ์ (๖) สุกัตตพราหมณ์ (๗) สุขยามพราหมณ์ และ (๘) โภณทัตพราหมณ์

พราหมณ์ ๙ คนแรกเห็นพระลักษณะพระราชกุมารบริบูรณ์ จึงยกนิ้วมือขึ้น ๒ นิ้ว ทำนายว่าพระราชกุมารนี้มีคติเป็น ๒ คือ ถ้าอยู่ครองฆราวาสจักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าออกบรรพชา จักได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ โภณทัตพราหมณ์ ซึ่งมีอายุน้อยกว่าพราหมณ์ ๙ คน ได้ยกนิ้วมือเพียงนิ้วเดียว ยืนยันพยากรณ์เป็นมั่นมันว่า พระราชกุมารบริบูรณ์ด้วยพระมหาบุรุษลักษณะเช่นนี้มีคติหนึ่งเดียว คือต้องเสด็จออกบรรพชาและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่นอน จะอยู่ครองฆราวาสวิสัยหาเป็นไปได้ไม่

ครั้นทำมงคลลักษณะแล้ว จึงได้ขนานพระนามว่า “ สิทธัตถะ” แปลว่า ผู้มีความต้องการสำเร็จ หรือ ผู้สำเร็จประโยชน์แก่โลกทั้งปวง^{๔๓} และมหาชนนิยมเรียกตามพระโคตรว่า “พระโคตรมะ หรือ โคดม”^{๔๔}

^{๔๒} พุทธประวัติ เล่ม ๑. คูพิศดารในหนังสือปฐมสมโพธิ ฉบับของสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส. พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๘. หน้า ๖๗.

^{๔๓} บ.พุทธ.อ. (ไทย) ๕/๒/๓๐๒.

^{๔๔} พุทธประวัติ เล่ม ๑. นกธรรมชั้นตรี หน้า ๑๘.

ส่วนในคัมภีร์อรรถกถากล่าวว่า พระเจ้าสุทโธทนะทรงตั้งชื่อพระราชกุมาร ๒ ชื่อ คือ “สิทธัตถะ” ชื่อหนึ่ง และอีกชื่อหนึ่ง คือ “อังกิรส” เสนอให้พราหมณ์ทั้ง ๑๐๘ คนเลือกชื่อนามพระนาม ในที่สุดพราหมณ์เหล่านั้นตกลงให้พระนามพระราชกุมารว่า “สิทธัตถะ” และเป็นพระนามที่ทราบกันโดยทั่วไป แต่พระนามว่า อังกิรส ก็มีปรากฏใช้แทนพระองค์ในพระไตรปิฎกบางแห่ง^{๔๕}

จากข้อความดังกล่าวพบว่า การทำนายลักษณะของพระฤๅษี ๒ รูปก่อนหน้านั้นยังไม่ได้ว่าเป็นการทำนายอย่างเป็นทางการ แต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นกรณีพิเศษตามประเพณีของราชสกุล จริง ๆ แล้วมีพราหมณ์ประจำราชสำนักอยู่ ๑๐๘ รูปที่ทำหน้าที่ในการทำนายลักษณะและการชื่อนามพระนามโดยหน้าที่อยู่แล้วและพราหมณ์ทั้ง ๑๐๘ ได้มีการเลือกคนที่เก่งที่สุดเพียง ๘ ท่านเท่านั้น ซึ่งผลการทำนายเป็นไปใน ๒ ลักษณะ คืออยู่เป็นฆราวาสจะได้เป็นพระเจ้ามหากัทรพรรดิ ถ้าออกบวชจะได้เป็นพระพุทธเจ้า การทำนายและการตั้งชื่อครั้งนี้ถือว่าเป็นประเพณีที่แน่นอนและเป็นสิ่งที่ชาวอินเดียโดยเฉพาะกลุ่มคนชั้นสูงหรือวรรณะสูงได้กระทำกัน และเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอันสืบเนื่องมาจากการทำนายลักษณะ ย่อมมีผลเกี่ยวพันกับการครองราชสมบัตินั่นเอง

๒.๒.๒ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของพระสาวก

(๑) **กรณีของพระจักขุบาลเถระ** พระจักขุบาลเถระถือว่าเป็นพระรูปหนึ่งที่บรรลुพระอรหันต์และจัดอยู่ในพระอรหันต์ประเภทสุกกวีสสกะ คือพระอรหันต์ที่บรรลุได้ด้วยความเพียรอย่างยากลำบากมาก คือไม่ได้บรรลุง่ายดายเหมือนกับพระอรหันต์ประเภทอื่น ๆ เป็นเหตุให้ท่านต้องใช้ความเพียรมากจนตาบอด ท่านเป็นสามัญชนที่เกิดในตระกูลคฤหบดีหรือเศรษฐี ซึ่งเป็นตระกูลหนึ่งที่มีความเชื่อในบริบทความเชื่อแบบอินเดียโบราณคือ เชื่อเรื่องโชคกลาง ดวงและพระเจ้าตามคติของศาสนาพราหมณ์ จากการศึกษาประวัติของท่านพบว่า ในการเกิดของท่านได้มีการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

(ก) **ประเพณีขอบุตรจากเทวดา** เมื่อบิดาท่านแต่งงานมาเป็นระยะเวลาหนึ่งเกิดร้อนใจเนื่องจากไม่มีบุตรสืบสกุลเลยทั้งบุตรหรือว่าเป็นบุตรชาย ดังนั้น บิดาของท่านจึงได้ไปประกอบพิธีขอบุตรกับเทวดาประจำต้นไม้คือต้นไม้ไทร ซึ่งต้นไม้ต้นนี้เป็นต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ ท่านมีความเชื่อว่าต้นไม้ต้นนี้เป็นต้นไม้ที่มีเทวดารักษา ซึ่งในหลักฐานทางคัมภีร์ได้อธิบายเอาไว้ว่า

กรุงสาวตถิ มีกุมภพืผู้หนึ่งชื่อมหาสุวรรณเป็นคนมั่งมี มีทรัพย์มาก มีสมบัติมาก (แต่) ไม่มีบุตร. วันหนึ่งเขาไปสู้อาบน้ำ อาบเสร็จแล้วกลับมา เห็นต้นไม้ใหญ่ที่เป็นเจ้าไพรต้นหนึ่งมีกิ่งสมบูรณ์ ในระหว่างทาง คิดว่า ต้นไม้นี้ จักมีเทวดาผู้

^{๔๕} จุ.พุทธ.อ. (ไทย) ๕/๒/๗๐๒.

มีศักดิ์ใหญ่สิงอยู่^{๔๖}

ตามประเพณี เมื่อท่านเศรษฐีได้ทำการบูชาเทวดาด้วยการประดับตกแต่งต้นไม้มีการล้อมรั้ว เกือบทราครอบ ๆ ต้นและปีกครอบ ๆ เมื่อทำดังกล่าวแล้วได้ประกอบพิธีกรรมสังเวท บวงสรวงเทวดาพร้อม ๆ กับตั้งจิตอธิษฐานว่า ถ้าข้าพเจ้าได้บุตรหรือธิดาแล้ว จักทำสักการะใหญ่ถวายท่าน เมื่ออธิษฐานเสร็จจึงกลับบ้าน

(ข) การให้เครื่องบริหารครรภ์ตอนตั้งท้อง ต่อมาภรรยาของท่านเศรษฐีตั้งครรภ์ ท่านเศรษฐีรู้สึกมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง จากนั้นท่านให้เครื่องบริหารครรภ์แก่นางและมีส่วนร่วมในการดูแลครรภ์ของภรรยาอย่างเต็มที่ และได้เดินทางไปที่ดินไทรใหญ่เพื่อทำการแก้บนแก้เทวดาที่ได้มอบลูกให้กับตนตามอัญเชิญของศาสนาพราหมณ์ในสมัยนั้น

(ค) การตั้งชื่อเด็ก ครั้นภรรยาเศรษฐีตั้งครรภ์เป็นเวลา ๑๐ เดือนได้คลอดบุตร ท่านเศรษฐีได้ตั้งชื่อให้กับบุตรคนแรกว่า “ปาละ” เพราะเหตุที่ว่า การเกิดของบุตรมาจากเหตุคือการบนบานและรักษาดินไม้จึงได้มา

ในกรณีของท่านพระจกขุบาลเถระ ผู้วิจัยพบว่ามีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอยู่ ๓ ประการ คือ การขอบุตรจากเทวดา หรือประเพณีขอลูกซึ่งเป็นประเพณีที่มีปรากฏอยู่ทั่วไปในสังคมอินเดีย การบนบานขอลูกกับเทวดานี้พบอีกแห่งหนึ่งคือ กรณีของนางสุชาดาผู้ถวายข้าวมธุปายาสพร้อมถาดทองคำแก่พระพุทธองค์ในวันตรัสรู้^{๔๗} ประการต่อมาคือ ประเพณีการให้เครื่องบริหารครรภ์แก่ภรรยาผู้ตั้งครรภ์ และเมื่อคลอดแล้วต้องมีประเพณีอีกประการหนึ่งคือ ประเพณีการตั้งชื่อเด็ก ซึ่งท่านเศรษฐีตั้งตามมูลเหตุการบนบานดินไม้ใหญ่ที่เชื่อว่ามีเทวดารักษา เพราะคำว่า “ปาละ” แปลว่า การรักษา

(๒) กรณีของพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร พระเถระทั้งสองรูปนี้ถือว่าเป็นพระอัครสาวกของพระพุทธองค์ เป็นพระเถระที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดของพระพุทธศาสนา และมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาอยู่แทบจะทุกเหตุการณ์ เช่น เหตุการณ์การแก้ไขปัญหาพระเวทพัตต์ ปัญหาเรื่องยมกปาฏิหาริย์ เป็นต้น สำหรับการกำเนิดของท่านพระอัครสาวกนั้นตามหลักฐานทางคัมภีร์ได้อธิบายถึงประเพณีเกี่ยวกับการเกิดอยู่ ๒ ประเพณี คือ (๑) ประเพณีการให้เครื่องบริหารครรภ์แก่ภรรยา กรณีบิดาท่านทั้งสองเมื่อภรรยาตั้งท้องแล้วได้มอบเครื่องบริหารครรภ์ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้ที่เป็นบิดาหรือสามีที่ดี (๒) ประเพณีการตั้งชื่อ เมื่อท่านทั้งสองคลอดแล้วได้กำหนดวันตั้งชื่อเด็ก โดยทั้งสองตระกูลตั้งชื่อตามกำหนดเวลาคือไม่เกิน ๕ วันหลังการคลอด การตั้งชื่อแก่เด็กทั้งสองได้ถือหลักการตั้งชื่อตามชื่อของตำบล เพื่อเป็นเกียรติแก่

^{๔๖} พ.ร.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๘-๘.

^{๔๗} อัง.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๒/๘๓. พ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๓/๑/๑๑๓.

บิดาที่เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน อนึ่งการตั้งชื่อเด็กในวันขนานนามเป็นการตั้งด้วยมติของบรรดาญาติ ๆ ทั้งหลายโดยผู้ที่ตั้งชื่อคือ ผู้ที่เป็นบิดา ดังเช่น กรณีของพระพุทธองค์พระเจ้าสุทโธทนะเป็นผู้ตั้งชื่อพระพุทธองค์ไว้เป็น ๒ ชื่อคือ (๑) อังคีรส และ (๒) สิทธัตถะ เมื่อตั้งแล้วต้องนำมาให้บรรดาญาติ ทั้งหลายร่วมกันเลือก ในกรณีการตั้งชื่อของท่านพระอัครสาวกทั้งสองเช่นกัน บิดาของท่านเป็นผู้ตั้งชื่อแล้วให้บรรดาญาติ ๆ ลงมติ ซึ่งผลที่ได้คือ ชื่ออุปติสสะและ โกติตะ ตามชื่อของตำบลที่ตั้งหรือตำบลที่เกิดขึ้นเอง^{๔๘}

(๓) กรณีของพระมหาปณณิกะเถระและพระจูฬปณณิกะเถระ

สำหรับพระมหาปณณิกะเถระและพระจูฬปณณิกะเถระ ทั้งสองท่านถือว่าเป็นพระเถระที่มีความสำคัญกับพระพุทธศาสนาในฐานะที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องกัมมัญฐาน และการศึกษาเล่าเรียนทางด้านคันถธุระ สำหรับประวัติของท่านสามารถสืบค้นประเพณีเกี่ยวกับการเกิดได้ดังต่อไปนี้

(ก) ประเพณีการกลับไปคลอดที่บ้านของผู้เป็นภรรยา สำหรับบิดามารดาของท่านจูฬปณณิกะเถระ มารดาเป็นลูกสาวของเศรษฐี บิดาเป็นทาสในเรือนของเศรษฐีนั่นเอง ด้วยธิดาของเศรษฐีและทาสมีความใกล้ชิดกัน ทั้งสองมีอะไรกันและได้ตัดสินใจหนีไปอยู่ด้วยกันในที่ที่ไม่มีใครรู้จัก เมื่ออยู่ร่วมกันไม่นาน ได้เกิดการตั้งครรภ์ขึ้น เมื่อคราวครรภ์แก่ใกล้คลอด มารดาของท่านได้กล่าวกับบิดาว่า “ธรรมดาการคลอดบุตรในที่ซึ่งเห็นห่างจากญาติพวกพ้อง ย่อมเป็นเหตุหน้าความทุกข์มาให้แก่เราทั้ง ๒ เราทั้ง ๒ ไปสู่เรือนแห่งสกุลเดิมเถิด”^{๔๙} แต่บิดาของท่านไม่ได้ใส่ใจมากนัก ในที่สุดมารดาของท่านจึงตัดสินใจออกเดินทางกลับบ้านเพียงลำพัง แต่ก่อนหนีกลับบ้านได้บอกเรื่องราวดังกล่าวให้เพื่อนบ้านทราบก่อน พอเดินทางมาถึงครึ่งทางได้คลอดท่านในระหว่างทางนั้น ฝ่ายบิดาท่านเมื่อกลับจากทำงานไม่เห็นมารดาจึงออกติดตามจนมาเจอ ทั้งสองจึงพากันกลับบ้าน

(ข) ประเพณีการตั้งชื่อ เมื่อมารดาบิดากลับมาถึงบ้านแล้วจึงทำการตั้งชื่อท่านว่า “มหาปณณิกะ” เพราะความที่ท่านเกิดในระหว่างทาง ในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระจูฬปณณิกะน้องชายของท่านก็เป็นเช่นเดียวกันนี้

(๔) กรณีพระวนวาสีติสสเถระ สำหรับพระวนวาสีติสสเถระ ถือว่าเป็นพระเถระที่มีความเป็นเลิศด้านการถือธุดงค์วัตร โดยเฉพาะวัตรคือการอยู่ในป่า เหตุเพราะท่านเกิดในป่าช้า สำหรับการศึกษารื่องการเกิดของท่านพบว่ามีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดดังต่อไปนี้

^{๔๘} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑-๑๒๒.

^{๔๙} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๒๔.

(ก) ประเพณีการให้เครื่องบริหารครรรค์ เมื่อมารดาของท่านรู้ตัวเองว่าตั้งครรรค์นางได้แจ้งเรื่องแก่สามีว่านางตั้งครรรค์แล้ว ฝ่ายสามีได้ให้เครื่องบริหารครรรค์มีประการต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมกับผู้ที่ตั้งครรรค์ นางได้ปฏิบัติตัวขณะตั้งครรรค์ด้วยการเว้นบริโภคอาหารวัตถุมีของร้อนจัด เย็นนัก และเปรี้ยวนัก เป็นต้น สามารถรักษาครรรค์อยู่โดยสบาย

(ข) ประเพณีเกี่ยวกับการแพ้ท้อง ขณะมารดาของท่านตั้งครรรค์อยู่นั้น เกิดการแพ้ท้องขึ้น อยาคนิมิตต์พระมาฉันทดาหารเข้าที่บ้าน โดยพระที่นิมนต์มาต้องมีพระสารีบุตรเถระเป็นประธานพร้อมภิกษุอีก ๕๐๐ รูป แล้วถวายข้าวปายาสเจือด้วยน้ำนมล้วน แม้ตนเองนุ่งห่มผ้ากาสาเว ถือชั้นทองนึ่งในที่สุดแห่งอาสนะ เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จ ตนเองจะได้รับประทานอาหารอันเป็นมงคลนั้นต่อจากคณะสงฆ์ เมื่อนางต้องการเช่นนี้จึงได้แจ้งแก่บรรดาญาติ ๆ ทั้งหลาย ฝ่ายญาติเห็นด้วย เพราะเป็นเรื่องที่แปลกและเป็นมงคล ดังนั้น จึงได้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มีท่านพระสารีบุตรเป็นประธานมาฉันทดาหารเข้าที่บ้านของนาง^{๕๐}

(ค) ประเพณีในวันเกิดวันแรก เมื่อพระเถระเกิดในวันแรกพวกญาติ ๆ ได้ให้ทารกอาบน้ำแต่เช้าตรู่ ประดับแล้วให้นอนเบื่องบนผ้ากัมพลมีค่าแสนหนึ่งบนที่นอนอันมีสิริ จากนั้นพวกญาติได้ทำการกุศลด้วยการถวายข้าวปายาสมีน้ำน้อยแก่ภิกษุ ๕๐๐^{๕๑} ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่หาได้ยาก

จากกรณีการเกิดของท่านพระวนวาสิตตเถระ พบว่ามีประเพณีที่สำคัญ คือเรื่องการทำมงคลในวันเกิดวันแรกและวันต่อ ๆ มาด้วยการสร้างกุศล การถวายภัตตาหารแก่พระพุทธรองค์พร้อมภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป แสดงให้เห็นว่า การจัดงานประเพณีมงคลในวันทารกแรกเกิดนั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ส่วนการถวายทานแก่พระพุทธรองค์ถือว่าเป็นประเพณีใหม่ที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่พระพุทธรศาสนาได้อุบัติขึ้นแล้ว

(๕) กรณีภิกษุณีปฎาจาราเถรี สำหรับกรณีการเกิดที่ปรากฏในเรื่องราวของภิกษุณีปฎาจาราเถรี ท่านเป็นธิดาของเศรษฐี แต่ท่านกระทำผิดธรรมเนียมประเพณีด้วยการมีสัมพันธ์ลึกซึ้งกับคนรับใช้ในบ้าน ด้วยความรักที่เกิดขึ้นทำให้ท่านตัดสินใจหนีตามคนรัก จนต่อมาได้ตั้งครรรค์และคลอดบุตร ซึ่งเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีการเกิดที่ปรากฏในประวัติของภิกษุณีปฎาจาราเถรีนั้น มีอยู่ประการหนึ่งคือประเพณีการกลับไปคลอดบุตรที่บ้านมารดาบิดา เมื่อนางตั้งครรรค์จนคลอดบุตรด้วยความสำนึกในประเพณีดั้งเดิมของชาวอินเดีย คือภรรยาต้องกลับไปคลอดบุตรที่บ้านเกิดของตน นางจึงได้อ้อนวอนสามีว่า “ใคร ๆ ผู้อุปการะของเราไม่มีในที่นี้, ธรรมดามารดาบิดา เป็นผู้มิใช่ใจ

^{๕๐} พ.ร.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๒๖๑.

^{๕๑} พ.ร.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๒๖๓.

อ่อนโยนในบุตรทั้งหลาย, ท่านจงนำฉันไปยังสำนักของท่านเถิด, ฉันจักคลอดบุตรในที่นั้น”^{๕๒}
แต่สามีไม่อนุญาตหรือไม่ยินยอมเพราะเหตุที่ว่ากลัวความผิด เมื่อเป็นเช่นนั้นนางจึงหนีกลับบ้าน
แต่พอถึงกลางทางนางคลอดบุตรเสียก่อน

(๖) **กรณีพระวนวัจฉเถระ** ท่านพระวนวัจฉเถระถือกำเนิดในตระกูลพราหมณ์ นาม
ว่าวัจฉโคตร ในพระนครกบิลพัสดุ์ เมื่อมารดาของท่านมีครรภ์แก่เกิดอาการแพ้ท้อง ต้องการจะชม
ป่าจึงเข้าป่าท่องเที่ยวไป ในทันใดนั่นเอง นางได้คลอดบุตรในป่า บุตรของนางเป็นผู้ที่สมบูรณ์ไป
ด้วยลักษณะของผู้มีบุญ ต่อมาวัจฉกุมารได้เป็นเพื่อนเล่นคู่กับพระพุทธรองค์ในคราวเป็นเจ้าชาย
สิทธัตถะ^{๕๓}

จากการศึกษาประวัติของพระวนวัจฉเถระ พบว่ามีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอยู่
ประการหนึ่งคือ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการแพ้ท้อง คือความต้องการไปเที่ยวชมป่าและเกิดการ
คลอดบุตรในที่นั้น

(๗) **กรณีพระสิวลีเถระ** สำหรับพระสิวลีเถระถือว่าเป็นพระเถระที่ได้รับการยกย่องในด้าน
ความเป็นผู้มีลาภสักการะเป็นอย่างมาก และเมื่อท่านจะถือกำเนิดมีเรื่องมาก่อนข้างแปลกมากกว่า
พระเถระรูปอื่น ๆ คือ ท่านอยู่ในครรภ์มารดาถึง ๗ ปี ๗ เดือนและ ๗ วันจึงคลอด เมื่อคลอดแล้วมี
การทำบุญในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ ดังที่ปรากฏเรื่องราวในคัมภีร์ดังต่อไปนี้ว่า

“..พระเถระถือปฏิสนธิแล้วในครรภ์ของราชธิดานามว่าสุปปวาสา นับแต่
วันที่เขาถือปฏิสนธิ มีคนถือเอาเครื่องบรรณาการมาให้นางสุปปวาสา วันละร้อยเล่ม
เกวียน ทั้งในเวลาเย็นและในเวลาเช้า ครั้งนั้น เพื่อจะทดลองบุญนั้น คนทั้งหลายจึง
ให้นางเอามือจับกระเช้าพีช พีชแต่ละเมล็ด ผลิตผลออกมาเป็นพีชดังร้อยกำ พันกำ
พีชที่หว่านลงไปในที่นาแต่ละกรีศ ก็เกิดผลประมาณ ๕๐ เล่มเกวียนบ้าง ๖๐ เล่ม
เกวียนบ้าง แม้ในเวลาขนาข้าวใส่ยุ้ง คนทั้งหลาย ก็ให้นางเอามือจับประคูดุ้ง ด้วยบุญ
ของราชธิดา เมื่อมีคนมารับของไป ที่ซึ่งคนถือเอาของไปแล้ว ๆ กลับเต็มเหมือนเดิม
เมื่อคนทั้งหลายพูดว่า บุญของราชธิดา แล้วให้ของแก่ใคร ๆ จากภษณภัตที่เต็ม
บริบูรณ์ ภัตระยอมไม่สิ้นไป จนกว่าจะยกของพ้นจากที่ตั้งเพราะทารกยังอยู่ในท้อง
นั้นแล เวลาล่วงไปถึง ๗ ปี ก็เมื่อครรภ์แก่รอบแล้ว นางเสวยทุกข์หนักตลอด ๗ วัน
นางเรียกสามีมาพูดว่า ดิฉัน ยังมีชีวิตจักถวายทานก่อนแต่จะตาย แล้วส่งสามีไปยัง
สำนักพระศาสดาว่า ท่านจงไป จงกราบทูลความเป็นไปนี้ แต่พระศาสดา จงทูลเชิญ
พระศาสดา ถ้าพระศาสดาตรัสคำใด จงกำหนดคำนั้นให้ดี แล้วรีบมาบอกแก่ดิฉัน

^{๕๒} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๒/๔๕๐.

^{๕๓} พุ.อป.อ. (ไทย) ๕/๑๓๕/๔๐๓.

สามีไปกราบทูลข่าวของนาง แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว.

พระศาสดาตรัสว่า นางสุปปาวสา ธิดาของเจ้าโกลิยะ จงมีความสุขหาโรคมิได้ จงประสูติโอรส ผู้ไม่มีโรค พระราชาสดับดังนั้นแล้ว ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จมุ่งหน้าไปยังพระราชวังของพระองค์ เด็ก คลอดจากครรภ์ของนางสุปปาวสา ง่ายเหมือนเทน้ำออกจากกรรมกรก (ที่กรองน้ำ) ก่อนหน้าพระราชาเสด็จมาถึงหน้อยเดียวเท่านั้น ผู้คนที่นั่งแวดล้อมกำลังมีน้ำตานองหน้า ก็เริ่มหัวเราะได้ มหาชนพากันยินดีร่าเริง ได้พากันไปส่งข่าวพระราชา พระราชา ทอดพระเนตรเห็นการมาของคนเหล่านั้น ทรงพระดำริว่าชะรอยถ้อยคำที่พระทศพลตรัสไว้จักเป็นผลสำเร็จ. พระองค์รับเสด็จมา เจ้ข่าของพระศาสดา ต่อราชธิดา ราชธิดากราบทูลว่า ชีวิตกัต ที่พระองค์จัดนิมนต์ไว้นั้นแลจักเป็นมงคลกัต ขอพระองค์จงไปนิมนต์พระทศพล (ให้เสวย) ตลอด ๗ วัน พระราชาทรงกระทำอย่างนั้น คนทั้งหลายพากันบำเพ็ญมหาทานแก่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขตลอด ๗ วัน ทารกผู้ยังจิตที่เร่าร้อนของหมู่ญาติทั้งปวงให้ดับลงได้ ประสูติแล้ว เพราะฉะนั้น คนทั้งหลายจึงขนานนทาว่า สิวลีทารก ดังนี้แล..^{๕๔}

จากข้อความดังกล่าวพบว่า การเกิดของท่านพระสิวลีเถระมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดคือ ประเพณีการทำบุญในวันแรกเกิดกับพระพุทธศาสนา ซึ่งการทำบุญดังกล่าวถือว่าเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวันเกิดตามแนวทางของพระพุทธศาสนา และถือว่าเป็นการทำบุญวันเกิดที่ถูกต้อง

(๘) **กรณีพระวิมลโกณฑัญญเถระ** สำหรับพระวิมลโกณฑัญญเถระ ถือว่าเป็นพระเถระรูปหนึ่งที่เกิดกำเนิดมาจากมารดาที่ประกอบอาชีพเป็นหญิงนกร โสเภณี คือนางอัมพปาลี โดยอาศัยการอยู่ร่วมกับพระเจ้าพิมพิสาร ในคราวยังเป็นหนุ่ม พระเจ้าพิมพิสารได้ยินข่าวว่านางอัมพปาลีมีรูปงามนักเกิดความกำหนัดยินดี วันหนึ่งได้จัดคนติดตามได้เสด็จไปที่เมืองไพศาลีอย่างลับ ๆ โดยการปลอมตัวไปและได้ร่วมอภิรมย์กับนางอัมพปาลีในคืนวันหนึ่ง เพราะเหตุแห่งการอยู่ร่วมกันนางได้ตั้งครรภ์และคลอดบุตรคือ ท่านวิมลโกณฑัญญเถระ เมื่อพระราชาทรงทราบว่าคุณตั้งครรภ์ได้รับพิศชอบด้วยการส่งเครื่องบรรณาการพร้อมด้วยเครื่องบริหารครรภ์ไปให้นาง เมื่อบุตรของนางเจริญวัยขึ้นได้บรรพชาและสำเร็จเป็นพระอรหันต์^{๕๕}

^{๕๔} อ.จ.เอกก.อ. (ไทย) ๑/๑/๓๘๖.

^{๕๕} จ.เถร.อ. (ไทย) ๒/๓/๑/๓๒๔.

จากเรื่องราวของพระวิมล โภคทัณฑ์ญญเถระนี้ พบว่ามีประเพณีเกี่ยวข้องกับการเกิดที่สำคัญของชาวอินเดียคือ ประเพณีการแสดงความรับผิดชอบของฝ่ายชายต้องให้เครื่องบริหารครรภ์ ซึ่งอาจเป็นเงินทองหรือทรัพย์สินที่จำเป็นสำหรับการทำคลอดและดูแลบุตรที่เกิดมาได้

(๕) **กรณีพระนันทเถระ** สำหรับพระนันทเถระ ถือว่าท่านเป็นพระญาติที่ใกล้ชิดกับพระพุทธองค์เป็นอย่างยิ่ง ในฐานะที่เป็นพระโอรสของพระนางมหาปชาบดีโคตมีกับพระเจ้าสุทโธทนะ ซึ่งได้ประสูติภายหลังจากที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้แล้ว ในวันทำบุญแต่งงานนั้น พระพุทธองค์ได้ออกอุบายเพื่อนำท่านมาบรรพชา ไม่ได้มีโอกาสได้เข้าพิธีวิวาห์ เป็นเหตุให้ท่านเกิดความกระสันอยากสึก เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบเหตุการณ์ดังกล่าวจึงได้นำท่านพระนันทะไปดูนางฟ้าบนสวรรค์และถามท่านว่านางฟ้ากับคนที่พึงจากมานั้น คนไหนสวยงามมากกว่ากัน พระนันทะกราบทูลว่านางฟ้าสวยกว่า พระพุทธองค์จึงได้ตรัสถามอีกว่าอยากได้ไหม ท่านตอบว่าอยากได้ พระพุทธองค์จึงได้ให้คำมั่นว่าเมื่อท่านกลับไปโลกมนุษย์แล้วปฏิบัติธรรมจนบรรลุ พระองค์จะให้นางฟ้าเป็นรางวัล เมื่อทราบเช่นนั้นพระนันทะจึงมีความใคร่ที่จะปฏิบัติธรรมด้วยเหตุเพียงอยากได้นางฟ้า พอกลับมาถึงโลกมนุษย์พระนันทะตั้งใจปฏิบัติธรรมจนบรรลุพระอรหันต์ เพื่อน ๆ พระถามว่ายังต้องการนางฟ้าอีกหรือไม่ท่านตอบว่าไม่ต้องการแล้ว เหตุเพราะท่านหมดจดจากกิเลสแล้วนั่นเอง^{๕๖}

ในกรณีเรื่องการเกิดของท่านพระนันทะจากการศึกษาพบว่า มีประเพณีเกี่ยวข้องกับการเกิดอยู่ประเพณีเดียวคือ ประเพณีการขนานพระนามซึ่งจะจัดขึ้นในวันที่ ๕ ภายหลังจากที่ได้ทรงประสูติ

(๑๐) **กรณีภิกษุณีจาลาเถรี** สำหรับพระภิกษุณีจาลาเถรี ถือกำเนิดในครรภ์ของนางพรหมณีชื่อรูปสารี ในนาลกคามแคว้นมคธ เมื่อเกิดแล้วได้มีการกำหนดวันตั้งชื่อ บรรดาญาติทั้งหลายได้ตั้งชื่อว่า “จาลา” จาลานั้นมีน้องสาว ชื่อว่า “อุปจาลา” อุปจาลานั้นมีน้องอีกคนหนึ่ง ชื่อว่า “สิสุปจาลา” ทั้ง ๓ คนเป็นน้องสาวของท่านพระธรรมเสนาบดีคือ พระสารีบุตรเถระ จากกรณีของภิกษุณีจาลานี้ผู้วิจัยพบว่า ประเพณีเกี่ยวข้องกับการเกิดที่ชัดเจนประเพณีหนึ่งคือ ประเพณีการตั้งชื่อ ซึ่งถือเป็นประเพณีหลักที่ชาวอินเดียมักกระทำกันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติโดยทั่วไปอยู่แล้ว

๒.๒.๓ ประเพณีเกี่ยวข้องกับการเกิด

กรณีของพระเจ้าอชาตศัตรู

พระเจ้าอชาตศัตรูถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนที่ไม่ดีและทั้งเป็นส่วนตัว ส่วนที่ไม่ดีคือ เป็นผู้ที่ทำร้ายพระราชบิดาคือพระเจ้าพิมพิสารจนสิ้นพระชนม์

^{๕๖} พ.อุ.อ. (ไทย) ๑/๓/๒๕๕.

เป็นการกระทำกรรมหนักคือ ปิตุฆาตจัดเป็นอนันตริยกรรม^{๕๓} ส่วนที่ดีคือ เป็นผู้ให้การอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ ๑ ภายหลังจากที่พระพุทธองค์ได้ปรินิพพานแล้ว ๓ เดือน ณ สัตตบรรณ ช้างภูเขาวงภาวะ^{๕๔}

พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นพระโอรสของพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อพระมารดาของพระองค์ทรงพระครรภ์ เกิดอาการแพ้ท้องต้องการดื่มพระโลหิตจากพระพาทา (แขน) ของพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อเป็นเช่นนั้นพระเจ้าพิมพิสารได้เอามีดกรีดแขนเพื่อนำเลือดจากพระพาทาให้พระนางดื่ม ซึ่งบรรดาพราหมณ์ทั้งหลายได้พยากรณ์ว่า พระโอรสในครรภ์องค์นี้ จักเป็นศัตรูแก่พระราชา พระราชาจักถูกพระโอรสองค์นี้ปลงพระชนม์ แต่พระเจ้าพิมพิสารหาได้สนพระทัยแต่ประการใด^{๕๕}

จากการศึกษาเรื่องราวของพระเจ้าอชาตศัตรูพบว่า การประสูติของพระองค์มีประเพณีที่สำคัญคือ การทำนายอาการแพ้ท้อง ซึ่งการพยากรณ์ดังกล่าวถือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อในเรื่องของการเกิด

๒.๒.๔ สรุปประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับการเกิดในสมัยพุทธกาล

จากการกล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับประเพณีการเกิดในสมัยพุทธกาลพบว่า ประเพณีการเกิดล้วนมีพื้นฐานความเชื่อมาจากศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งจากการศึกษาพบว่า กรอบการจัดประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของ (๑) พระพุทธองค์ (๒) เหล่าสาวกและ (๓) ประชาชนทั่ว ๆ ไปนั้น สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

(๑) ประเพณีการเกิดในราชสำนัก

(๒) ประเพณีการเกิดของสามัญชนโดยทั่วไป

๒.๒.๔.๑ ประเพณีการเกิดในราชสำนัก หรือที่เรียกกันว่าเป็นประเพณีหลวง พระราชาและพระราชวงศ์ในแคว้นต่าง ๆ ทั้ง ๑๖ แคว้น โดยเฉพาะแคว้นหลัก ๆ ที่สำคัญ คือแคว้นวัชชี แคว้นโกศลและแคว้นมคธ เป็นต้น โดยพระราชาและราชสำนักเหล่านั้นมีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและพิธีกรรม ประเพณีเกี่ยวข้องกับการเกิดเป็นการเฉพาะและสำคัญคือการจัดพิธีกรรมหรือประเพณีต้องมีความยิ่งใหญ่ หรือต้องมีความสำคัญเนื่องจากการเป็นพระราชผู้ปกครองรัฐหรือแคว้นแคว้นมีอิทธิพลเหนือประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป

สำหรับประเพณีการเกิดที่สำคัญในราชสำนัก สามารถพิจารณาได้จากกรณีที่น่าสนใจต่อไปนี้พบว่ามีประเพณีที่สำคัญ ๆ ดังนี้

^{๕๓} อภ.วิ.อ. (ไทย) ๒/๕๘๔/๘๑๔.

^{๕๔} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๘๐.

^{๕๕} ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๑/๓๔๐.

(๑) **ความฝันและการทำนายฝัน** เนื่องจากบุคคลในวรรณคดีเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อประชาชน ดังนั้น เหตุการณ์หรือเรื่องใดที่เกิดขึ้นกับพระราชารักราชวงศ์ ย่อมเป็นเรื่องที่มีผู้คนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงอภิเษกสมรส เมื่อเวลาที่ทรงพระครรภ์หากพระมเหสีทรงพระสุบินนิมิตประการใดแล้ว พระราชาต้องมีรับสั่งให้ประชุมพราหมณ์ปุโรหิตเพื่อทำการทำนายพระสุบินนิมิตว่ามีรายละเอียดอย่างไร เมื่อทราบแล้วจะได้หาทางป้องกันหรือประกาศให้ประชาชนในรัฐได้ทราบโดยทั่วกัน ในกรณีการเกิดของพระพุทธองค์ มีเหตุการณ์เกี่ยวกับการสุบินนิมิตของพระนางสิริมหามายา พระเจ้าสุทโธทนะรับสั่งให้โหรหลวงมาทำนายปรากฏว่าเป็นนิมิตที่ดี พระองค์ได้ทรงประกาศให้ผู้คนได้ทราบ โดยการกระทำเช่นนั้นถือว่าเป็นพระราชประเพณีที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา

(๒) **ตั้งครรภ์และแพ้ท้อง** เมื่อพระมเหสีทรงพระครรภ์ สิ่งที่เกิดขึ้นต่อมาคือการแพ้ท้อง ผู้คนโดยรอบจะสังเกตอาการของมเหสี หรือพระมเหสีต้องเป็นผู้บอกอาการแพ้ท้องกับพระราชารักราชวงศ์ในยุคนั้นถือว่าการแพ้ท้องเป็นเรื่องปกติ แต่สิ่งที่ถือว่าเป็นเรื่องผิดปกติคืออาการที่แสดงออกมา เช่น บางคนแพ้ท้องอยากดื่มเลือด เช่นกรณีของพระนางเวเทหิ พระมเหสีของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งอาการแพ้ท้องแบบนี้ผู้คนโดยรอบมักนำไปนินทาหรือคาดเดากันไปต่าง ๆ นานา เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยดี ส่วนเรื่องการแพ้ท้องที่ดี เช่น การแพ้ท้องของมารดาพระสิวลีคือพระนางสุปวาสาที่แพ้ท้องด้วยการอยากทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระพุทธองค์พร้อม ๆ กับพระภิกษุจำนวน ๕๐๐ รูป การแพ้ท้องเช่นนี้ถือว่าการแพ้ท้องที่เป็นนิมิตที่ดี ผลที่เกิดทำให้คนรอบข้างสบายใจและชื่นชมกับบุญบารมีของทารกที่จะเกิดมา ดังนั้น ผู้วิจัยพบว่าการแพ้ท้อง, ผลที่เกิดจากอาการแพ้ท้องรวมถึงการปฏิบัติต่อการแพ้ท้องนั้นถือว่าเป็นประเพณีที่สำคัญเกี่ยวกับการประสูติของพระราชารักราชวงศ์ในสมัยนั้น

(๓) **การให้เครื่องบริหารครรภ์** นับว่าเป็นธรรมเนียมของอินเดียในสมัยพุทธกาลหรือก่อนสมัยพุทธกาลประการหนึ่งคือ เมื่อรู้ว่าภรรยาตั้งครรภ์เป็นหน้าที่ของผู้เป็นสามีต้องชวนขวนขวายในการหาเครื่องบริหารครรภ์มาให้กับภรรยา หรือแม้แต่ผู้ที่ไม่ใช่ภรรยาโดยตรงแต่ตนเองได้อยู่ร่วมเป็นสามีภรรยาในช่วงหนึ่งจนเป็นเหตุให้หญิงคนนั้นตั้งครรภ์ ฝ่ายที่เป็นผู้ชายต้องรับผิดชอบด้วยการหาเครื่องบริหารครรภ์อาจเป็นเงินทองหรือของมีค่าอื่นใดที่หญิงสามารถนำไปแลกเปลี่ยนเงินเพื่อนำมาใช้จ่ายในการดูแลบุตรในครรภ์ได้โดยสะดวก เช่น กรณีของพระเจ้าพิมพิสารที่ไปร่วมอภิรมย์กับนางอัมพาลีแล้วตั้งครรภ์ พระองค์ทรงรับผิดชอบด้วยการมอบของที่ควรให้หรือมอบทรัพย์บางอย่างให้เพื่อให้นางสามารถดูแลครรภ์ได้

(๔) **กลับไปคลอดที่บ้านเกิดภรรยา** ประเพณีการกลับไปคลอดบุตรที่บ้านเกิดของฝ่ายภรรยาเป็นรูปแบบความเชื่อที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อระบบความเชื่อของผู้คนในสังคม

๒. รับขวัญบุตรธิดาที่เกิดมาแล้ว โดยมูลเหตุการณั้ทำบุญวันเกิดมีผลมาจาก (๑) ความฝันของมารดาฝันเกี่ยวกับบุตร ฝ่ายสามีหรือพระราชหากฟังใจจะจัดงานเลี้ยงทำบุญได้ (๒) อาการแพ้ท้องของผู้เป็นมารดาที่ปรารถนาจะทำบุญ เช่นกรณีของพระนางสุปวาสาพระมารดาของพระกุมารสิวลีที่ทรงแพ้ท้อง ต้องการทำบุญกับพระพุทธรองค์ หรือกรณีของพระมารดาของวาสิติศกุมารที่แพ้ท้องต้องการถวายทานแด่พระธรรมเสนาบดีหรือพระสารีบุตร เป็นต้น มูลเหตุของการทำบุญวันเกิดหรือวันก่อนเกิดเช่นนี้เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นก่อนสมัยพุทธกาลแต่เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น รูปแบบนี้ค่อนข้างมีความชัดเจนมากขึ้น และกลายเป็นประเพณีวันเกิดแบบพุทธอย่างแท้จริง คือการทำบุญเนื่องในวันเกิดและวันก่อนที่จะเกิดอันมีมูลมาจากสาเหตุ ๒ ประการดังได้กล่าวมาแล้วนั้น

๒.๒.๔.๒ ประเพณีการเกิดของสามัญชนโดยทั่วไป หรือที่เรียกว่าเป็นประเพณีราษฎร มีรากฐานมาจากศาสนาพราหมณ์และศาสนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมถึงความเชื่อท้องถิ่นด้วย พบว่า การประกอบพิธีกรรมหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิต โดยเฉพาะการเกิดเป็นเรื่องที่มีความหลากหลายตามความเชื่อแบบชาวบ้านเป็นไปอย่างอิสระ ผิดกับความเชื่อและประเพณีพิธีกรรมของราชสำนักที่มีความเป็นระเบียบค่อนข้างสูง แต่ถือว่าความเชื่อและประเพณีของชาวบ้านเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของวัฒนธรรมอินเดียที่น่าศึกษา สำหรับประเพณีการเกิดของชาวบ้านทั่ว ๆ ไปสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

(๑) ขอบุตรจากเทวดา สำหรับสังคมอินเดียก่อนและสมัยพุทธกาล เมื่อกล่าวถึงเทวดาถือว่าเป็นเรื่องที่ปกติกมากเนื่องจากเทวดาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์ เพราะสังคมอินเดียเป็นสังคมที่นับถือศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพราหมณ์สอนให้ประชาชนเคารพบูชาเทวดา ดังปรากฏในคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เป็นคำสอนในเชิงการยอมรับความมีอยู่ของเทวดาคือ เรื่องเทวดาพลี หมายถึงการทำการบูชาเทวดา ซึ่งเชื่อว่าเป็นความเชื่อพื้นฐานที่พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธความมีอยู่ของเทวดา สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาในระดับชาวบ้านเป็นความเชื่อที่มีอยู่อย่างหลากหลาย และดูเหมือนว่าเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกระหว่างมนุษย์กับเทวดา โดยความสัมพันธ์ของมนุษย์กับเทวดาในสมัยพุทธกาลเป็นไปในลักษณะของการเป็นผู้ให้กับการเป็นผู้ที่ต้องอ่อนวอน โดยเทวดาเป็นผู้ให้เนื่องจากเป็นผู้ที่มีฤทธิ์สามารถดลบันดาลสิ่งที่มีมนุษย์ปรารถนาได้ มนุษย์เป็นฝ่ายอ่อนวอนและทำการบูชา เช่นสรวงเพื่อให้เทวดาให้สิ่งที่ตนเองต้องการ ดังนั้น เมื่อมนุษย์ต้องการสิ่งใดจึงต้องร้องขอและอ่อนวอนเทวดาเพื่อจะได้สิ่งนั้น ในเรื่องการเกิดหรือการมีบุตรธิดานี้เช่นกัน ในกรณีเมื่อแต่งงานกันแล้วไม่สามารถที่จะมีบุตรธิดาได้ ชาวบ้านโดยทั่ว ๆ ไปก็คิดว่าการไม่มีบุตรอาจเป็นเวรกรรมของตน เทวดาอาจช่วยได้ จึงพากันไป “บนบาน” หรืออีกคำหนึ่งที่มีความหมายเดียวกันคือคำว่า “อ่อนวอน” เพื่อให้เทวดาช่วย ในกรณีการเกิดหรือประเพณีที่เกี่ยวข้อง

กับการเกิดในระดับชาวบ้าน ปรากฏมีการอ่อนวอนขอพรจากเทวดาหรือขอลูกจากเทวดา เช่น กรณีของนางสุชาดา อุบาสิกาผู้ถวายข้าวมธุปายาสแด่พระพุทธองค์ในวันตรัสรู้ โดยนางสุชาดาเดินทางไปกับเทวดาที่ต้นไทรใหญ่ ในกรณีที่น่าจะสามารถมีบุตรได้จากการบนต่อเทวดาที่ต้นไม้นั้น เมื่อสัมฤทธิ์ผลนางจึงนำเอาสิ่งของมาแก้บนกับเทวดา แต่ในระหว่างนั้นพบกับพระพุทธองค์นั่งอยู่ใต้ต้นไทรจึงนึกว่าเป็นเทวดา และได้นำข้าวมธุปายาสถวายแด่พระพุทธองค์^{๖๐} หรือกรณีของท่านเศรษฐีบิดาของพระเจ้ากกุศลเถระที่ได้ไปขอบุตรกับเทวดาที่ต้นไทรใหญ่และบนเอาไว้ว่า ถ้าได้บุตรตามที่พึงประสงค์จะมาแก้บนอย่างยิ่งใหญ่^{๖๑} เห็นว่าในสองกรณีนี้ย่อมเป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าประเพณีการขอบุตรกับเทวดานั้นเป็นสิ่งที่มียุติจริง โดยประเพณีหรือพิธีการนี้กระทำเมื่อสามีภรรยาแต่งงานกันแล้วไม่มีบุตรธิดา จึงพากันไปบนบานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือเทวดา ซึ่งผลที่เกิดขึ้นไปได้ทั้งที่เกิดผลสำเร็จและไม่สำเร็จ

(๒) ทำนายฝัน มนุษย์ทุกคนเมื่อเกิดมาแล้วเป็นธรรมดาที่ต้องฝัน โดยความฝันนั้นมีสาเหตุอยู่ ๔ ประการ^{๖๒} คือ (๑) เพราะธาตุกำเริบ หมายถึงคนผู้มีธาตุกำเริบ เพราะมีสาเหตุที่ทำให้หัวใจวะในร่างกายมี ดี เป็นต้นกำเริบ เมื่อฝัน ย่อมฝันต่าง ๆ เช่นเป็นเหมือนตกจากภูเขา เหมือนเหาะไปทางอากาศ และเหมือนถูกเนื้อร้าย ช้างร้าย และโจรไล่ติดตาม เป็นต้น (๒) เพราะเคยรู้มาก่อน หมายถึงการฝันที่เกิดมาจากอารมณ์ที่ตนเคยเสวยมาแล้วในกาลก่อนในอดีต เช่น คนเคยฟังทรัพย์เก็บทรัพย์ไว้อาจฝันเห็นทางที่จะไปเอาทรัพย์นั้นได้ (๓) เพราะเทวดาสงหรณ์ หมายถึง ความฝันที่เกิดจากเทวดา เพราะพวกเทวดาเมื่อต้องการที่จะสื่อกับบุคคลผู้ฝันเกี่ยวกับเรื่องที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ย่อมฝันเห็นเรื่องราวเหล่านั้นด้วยอนุภาพของพวกเทวดา (๔) เพราะบุญนิमित หมายถึง ความฝันที่เกิดจากสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตของเราทั้งเรื่องที่ดีและไม่ดี ผู้ฝันจะฝันถึงสิ่งที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้าง ซึ่งเกิดขึ้น ด้วยอำนาจแห่งบุญและบาปเหมือนกรณีพระมารดาของพระโพธิสัตว์ ทรงพระสุบินนิमितในการที่จะได้ พระโอรสหรือในกรณีพระโพธิสัตว์ทรงมหาสุบิน ๕ และเหมือนพระเจ้าโกศลทรงพระสุบิน ๑๖ ประการ เป็นต้น

ในความฝัน ๔ อย่างนั้น ความฝันเพราะธาตุกำเริบและเพราะเคยทราบมาก่อนไม่เป็นจริง ส่วนความฝันที่ฝันเพราะเทวดาสงหรณ์ จริงบ้างก็มี หลวไหลบ้างก็มี สาเหตุเพราะว่าพวกเทวดาโกรธแล้ว ต้องการที่จะให้ผู้นั้นประสบเหตุ จึงแสดงให้เห็นวิปริตแตกต่างไปบ้าง ส่วนความฝันที่คนฝันเพราะบุญนิमित เป็นความจริงโดยส่วนเดียว^{๖๓}

^{๖๐} พุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๓/๑/๑๑๓.

^{๖๑} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๘.

^{๖๒} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๓/๑๐๒.

^{๖๓} วิ.มหา.อ. (ไทย) ๑/๓/๑๐๓.

ในการฝันนั้น ดังได้กล่าวมาแล้ว เฉพาะฝันที่เป็นนิมิตที่จะเกิดสิ่งนั้นขึ้นนั้นขึ้นถือว่าเป็นความฝันที่เป็นจริง และหากพิจารณาเกี่ยวกับความฝันในเรื่องการเกิดนั้น ความฝันในข้อสุดท้ายถือว่าเป็นความฝันที่เชื่อถือได้ นอกจากนั้นไม่ถือว่าเป็นความฝันที่เชื่อถือได้ และเมื่อมีการฝันเกิดขึ้นชาวอินเดียนจะไปหาพราหมณ์ผู้รู้ในวิชาที่เกี่ยวกับความฝันเพราะในสมัยนั้นมีวิชาทำนายทายทักอยู่อีกสาขาหนึ่งชื่อว่าวิชาทำนายฝัน^{๖๔} และในการเกิดของชาวบ้านความฝันถือว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นที่ต้องนำมาทำนายเมื่อมีการตั้งครุฑแล้ว เพราะคำทำนายที่ได้ อาจมีผลต่อกำลังใจของผู้เป็นมารดาหรือบรรดาญาติทั้งหลายในครอบครัวที่ร่วมยินดีหรือเสียใจกับชะตากรรมของเด็กที่เกิดมาในตระกูลได้

(๓) **ตั้งครุฑและแพ้ท้อง** ประการต่อมาคือ ธรรมเนียมการตั้งครุฑของผู้เป็นมารดาหรือผู้เป็นภรรยาของสามี เมื่อมีการตั้งครุฑเกิดขึ้น เป็นหน้าที่ของฝ่ายสามีที่ต้องให้เครื่องบริหารครุฑหรือทรัพย์สินที่นำมาใช้จ่ายในระหว่างคลอดเพราะการคลอดนั้นเป็นเรื่องใหญ่ของชีวิต ของคนที่ เป็นมารดา ถือเป็นประเพณีที่ฝ่ายชายต้องรับผิดชอบ ในกรณีการให้เครื่องบริหารครุฑมีปรากฏในเรื่องจกขุนบาลเถระ ในขณะที่มารดาของท่านตั้งครุฑ บิดาท่านมอบเครื่องบริหารครุฑให้ และในกรณีอื่น ๆ อีกหลายกรณีมีปรากฏเป็นเช่นเดียวกัน ที่ฝ่ายชายเป็นภาระในการหาเครื่องบริหารครุฑให้ฝ่ายหญิง

ประการต่อมาเมื่อมารดาแพ้ท้อง ผู้ที่เป็นสามีต้องกำชับในเรื่องการกินอยู่เพราะอาหารบางอย่างนั้นเป็นพิษต่อเด็กในครรภ์ และเมื่อมีครุฑแล้วเป็นธรรมดาที่ต้องมีการแพ้ท้อง เนื่องจากเป็นช่วงที่เด็กมีความเจริญเติบโต ผู้เป็นมารดาจึงจำเป็นต้องแสดงอาการออกมาแตกต่างกัน ซึ่งบางเรื่องถือว่าเป็นเรื่องที่แปลก เช่น มารดาของท่านนวนวาสิติสสะ เมื่อตั้งครุฑแล้วเกิดอาการแพ้ท้องอยากไปเที่ยวป่า แต่ที่แปลกกว่านั้นคือ การแพ้ท้องอยากทำบุญ เป็นต้น หรืออาจมีมารดาอีกหลายคนที่มีอาการแพ้ท้องแบบแปลก ๆ เช่น ต้องการดื่มเลือด ต้องการทานเนื้อสด ๆ เป็นต้น ซึ่งตามหลักฐานทางพระพุทธศาสนานั้น การแพ้ท้องของมารดามีผลต่อการกำหนดโชคชะตาของเด็กที่จะเกิดมาด้วย เช่น พระเถระบางรูปเมื่อมารดาตั้งครุฑแพ้ท้องอยากถวายทาน เป็นต้น ซึ่งเมื่อท่านคลอดและเติบโตมาได้บรรพชาและอุปสมบทในทางพระพุทธศาสนาซึ่งแสดงให้เห็นว่าอาการแพ้ท้องกับความฝันไปในชีวิตข้างหน้าย่อมเป็นสิ่งที่สอดคล้องกัน

สำหรับชาวบ้านในสมัยพุทธกาลดูเหมือนว่าจะมีความเชื่อในเรื่องการแพ้ท้องค่อนข้างมาก

(๔) **กลับไปคลอดที่บ้านเกิดภรรยา** สำหรับประเด็นเรื่องการกลับไปคลอดที่บ้านฝ่ายหญิงนี้ ในระดับชาวบ้านเป็นสิ่งที่มีความชัดเจนมาก เนื่องจากมีเรื่องที่เกี่ยวข้องอยู่หลายกรณี

^{๖๔} พ.ม.อ. (ไทย) ๕/๒/๓๓๕.

เช่น กรณีของนางปฎาจาราที่หนีไปอยู่กับคนรับใช้พอใกล้คลอด มีความต้องการกลับมาคลอดที่บ้านของบิดามารดา ซึ่งเป็นความต้องการกลับบ้านอย่างจริงจัง แม้ว่าฝ่ายสามีไม่ยินยอมก็ตาม ก็จะกลับบ้านทั้ง ๆ ที่กำลังท้องแก่ใกล้คลอด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการกลับไปคลอดที่บ้านฝ่ายหญิงนั้นเป็นธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดเป็นอย่างมาก และอีกกรณีหนึ่งคือมารดาของท่านมหาปัทมกและจุฬปัทมกซึ่งหนีไปอยู่กับคนใช้เหมือน ๆ กับนางปฎาจารา เมื่อใกล้คลอดตัดสินใจที่กลับมาคลอดที่บ้านและได้แสดงเจตจำนงในการกลับไปคลอดที่บ้านว่า ธรรมดาบิดามารดานั้นถึงที่สุดแล้วไม่ฆ่าบุตรของตน นางจึงตัดสินใจกลับบ้านเกิดแต่กลับคลอดลูกในระหว่างทางเสียก่อนเช่นกัน ซึ่งจากการอธิบายมาทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่า การกลับมาคลอดที่บ้านนั้นถือว่าเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดของสังคมอินเดียประการหนึ่ง

(๕) **ทำนายลักษณะโดยพราหมณ์ประจำตระกูล** การทำนายลักษณะบุตรของประชาชนทั่วไปย่อมเป็นสิ่งที่ได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันเป็นประเพณี เนื่องจากสังคมอินเดียในยุคนั้นเป็นสังคมที่นับถือศาสนาพราหมณ์เป็นหลักมีความเกี่ยวเนื่องของประชาชนกับบทบาทของพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นอย่างมาก เมื่อมีการเกิดหรือมีการคลอดบุตรจึงถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ครอบครัวต้องไปปรึกษาพราหมณ์ประจำตระกูล (พราหมโณ กุลุปโก= พราหมณ์ผู้เข้าถึงตระกูล) โดยพราหมณ์ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาที่เกี่ยวข้องกับทั้งความรู้ทางศาสนาและพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ของชีวิต โดยเฉพาะวันถือกำเนิดหรือกำเนิดแล้วราว ๆ ๓-๕ วัน ครอบครัวจะนำบุตรไปให้พราหมณ์ทำนายลักษณะว่าเด็กที่เกิดมานั้นมีลักษณะครบตามตำราของมหาบุรุษหรือไม่ เพราะศาสตร์ของพราหมณ์มีเรื่องของการทำนายอยู่ เช่น กรณีของพราหมณ์ผู้เป็นมารดาของนางมาคันทียาที่รู้มนต์เป็นเครื่องทำนายลักษณะ ได้ทำการทำนายลักษณะของพระพุทธรเจ้าในวันทีพกกันและมุ่งหวังมอบนางมาคันทียาให้เป็นภรรยาของพระพุทธรองค์^{๖๕} เมื่อครอบครัวนำบุตรหรือธิดาเกิดใหม่ไปพบพราหมณ์ พราหมณ์ทำนายลักษณะตามที่ปรากฏในตำรา หากได้ผลอย่างไรบิดามารดาขอมปรึกษาพราหมณ์ต่อว่า ถ้าดีควรทำอะไรหรือหากว่าเป็นเรื่องที่ไม่ดีควรแก้ไขอย่างไรเป็นการแก้ไขเคล็ดให้กับบุตรน้อยของตนเอง ซึ่งการกระทำเช่นนี้ถือว่าเป็นประเพณีที่ดีงามของคนในยุคสมัยนั้น

(๖) **ตั้งชื่อ** สำหรับประเพณีที่สืบเนื่องกับการเกิดประการต่อมาคือ การตั้งชื่อเป็นหน้าที่ผู้เป็นบิดาโดยการปรึกษาหารือกันของเหล่าญาติมิตร หมายความว่าเมื่อเด็กเกิดมาแล้วบิดาต้องเป็นผู้คิดชื่อน้อย ๆ ๒ ชื่อ เมื่อได้ชื่อแล้ววันประชุมญาติในวันตั้งชื่อ ฝ่ายบิดาเป็นคนบอกชื่อแก่ญาติ ๆ ว่าตั้งชื่อให้กับเด็กว่าอะไรบ้าง เมื่อญาติได้รับฟังชื่อแล้วปรึกษากัน แต่ในการปรึกษานี้ฝ่ายญาติต้องให้เกียรติกับฝ่ายบิดาในการตัดสินใจเลือก ดังเช่น กรณีการเกิดของพระโมคคัลลานะ

^{๖๕} พ.ร.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๒๗๐.

ซึ่งบิดาท่านเป็นคนตั้งชื่อให้โดยญาติเป็นผู้สนับสนุน ในฐานะที่บิดาท่านเป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน โกลิตคาม ดังนั้น จึงตั้งชื่อตามตำบลนั้นว่า “โกลิตกุมาร”^{๖๖} เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยพบว่า การตั้งชื่อเด็ก ถือว่าเป็นประเพณีเกี่ยวกับการเกิดประการหนึ่งมีความสำคัญไม่น้อยกว่าประเพณีอื่น ๆ

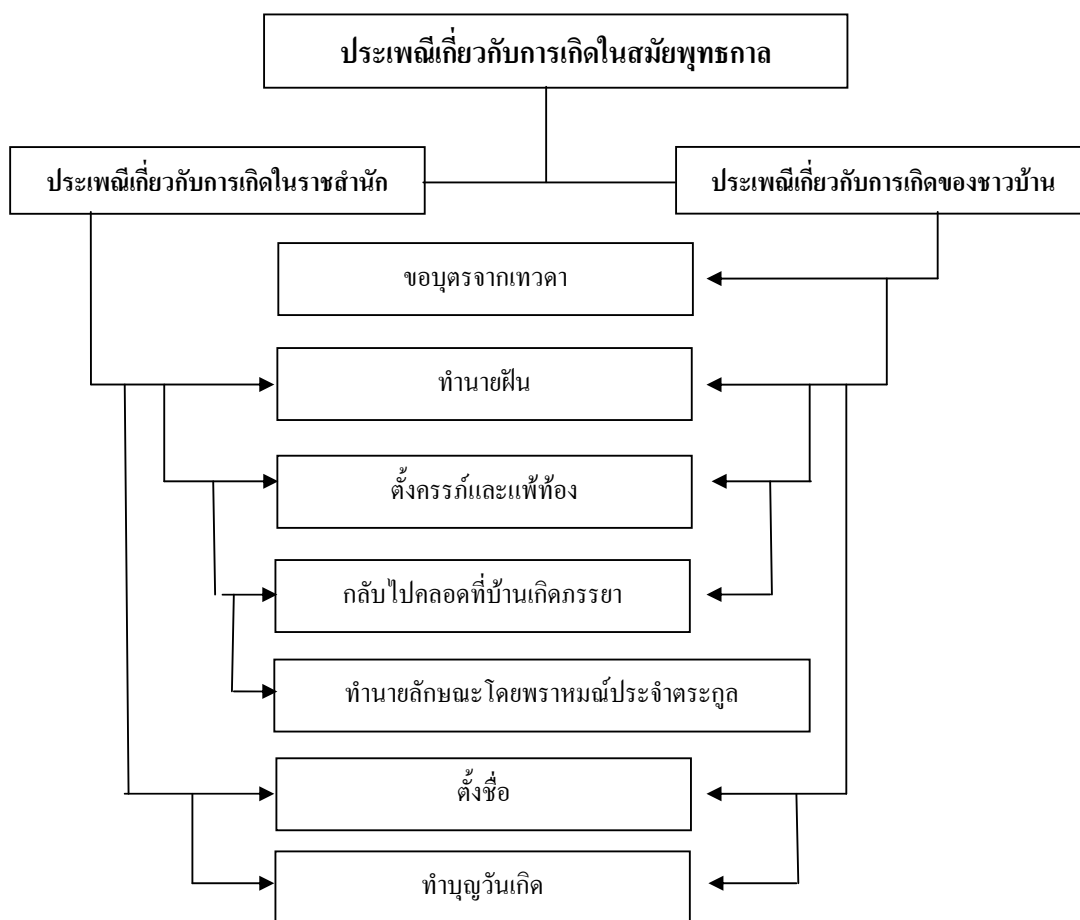
(๗) **ทำบุญวันเกิด** ประการต่อมาสำหรับการศึกษาประเด็นเรื่องประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดคือ การทำบุญวันเกิด หมายถึง การทำบุญฉลองการเกิดของเด็ก ซึ่งทำในช่วงเวลาที่เด็กเกิดตั้งแต่วันแรกจนถึงหนึ่งเดือน ไม่ใช่การทำบุญคล้ายวันเกิดเพราะการทำบุญคล้ายวันเกิดของอินเดียชั้นไม่มี การทำบุญวันเกิดนี้มีมูลเหตุที่สำคัญคือ (๑) จากอาการแพ้ท้องของผู้เป็นมารดาเมื่อตั้งครรภ์เกิดอาการแพ้ท้องที่ต้องการทำบุญ เช่นกรณีของพระสิวลีเถระ เมื่อคราวที่มารดาของท่านตั้งครรภ์เกิดอาการแพ้ท้อง ต้องการทำบุญกับพระพุทธองค์ และได้กราบทูลนิมนต์พระพุทธองค์พร้อมด้วยเหล่าสาวกมาฉันภัตตาหารที่บ้านเป็นเวลา ๗ วัน และเมื่อท่านคลอด มารดาและบิดาของท่านได้ทำในทำนองเดียวกันนี้อีกเป็นเวลา ๗ วัน หรือกรณีของท่านวณวาสีติสสเถระที่เมื่อมารดาของท่านตั้งครรภ์แพ้ท้องต้องการทำบุญกับพระสารีบุตร เมื่อท่านคลอดออกมาแล้วมารดาและบิดาของท่านได้ทำการนิมนต์พระสารีบุตรมาฉันภัตตาหารที่บ้านท่าน (๒) เกิดจากประเพณีที่ได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาลเชื่อว่า วันเกิดของบุตรธิดาของครอบครัวใด ครอบครัวหนึ่งถือเป็นวันมงคลต้องมีการทำบุญวันเกิดของเด็กด้วยการเชิญพราหมณ์มาฉันอาหารที่บ้านเพื่อเป็นมงคลกับเด็กที่เกิดและครอบครัว เพราะโดยปกติแล้ววันเกิดของเด็กธรรมเนียมอินเดียถือว่าเป็นวันมงคล

จากกรณีดังกล่าวพบว่า การทำบุญวันแรกเกิดนั้นเป็นประเพณีที่สำคัญของวัฒนธรรมอินเดีย โดยในยุคก่อนสมัยพุทธกาลถือว่าการทำบุญวันแรกเกิดต้องเชิญพราหมณ์ที่มีชื่อเสียงมาเลี้ยงที่บ้าน ส่วนภายหลังจากที่พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นแล้วการเลี้ยงจากเดิมที่เป็นพราหมณ์ได้เปลี่ยนมาเป็นพระภิกษุสงฆ์แทน

จากการกล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวันเกิด ทั้งในส่วนที่เป็นของราชสำนักหรือประเพณีหลวงกับของชาวบ้านทั่วไป พบว่าโดยพื้นฐานของวัฒนธรรมอินเดียแล้วทั้ง ๒ กลุ่มชนหรือระดับชนชั้น ต่างมีความเชื่อและการปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีการเกิดที่คล้าย ๆ กัน มีบางประเพณีที่ชนชั้นกษัตริย์ไม่มี เช่น การขอบุตรจากเทวดา เพราะหลักฐานในทางคัมภีร์ไม่มีระบุ แต่ในระดับชาวบ้านนั้นมี ถึงกระนั้นผู้วิจัยพบว่า การประกอบพิธีกรรมหรือประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์ สามารถพิจารณาได้จากกรอบแผนผัง ดังต่อไปนี้

^{๖๖} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๑/๑๒๒.

แผนภาพที่ ๒.๓ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสมัยพุทธกาล



๒.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเรื่องการเกิดกับประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในเชิงคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะพระไตรปิฎกและอรรถกถาพบว่า สังคมอินเดียมีกรอบความเชื่ออยู่ ๒ ประการหลัก คือ (๑) กรอบความเชื่อเรื่องของพระเจ้า คือเชื่อว่าพระเจ้าสร้างสรรพสิ่งในโลกและจักรวาลนี้ (๒) ความเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาได้ด้วยตัวเอง โดยเฉพาะปัญญาคือการหลุดพ้นได้โดยไม่ต้องมีการพึ่งพิงอำนาจพระเจ้า (๓) เชื่อว่าชีวิตนี้เกิดและตายในคราวเดียวไม่มีโลกอื่น มีแต่โลกนี้เท่านั้น ทางรอดของมนุษย์ทำได้โดยการเสพสุขให้เพียงพอย่างเต็มที่ (๔) เชื่อว่าสรรพสิ่งถูกกำหนดมาโดยโชคชะตา ทางรอดอยู่ที่การกำหนดของโชคชะตาเท่านั้น เป็นต้น แต่เมื่อว่าโดยสรุปผู้วิจัยพบว่า ความเชื่อหลักของสังคมอินเดียอยู่ที่ความเชื่อเกี่ยวกับความมั่งคั่งของพระเจ้าหรือเห็นว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีจริงและสามารถคลอบคลั่งสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับตนเองได้ ดังนั้น ความเชื่อ

ของชาวอินเดียในยุคก่อนและร่วมสมัยกับพระพุทธศาสนาจึงอยู่ที่ความเชื่อเรื่องพระเจ้า เทพยดา และโชคชะตาราศีต่าง ๆ เป็นต้น ดังนั้น หากพิจารณาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเรื่อง การเกิดกับประเพณีเกี่ยวกับการเกิดนั้นสามารถที่พิจารณาได้ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ชาวอินเดียเชื่อว่าเทวดาสามารถให้บุตรได้ เมื่อมีความเชื่อเช่นนี้จึงมีความสัมพันธ์กับพิธีกรรมหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด กล่าวคือ เมื่อเชื่อว่าเทวดาสามารถให้ลูกได้ ดังนั้น ชาวบ้านจึงพากันไปบนบานกับเทวดา เมื่อบนบานจนสามารถบรรลุผลคือได้ลูกตามที่หวังต้องทำการแก้บนด้วยการจัดพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับเทวดาคือ การทำสักการบูชาเทวดา การทำสักการบูชาเทวดาจึงเป็นประเพณีที่สืบเนื่องมาจากความเชื่อเรื่องการให้ผลของเทวดานั้น

สำหรับความเชื่อนี้เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติแล้ว จึงถูกปรับเปลี่ยนเนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ปฏิเสธลัทธิการอ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น ความเชื่อเรื่องการอ่อนวอนจึงไม่ปรากฏในเนื้อหาของพระพุทธศาสนา โดยพระพุทธศาสนาสอนให้ศาสนิกชนหันมานับถือหลักการเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมมากกว่าเรื่องอื่น ๆ

๒.๓.๒ การจัดประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดล้วนมีสาเหตุมาจากความเชื่อพื้นฐานทางสังคม ทั้งส่วนที่เป็น (๑) ความเชื่อทางศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องพรหมเรื่องเทวดา เรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ (๒) ความเชื่อท้องถิ่น เช่น ความเชื่อเรื่องความเป็นมงคลไม่เป็นมงคล ความเชื่อเรื่องโชคชะตา ความเชื่อเรื่องลักษณะของมนุษย์ หรือความเชื่อทางไสยศาสตร์บางประการ เป็นต้น การจัดประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อดังกล่าวซึ่งเป็นการเชื่อที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งดึกดำบรรพ์

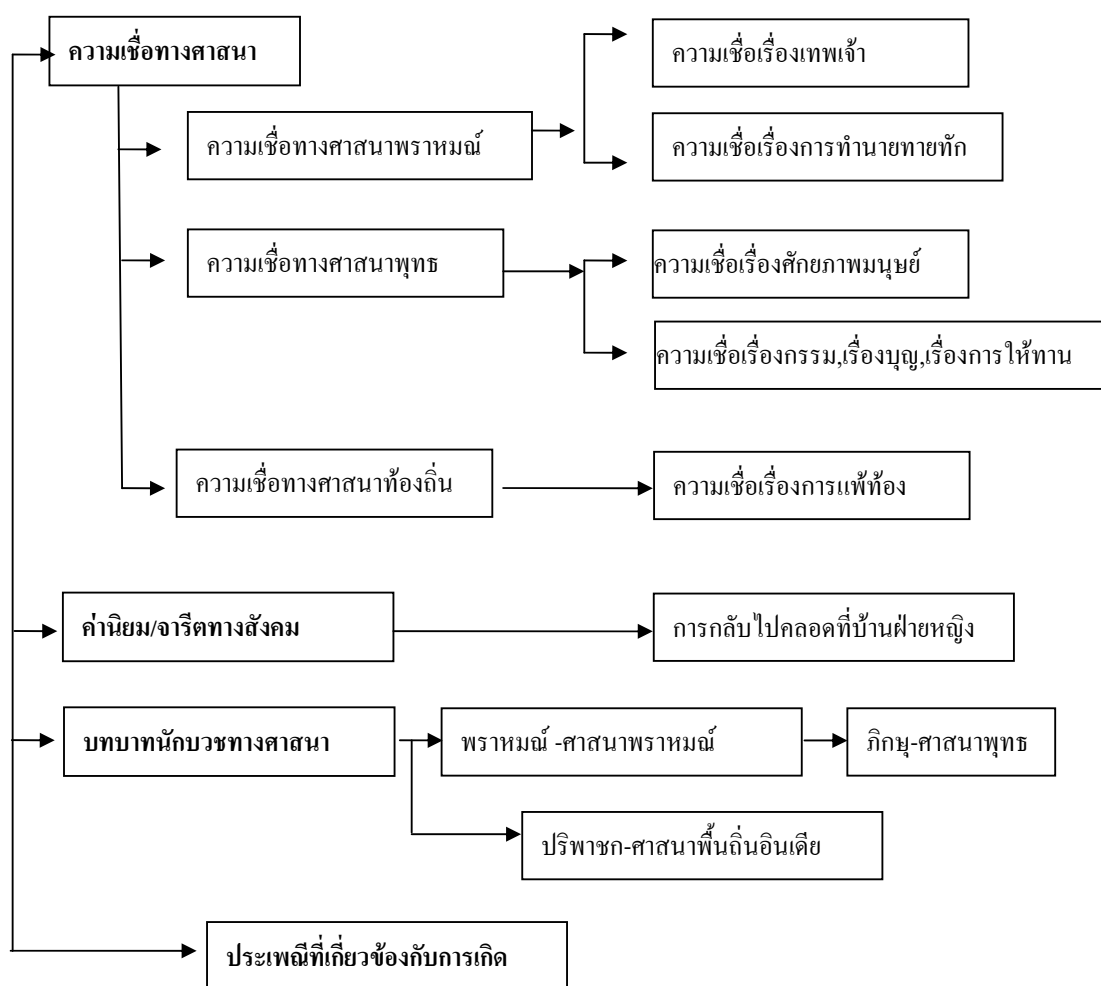
๒.๓.๓ ประเพณีบางอย่างถือว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสังคม สังคมอินเดียถือว่าเป็นสังคมที่มีระเบียบประเพณีที่ค่อนข้างชัดเจน และประเพณีหรือธรรมเนียมบางอย่างถือว่าเป็นเรื่องที่มีความเคร่งครัดหรือได้รับการดูแลเอาใจใส่ หรือการนำไปปฏิบัติที่ค่อนข้างชัดเจน แม้ว่าเป็นเรื่องที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาก็ตาม เช่น ประเพณีเมื่อตั้งครุฑแล้วต้องไปคลอดที่บ้านฝ่ายหญิง ซึ่งพบว่าประเพณีเช่นนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมที่คนในสังคมต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

๒.๓.๔ สังคมอินเดียเชื่อว่าพราหมณ์มีส่วนสำคัญในการทำนายนลักษณะ เมื่อเวลาเกิดเป็นเรื่องปกติที่พราหมณ์ต้องเข้ามามีบทบาทในการสร้างหรือกำหนดให้มีประเพณี ด้วยการเข้าไปเป็นผู้ทำหน้าที่ในการทำนายนลักษณะของเด็กตามหลักวิชา ทั้งนี้เพราะสังคมมีความปักใจเชื่ออย่างแน่วแน่ว่าพราหมณ์เป็นผู้มีความรู้ และการที่พราหมณ์เข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าวถือว่าเป็นมงคล ดังนั้น ความเชื่อของสังคมที่มีต่อประเด็นดังกล่าวจึงถือว่าเป็นส่วนที่มีความสัมพันธ์กับประเพณี

การเกิดอย่างยั้ง หรือในอีกกรณีหนึ่ง เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นมาแล้วบทบาทของนักบวชมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีการเกิด เช่น การแพ้ท้องของมารดาของพระกุมารในสากยวงศ์ที่ต้องการทำบุญกับพระสงฆ์ ดังนั้น จึงทำให้มีประเพณีการทำบุญเนื่องในวันเกิดขึ้น โดยการกระทำดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า นักบวชมีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดประเพณีบางประการได้

จากการกล่าวมาทั้งหมดพบว่า ประเพณีการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ศึกษาจากกรอบในสมัยก่อนพุทธกาลและสมัยหลังพุทธกาลพบว่า “ความเชื่อ” และ “ค่านิยมทางสังคม” มีส่วนสำคัญในการก่อให้เกิดประเพณีเกี่ยวกับการเกิด นอกจากนี้บทบาทและความสำคัญของนักบวชในทางศาสนามีส่วนสำคัญต่อการกำหนดให้มีประเพณีเกี่ยวกับการเกิดเป็นอย่างมาก ซึ่งกรอบการพิจารณาประเด็นดังกล่าวสามารถพิจารณาได้จากแผนภูมิภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๒.๔ ความเชื่อทางศาสนา



๒.๔ คุณค่าการเกิดกับประเพณีเกี่ยวกับการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

สำหรับประเด็นที่ต้องศึกษาต่อไปคือ ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับคุณค่า ซึ่งในที่นี้หมายถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาเชิงคุณค่าของการเกิดว่า การเกิดเป็นมนุษย์นั้นมีคุณค่าอย่างไร และเมื่อเกิดมาแล้วการที่มีประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดนั้นจะมีคุณค่าอย่างไร หรือเพราะเหตุใดจึงมีการจัดประเพณีดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการกระทำทุกอย่างของมนุษย์นั้น ไม่ว่าจะอะไรก็ตามย่อมมีมูลเหตุหรือการมองเห็น “ประโยชน์” หรือสิ่งที่มีค่าจากสิ่งที่ทำนั้นเสมอ เช่น การกราบไหว้บิดามารดา หากถามว่ามีคุณค่าอย่างไร ได้คำตอบว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการแสดงออกถึงความเป็นผู้มีกตัญญูกตเวทีของผู้เป็นบุตรธิดา หรือการไหว้ต้นไม้ใหญ่ของคนที่ขบถผ่านไปผ่านมา การกระทำดังกล่าวย่อมมีคุณค่าในเรื่องของการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือต่อต้นไม้ในฐานะที่เป็นต้นไม้ที่ให้ร่มเงาแก่ผู้เดินทาง เป็นต้น ซึ่งในประเด็นเกี่ยวกับคุณค่าในเรื่องการเกิดและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดนั้นมีรายละเอียดที่ต้องศึกษาดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ คุณค่าของการเกิด

คำว่า “คุณค่า” หมายถึง สิ่งที่ควรทำในความดี ในสิ่งที่มีประโยชน์ เพื่อเป้าหมายสูงสุดคือ ความสุข ความสงบ ความสำเร็จของชีวิต เป็นต้น คุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนา ต้องเป็นชีวิตที่ประกอบด้วยศีลธรรม เมื่อมีศีลธรรมอยู่ในชีวิต ย่อมได้ชื่อว่าเป็นชีวิตที่ดีเพราะการเกิดเป็นมนุษย์ เป็นสิ่งที่ได้โดยยาก ท่านถือว่าเป็นของมีค่า ควรถนอมรักษาย่างยิ่ง การได้เป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการยาก เปรียบดังได้เพชรน้ำงามเม็ดใหญ่หาค่ามิได้ไว้ในมือ เราต้องรักษาเพชรนั้นยิ่งกว่าได้เพชรกระเบื้อง การรักษาค่าของความเป็นมนุษย์คือ การรักษาคุณสมบัติของมนุษย์ไว้ให้สมบูรณ์ที่สุดเพราะ “ความได้เป็นมนุษย์เป็นการยาก” คือ ยากนักที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ ส่วนคำว่า “คุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์” ในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง ประโยชน์ที่เกิดจากการเกิดมาเป็นมนุษย์นั้นคืออะไร ทั้งนี้เพราะการเกิดเป็นมนุษย์ เป็นสิ่งที่ได้โดยยาก^{๖๗} ดังนั้นการเกิดเป็นมนุษย์จึงถือว่าเป็นสิ่งที่ดี จากการศึกษาามาทั้งหมดเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการเกิดเป็นมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนานั้นพบว่า การเกิดเป็นมนุษย์นั้นมีคุณค่าดังต่อไปนี้

(๑) **คุณค่าในการฝึกฝนตนเอง** การเกิดเป็นมนุษย์นั้นพระพุทธศาสนาถือว่าเป็น “โอกาสทองของชีวิต” เนื่องจากการที่ได้อัตตภาพความเป็นมนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งที่ได้มาโดยยาก ดังนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า กว่าจะได้เกิดเป็นมนุษย์อีกไม่ใช่เรื่องง่าย เหมือนที่ทรงตรัสอุปมาการเกิดเป็นมนุษย์ไม่ใช่เรื่องง่ายไว้ใน เรื่องเต่าตาบอด ว่าด้วยความเป็นมนุษย์นั้นแสนยากว่า

^{๖๗} พุ.ธ.อ.(บาลี) ๖/๕๓.

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมหาปฐพีนี้เนื่องเป็นอันเดียวกัน บุรุษพึงโยน แอกลที่มีรูเดียวลงบนมหาปฐพีนั้น ลมทางทิศตะวันออกพัดแอกลนั้นไปทางทิศ ตะวันตก ลมทางทิศตะวันตกพัดไปทางทิศตะวันออก ลมทางทิศเหนือพัดไปทางทิศ ใต้ ลมทางทิศใต้พัดไปทางทิศเหนือ บนมหาปฐพีนี้มีเต้าตาดอบคอดอยู่ตัวหนึ่ง มันโผล่ ขึ้นมา ๑๐๐ ปีต่อครั้ง เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร เต้าตาดอบคอด โผล่ ขึ้นมา ๑๐๐ ปีต่อครั้ง จะสอดคอดเข้าไปในแอกลที่มีรูเดียวโน้นได้บ้างหรือ

ภิกษุทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้นเหมือนกัน การได้ความเป็น มนุษย์ก็ยาก การที่ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกก็ยาก การที่ธรรม วินัยที่ตถาคตประกาศแล้วรุ่งเรืองในโลกก็ยาก^{๖๘}

และในอัญญตรสูตร พระพุทธเจ้าทรงใช้ปลายพระนขาซ้อนฝุ่นขึ้นมา เล็กน้อยแล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่เราใช้ปลายเล็บซ้อนขึ้นมาทับ แผ่นดินใหญ่นี้ อย่างไรหนะจะมากกว่ากัน พวกภิกษุก็พากันกราบทูลว่า แผ่นดินใหญ่นี้ แลมากกว่า พระองค์จึงตรัสว่า สัตว์ทั้งหลายที่กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น เหมือนกัน มีเพียงเล็กน้อย ส่วนสัตว์ที่กลับมาเกิดนอกจากหมู่มนุษย์มีจำนวนมากกว่า เพราะสัตว์เหล่านั้นไม่ได้เห็นอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง^{๖๙}

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวย่อมแสดงให้เห็นว่าการเกิดเป็นมนุษย์นั้นยาก เหตุผลคือ การเกิดเป็นมนุษย์ได้ต้องรักษาศีล ๕ ได้เป็นอย่างดีเสียก่อน อย่างไรก็ตาม แม้การเกิดเป็นมนุษย์ เป็นการยาก แต่การได้ฟังธรรมและการอุบัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายิ่งกว่า ดังที่พระพุทธเจ้าตรัส พุทธพจน์แก่พญานาคเฮอร์กปัตต์ว่า

การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก

การดำรงชีวิตอยู่ของเหล่าสัตว์ก็นับว่ายาก

การที่จะได้ฟังพระสัทธรรมก็นับว่ายาก

การที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นก็ยิ่งยาก^{๗๐}

^{๖๘} ต.ม.มหา.(ไทย)๑๕/๑๑๑๘/๖๓๑

^{๖๙} คูรายละเอียดยิน ต.ม. (บาลี) ๑๕/๑๑๓๑/๔๐๓ ,ต.ม. (ไทย) ๑๕/๑๑๓๑/๖๔๐, พระไตรปิฎกแก่น ธรรม ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสูตรตันตปิฎก เล่ม ๒ ,หน้า ๘๕๖.

^{๗๐} พุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๘๒/๔๕ ,พุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๘๒/๕๐, พระไตรปิฎกแก่นธรรม ฉบับมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสูตรตันตปิฎก เล่ม ๔ ,หน้า ๔๕.

ทั้งนี้เพราะว่าการเกิดเป็นมนุษย์ นับว่ายาก เพราะต้องได้มาด้วยความพยายามมากและด้วยกุศลมาก การดำรงชีวิตอยู่นับว่ายากเพราะต้องทำงานเลี้ยงชีวิต และเพราะต้องดำรงชีวิตอยู่เพียงชั่วระยะนิคหน้อย การได้ฟังสัทธรรมนับว่ายากเพราะหาผู้แสดงได้ยาก การที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายเสด็จอุบัติขึ้นนับว่ายากเพราะจะต้องบำเพ็ญบารมีด้วยความพยายามอันยิ่งใหญ่จึงสำเร็จได้ และต้องใช้เวลาหลายพันโกฏิกัปจึงเสด็จอุบัติขึ้นได้^{๑๑}

ดังนั้น การเกิดเป็นมนุษย์หรือได้อัตถภาพความเป็นมนุษย์จึงถือเป็นโอกาสที่ดีในการได้ฝึกฝนตนเองให้มีศักยภาพในการบรรลุเป้าหมายของชีวิต คือการแสวงหาความหลุดพ้นหรือแก้ไขปัญหาและสร้างประโยชน์ให้กับสังคมได้

(๒) **คุณค่าด้านการบรรลุธรรม** พระพุทธศาสนามองว่า การเกิดเป็นมนุษย์เท่านั้นที่สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงได้ คือที่สุดแม้ความเป็นพระพุทธเจ้า สัตว์ที่เกิดในอภัพพภูมิต่างนั้นไม่สามารถที่บรรลุธรรมขั้นสูงได้ เช่นกรณี พญานาคที่แปลงกายมาเป็นมนุษย์เพื่อหวังได้บรรลุธรรม แต่เมื่อความจริงปรากฏพระพุทธองค์ได้ตรัสว่า

“พวกเจ้าเป็นนาค ไม่มีความมกงามในพระธรรมวินัยนี้ ไปเกิด นาค เจ้าจงเข้าจำอุโบสถในดิถีที่ ๑๔ ดิถีที่ ๑๕ และดิถีที่ ๘ แห่งปีภษนั้นแหละ ด้วยอุบายอย่างนี้ เจ้าจักพ้นจากกำเนิดนาค และได้อภัพพภูมิตั้งมั่น”^{๑๒}

แม้ในนิทานธรรมบทเรื่องเอกรัตตตนาคราช แสดงให้เห็นว่าการเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานนั้นไม่สามารถที่บรรลุธรรมได้ เพราะการเกิดเป็นสัตว์ถือว่าเป็นอภัพพบุคคลคือผู้ไม่สามารถเจริญมกงามในพระธรรมวินัยของพระศาสดาหรือพระพุทธศาสนา

อนึ่ง พบว่าไม่เฉพาะกำเนิดแห่งสัตว์ดิรัจฉานเท่านั้น บรรดากำเนิดอื่นนอกจากมนุษย์มีกำเนิดของเทวดาเป็นต้น ก็ไม่สามารถที่บรรลุได้ แม้แต่ผู้ที่บรรลุพระโสดาบัน เมื่อตายไปแล้วต้องไปเกิดบนสวรรค์ถึง ๗ ชาติจากนั้นก่อนบรรลุพระอรหันต์ต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์เสียก่อน ดังนั้น การเกิดเป็นมนุษย์จึงถือว่าเป็นโอกาสทองของการบรรลุธรรมหรือสามารถสร้างความคิดเพื่อไปเกิดในภพภูมิที่ดีกว่าหรือละเอียดกว่า ซึ่งถือว่าเป็นคุณค่าอีกประการหนึ่งของการเกิดมาเป็นมนุษย์

(๓) **คุณค่าด้านการสำนึกต่อบิดามารดาผู้ให้กำเนิด** การเกิดเป็นมนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งที่สัตว์ฟังได้โดยยาก และเมื่อได้มีโอกาสนในการเกิดมาเป็นมนุษย์ย่อมถือว่าเป็นความโชคดิของสัตว์ที่เกิด

^{๑๑} พุ.ธ.อ.(บาลี) ๖/๕๓.

^{๑๒} วิ.มหา.(ไทย)๔/๑๑๑/๑๓๕-๑๓๖.

และผู้ให้กำเนิดคือบิดามารดา การเกิดมาเป็นมนุษย์ให้คุณค่าในเรื่องของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด หรือรู้จักการแสดงออกถึงซึ่งความกตัญญูที่พึงมีต่อบุพการีคือบิดามารดา เพราะการเกิดเป็นมนุษย์ย่อมมีผลต่อความอยู่รอดของบิดามารดา

ซึ่งคำว่า “กตัญญู” หมายถึง ความรู้จักอุปการคุณที่ผู้ใดผู้หนึ่งทำมาแล้วไม่ว่ามากหรือน้อย โดยการระลึกถึงเนื่อง ๆ ชื่อว่า “กตัญญูตา”^{๓๓} หรือหมายถึงความรู้อุปการะที่ท่านทำให้, (ผู้) รู้คุณท่าน เป็นคำคู่กันกับ “กตเวทิตี” และได้ให้ความหมายของคำว่า “กตเวทิตี” ว่า (ผู้) สนองคุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับ “กตัญญู”^{๓๔} หรือหมายถึง ความรู้และยอมรับรู้ในบุญคุณของผู้อื่น ที่มีอยู่เหนือตน เรียกว่า “กตัญญูตา” (กตัญญู) การพยายามทำตอบแทนบุญคุณนั้น ๆ เรียกว่า “กตเวทิตา” (กตเวทิตี) คนที่รู้บุญคุณ เรียกว่า “คนกตัญญู” คนที่ทำตอบแทน เรียกว่า “คนกตเวทิตี” “กตัญญูกตเวทิตา” หมายถึง ความรู้บุญคุณท่านแล้วทำตอบแทนให้ปรากฏ นี่เป็นธรรมประคองโลกให้เป็นอยู่ได้ และอยู่ได้ด้วยมีความสุข^{๓๕}

จากความหมายที่ได้กล่าวมาพบว่า การเกิดเป็นมนุษย์นั้นไม่ได้มีเพียงคุณค่าเฉพาะการทำความดีหรือการบรรลุนิพพานหรือการฝึกฝนตนเองเท่านั้น แต่ยังมีคุณค่าเกี่ยวข้องกับคนที่เป็นผู้ให้กำเนิดด้วย ได้แก่บิดามารดา เพราะการเกิดมิได้หากว่าไม่มีผู้ให้กำเนิด

๒.๔.๒ คุณค่าของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

ประการต่อมาที่ต้องศึกษาคือ ประเด็นเรื่องคุณค่าของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด เป็นมนุษย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า คุณค่าจากประเพณีการเกิดมีดังต่อไปนี้

(ก) คุณค่าของประเพณีที่เกิดในช่วงก่อนคลอด

(๑) คุณค่าของประเพณีการขอมูตรจากเทวดา สำหรับประเพณีการขอมูตรจากเทวดา ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาไม่สนับสนุนการอ่อนน้อมเทวดา แต่พระพุทธศาสนาไม่ได้มีการปฏิเสธความมีอยู่ของเทวดา สอนให้มนุษย์ปฏิบัติต่อเทวดาอย่างถูกวิธี ควรยึดเอาคุณค่าของการก้าวมาเป็นเทวดามาเป็นอุทาหรณ์ กล่าวคือการเกิดเป็นเทวดาในบางชั้นได้ต้องมีคุณธรรมที่สำคัญหลายประการ เช่น กรณีของผู้ที่ได้ไปเกิดเป็นเทวดาในชั้นดาวดึงส์นั้นต้องบำเพ็ญธรรมดังต่อไปนี้คือ

^{๓๓} พ.ย.อ. (บาลี) ๑/๒๐๒.

^{๓๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^{๓๕} พุทธศาสนิก, กตัญญูกตเวทิตีเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒.

- (๑) บำรุงเลี้ยงมารดาบิดา ตลอดชีวิต
- (๒) นอบน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต
- (๓) พุดแต่คำอ่อนหวานตลอดชีวิต
- (๔) ไม่พุดคำส่อเสียดตลอดชีวิต
- (๕) กำจัดความตระหนี่ได้ตลอดชีวิต
- (๖) พุดแต่คำสัตย์จริงตลอดชีวิต
- (๗) ไม่โกรธตลอดชีวิต^{๖๖}

โดยหลักการทั้ง ๗ ประการนี้เรียกว่า “วัตตบท ๗” ถือว่าเป็นคุณธรรมที่ผู้มุ่งหวังเป็นเทวดาต้องปฏิบัติให้ได้ นอกจากนั้นการไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ต้องมีการสะสมเสบียงคือบุญกุศล มีศีลธรรม ไม่ทำกรรมอันลามก ด้วยความสกปรกของกาย วาจา ใจ แม้การให้ทานโดยไม่ต้องคาดหวัง ไม่ผูกพันกับทาน ว่าทำแล้วต้องได้สิ่งที่ทำ แต่ให้คิดว่า การทำทานเป็นสิ่งที่ดี และมีการรักษาศีลอย่างยิ่งยวด หลังจากตายจะไปเกิดร่วมกับเทวดาชั้นดาวดึงส์ และมีฐานะ ๑๐ ประการคือ^{๖๗} ๑.อายุ ๒.วรรณะ ๓.สุข ๔.ยศ ๕.อิทธิพล ๖.รูป ๗.เสียง ๘.กลิ่น ๙.รส ๑๐.โภจทรัพย์แต่ละอย่างที่เป็นทิพย์ แล้วตั้งจิตปรารถนาเพื่อไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพราะได้ยืนยันว่าเทวดาชั้นนี้มีอายุยืน มีวรรณะงาม มีความสุข ซึ่งการอธิษฐานจะได้ผลต้องเป็นคนมีศีลที่บริบูรณ์ อายุของเทวดาชั้นดาวดึงส์ มีอายุประมาณ ๑,๐๐๐ ปีทิพย์ เทียบกับเวลาของมนุษย์โลก คือ ๑๐๐ ปีในมนุษย์ เท่ากับ วันหนึ่งกับคืนหนึ่งของเทวดาชั้นนี้^{๖๘} ซึ่งหากว่ามนุษย์เคารพเทวดาเคารพในแง่การคำนึงถึงคุณธรรมดังกล่าวเป็นหลัก และนี่คือทำที่ที่มนุษย์พึงแสดงความเคารพต่อเทวดาตามนัยของพระพุทธศาสนา

อนึ่ง สำหรับความเชื่อในระดับชาวบ้านในสังคมอินเดียในมิติของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเทวดาถือว่าเป็นประเพณีที่มีคุณค่าในเรื่อง (๑) การแสดงออกถึงความเป็นผู้ที่ให้ความเคารพต่อบุคคลผู้ที่มีคุณธรรมสูงกว่า เพราะเหล่าเทวดานั้นเป็นผู้ที่มีคุณธรรม (๒) คุณค่าในเชิงจิตวิทยา คือ การพึงหวังที่จะให้เกิดความอุ่นใจสำหรับคนที่หมดหวังหรือต้องการที่พึ่งในกรณีที่มีปัญหาเรื่องการมีลูก การไปพึ่งเทวดาย่อมเป็นหนทางที่ทำให้เกิดความหวังอันเป็นความมั่นใจในเบื้องต้น แต่ภายหลังจากที่มีกำลังใจแล้วอาจพัฒนาความเชื่อของตนเองให้ก้าวไปสู่การมีที่พึ่งที่

^{๖๖} ศ.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๗-๒๕๘/๓๓๕-๓๓๗.

^{๖๗} ศ.สพ. (ภาษาไทย) ๑๘/๓๔๑/๓๖๒.

^{๖๘} อจ.ทก. (ไทย) ๒๐/๗๑/๒๘๘, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๐๒๒-๑๐๒๓/๖๗๐-๖๗๑. พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ ๘), ภูมิวิลาสินี, หน้า ๓๘๔.

อุดมกว่า อันมีพระพุทธศาสนาเป็นต้น มีกรณีตัวอย่างคือ กรณีนางสุชาดาที่ไปขอบุตรกับเทวดาซึ่งนางไม่ได้มุ่งหวังอันก่อให้เกิดผลอะไรมา แต่เมื่อความมุ่งหวังนั้นสำเร็จนางได้กระทำการกุศลเป็นการตอบแทนเทวดานั้นตามสถานะ (๓) มีคุณค่าในเรื่องการทำตามจารีตหรือประเพณีอันดีงามของสังคม ในสังคมอินเดียในอดีตพบว่า การบูชาเทวดาถือว่าเป็นเรื่องที่มีการปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป การที่มนุษย์ทำในสิ่งที่ขัดแย้งต่อจารีตของสังคมย่อมก่อให้เกิดผลเสียหายได้ ดังนั้น หากเป็นการบูชาหรืออธิษฐานต่อเทวดาในแง่ของการเป็นที่พึ่งหรือปฏิบัติเพื่อการเป็นอยู่ที่ดีถือว่าเป็นเรื่องที่พระพุทธศาสนาไม่ได้ห้าม เช่น ในคำสอนของพระพุทธศาสนาอนุญาตการพลีเทวดาอยู่บ้างเหมือนกัน

(๒) คุณค่าของประเพณีเกี่ยวกับความฝัน

สำหรับคุณค่าของประเพณีที่เกิดจากความฝัน เช่น การทำนายความฝันถือว่าเป็นสิ่งที่มีปรากฏและมีการยอมรับว่าการทักหรือทำนายความฝันเป็นวิชาที่มีการเรียนศึกษากัน และใช้มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเชิงจิตวิทยาแก่นมนุษย์ ในยุคที่พระพุทธศาสนายังไม่ถือกำเนิด ผู้ตั้งครรภ์บางรายฝันเกี่ยวข้องกับบุตรที่จะเกิดมา เช่น กรณีพระนางสิริมหามายาพระราชมารดาของสิทธัตถกุมาร ที่ทรงฝันว่ามีพระสุบินว่ามีช้างเผือกมาหา ซึ่งนิมิตเช่นนี้ย่อมนำไปสู่การทำนายฝันโดยพราหมณ์ผู้ทรงศีล การทำนายฝันดังกล่าวย่อมให้คุณค่าคือ (๑) ทำให้ทราบถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากความฝันนั้น (๒) ทำให้ผู้ที่ฝันซึ่งเป็นคนที่ตั้งครรภ์เกิดความมั่นใจคลายกังวลเกี่ยวกับความฝัน หากว่าผลการทำนายไม่ดีจะได้หาทางแก้ไขหรือหากผลการทำนายดีจะได้ดำเนินการอย่างอื่น ๆ มีการเฉลิมฉลองหรือการทำบุญตามฐานะของตนๆ (๓) ทำให้มีการกระจายข่าวดีอันเนื่องมาจากการตั้งครรภ์ เพราะเมื่อมีการฝันและการทำนายฝันย่อมเป็นช่องทางที่กระจายข่าวการตั้งครรภ์และข่าวการมีนิมิตฝันที่ดีหรือไม่ดีของสตรีผู้นั้นไปในวงของบรรดาญาติพี่น้อง ซึ่งสื่อเรื่องความฝันนี้ย่อมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างคนที่เป็ญาติ เนื่องจากหากเป็นความฝันที่ดีย่อมทำให้บรรดาญาติ ๆ มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ที่ตั้งครรภ์ หรือแม้ว่าความฝันนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ดีบรรดาญาติ ๆ ทั้งหลายจะพากันหาทางเพื่อที่ป้องกันเหตุร้ายต่าง ๆ นั้นได้

หลังจากพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น พบว่าประเด็นเรื่องการทำนายฝันนี้มีการเปลี่ยนแปลงบ้าง เนื่องจากพระพุทธองค์ทรงสอนว่าความฝันนั้นเป็นเรื่องที่อาจจะจริงบ้างไม่จริงบ้าง ดังนั้นในระดับนักวิชาการอาจจะไม่ให้ความสำคัญมากนัก แต่ในส่วนที่เป็นความเข้าใจระดับชาวบ้านเรื่องความฝันยังเป็นเรื่องที่ชาวบ้านให้ความสำคัญอยู่

(๓) คุณค่าของประเพณีเกี่ยวกับการตั้งครรภ์

จากการศึกษาเรื่องประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด โดยเฉพาะการตั้งครรภ์พบว่า เมื่อชายหญิงอยู่ร่วมเป็นสามีภรรยากันจนที่สุดมีการตั้งครรภ์พบว่า มีประเพณีที่ต้องดำเนินการในช่วงที่มีการตั้งครรภ์อยู่ ๒ กรณีคือ

(๑) การแพ้ท้อง อาการแพ้ท้องนั้นหมายถึง อาการที่หญิงตั้งครรภ์รู้สึก “อยาก” ทำอะไรที่แปลก ๆ เช่น อยากทานอาหารหรือผลไม้เปรี้ยว ๆ หรือบางรายต้องการทำอะไรที่แปลก ๆ เช่น อยากไปชมสวน ไปเที่ยวต่างประเทศ เป็นต้น แต่ที่ปรากฏในคัมภีร์อาการแพ้ท้องมีดังนี้ คือ (๑) อยากไปเที่ยวป่าช้า (๒) อยากทำบุญถวายทาน (๓) อยากดื่มเลือดสด ๆ (๔) อยากกลับไปเยี่ยมบ้าน เป็นต้น ซึ่งอาการแพ้ท้องแบบนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่ยกเว้นแปลกกว่ากรณีทั่ว ๆ ไป หญิงตั้งครรภ์มักชอบรับประทานอาหารหรือผลไม้เปรี้ยว ๆ สำหรับอาการแพ้ท้องนี้หากพิจารณาจากหลักการทางการแพทย์ถือว่าเป็นอาการข้างเคียงที่มีผลมาจากการตั้งครรภ์ของผู้เป็นมารดา หรือเกิดอาการต่าง ๆ เพราะการขาดสารอาหารหรือร่างกายผลิตโฮโมนบางอย่างออกมา ทำให้เกิดมีอาการดังกล่าว แต่ในทางศาสนาหรือโหราศาสตร์ เชื่อว่าการแพ้ท้องมีผลมาจากผลกรรมของบุตรที่จะเกิด หรือในทางพระพุทธศาสนาเห็นว่าการแพ้ท้องสามารถบ่งบอกเหตุการณ์ในอนาคตของเด็กที่จะเกิดมาได้ เช่น กรณีพระมเหสีของพระเจ้าพิมพิสารตั้งครรภ์ พระนางแพ้ท้องอยากดื่มเลือดสด ๆ พรหมณ์ทำนายว่าในอนาคตเมื่อเด็กคนนี้จะเติบโตมาจะต้องเป็นผู้ที่ทำปิตุฆาตคือ การฆ่าบิดาตัวเอง ซึ่งเมื่อเด็กเกิดและเติบโตมามีการทำการปิตุฆาตจริง ซึ่งกรณีนี้ถือว่าเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าการแพ้ท้องของมารดาบ่งบอกเป็นแสดงถึงบุคลิกลักษณะหรือ โชคชะตาของเด็กที่อยู่ในท้องได้

จากการศึกษามาพบว่า การตั้งครรภ์และแพ้ท้องของเด็กที่จะเกิดมานั้น โดยมากเป็นเด็กที่มีบุญ การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแพ้ท้องนั้น เป็นการทำตามอาการและความต้องการของผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ กล่าวคือ (๑) ถ้าเป็นเรื่องที่ดี เช่น ต้องการทำบุญกับพระ ฝากผู้ที่เป็นสามีต้องชวนชายทำตามความประสงค์ของผู้ที่เป็นภรรยา แต่ถ้า (๒) เป็นเรื่องที่ไม่ดี เช่นกรณีของมเหสีของพระเจ้าพิมพิสาร เมื่อนางแพ้ท้องอยากดื่มเลือดสด ๆ พระองค์ทรงยินดีกรีดเลือดให้พระนางดื่มตามต้องการ ซึ่งทั้งสองกรณีพบว่า เมื่อมีอาการแพ้ท้องเกิดขึ้นฝ่ายผู้เป็นสามีต้องดูแลเอาใจใส่และจัดหาสิ่งที่ฝ่ายหญิงต้องการมาให้ได้ ซึ่งการกระทำเช่นนี้ย่อมเป็นเรื่องที่มีคุณค่า โดยคุณค่าที่สามารถพิจารณาได้มีดังต่อไปนี้

(ก) การแพ้ท้องทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจของสามีที่มีต่อภรรยา หรือเป็นกรณีบ่งบอกว่าสามีคนนั้นรักภรรยาตนเองหรือไม่ หากสามีไม่ดูแลเอาใจใส่แสดงให้เห็นว่าเป็นคนที่ไม่รักภรรยาเท่าไร แต่ถ้าสามีคนใดเอาใจใส่ดูแลภรรยาจัดหาสิ่งที่ภรรยาต้องการ

เมื่อเกิดการแพ้ท้องยอมเป็นที่รับรู้ว่าสามีคนนั้นเป็นคนรักภรรยา เช่น กรณีของพระเจ้าพิมพิสาร เป็นต้น

(ข) อาการแพ้ท้องและการปฏิบัติต่อการแพ้ท้องของภรรยายอมให้คุณค่าในเรื่อง “หน้าที่” ของสามีที่ต้องแสดงหรือทำสิ่งที่เรียกว่าเป็นหน้าที่ที่สามีที่ดีพึงกระทำต่อภรรยา ในช่วงที่ถือว่าเป็นช่วงอ่อนไหวมากที่สุดของผู้หญิง หากสามีไม่ทำหน้าที่ดังกล่าวถือว่าเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สามีค่อนข้างบกพร่อง

(๔) คุณค่าประเพณีการให้เครื่องบริหารครรภ์ ประการต่อมาที่ต้องศึกษาคือ ประเด็นเกี่ยวกับคุณค่าในเรื่องเกี่ยวกับประเพณีการให้เครื่องบริหารครรภ์แก่ภรรยาของสามี จากการศึกษาพบว่า ประเพณีการให้เครื่องบริหารครรภ์แก่ภรรยาหรือผู้ที่เป็ภรณยานั้นให้คุณค่าดังต่อไปนี้

(ก) มีคุณค่าคือแสดงให้เห็นถึงความรัก ความรับผิดชอบของผู้ที่เป็นสามีหรือผู้ที่ทำให้หญิงนั้นท้อง คือเมื่อมีการอภิรมย์กันระหว่างหญิงชายแล้ว ผลที่เกิดคือการตั้งครรภ์ โดยการตั้งครรภ์ถือว่าเป็นภาระที่ผู้หญิงต้องแบกรับ ดังนั้น ฝ่ายชายต้องรับผิดชอบด้วยการให้เครื่องบริหารครรภ์เป็นสิ่งของหรือทรัพย์สิน เช่น กรณีของพระเจ้าพิมพิสารที่ได้เสียกับนางอัมพาลีผู้เป็นหญิงนครโสเภณีแล้วเกิดตั้งครรภ์ เมื่อทรงทราบพระองค์ทรงมอบเครื่องบริหารครรภ์และข้าวรงค์ประจำพระองค์แก่นาง อันแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นลูกผู้ชายที่มีความรับผิดชอบ และถือเป็นความรับผิดชอบของผู้ชายที่พึงปฏิบัติต่อผู้หญิง

(ข) มีคุณค่าคือ การแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบของผู้ชายที่มีต่อผู้หญิงและอีกหนึ่งชีวิตที่อยู่ในครรภ์โดยไม่มีการทอดทิ้ง อันเป็นจารีตของสังคมอินเดียที่ถือว่าเป็นจารีตที่ดี และควรแก่การที่สังคมในยุคต่อ ๆ มาพึงนำไปปฏิบัติ

(ข) คุณค่าของประเพณีในช่วงหลังคลอด

สำหรับประเด็นต่อมาที่ผู้วิจัยศึกษาคือ ประเด็นเกี่ยวกับประเพณีที่เกิดหลังการคลอดเด็กออกมาแล้ว ซึ่งประเพณีที่เกิดขึ้นภายหลังการคลอดนี้ถือว่าเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการแสดงความยินดีที่ครอบครัวต้องมีต่อเด็กที่เกิดมาโดยปลอดภัย ซึ่งคุณค่าที่เกิดจากการประเพณีภายหลังคลอดที่ศึกษามีดังต่อไปนี้

(๑) คุณค่าของประเพณีการทำนายลักษณะ สำหรับประเพณีการทำนายลักษณะ เป็นประเพณีที่มีความสำคัญ เป็นประเพณีที่มีคุณค่า สามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้ (ก) การทำนายลักษณะ ทำให้ผู้ที่เป็นบิดามารดา ญาติมิตรมีความยินดีต่อการเกิดและผลการทำนายลักษณะ ถ้าเป็นสิ่งที่ดียอมเป็นเหตุทำให้ความชื่นชมยินดีต่อการจะเกิดของบุตรของตน ถือว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิด

ความสุขโดยส่วนตัว (ข) มีคุณค่าในการทำให้เกิดการมารวมกันเพื่อแสดงความชื่นชมต่อการเกิดของบุตรหลานของตน ซึ่งประเพณีการทำนายลักษณะทำให้ญาติมิตรมารวมกัน อันแสดงถึงความสมัครสมานสามัคคีของญาติ ๆ

(๒) **คุณค่าของประเพณีการตั้งชื่อ** สำหรับการตั้งชื่อเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อไปนี้เป็นประเพณีที่มุ่งในการกำหนดให้เด็กมีชื่อเรียกขานตามความพึงพอใจของบิดามารดา หากพิจารณาในแง่ทางสังคมวิทยา พบว่าการตั้งชื่อเป็นการกำหนดคำเรียกขานของสมาชิกในสังคมว่าเมื่อเกิดมาแล้วมีชื่อเรียก ย่อมทำให้ง่ายต่อการจดจำของทุกคนในสังคม แต่หากพิจารณาในแง่ของศาสนาการตั้งชื่อถือว่าเป็นการกำหนดชื่อและโคตรของเด็กที่เกิดมาโดยเฉพาะในสังคมอินเดียพบว่า การกำหนดโคตรหรือตระกูลนั้นมีความสำคัญมาก เพราะชื่อย่อมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงสายโลหิตและวรรณะ การตั้งชื่อทำให้ง่ายต่อการกำหนดสถานะและวรรณะในสังคมของเด็กที่เกิดมา (ข) คุณค่าที่ได้จากการตั้งชื่ออีกประการหนึ่งคือ ทำให้บิดามารดาได้มีโอกาสประกาศในสังคมให้ได้ทราบว่าบุตรธิดาของตนที่เกิดมานั้นมีชื่อว่าอย่างไร เมื่อกาลต่อไปภายหน้าผู้คนสามารถจดจำชื่อสกุลหรือสายโลหิตของเด็กคนนั้นได้

(๓) **คุณค่าของประเพณีการทำบุญวันเกิด** วันเกิดมีชีวิตเป็นวันที่มีความสำคัญอย่างมากในสังคมอินเดีย การทำบุญวันเกิด (คือวันที่คลอดออกมามีชีวิตซึ่งอยู่ระหว่างสัปดาห์หรือเดือนแรก) เพราะถือว่าเป็นวันที่เป็นมงคลสำหรับชีวิต และการทำบุญวันเกิดมีคุณค่าดังต่อไปนี้

(ก) มีคุณค่า คือ การทำบุญวันเกิดเป็นการแสดงออกซึ่งความดีใจที่เป็นไปตามทำนองคลองธรรม คือการนิมนต์สมณพราหมณ์มารับทานที่บ้าน ย่อมเป็นเหตุทำให้เกิดบุญกุศล

(ข) เป็นการแสดงออกถึงความเป็นผู้มีบุญมาเกิดเนื่องจากการจัดการทำบุญวันเกิดของพระสาวกของพระพุทธองค์บางรูป เช่น พระสิวลีเถระเมื่อเกิดมาแล้วมารดาของท่านได้ทำบุญเป็นเวลาถึง ๗ วัน การทำเช่นนั้นเพราะด้วยอำนาจบุญของท่านที่ได้ทำมาในอดีต

(ค) เป็นการแสดงออกซึ่งการชื่นชมยินดีถึงการมีชีวิตของเด็กหรือมนุษย์ที่ได้ถือกำเนิดมาบนโลก

(ง) เป็นการต้อนรับสิริคือ ความโชคดีของชีวิตอย่างถูกวิธี ไม่ปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เพราะการทำบุญวันเกิดเป็นการทำสิ่งที่ดีให้เกิดกับทั้งพระศาสนาและครอบครัวของผู้ที่เกิดมา

๒.๕ ทำที่ของพระพุทธศาสนาที่มีต่อประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

สำหรับประเด็นต่อไปที่ต้องศึกษาคือ ประเด็นเกี่ยวกับทำที่ที่พระพุทธศาสนามีต่อประเพณีเกี่ยวกับการเกิดเป็นมนุษย์ในสังคมอินเดีย จากการศึกษากรอบแนวคิดเรื่องการเกิดและประเพณีเกี่ยวกับการเกิดพบว่า พระพุทธศาสนามีทำที่ต่อประเพณีเกี่ยวกับการเกิดดังต่อไปนี้

๒.๕.๑ พระพุทธศาสนาเห็นว่าประเพณีเกี่ยวกับการเกิด เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสังคม หรือเป็นความเชื่อของสังคม ควรปฏิบัติเพราะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลมีคุณค่าทางจิตใจ

๒.๕.๒ พระพุทธศาสนาเห็นว่าประเพณีเกี่ยวกับการเกิด หากเป็นสิ่งที่ขัดแย้งต่อหลักการทางพระพุทธศาสนาต้องมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม เช่น การทำบุญวันเกิดเดิมเชิญพรหมณ์ประกอบพิธีกรรมในเรือน เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการนิมนต์พระมาฉันภัตตาหารและถวายทานแทน ทั้งนี้เพราะการประกอบพิธีกรรมหรือประเพณีในทางพระพุทธศาสนามีเป้าหมายหลักที่สำคัญคือ

(๑) เพื่อให้สอดคล้องกับหลักคำสอน คือ การสร้างกระบวนการในการเรียนรู้ตามหลักศีล (ระเบียบวินัย) หลักสมาธิ (การฝึกจิต) และหลักปัญญา (การจัดระบบความคิดให้เป็นพื้นฐานการเรียนรู้) กล่าวคือ การประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมสามารถนำหลักการหรือคติของการประกอบพิธีกรรมไปใช้ได้ เช่น การเข้าพรรษา ผู้เข้าร่วมเมื่อประกอบพิธีกรรมย่อมต้องเน้นหนักในเรื่องของการฝึกฝนตนเองให้มากในช่วงของการเข้าอยู่พรรษานั้น

(๒) บางประเพณีเป็นวิธีการเพื่อคัดกรองคนเข้ามาเป็นสมาชิกในทางศาสนา เช่น ประเพณีการบรรพชาอุปสมบทที่ต้องมีการสอบถามคุณสมบัติของผู้บวชให้ครบถ้วน การประกอบพิธีดังกล่าวมุ่งถึงเป้าหมายคือ การคัดกรองคนเป็นหลัก

(๓) มีเป้าหมายเพื่อการประกาศคุณค่าความดีของผู้ที่มีศรัทธาให้เป็นที่รับรู้กันในหมู่ของคนในสังคม เช่น ประเพณีการทอดกฐิน ประเพณีการถวายอาราม ประเพณีการถวายสังฆทาน เป็นต้น ประเพณีเหล่านี้มีเป้าหมายประกาศคุณค่าความดีของผู้เป็นเจ้าศรัทธาให้สังคมได้ทราบและเป็นการประกาศให้สังคมทั้งหมดทราบถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น ๆ ได้

(๔) มีเป้าหมายเพื่อการฝึกฝนจิตใจ เช่น ประเพณีการจัดการศพหรือสรีระของผู้วายชนม์ สำหรับพระยอมได้อุปกรณ์ในการปลงธรรมสังเวช สำหรับคฤหัสถ์ยอมได้โอกาสในการพิจารณาถึงความไม่เที่ยงแท้ของสังขาร อันนำไปสู่การปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นในสิ่งสมมติที่เกิดและดับลงไปนั้นได้ หากไม่มีประเพณีใด ๆ เกิดขึ้น การถูกคิดหรือการสร้างปัญญาจะไม่เกิดขึ้น ประเพณีมีส่วนทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้ความรู้และนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองและสังคม^{๑๕}

^{๑๕} อธิเทพ ผาทา เทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๓) หน้า ๑๕.

ดังนั้น การมีประเพณีสำคัญ ๆ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดมั่งถึงประโยชน์ดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้น

๒.๕.๓ พระพุทธศาสนาเห็นว่าประเพณีเกี่ยวกับการเกิดนั้น ไม่ควรทำให้เกิดความเดือดร้อน และให้เหมาะสมตามฐานะ ให้เป็นไปตามเหตุปัจจัยไม่ควรให้เกินฐานะของตน

บทที่ ๓

ประเพณีเกี่ยวข้องกับการเกิดในสังคมไทย

๓.๑ แนวคิดเรื่องประเพณี

คนไทยมีความเชื่อในศาสนาพุทธและมีความเชื่อเหมือนชาติอื่น ๆ คือมีความเชื่อในสิ่งที่ไม่มองเห็นว่ามีอำนาจเหนือคน อาจบันดาลให้ทั้งคุณและโทษ แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

- ๑) การนับถือผีเป็นเทวดาอารักษ์
- ๒) การนับถือผีปู่ย่าตายายหรือผีบรรพบุรุษ
- ๓) การนับถือผีวีรบุรุษ
- ๔) การนับถือผีร้าย

๓.๑.๑ ความหมายของประเพณี

คำว่า ประเพณี คือ พฤติกรรมของมนุษย์ที่เลือกปฏิบัติตามค่านิยมในทางที่พึงงามและเป็นที่ยอมรับของส่วนใหญ่ โดยปฏิบัติสืบทอดกันมาเรื่อยจนกลายเป็นความเชื่อว่าเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญต้องปฏิบัติตาม ประเพณีแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันไป หากสังคมใดอยู่ใกล้ชิดกัน ประเพณีย่อมคล้ายคลึงกันได้ เพราะมีการไปมาหาสู่กันทำให้ประเพณีเลื่อนไหลกันได้ ซึ่งประเพณีของสังคมยังเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมอีกด้วย

โดยที่คนไทยได้นำมาปรับปรุงแก้ไขให้เข้ากับจิตใจและสิ่งแวดล้อม โดยปรับปรุงความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อผีบางเทวดา และความเชื่อในลัทธิฮินดูเข้าด้วยกัน ดังนั้นในพิธีต่าง ๆ จึงปรากฏว่ามีการจัดทำทั้งพิธีสงฆ์ พิธีพราหมณ์และบัตรพลีผีบางเทวดาด้วย* และเมื่อความเชื่อนั้นมาประพฤติดูปฏิบัติต่อกันมาจนเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม อันเป็นแบบแผนสืบต่อกันมาเรียกว่า ประเพณี ประเพณี เป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมา เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม ความเชื่อ ฯลฯ อันเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมของสังคมเชื้อชาติต่างๆ กลายเป็นประเพณีประจำชาติและถ่ายทอดกันมาโดยลำดับ หากประเพณีนั้นคืออยู่แล้วก็รักษาไว้เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ หากไม่ดีก็แก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ ประเพณีล้วนได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เข้าสู่สังคม รับเอาแบบปฏิบัติที่หลากหลายเข้ามาผสมผสานในการดำเนินชีวิต ประเพณีจึงเรียกได้ว่า

* พระยาอนุมานราชชน. อ้างถึงใน จิรากรณ์ ภัทรภานุภัทร. สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของคนไทย. รายงานการวิจัยทุนโครงการไทยศึกษา. (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๘-๙.

เป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคม โดยเฉพาะศาสนาซึ่งมีอิทธิพลต่อประเพณีไทยมากที่สุด วัตถุประสงค์ต่าง ๆ ในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย และชี้ให้เห็นว่าชาวไทยให้ความสำคัญในการบำรุงพุทธศาสนาด้วยศิลปกรรมทั้งงดงามเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาตั้งแต่โบราณกาล เป็นต้นมา

ประเพณีเกิดจากสภาพสังคม ธรรมชาติ ทัศนคติ เอกลักษณะ ค่านิยม และความเชื่อของคนในสังคมต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดิน ฟ้า อากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุต่าง ๆ ฉะนั้นเมื่อเวลาเกิดพิบัติภัยขึ้น มนุษย์จึงต้องอ่อนวอนร้องขอ ในสิ่งที่ตนคิดว่า จะช่วยได้พอภัยนั้นผ่านพ้นไปแล้ว มนุษย์แสดงความรู้คุณต่อสิ่งนั้นด้วยการทำพิธีบูชา เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนตามความเชื่อ คนส่วนรวมในสังคมถือกันเป็นธรรมเนียมหรือเป็นระเบียบแบบแผน และทำงานเป็นพิมพ์เดียวกันสืบต่อๆ กันมาจนกลายเป็นประเพณีของสังคมนั้น ๆ^๒

ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ในสังคมเกิดจากแรงบันดาลใจหรือความเชื่อและแรงศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ พุทธศาสนาเป็นศาสนาเดียวที่คนไทยนับถือมาแต่บรรพกาล จึงเกิดความเชื่อและศรัทธา ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ จึงมาจากศาสนาทั้งหมด

ความเชื่อหรือระบบความเชื่อของมนุษย์เองที่ทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ได้ คือความศรัทธา และค่านิยมจะกลมกลืนและมีอิทธิพลครอบงำความนึกคิดและบันดาลให้มนุษย์กระทำการต่าง ๆ ตามที่ตนเองเชื่อถือศรัทธา เช่น ความเชื่อทางการเมือง ความเชื่อทางลัทธิทางศาสนา ความเชื่อของคนในท้องถิ่น ความเชื่อเหล่านี้ย่อมมีผลต่อพัฒนาการทางสังคม และประเทศชาติ การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีอย่างยั่งยืน เป็นฐานในการดำรงชีพ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน^๓

พระพุทธรูปเป็นศาสนาที่บังเกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ในโลกนี้ ให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เพราะมนุษย์ต้องอยู่เป็นกลุ่มในสังคมที่ทุกคนยอมรับว่า เป็นสังคมที่มีความเจริญรุ่งเรืองเพียงพร้อมไปด้วยอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีพ แต่ขณะเดียวกันก็เกิดความไม่สงบขาดความมั่นคงด้านจิตใจ ขาดหลักที่พึ่งทางใจทำให้มีปัญหาต่อการดำรงชีวิตของตนเองและส่วนรวม หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงมุ่งที่สอนให้มนุษย์มีหลักที่พึ่งทางใจ และมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่จะทำให้เกิดมงคลแก่ชีวิต อันจะทำให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุขและเจริญก้าวหน้า

^๒ สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย. (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๘.

^๓ เต็มศักดิ์ ทองอินทร์, ความรู้เบื้องต้นทางการบริหารรัฐกิจ (รัฐประศาสนศาสตร์เบื้องต้น), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๘-๖๙ .

คำว่า ประเพณี หมายถึง ระเบียบปฏิบัติในโอกาสต่าง ๆ ที่มีพิธีการ ซึ่งเคยยึดกระทำกันมาแต่โบราณกาล เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอันเป็นแบบแผนของความประพฤติ หรือการปฏิบัติที่คนในสังคมเดียวกันยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ^๔ เป็นระเบียบแบบแผนสืบต่อกันมาจนลงรูปเป็นพิมพ์หรือแบบเดียวกัน^๕ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำรงอยู่หรือความสงบเรียบร้อยของสังคม^๖ ประเพณีแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด ได้แก่

- ๑) ประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต
- ๒) ประเพณีที่เกี่ยวกับสถาบันทางสังคม
- ๓) ประเพณีเบ็ดเตล็ด^๗

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของประเพณีไว้ สรุปได้ดังนี้

ประเพณี หมายถึง ความประพฤติสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวมซึ่งเรียกว่าเอคนิยมหรือพหุนิยม เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การทำบุญ การรีนึ่ง การแต่งกาย เป็นต้น หรือความประพฤติ ที่เรานำของชาติอื่นมาปรับปรุงให้เข้ากับความเป็นอยู่ของเรา เพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัยและลักษณะของคนไทยซึ่งเรียกว่า สัมพันธนิยม ตามธรรมดาเรื่องของประเพณีนั้น บางอย่างต้องคงรักษาไว้เพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ บางอย่างต้องปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับกาลสมัย และบางอย่างต้องถือเป็นแบบสากล^๘

ประเพณี คือความประพฤติที่ชนหมู่หนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่ง ถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกันและสืบต่อมานาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติออกนอกแบบเป็นผิดประเพณี หรือผิดจารีตประเพณี”^๙

^๔ อุทัย หิรัญโต. สารานุกรมสังคมวิทยา – มานุษยวิทยา. (กรุงเทพมหานคร ; สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๖๔- ๒๖๕.

^๕ วิชาภรณ์ แสงมณี และประเสริฐ สีสานันท์. ประเพณีและกฎหมาย. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองสยาม, ๒๕๒๕), หน้า ๑.

^๖ อุทัย หิรัญโต. สารานุกรมสังคมวิทยา – มานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๕๔.

^๗ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๖๔- ๒๖๕.

^๘ มณี พะยอมยงค์. วัฒนธรรมล้านนาไทย. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๒๓.

^๙ เสถียร โกเศศ. วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของไทย, (พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๑๗.

ประเพณีตายยาก เพราะคนส่วนมากในหมู่คณะหรือสังคม คุ่นเคยกับประเพณีของตนมาตั้งแต่อ่อนแต่ออก ถือกันว่าเท่ากับเป็นส่วนหนึ่งของตัวเขา คนที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมานั้น ไม่มีใครคิดที่จะถามตัวเองว่าทำไมจึงต้องประพฤติเช่นนั้น แม้เป็นประเพณีที่หมดความหมาย และไม่มีเหตุผลแล้วที่ต้องปฏิบัติก็ยังคงให้มียู่ เพราะได้ประพฤติกันมาเป็นเวลานาน ตั้งแต่ครั้งปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งไม่เห็นทำให้เกิดความเดือดร้อนอะไรแก่ใคร และก็อยู่กันมาสุขสบายดี จึงไม่มีเหตุผลอะไรที่จะต้องเลิกประเพณีนั้น ถ้าไปเลิกกันเสีย ก็รู้สึกขาดอะไรไปในชีวิต รู้สึกว่าว่างๆอยู่ ไม่แน่ใจว่าจะมีความสุขสบายเหมือนแต่ก่อนที่แล้วๆ มาหรือไม่^{๑๐}

ประเพณี คือ ความประพฤติที่สืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ในหมู่คณะเป็นนิสัยสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ต้องเอาอย่างบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตน หากกล่าวถึงประเพณีไทย หมายถึง นิสัยสังคมของคนไทย ซึ่งได้รับมรดกตกทอดมาแต่ดั้งเดิม และมองเห็นได้ในทุกภาคของสังคมไทย เช่น ประเพณีทำบุญและประเพณีแต่งงาน เป็นต้น^{๑๑}

ประเพณี ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Custom ซึ่งประเพณีคือ ความประพฤติที่ชนหมู่มากหนึ่งอยู่ในที่แห่งหนึ่งถือเป็นแบบแผนกันมาอย่างเดียวกัน และสืบทอดกันมาช้านาน ถ้าใครในหมู่ประพฤติก่อนนอกแบบถือเป็นการผิดประเพณี ถ้าเป็นธรรมเนียมประเพณีการทำผิดนั้นไม่ถือเป็นเรื่องรุนแรง แต่ถ้าเป็นจารีตประเพณีการทำผิดจารีตประเพณีอาจมีการถูกลงโทษ หรือเป็นการรังเกียจแก่สังคมได้ ประเพณีเกิดขึ้นด้วยความรู้สึกที่ดี ในขั้นตอนต้นประเพณีเกิดจากความประพฤติของบุคคลหนึ่งก่อนคนอื่นในหมู่จะด้วยถูกบังคับหรือจะด้วยความสมัครใจ ด้วยเหตุอย่างไรก็ตามที่ เมื่อเห็นความดีก็ทำตามเอาอย่างบ้าง^{๑๒}

ประเพณี คือ ความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างเดียวกันเป็นระเบียบแบบแผนที่เห็นว่าถูกต้อง หรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ และมีการปฏิบัติสืบต่อ ๆ กันมาประเพณี หมายถึง ความประพฤติสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม ซึ่งเรียกว่า เอกลักษณ์ หรือ พหุนิยม เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การทำบุญ การรื่นเริง การแต่งกาย เป็นต้น หรือประเพณีที่เรานำของชาติอื่นมาปรับปรุงให้เข้ากับความเป็นอยู่ของเราเพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัย ซึ่งเรียกว่า สัมพันธนิยม เรื่องของประเพณีนั้น บางอย่างต้องคงรักษาไว้ บางอย่างต้องปรับปรุงเหมาะสมกับกาลสมัย บางอย่างต้องถือเป็นแบบสากลประเพณี หมายถึง

^{๑๐} พระยาอนุมานราชชน, การศึกษาเรื่องประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๕), หน้า ๔๑.

^{๑๑} รัชนิกร เสริม ฐ. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒), หน้า ๑๔๕.

^{๑๒} บุปผา ทวีสุข. คติชาวบ้าน. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๑๖.

แบบความเชื่อ ความคิด การกระทำ ค่านิยม ทศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผน และวิธีการกระทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนถึงการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ กระทำกันมาแต่ในอดีต ลักษณะสำคัญของประเพณีคือสิ่งปฏิบัติเชื่อถือมานานจนกลายเป็นแบบอย่างความคิดหรือการกระทำที่ได้สืบทอดกันมา และยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน ประเพณี คือระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สังคมยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ถ้าใครฝ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคม หรือถึงกับเลิกคบหาสมาคมด้วย ลักษณะประเพณีในสังคม ระดับประเทศชาติ มีทั้งประสมกลมกลืนเป็นอย่างเดียวกัน และมีผิดแผกกันไปบ้างตามความนิยม เฉพาะในถิ่น แต่ย่อมมีจุดประสงค์และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีเฉพาะส่วนปลีกย่อยที่เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปแต่ละท้องถิ่น ประเพณีไทยมักมีพิธีกรรมทางศาสนาสัมพันธ์อยู่ด้วย^{๑๑}

สรุปว่า ประเพณี นั้นมีทุกชาติทุกภาษา แต่ประเพณีเหล่านั้นแตกต่างกันไปตามสภาพและลักษณะของแต่ละท้องถิ่นหรือสังคม เป็นสิ่งที่ ประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม ยึดถือเป็นแบบแผนอย่างเดียวกันมีการปรับปรุงให้เข้ากับความเป็นอยู่เพื่อความเหมาะสมกับกาลสมัยและลักษณะของคนไทย และประเพณี คือ ความประพฤติที่คนส่วนใหญ่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็น แบบอย่างเดียวกัน เป็นระเบียบแบบแผน ที่เห็นว่าถูกต้อง หรือเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ และมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา

๓.๑.๒ ความสำคัญของประเพณี

ประเพณีเป็นกฎเกณฑ์หรือแบบแผนที่สังคมกำหนดขึ้นใช้ร่วมกันในหมู่สมาชิก ประเพณี จึงเป็นเครื่องหมายบอกความเป็นพวกเดียวกันของพวกที่ยึดถือในประเพณีเดียวกัน เป็นวัฒนธรรมประจำชาติหรือเป็นเอกลักษณ์ของสังคม แสดงว่า สังคมนั้นมีความเจริญมาตั้งแต่อดีตหรือมีลักษณะเฉพาะของตนมาเป็นเวลานาน ดังนั้นการมีประเพณี เป็นของตนเองจึงนับเป็นความภาคภูมิใจอย่างยิ่ง ประเพณีมีส่วนสนับสนุนให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง ประเพณีเป็นสิ่งเชื่อมโยงให้คนในสังคมมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประเพณีเป็นรากฐานของกฎหมายของประเทศ ประเพณีเป็นความเชื่อและการปฏิบัติของคนในสังคมหนึ่ง ๆ ที่มีความสำคัญต่อผู้ที่ปฏิบัติต่อครอบครัว ต่อชุมชน และสังคมนั้น ๆ เป็นอย่างมาก ความสำคัญของประเพณีได้มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้สรุปได้ดังนี้

ประเพณีเป็นเครื่องหมายบอกความเป็นพวกเป็นหมู่ ดังที่ อุทัย หิรัญโต ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณี สรุปได้ว่า “ประเพณี เป็นเป็นกฎเกณฑ์แบบแผนที่สังคมกำหนดขึ้นไว้

^{๑๑}พระยาอนุমানราชชน, การศึกษาเรื่องประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๕), หน้า ๑๗.

ใช้ร่วมกันในหมู่สมาชิกของสังคมนั้น ประเพณีจึงเป็นเครื่องหมายบอกความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกันของผู้ที่ยึดถือประเพณีเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลาช้านานเข้า จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในหมู่สมาชิกของสังคมว่ามีความผูกพันร่วมกันมา ประเพณีช่วยยึดเหนี่ยวกลุ่มคนให้มั่นคงสืบต่อไปด้วย”^{๑๔}

ประจักษ์ ประภาพิตยากร และคนอื่น ๆ ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณีสรุปได้ว่า

๑. ประเพณีช่วยให้คนในชาติประพฤตินอกต้อง ไม่ทำผิดศีลธรรมและกฎหมาย

๒. ประเพณีเป็นเครื่องผูกใจคนในชาติให้รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่เกิดการแบ่งแยกก่อให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวกัน

๓. ประเพณีเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ มีลักษณะเป็นของตัวเองไม่ซ้ำแบบชาติใด

๔. ประเพณีเป็นวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของชาติ และแสดงความรู้เรื่องของชาติ

๕. ประเพณี เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่และจิตใจของคนในอดีตและปัจจุบันและช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจอันดีกับพี่น้องเพื่อนร่วมชาติและเห็นคุณค่าของประเพณีท้องถิ่น”^{๑๕}

อานนท์ อากาภิรม ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณี สรุปได้ว่า “ประเพณี เป็นสิ่งสะท้อนสังคม ให้เห็นว่า สังคมของตนมีความเจริญและมีความเสื่อมในยุคใด กล่าวคือ ถ้าสมาชิกของสังคมปฏิบัติตาม และพยายามดำรงรักษาประเพณีไว้มิให้สูญหายไป ถือได้ว่าสังคมยุคนี้มีความเจริญงอกงาม โดยเฉพาะความเจริญงอกงามด้านจิตใจ ทำให้ผู้คนมีความสมัครสมานสามัคคีพร้อมใจกันปฏิบัติและรักษาไว้ซึ่งประเพณีแห่งตน ในทางตรงข้ามหากสมาชิกของสังคมละเลยหรือไม่สนใจที่จะปฏิบัติและรักษาประเพณีของตนไว้ก็ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจของสมาชิกในสังคมนั้นๆ”^{๑๖}

รัชนิกร เศรษฐ์ ได้กล่าวถึงความสำคัญของประเพณี สรุปได้ว่า

^{๑๔} อุทัย หิรัญโต. สังคมวิทยาประยุกต์. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ , ๒๕๑๕), หน้า ๒๓๑.

^{๑๕} ประจักษ์ ประภาพิตยากร และคนอื่น ๆ. ภาษากับวัฒนธรรม. (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๕๖ – ๕๗.

^{๑๖} อานนท์ อากาภิรม. สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๒๖.

๑. ประเพณีเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงถึงอดีตที่มีความเจริญมาช้านาน

๒. ประเพณีเป็นตัวบ่งชี้ความเจริญ มีอารยธรรมและมีเกียรติที่ทัดเทียมกับประเทศอื่น

๓. ประเพณีเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาติ โดยมิได้ลอกเลียนแบบหรือหยิบยืมจากชาติอื่น

๔. ประเพณีเป็นตัวเชื่อมความรู้สึกของคนในชาติให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แสดงว่าเป็นพวกเดียวกัน ก่อให้เกิดความสนิทสนมกลมกลืนและเสริมความมั่นคงของชาติ

๕. ประเพณีเป็นเครื่องแสดงถึงอดีตและปัจจุบันของวิถีชีวิตของสังคมนั้นๆ^{๑๖}

จากทรรศนะของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ประเพณีมีความสำคัญเป็นเครื่องมือที่ช่วยยึดเหนี่ยวคนในครอบครัว ชุมชน ตลอดจนสังคม ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นเอกลักษณ์ของคนในสังคมนั้นๆ เพราะว่าประเพณีสามารถบอกถึงความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกัน ช่วยสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่ดั่งใจให้เกิดขึ้นแก่สังคมและสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นสังคมทั้งด้านความเจริญและความเสื่อมของสังคมได้

๓.๑.๓. ประเภทของประเพณี

ประเภทของประเพณีนั้นนักวิชาการได้แบ่งออกเป็นหลายลักษณะ ดังที่ สุพัตรา สุภาพ^{๑๗} รัชนิกร เศรษฐ^{๑๘} และอานนท์ อากาภิรม^{๑๙} ได้จำแนกประเภทของประเพณีไว้ ๓ ประเภท สรุปได้ดังนี้

๑. จารีตประเพณี (Mores) หมายถึง ประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครในสังคมฝ่าฝืนหรืองดเว้นไม่กระทำตาม ก็ถือได้ว่าเป็นความผิดเป็นคนชั่ว จารีตประเพณีจึงเป็นเสมือนข้อบังคับทางจรรยาหรือศีลธรรมทางสังคม และจารีตประเพณีได้มีสภาพเป็นคำสั่งของรัฐ โดยมีระเบียบแบบแผน และข้อบังคับให้กระทำหรือไม่กระทำ และบางทีก็มีการลงโทษด้วยจารีตประเพณีเหล่านั้นก็หมดสภาพเป็นข้อบังคับทางศีลธรรมจรรยาของสังคม แต่กลายเป็นกฎหมายขึ้น

^{๑๖} รัชนิกร เศรษฐ. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒.), หน้า ๑๕๑-๑๕๒.

^{๑๗} สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา, (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๑๓๕.

^{๑๘} รัชนิกร เศรษฐ. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒), หน้า ๑๔๕.

^{๑๙} อานนท์ อากาภิรม. สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: โอเดียน สโตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๓.

๒. ขนบประเพณี (Institution) หมายถึง ประเพณีที่วางแบบแผนไว้ คือวางเป็นระเบียบพิธีการไว้ชัดเจน หรือโดยความรู้จักกันเอง เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การบวชนาค การตาย ซึ่งนับว่าเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลตรุษสารท การทำบุญเลี้ยงพระ การขึ้นบ้านใหม่ เป็นระเบียบแบบแผนที่ประพฤติสืบ ๆ กันมา ล้วนเป็นขนบประเพณีทั้งสิ้น

๓. ธรรมเนียมประเพณี (Convention) หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมดาสามัญ ไม่มีผิดถูกเหมือนจารีตประเพณี ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณี ผู้ใดทำผิดหรือฝ่าฝืนไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอะไร นอกจากจะเห็นว่าขาดการศึกษาหรือไม่มีสมบัติผู้ดีธรรมเนียมประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับกิริยามารยาท เกี่ยวกับอริยาบถต่าง ๆ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน กิน พุดจา แต่งตัว เป็นสิ่งที่ได้รับการสั่งสอน อบรมสืบต่อกันมา หรือเห็นผู้ใหญ่ประพฤติปฏิบัติก็เอามาเป็นแบบอย่าง พรทิพย์ ไชยรัตน์ ได้จำแนกประเพณีออกเป็น ๒ ประเภท คือ “ประเพณีเกี่ยวกับครอบครัว เช่น การเกิด การบวช การแต่งงาน และการตาย เป็นต้น ประเพณีเกี่ยวกับส่วนรวมจัดเป็นคราว ๆ ไป เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา เป็นต้น”

มงคล ทองนุ่น ได้จำแนกประเภทของประเพณีออกเป็น ๒ ประเภท สรุปได้ดังนี้

๑. ประเพณีในรอบปี หมายถึง ประเพณีที่สำคัญเกี่ยวเนื่องกับศาสนาที่ปรากฏอยู่ในรอบปีเป็นเทศกาลของสังคมต่าง ๆ นับตามปฏิทิน

๒. ประเพณีในรอบชีวิต หมายถึง ประเพณีที่สำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับชีวิตความเป็นอยู่ในรอบอายุของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นงานส่วนบุคคล มีการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นมงคลชีวิต จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าวสรุปได้ว่า ประเพณีมีหลายประเภท หลายลักษณะการแบ่งประเพณีเป็นการยากที่จะแบ่งให้แยกเด็ดขาดออกจากกันได้ อาจมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ในประเพณีหนึ่ง ๆ และในสังคมหนึ่ง ๆ หรือต่างสังคมกัน ประเพณีหนึ่งอาจเป็นธรรมเนียมประเพณี แต่อีกสังคมหนึ่งแต่อาจเป็นขนบประเพณีทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสังคมนั้น ๆ ^{๒๐}

สรุปว่า ไม่ว่าจะจัดประเพณี ออกเป็นกี่ประเภท แต่สุดท้าย ประเพณี นั้นคือสิ่งที่ถือว่าเป็นแบบแผนการกำหนดกิจกรรมของมนุษย์ที่ต้องการกระทำร่วมกันเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตน ครอบครัว และสังคม

๓.๑.๔. คุณค่าของประเพณี

นักวิชาการได้กล่าวถึงคุณค่าของประเพณี สรุปได้ดังนี้

^{๒๐} มงคล ทองนุ่น . โลกทัศน์ที่ปรากฏในประเพณีของคนไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล, ปริญญา นิตพนธ์ ศศ.ม. สงขลา (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๕), หน้า ๓๘.

วิจิตร ขอนยาง ได้กล่าวถึงคุณค่าของประเพณีสรุปได้ว่า ประเพณีเป็นเรื่องเกี่ยวกับคนเป็นประโยชน์ต่อกัน และคนยอมรับนับถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ประเพณีจึงมีคุณค่าหลายด้านดังต่อไปนี้

๑. ด้านวัฒนธรรม มีคุณค่าด้านวัฒนธรรมดังนี้

๑.๑ ประเพณีมีส่วนควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นผู้ที่ประพฤติตามทำนองคลองธรรม มีความสงบสุขเกิดขึ้นในสังคม เช่น ประเพณีวันสำคัญทางศาสนา

๑.๒ ประเพณีเป็นเอกลักษณ์ของประเทศเพราะเป็นเรื่องของบุคคลและชุมชนที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมกันมาเป็นเวลาช้านาน เช่น ประเพณีสงกรานต์

๑.๓ ประเพณีบางอย่างเป็นเครื่องยกย่องเกื้อหนุนทางสังคมบางประการเอาไว้อย่างมีความหมายเรื่องราวของคนในสังคมบางอย่างอธิบายให้เข้าใจได้ยาก และจะต้องใช้เวลา แต่ประเพณีสามารถสรุปความหมายออกมาได้โดยบรรจุไว้ในพิธีกรรมแต่ละขั้นตอน เช่น การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

๒. ด้านศาสนา ประเพณีมีคุณค่าต่อศาสนาหลายอย่าง ดังนี้คือ

๒.๑ ประเพณีบางอย่างทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความสบายใจ มีสิ่งยึดเหนี่ยวทำให้จิตใจดีเป็นผลให้เกิดการปฏิบัติที่ดีตามมาด้วย

๒.๒ ประเพณีบางอย่างทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติทำตัวอย่างไม่ย่อท้อ สนับสนุนคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่ว

๒.๓ ประเพณีบางอย่างทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาต่อมนุษย์ เช่น ประเพณีการหว่านทาน เป็นต้น

๒.๔ ประเพณีบางอย่างทำให้ผู้ปฏิบัติได้แสดงกตเวทิตูแก่ผู้มีพระคุณทั้งที่เสียชีวิตไปแล้วและยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน เช่น ประเพณีการทำบุญแก่ผู้ตาย ประเพณีรดน้ำดำหัว

๓. ด้านเศรษฐกิจและการปกครอง คุณค่าด้านนี้ไม่แสดงออกโดยตรง ๆ แต่จะแฝงอยู่ในการปฏิบัติ ดังนี้

๓.๑ เป็นเครื่องหมายแสดงความผูกพันทางเศรษฐกิจ การปฏิบัติประเพณีจะมีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจเสมอ ให้มองที่การแลกเปลี่ยนทางวัสดุที่จะนำมาประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ ค่าสินสอดของฝาก ค่ายกครู

๓.๒ ประเพณีเป็นจุดรวมแห่งความสามัคคีเพราะประเพณีเกิดจากความร่วมใจของคนในสังคม

๓.๓ ประเพณีช่วยเน้นฐานะทางสังคมและความเจริญของประเทศเพราะประเพณี เป็นเรื่องการสืบทอดต่อกันมา และเป็นเรื่องการร่วมมือกันของคนในสังคม^{๒๒}

จันทิรา แกมขุนทด ได้กล่าวถึงคุณค่าของประเพณี สรุปได้ดังนี้

๑. คุณค่าทางด้านสังคม ประเพณีก่อให้เกิดคุณค่าทางด้านส่งเสริมให้มีความกตัญญู ปลูกฝังให้มีความกตัญญูทวดต่อบุพการี บรรพบุรุษ ผู้มีพระคุณ การแสดงความเคารพ ช่วยให้ สังคมมีความน่าอยู่ ด้านส่งเสริมความผูกพันในครอบครัว การพบปะสังสรรค์ ทำให้เกิดความ ผูกพันในครอบครัว สังคมเกิดความสามัคคี ด้านส่งเสริมการทำงานร่วมกัน

๒. คุณค่าทางด้านจิตใจ เป็นการแสดงความรักความมีน้ำใจ การเยี่ยมเยียนเพื่อนบ้าน การแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกันแสดงถึงความเห็นอกเห็นใจกัน การร่วมรับประทานอาหาร ร่วมกัน

๓. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ การปฏิบัติตามประเพณี ส่งผลให้เศรษฐกิจ การค้า การ เตรียมสิ่งของ อาหาร ผลไม้ ทำให้มีรายได้หมุนเวียนของเงินสูงกว่าปกติ^{๒๓}

รัชนิกร เศรษฐโช ได้กล่าวถึงคุณค่าของประเพณีไทยไว้ว่าประเพณีไทยเป็นสิ่งที่สำคัญ มีค่าควรแก่การศึกษาและสวางไว้เป็นอย่างยิ่งด้วยเหตุดังต่อไปนี้คือ

๑. ประเพณีนั้นเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงถึงอดีตที่มีความ เจริญมาช้านานของสังคมไทย จึงสมควรที่คนไทยควรภูมิใจในความเป็นชาติไทยร่วมกัน

๒. ประเพณีเป็นตัวบ่งบอกถึงความเจริญ มีอารยธรรมและมีเกียรติที่ทัดเทียมกับ ประเทศอื่น

๓. ประเพณีไทยเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทย แสดงว่าคนไทยนั้นมี ลักษณะเป็นของตนเองมิได้ลอกเลียนแบบหรือหยิบยืมมาจากของชาติอื่นเสียทั้งหมด ย่อมจะเป็นที่ น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

๔. ประเพณีเป็นตัวเชื่อมของความรู้สึกของคนในชาติให้มีความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันแสดงว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความเป็นไทยเหมือนกัน ก่อให้เกิดความสนิทสนมกลมกลืน และเสริมความมั่นคงของประเทศชาติ

^{๒๒} วิจิตร ขอนยาง. การศึกษาประเพณีจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน. ๒๕๓๒, หน้า ๔๑ - ๔๕.

^{๒๓} จันทิรา แกมขุนทด ศึกษาประเพณีในรอบปีของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต. ๒๕๔๔, หน้า ๖๐ - ๖๑.

๕. ประเพณีนั้นเป็นเครื่องแสดงถึงอดีตและปัจจุบันของวิถีชีวิตแบบไทย ๆ การสนใจประเพณีไทยแสดงว่าไทยให้ความสำคัญแก่ตัวไทยเอง ผู้ที่ละทิ้งไม่สนใจประเพณีอันดีงามของไทยเท่ากับเป็นการดูถูกตนเอง^{๒๔}

จากทฤษฎีของนักวิชาการดังกล่าว สรุปได้ว่า ประเพณีก่อให้เกิดคุณค่าอันเกิดจากการปฏิบัติประเพณีหลายด้าน ในรายละเอียดด้านต่าง ๆ แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับแต่ละประเพณี และจะต้องมีคุณค่าทางด้านสังคมความสามัคคีในหมู่คณะ ทางด้านจิตใจ อารยธรรม วัฒนธรรม และคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจและการปกครองของชุมชนหรือประเทศนั้น ๆ

๓.๒ แนวคิดเรื่องการเกิดในสังคมไทย

ประเด็นต่อไปที่ผู้วิจัยศึกษาคือประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการเกิดของสังคมไทย ว่าการเกิดในสังคมไทยนั้นมีแนวคิดเรื่องการเกิดอย่างไร หรือมีคำอธิบายเกี่ยวกับการเกิดเป็นมนุษย์อย่างไรบ้าง เนื่องจากปัจจุบันนี้ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์มีมากขึ้นทำให้ผู้คนในสังคมได้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น ความรู้เรื่องการเกิดถือว่าเป็นหนึ่งในองค์ความรู้ใหม่ที่คนในสังคมปัจจุบันได้เรียนรู้มากกว่าในสมัยก่อน ที่เดิมที่เป็นเรื่องของผีสางเทวดากลายมาเป็นเรื่องของความจริงทางวิทยาศาสตร์แทน ซึ่งความรู้เรื่องวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะในเรื่องการเกิดนั้นถือว่ามี ความสำคัญต่อมนุษย์ในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง เหตุเพราะความเชื่อดังกล่าวได้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเกิดของคนในสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมาก ซึ่งกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทยนั้นเราสามารถที่จะพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ ความหมายของการเกิด

สำหรับคำว่า การเกิด หรืออีกคำหนึ่งที่มีการนำมาใช้คือคำว่า กำเนิด นั้นมีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า คำว่า เกิด เป็นคำกริยา หมายถึง เป็นขึ้น, มีขึ้น, หรือมีอีกคำหนึ่งที่สามารถนำมาใช้แทนกันได้ คือ คำว่า กำเนิด แปลว่า มีขึ้นเป็นขึ้นโดยกะทันหัน เช่น เกิดตายไปเสียก่อนได้รับมรดก เกิดฝนตกลงมา สำหรับคำว่าเกิด หรือกำเนิด [กำเนิด] ที่เป็นคำนามนั้น หมายถึง การเกิด เช่น บิดามารดาเป็นผู้ให้กำเนิดแก่บุตร, มูลเหตุดั้งเดิม เช่น ตัวหนังสือไทยมีกำเนิดมาอย่างไร. ก.เกิด มีขึ้น เป็นขึ้น เช่น โลกกำเนิดมาจากดวงอาทิตย์^{๒๕}

นอกจากนั้น คำว่า เกิดหรือการเกิดในแง่ของการเกิดตามความหมายทางประชากรศาสตร์ นั้น หมายถึง การคลอดตัวอ่อนที่อยู่ในครรภ์มารดาแล้วอย่างน้อย 28 สัปดาห์

^{๒๔} รัชนิกร เศรษฐโชติ. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. ๒๕๓๒, หน้า ๑๕๑-๑๕๒.

^{๒๕} <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp>

ถ้าคลอดออกมาแล้วมีชีวิตเรียกว่า “เกิดมีชีวิต” ถ้าไม่มีชีวิตเรียกว่า “เกิดไร้ชีพ” หรือ “ตายคลอด” ปัจจุบัน คำว่า การเกิด (birth) ที่ใช้กันทั่วไปหมายถึงบุตรเกิดรอด โดยคำว่า เกิดรอด หรือเกิดมีชีวิต ตามความหมายทางประชากรศาสตร์ หมายถึง ทารกที่คลอดออกมามีชีวิตหรือมีสัญญาณการมีชีวิต เช่น ร้อง คืบ แม้เพียงเสี้ยววินาทีหลังจากคลอดถือว่าเป็นการมีชีวิตหรือเกิดรอดแล้ว

นอกจากนั้นยังมีคำว่า การเกิดมีชีวิต ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายตามคำนิยามขององค์การอนามัยโลก หมายถึง เด็กที่คลอดออกมาแล้วมีลมหายใจ ชีพจรเต้น มีการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ ซึ่งอาการแสดงเหล่านี้ บ่งชี้ว่ามีชีวิต โดยไม่คำนึงถึงระยะเวลาที่ตั้งครรภ์^{๒๖}

ส่วนในทางกฎหมายนั้น คำว่า การเกิด หมายถึงการเกิดที่มีชีวิตและเป็นจุดเริ่มต้นของสภาพบุคคล^{๒๗} หมายความว่า การเกิดนั้นเมื่อมีชีวิตจึงได้ชื่อว่าเป็นการเกิดที่สมบูรณ์และมีสถานภาพทางด้านบุคคลตามกฎหมาย

จากการกล่าวมาทั้งหมดผู้วิจัยพบว่า คำว่า การเกิดในสังคมไทยนั้นมีความหมายโดยทั่วไป หมายถึง การถือกำเนิดหรือการมีขึ้นอุบัติขึ้น ซึ่งเป็นอาการของการเกิดขึ้นของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่หากมุ่งหมายถึงมนุษย์การเกิดหมายถึงการได้ชีวิตขึ้นมาเป็นมนุษย์มีชีวิตรอดและมีสภาพของบุคคลตามกฎหมายหรือตามการกำหนดของการนับทางประชากรศาสตร์

๓.๒.๒ การเกิด : พิจารณาจากระบบการสืบพันธุ์ของมนุษย์

ในการศึกษาเกี่ยวกับการเกิดของมนุษย์ในยุคปัจจุบันหรือในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องการเกิดในเชิงวิทยาศาสตร์ตามความเข้าใจของสังคมไทยนั้น สามารถพิจารณาได้จากกรอบความคิดในเรื่องการเกิดตามทรรศนะของนักวิทยาศาสตร์เพราะสังคมไทยปัจจุบันนั้น ได้รับอิทธิพลในเรื่องความเจริญทางวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ของมนุษย์ นักวิทยาศาสตร์ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเกิด กระบวนการเกิดและการสืบพันธุ์ของมนุษย์จนทราบและเข้าใจเกี่ยวกับการเกิดของมนุษย์ได้อย่างละเอียด โดยการเกิดในมิติของความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ในองค์ประกอบของมนุษย์โดยเฉพาะในแง่ของการสืบพันธุ์ที่สามารถสร้างมนุษย์ในรุ่นต่อไปได้ โดยกระบวนการเกิดนั้นต้องมีองค์ประกอบของความรู้ในเรื่องดังต่อไปนี้คือ

(๑) ความรู้เรื่องเพศและระบบสืบพันธุ์ของมนุษย์

สำหรับการที่มนุษย์สามารถสืบพันธุ์หรือก่อให้เกิดการสร้างมนุษย์รุ่นใหม่ขึ้นมาตามธรรมชาตินั้นต้องมี “เพศ” ซึ่งเพศที่มีปรากฏในกระบวนการสืบพันธุ์นั้นก็มิใช่ ๒ เพศ คือ (ก) เพศ

^{๒๖} http://www.cps.chula.ac.th/research_division/basic_data/b_birth.html

^{๒๗} www.thethailaw.com/law27/lawpdf/law4/4-6.pdf

ชาย และ (ข) เพศหญิง ในเพศชายกับเพศหญิงนี้มีระบบสืบพันธุ์เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละเพศอยู่ ซึ่งระบบสืบพันธุ์ของทั้งสองเพศนั้นสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

ก. ระบบสืบพันธุ์เพศชาย สำหรับระบบสืบพันธุ์ของเพศชายมีอวัยวะที่สำคัญที่ต้องมีปรากฏอยู่และต้องเป็นอวัยวะที่มีความสำคัญในการสืบพันธุ์ในเพศชาย ซึ่งประกอบด้วย

๑. อัณฑะ (Testis) เป็นต่อมรูปไข่ มี ๒ อัน ทำหน้าที่ สร้างเซลล์สืบพันธุ์เพศชาย คือตัวอสุจิ (Sperm) และสร้างฮอร์โมนเพศชาย เพื่อควบคุมลักษณะต่าง ๆ ของเพศชาย เช่น การมีหนวดเคราเสียงห้าว เป็นต้น ภายในอัณฑะประกอบด้วย หลอดสร้างตัวอสุจิ (Seminiferous) มีลักษณะเป็นหลอดเล็ก ๆ ขดไปมาอยู่ภายใน ทำหน้าที่สร้างอสุจิ หลอดสร้างตัวอสุจิมียาวประมาณ ๘๐๐ หลอด แต่ละหลอดมีขนาดเท่าเส้นด้ายขนาดหยาบ และยาวทั้งหมด ๘๐๐ เมตร

๒. ถุงหุ้มอัณฑะ (Scrotum) อยู่นอกช่องท้อง ทำหน้าที่ควบคุมอุณหภูมิให้พอเหมาะในการสร้างตัวอสุจิ ซึ่งตัวอสุจิเจริญได้ดีที่อุณหภูมิต่ำกว่าอุณหภูมิปกติของร่างกาย ๑-๕ องศาเซลเซียส

๓. หลอดเก็บอสุจิ (Epididymis) อยู่ด้านบนของอัณฑะ มีลักษณะเป็นท่อเล็ก ๆ ยาวประมาณ ๖ เมตร ขดทบไปมา ทำหน้าที่เก็บตัวอสุจิจนตัวอสุจิเติบโตและแข็งแรงพร้อมปฏิสนธิ

๔. หลอดนำอสุจิ (Vas deferrens) อยู่ต่อจากหลอดเก็บตัวอสุจิ ทำหน้าที่ลำเลียงตัวอสุจิไปเก็บไว้ที่ต่อมสร้างน้ำเลี้ยงอสุจิ

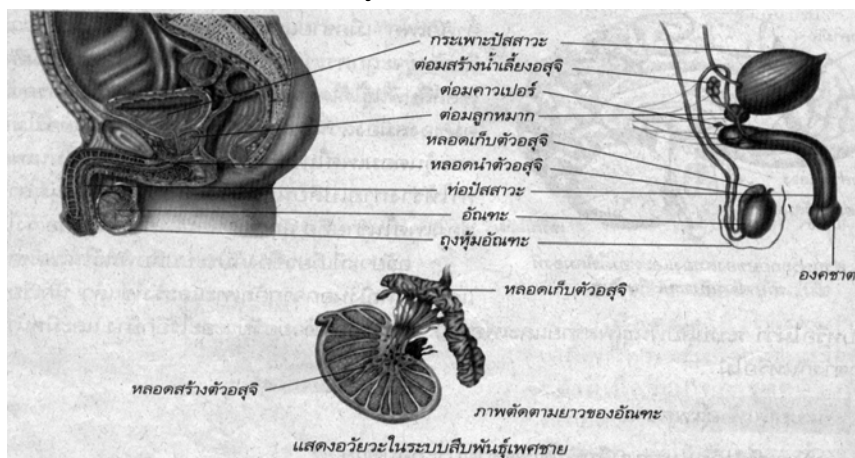
๕. ต่อมสร้างน้ำเลี้ยงอสุจิ (Seminal Vesicle) ทำหน้าที่สร้างอาหารเพื่อใช้เลี้ยงตัวอสุจิ เช่น น้ำตาลฟรุกโตส โปรตีนโกลบูลิน วิตามินซี เป็นต้น และสร้างของเหลวมาผสมกับตัวอสุจิ เพื่อให้เหมาะสมสำหรับตัวอสุจิ

๖. ต่อมลูกหมาก (Prostate Gland) อยู่ตอนต้นของท่อปัสสาวะ ทำหน้าที่สร้างสารที่มีฤทธิ์เป็นเบสอ่อน ๆ หลังเข้าไปในท่อปัสสาวะ เพื่อทำลายฤทธิ์กรดในท่อปัสสาวะ ทำให้เกิดสภาพที่เหมาะสมกับตัวอสุจิ

๗. ต่อมคาวเปอร์ (Cowper Gland) อยู่ใต้ต่อมลูกหมากลงไป เป็นกระเปาะเล็ก ๆ ทำหน้าที่หลั่งสารไปหล่อลื่นท่อปัสสาวะในขณะที่กระตุ้นทางเพศ ทำให้ตัวอสุจิเคลื่อนที่เร็ว

๘. ลึงค์หรือองคชาต (Penis) อยู่ระหว่างอัณฑะทั้งสองข้างภายในมีท่อปัสสาวะปลายสุดมีช่องเปิดสำหรับขับอสุจิ

รูปภาพที่ ๓.๑



โดยทั่วไปเพศชายเริ่มสร้างตัวอสุจิเมื่ออายุประมาณ ๑๒-๑๓ ปี และสร้างไปตลอดชีวิต การหลั่งน้ำอสุจิแต่ละครั้ง ๓-๔ ลูกบาศก์เซนติเมตร มีอสุจิ ประมาณ ๓๕๐-๕๐๐ ล้านตัว ถ้าตัวอสุจิอยู่ภายนอกร่างกาย มีชีวิตอยู่ได้เพียง ๒-๓ ชั่วโมง แต่ถ้าอยู่ในมดลูกของผู้หญิงสามารถอยู่ได้นาน ๒๔-๔๘ ชั่วโมง ตัวอสุจิเคลื่อนที่ได้ประมาณ ๒-๓ มม.ต่อนาที น้ำอสุจิมี P.H.ประมาณ ๗.๓๕-๗.๕๐ มีภาวะค่อนข้างเป็นเบส

ข. ระบบสืบพันธุ์เพศหญิง

สำหรับเพศหญิง โดยธรรมชาติมีอวัยวะที่แตกต่างไปจากเพศชายและอวัยวะดังกล่าวเป็นอวัยวะที่มีส่วนสำคัญสำหรับการสืบพันธุ์ โดยอวัยวะที่สำคัญในระบบสืบพันธุ์เพศหญิงนั้นประกอบไปด้วย

๑. รังไข่ (Ovary) มีรูปร่างคล้ายมะม่วงหิมพานต์ ยาวประมาณ ๒-๓ ซม. หนา ๑ ซม. มีน้ำหนักประมาณ ๒-๓ กรัม และมีอยู่ ๒ อันอยู่บริเวณปีกมดลูกแต่ละข้างทำหน้าที่ดังนี้

๑.๑ ผลิตไข่ (Ovum) ซึ่งเป็นเซลล์สืบพันธุ์เพศหญิง โดยปกติทุกเดือนละ ๑ ใบ โดยสลับข้างกันทุกเดือน และออกจากรังไข่ในรอบเดือนเรียกว่า การตกไข่ ตลอดช่วงชีวิตมีการผลิตไข่ ๔๐๐ ใบ เริ่มตั้งแต่อายุ ๑๒-๕๐ ปีจึงหยุดการผลิต เซลล์ไข่มีชีวิตอยู่ได้นาน ๒๔ ชั่วโมง

๑.๒ สร้างฮอร์โมนเพศหญิง มีอยู่หลายชนิดที่สำคัญได้แก่

๑.๒.๑ เอสโตรเจน (Estrogen) ทำหน้าที่ควบคุมเกี่ยวกับ มดลูก ช่องคลอด ต่อมหมวกไต ควบคุมลักษณะต่าง ๆ ของเพศหญิง เช่น เสียงแหลมเล็ก ตะโพกผาย หน้าอกและอวัยวะเพศขยายขนาดขึ้น

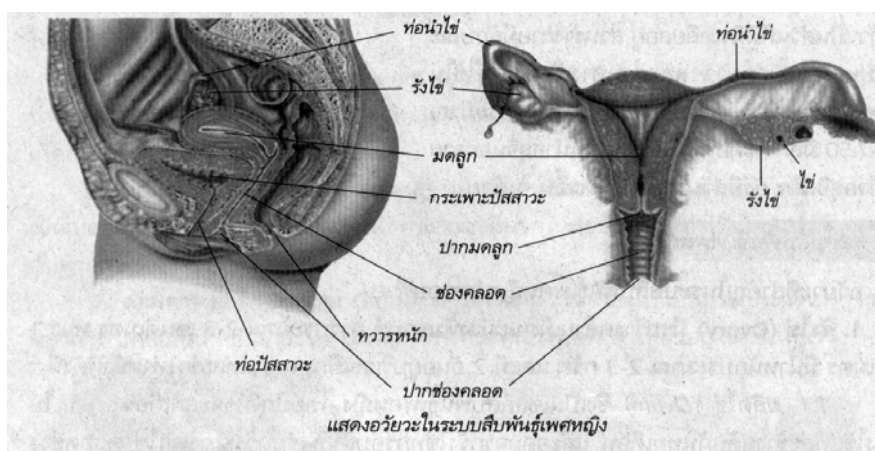
๑.๒.๒. โปรเจสเตอโรน (Progesterone) ทำงานร่วมกับเอสโตรเจน ในการควบคุมการเจริญของมดลูก การเปลี่ยนแปลงของเยื่อบุมดลูกเพื่อเตรียมรับไข่ที่ผสมแล้ว

๒. ท่อนำไข่ (Oviduct) หรือปีกมดลูก (Fallopian Tube) เป็นทางเชื่อมต่อระหว่างรังไข่ทั้งสองข้างกับมดลูก ภายในกอลวง มีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๒ ม.ม. มีขนาดเท่ากับเข็มฉีดยาใหม่พรหม ยาวประมาณ ๖-๗ ซม. หนา ๑ ซม. ทำหน้าที่เป็นทางผ่านของไข่ที่ออกจากรังไข่สู่มดลูก โดยมีปลายข้างหนึ่งเปิดอยู่ใกล้กับรังไข่เรียกว่า ปากแตร (Funnel) ไปด้วยเซลล์ที่มีขนสั้น ๆ ทำหน้าที่พัดโบกไข่ที่ตกมาจากรังไข่ให้เข้าไปในท่อนำไข่ ท่อนำไข่เป็นบริเวณที่อสุจิเข้าไปปฏิสนธิกับไข่

๓. มดลูก (Uterus) มีรูปร่างคล้ายผลชมพู่ หรือรูปร่างคล้ายสามเหลี่ยมหัวกลับลง กว้างประมาณ ๔ ซม. ยาวประมาณ ๖-๘ ซม. หนาประมาณ ๒ ซม. อยู่ในบริเวณอุ้งเชิงกราน ระหว่างกระเพาะกับทวารหนัก ภายในเป็นโพรง ทำหน้าที่เป็นที่ฝังตัวของตัวอ่อนและเป็นที่เกิดเจริญเติบโตของตัวอ่อนในครรภ์

๔. ช่องคลอด (Vajina) อยู่ต่อจากมดลูกลงมา ทำหน้าที่เป็นทางผ่านของตัวอสุจิเข้าสู่มดลูก เป็นทางออกของทารกเมื่อครบกำหนดคลอด และยังเป็นช่องให้ประจำเดือนออกมาด้วย

รูปภาพที่ ๓.๒



และในอวัยวะเพศหญิงมีรังไข่ซึ่งทำหน้าที่ในการผลิตไข่ออกมา โดยเราเรียกการผลิตไข่และการเคลื่อนที่ของไข่ไปฝังตัวที่ผนังมดลูกว่าเป็น “การตกไข่ (Ovulation)” คือการที่ไข่สุกและออกจากรังไข่เข้าสู่ท่อนำไข่ ในช่วงกึ่งกลางของรอบเดือน ถ้านับวันแรกที่มีประจำเดือนเป็นวันที่ ๑ การตกไข่จะเกิดขึ้นประมาณ วันที่ ๑๓-๑๕^{๒๘}

^{๒๘}http://www.bs.ac.th/๒๕๔๘/e_bs/G๓/Manoch/content.html

http://www.jabchai.com/main/view_joke.php?id=๑๔๕๓

http://www.jabchai.com/main/view_joke.php?id=๑๔๕๓

ค. การมีเพศสัมพันธ์ การมีเพศสัมพันธ์หมายถึง การที่เพศหญิงและเพศชายมีการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางเพศระหว่างกัน อันถือว่าการมีเพศสัมพันธ์นั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปตามธรรมชาติ โดยมีจุดมุ่งหมายของการมีเพศสัมพันธ์อยู่ที่การก่อให้เกิดการปฏิสนธิระหว่างอสุจิของเพศชายกับไข่ของเพศหญิงซึ่งเราเรียกการผสมระหว่างไข่กับอสุจินั้นว่า “การปฏิสนธิ” (Fertilization) หมายถึง การที่เซลล์สืบพันธุ์เพศผู้คือ อสุจิ เข้าผสมกับเซลล์สืบพันธุ์เพศเมียคือ ไข่ โดยนิวเคลียสทั้ง ๒ เซลล์เข้าผสมกัน

ง. องค์ประกอบของการเกิด

สำหรับองค์ประกอบของการเกิดในมิติของสังคมไทยปัจจุบัน ถือเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากกรอบความรู้ทางวิทยาศาสตร์พบว่า การเกิดของมนุษย์ต้องมียังองค์ประกอบอยู่ ๒ ประเภท คือ ประเภทที่ ๑ องค์ประกอบภายนอกมีอยู่ ๓ ประการ คือ (๑) มารดาอยู่ในวัยเจริญพันธุ์ไม่มีปัญหาทางด้านสุขภาพคือไม่เป็นหมัน (๒) บิดามีสุขภาพแข็งแรงไม่เป็นหมันหรือโรคติดต่อ (๓) มารดาบิดามีเพศสัมพันธ์กัน เมื่อครบองค์ประกอบทั้ง ๓ ประการนี้ถือว่าการเกิด มีโอกาสเกิดขึ้น และประเภทที่ ๒ จัดเป็นองค์ประกอบภายใน มีอยู่ ๒ ประการคือ (๑) มารดามีไข่ตกตามปกติ (๒) บิดามีน้ำเชื้อที่สมบูรณ์ เมื่อมีเพศสัมพันธ์ในช่วงเวลาที่เหมาะสมทำให้เกิดการปฏิสนธิขึ้นได้ และเมื่อเป็นเช่นนั้นกระบวนการการเกิดมีขึ้น และพัฒนาการไปสู่การคลอดเป็นมนุษย์

๓.๒.๓ แนวคิดเรื่องการเกิดในทางวิทยาศาสตร์

ถ้ามองถึงบริบท เรื่องการเกิด ในมุมมองของชาวโลก มนุษย์มักคุ้นเคยกับความหมายในทางโลกตามหลักวิทยาศาสตร์ หรือ ในทางการแพทย์ ที่มีความหมายเป็นรูปธรรมเด่นชัด แต่ในทางนามธรรมที่เป็นพุทธศาสนา มีคำอธิบายที่มีความสอดคล้องกันกับในทางรูปธรรม ซึ่งกระบวนการการเกิดของมนุษย์ในทางวิทยาศาสตร์มีดังนี้ คือ

๑) การก้าวลงสู่ครรภ์มารดา^{๒๕}

ตามหลักทางวิทยาศาสตร์ ในวันที่ ๑๔ ของแต่ละเดือน ในร่างกายของผู้หญิงที่ยังมีประจำเดือน มีไข่สุกพร้อมผสมกับสเปิร์มหลุดออกมาจากรังไข่ ไข่นี้เล็กมากมีขนาด ๐.๑๓๕ มิลลิเมตร ตัวไข่มีเยื่อบางซึ่งเป็นเซลล์รูปกระสวยคลุมอยู่ภายในไข่ มีโครโมโซมบอกเพศทารกและยีนส์อยู่ ยีนส์นี้มีขนาดเล็กมาก ประมาณ ๐.๐๐๐๐๒ มิลลิเมตร และ มีความสำคัญมาก เพราะทำหน้าที่สืบลักษณะของบรรพบุรุษมายังหลานต่อไป ลักษณะดังกล่าว คือ สีผม ลักษณะของหน้าตา ศีรษะ จมูก รวมทั้งนิสัยใจคอ เป็นต้น ยีนส์นี้มีอยู่ใน โครโมโซม

^{๒๕} เอกสารเรื่อง การเจริญเติบโตของมนุษย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จัดพิมพ์, อ่างใน บรรจบ บรรณรุจิ, ปฏิบัติสมุพบาท กระบวนธรรมเพื่อความเข้าใจชีวิต, หน้า ๑๒๕-๑๓๒.

โครโมโซมมีจำนวนจำกัดคือ ๒๓ คู่ รวมทั้งโครโมโซม x หรือ โครโมโซม y สำหรับบอเพศด้วย

ก่อนที่ไข่กับสเปิร์มผสมกัน ต่างลดจำนวนโครโมโซมเหลือครึ่งหนึ่งภายหลังผสมกันแล้วจึงรวมกลับเป็น ๒๓ คู่ เท่าเดิม ถ้ารวมเป็น ๒๒ คู่ + xy ลูกเป็นชาย ถ้ารวมเป็น ๒๒ คู่ + xx ลูกเป็นหญิง

เมื่อสเปิร์มเข้าไปในช่องคลอดแล้ว ว่ายทวนขึ้นไปในโพรงมดลูก ไปที่หลอดมดลูกด้านนอก ทั้งนี้กินเวลาประมาณ ๖๕-๗๕ นาที การผสมกับไข่เกิดขึ้นที่นั่นโดยสเปิร์ม ๑ ตัว จะใช้หัวไซโทพลาซึมเชื่อมเซลล์ของไข่เข้าไปได้และทิ้งหางไว้ภายนอกไข่

จากนั้น ไข่ที่ผสมแล้ว (Fertilized Ovum=Zygote) จะลอยกลับเข้าไปในโพรงมดลูก ระหว่างนี้ไข่เปลี่ยนแปลงรูปร่างและเซลล์ภายในจากสภาพที่ผสมแล้วเป็นสภาพมีผิวขรุขระคล้ายลูกน้อยหน้า (Morula) ประมาณวันที่ ๖ แปรสภาพเป็นตัวอ่อน (Embryo) ซึ่งวิวัฒนาการต่อไป ตัวอ่อนชั้นนี้มีสภาพเนื้อเยื่อของเซลล์ตรงกลางเป็นรูกลวง พร้อมฝังตัวลงในเยื่อบุมดลูกที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อการตั้งครรภ์ ตัวอ่อนพัฒนาตัวเองอยู่ ๖ สัปดาห์ และ สิ้นสุดเมื่ออายุ ๒ เดือน เนื้อเยื่อเซลล์ของตัวอ่อนแบ่งออกได้เป็น ๓ ชั้น คือ

(๑) ชั้นในที่สุด (Endoderm) ชั้นนี้เจริญเติบโตต่อไปเป็นเยื่อบุลำไส้ เยื่อบุทางเดินของระบบหายใจ กระเพาะปัสสาวะ ท่อปัสสาวะ ต่อมไทรอยด์ และ ต่อมไทมัส

(๒) ชั้นกลาง (Mesoderm) ชั้นนี้เจริญเติบโตเป็นกล้ามเนื้อ กระดูก เส้นเลือด กระดูกอ่อน เอ็นต่าง ๆ แกนกลางของฟัน ไต ท่อไต รังไข่ ลูกอัณฑะ หัวใจ หลอดโลหิต ท่อน้ำเหลือง เยื่อหุ้มปอด และ เยื่อหุ้มหัวใจ

(๓) ชั้นนอกสุด (Ectoderm) ชั้นนี้เจริญเป็นผิวหนัง ผม ขน เล็บ ต่อมไขมัน ต่อมน้ำลาย ต่อมน้ำมูก เคลือบฟัน ระบบประสาท รวมทั้งเนื้อสมอง

หลังจาก ๒ เดือนแล้ว ขณะย่างเข้าเดือนที่ ๓ เซลล์อวัยวะจะมีการเจริญเติบโต และมีรูปร่างพอที่มองเห็นคร่าว ๆ ได้ว่า เป็นร่างกายมนุษย์ (Fetus)

นับจากเดือนที่ ๓ ถึงคลอด (คือสัปดาห์ที่ ๘ หลังจากมีสภาพเป็นตัวอ่อนแล้ว) ทารกเจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ อวัยวะต่าง ๆ วิวัฒนาการไปตามลำดับจนครบ ๙ เดือน หรือ ๔๐ สัปดาห์ หรือ ๒๘๐ วัน จึงคลอด

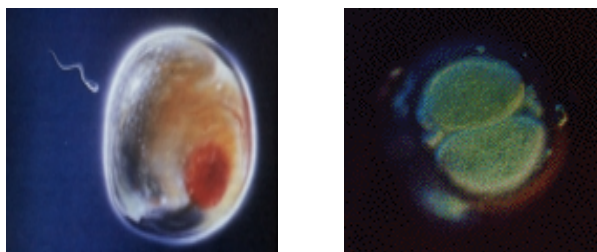
๒) วิวัฒนาการการเจริญเติบโตในครรภ์มารดา ไข่นับตั้งแต่ผสมกับสเปิร์ม จนอายุได้ ๒ สัปดาห์ ยังเรียกว่า ไข่ (Ovum)

ระยะที่ ๑ ของการเจริญเติบโต

ระยะที่ ๑ เป็นระยะที่เซลล์ของตัวอ่อนไม่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปร่างและหน้าที่ (Unfifferentiated stage) ระยะนี้อยู่ระหว่าง ๔ สัปดาห์แรกหลังการปฏิสนธิ เซลล์ซึ่งประกอบขึ้นเป็นตัวอ่อนมีลักษณะโครงสร้างเหมือนกันหมด เรียกว่า ระยะก่อนการเปลี่ยนแปลง การเจริญเติบโตในระยะนี้แบ่งออกเป็นขั้นตอนดังนี้

สัปดาห์ที่ ๑

เป็นช่วงที่เซลล์ตัวอ่อนแบ่งตัว ในช่วงแรกเกิดการปฏิสนธิ คือการที่เชื้อตัวผู้ (sperm) ผสมกับ ไข่ (egg) แล้วเกิดเป็นสิ่งมีชีวิตเซลล์เดียว (zygote) จากนั้นเซลล์ค่อยแบ่งตัวต่อไปเรื่อย ๆ เพื่อพัฒนาเป็นอวัยวะ ภายหลังจากเกิดการผสมพันธุ์แล้วหากเป็นช่วงเวลาที่ฝ่ายหญิงอยู่ในช่วงเจริญพันธุ์ และไข่ตก เชื้ออสุจิของฝ่ายชายจะเจาะเข้าในไข่เพื่อการผสมพันธุ์ และหลังจากนั้นเซลล์เริ่มแบ่งตัวเพิ่มขึ้นตามลำดับแบบทวีคูณ ซึ่งถือเป็นการกำเนิดของตัวอ่อนทารก ดังแผนภาพดังต่อไปนี้^{๓๐}



แผนภาพที่ ๓.๓ เชื้ออสุจิของฝ่ายชายจะเจาะเข้าในไข่เพื่อการผสมพันธุ์^{๓๐}

สัปดาห์ที่ ๒

เซลล์ที่เกิดจากการปฏิสนธิ (zygote) ค่อย ๆ เคลื่อนตัวเพื่อไปฝังที่ผนังมดลูก เซลล์ตัวอ่อนเรียกว่า Embryoblasts รวมกันอยู่เป็นกลุ่มในระยะแรก แยกตัวออกเป็น ๒ ชั้น เป็นเนื้อชั้นใน (Entoderm) ซึ่งเซลล์มีขนาดเล็กเป็นรูปเต๋า และ เนื้อชั้นนอก (Ectoderm) ซึ่งเซลล์มีขนาดใหญ่และเป็นทรงสูง ภายในเนื้อชั้นนี้มีช่องโพรงเกิดขึ้นต่อไป ช่องโพรงนี้เป็นช่องโพรงที่บรรจุน้ำคร่ำ

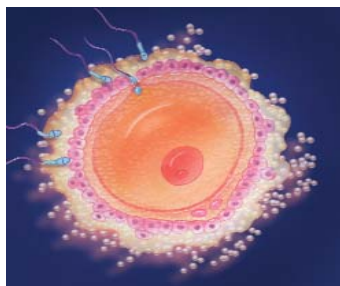
อายุครรภ์ ๒ สัปดาห์ การปฏิสนธิหมายถึง การที่ไข่ของแม่ผสมกับเชื้ออสุจิของพ่อไข่ที่ปฏิสนธิแบ่งตัวและพัฒนาภายในวันแรก ๒-๓ วันต่อมาไข่ที่ปฏิสนธิ เคลื่อนลงมาที่ผนังมดลูก

^{๓๐}<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3>.

^{๓๑}แผนภาพที่ ๒.๑๘ เชื้ออสุจิของฝ่ายชายจะเจาะเข้าในไข่เพื่อการผสมพันธุ์

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3>.

๘ วันหลังจากปฏิสนธิแบ่งตัวได้เป็นหลายร้อยเซลล์และติดอยู่ที่ผนังมดลูกโดยมีการแบ่งตัวอย่างรวดเร็ว ดังแผนภาพดังต่อไปนี้



แผนภาพที่ ๓.๔ อายุครรภ์ ๒ สัปดาห์^{๓๒}

สัปดาห์ที่ ๓

ระยะนี้ตัวอ่อน ซึ่งประกอบด้วยเนื้อชั้นในและเนื้อชั้นนอกเพียง ๒ ชั้น เริ่มมีทางเดินอาหาร ต่อไปมีหัวใจเกิดขึ้น และมีตุ่มแขน ขา และระบบประสาท เริ่มพัฒนาขึ้น โดยชั้นเซลล์ก่อพันธุ์ด้านนอกหรือผิวหนังของตัวอ่อนหนาขึ้นตามเส้นกลางและกลายเป็นเกลียว ๒ เกลียว เกลียวยาว ๒ เกลียวนี้ทำให้เกิดมีร่องขึ้น ๑ ร่อง จากด้านหัวไปด้านหลัง ร่องนั้นจะปิดกลายเป็นหลอดขึ้นมา ๑ หลอด เมื่อเกลียวทั้ง ๒ แตะกัน และผสมกันเป็นเนื้อเดียวกันโดยเริ่มจากเอวเรื่อยไปจนถึงปลายทั้ง ๒ ข้าง ยอดหลอดโตขึ้นเป็นสมอง และใยประสาทเริ่มเติบโตออกมาจากสมองและไขสันหลังที่เพิ่งมีขึ้นมา

ระยะที่ ๒ ของการเจริญเติบโต^{๓๓}

ระยะที่ ๒ ของการเจริญเติบโต เป็นระยะที่เซลล์ต่าง ๆ ในตัวอ่อนเปลี่ยนแปลงเพื่อไปเป็นเนื้อเยื่อหรืออวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย เซลล์ต่าง ๆ ในตัวอ่อนแตกต่างกันทั้งในลักษณะโครงสร้าง ส่วนประกอบทางเคมี และหน้าที่ ทั้งนี้สุดแต่เซลล์นั้นเปลี่ยนแปลงไปเป็นเนื้อหรืออวัยวะใด ระยะนี้อยู่ในช่วง ๔- ๕ สัปดาห์

^{๓๒} แผนภาพที่ ๒.๑๕ ไข่ของแม่ผสมกับเชื้ออสุจิของพ่อ,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

^{๓๓} คูรายละเอียดใน เกลียว รอดเขียว, ความจริงกับชีวิต,(กรุงเทพมหานคร : รัฐสภานิติทวงค์การพิมพ์ จำกัด , ๒๕๕๐), หน้า ๑๕-๒๕.

การเจริญเติบโตในระยะนี้ มีวิวัฒนาการดังนี้

สัปดาห์ที่ ๔

รูปร่างภายนอก ความยาวจากศีรษะไปก้น ๕.๐ มิลลิเมตร งามเป็นรูปตัว C มีปุ่มแขนขา ตา ปรากฏให้เห็นเป็นถุงระบบหลอดเลือดหัวใจ มีการสร้างเม็ดโลหิตหัวใจมีลักษณะเป็นท่อขดเป็นรูปตัว S ระบบทางเดินหายใจ หลอดอาหารส่วนคอ (Esophagus) ยังสั้น กระเพาะอาหารแบน ลำไส้เป็นท่อกลวง เริ่มมีตับและถุงน้ำดียื่นออกไปจากลำไส้เล็ก ส่วนต้น

ระบบสืบพันธุ์และขับถ่ายปัสสาวะ เกิดไตชุดแรก (Pronphos) ตอนต้นสัปดาห์และเสื่อมในปลายสัปดาห์ ช่องขับปัสสาวะ รวมเป็นช่องเดียวกันกับช่องถ่ายอุจจาระ ระบบประสาทสมองและไขสันหลังมีลักษณะเป็นท่อปิด ส่วนที่เจริญเป็นสมองแยกได้เป็น ๓ ส่วนใหญ่ ๆ คือ สมองส่วนหน้า ส่วนกลาง และส่วนหลัง อายุครรภ์ ๔ สัปดาห์ เราเรียกไข่ที่ปฏิสนธิและมีการแบ่งตัวเพิ่มจำนวนเซลล์อย่างมากว่าตัวอ่อน (Embryo) ยังมีขนาดเล็กมากประมาณ ๑ ใน ๑๐๐ ถึง ๔ ใน ๑๐๐ ของนิ้ว (inch) ตัวอ่อน (Embryo) จะมีการแบ่งตัวและพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงนี้ ดังแผนภาพต่อไปนี้^{๓๔}



แผนภาพที่ ๓.๕ อายุครรภ์ ๔ สัปดาห์^{๓๕}

สัปดาห์ที่ ๕

รูปร่างภายนอก ความยาว ๘.๐ มิลลิเมตร บริเวณใบหน้ามีรูจมูกเกิดขึ้น ส่วนหางยังยาว มีลักษณะเป็นหางอยู่ ท้องป่อง เห็นตับเป็นส่วนใหญ่ ระบบหลอดเลือด-หัวใจ มีหลอดเลือดเกิดขึ้น แล้วเจริญเข้าไปในส่วนศีรษะ แขน ขา หลอดเลือด จากถุงไข่และสายสะดือเปลี่ยนแปลงเป็นหลอดเลือดของเด็ก หัวใจเริ่มแบ่งเป็นช่อง ๆ โดยเกิดแผ่นกั้นขึ้น ระบบทางเดินอาหาร ถุงไข่ (Yolk sac) เสื่อม ท่อของถุงไข่จะขาดจากส่วนลำไส้ ลำไส้ยาว และ ขด งอมาก ระบบสืบพันธุ์และ

^{๓๔}http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3_

^{๓๕}แผนภาพที่ ๒.๒๐ อายุครรภ์ ๔ สัปดาห์,

http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3_

จับถ่ายปัสสาวะ เกิดไตชุดที่สอง (Mesonephros) และมีสันนูนที่ผนังของไต ชุดที่สองเพื่อเจริญเป็นอวัยวะสืบพันธุ์ภายใน ระบบประสาท ส่วนสมองแบ่งได้เป็น ๕ ส่วน โดยสมองส่วนหน้าและส่วนหลัง แยกเป็นส่วนย่อยๆ ๒ ส่วน

สัปดาห์ที่ ๖

รูปร่างภายนอก ความยาว ๑๒.๐ มิลลิเมตร ศีรษะโตเมื่อเทียบกับขนาดร่างกาย แขน ขา ปรากฏเป็นรูป บอกได้ชัดเจน มีใบหูปรากฏในระยะนี้ ระบบหลอดเลือด-หัวใจ ดับช่วยสร้างเม็ดโลหิตเพิ่ม รูปร่างหัวใจเหมือนรูปร่างที่ปรากฏในผู้ใหญ่ ระบบทางเดินหัวใจ ท่อหายใจที่เจริญเป็นปอดแตกแขนงมากมายและปอดเริ่มแบ่งเป็นส่วนต่าง ๆ ได้ ระบบทางเดินอาหาร ภาวะอาหารหมุนตัวเข้าสู่ตำแหน่งที่เป็นอยู่ในผู้ใหญ่ ช่องถ่ายรวมของระบบทางเดินอาหารกับระบบขับถ่ายปัสสาวะ จะแยกออกเป็น ๒ ช่องจึงเกิดเป็นช่องทวารหนักขึ้น ระบบสืบพันธุ์และระบบประสาทสมองส่วนต่าง ๆ เจริญเติบโตขึ้น มีเยื่อหุ้มสมอง และไขสันหลัง เกิดต่อมเหนือสมองหรือต่อมไพเนียล

ตัวอ่อน (Embryo) จะมีขนาด ๑/๔ นิ้ว และเริ่มพัฒนาในส่วนที่เป็นหัวและลำตัว ส่วนที่พัฒนาไปเป็นส่วนของแขนและขาเรียกว่า Limb bud เริ่มปรากฏให้เห็นเริ่มมีเส้นเลือดและมีการบีบเลือดซึ่งต่อไปพัฒนาไปเป็นระบบหัวใจและหลอดเลือด เริ่มมีร่องยาวโค้งลงไปถึงหลังซึ่งต่อไปพัฒนาไปเป็นสมองและระบบประสาท ดังแผนภาพดังต่อไปนี้^{๓๖}



แผนภาพที่ ๓.๖ ตัวอ่อน (Embryo) จะมีขนาด ๑/๔ นิ้ว อายุครรภ์ ๖ สัปดาห์^{๓๗}

^{๓๖}<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>,
<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

^{๓๗}แผนภาพที่ ๒.๒๑ ตัวอ่อน (Embryo) จะมีขนาด ๑/๔ นิ้ว อายุครรภ์ ๖ สัปดาห์,
<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>,
<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

สัปดาห์ที่ ๗

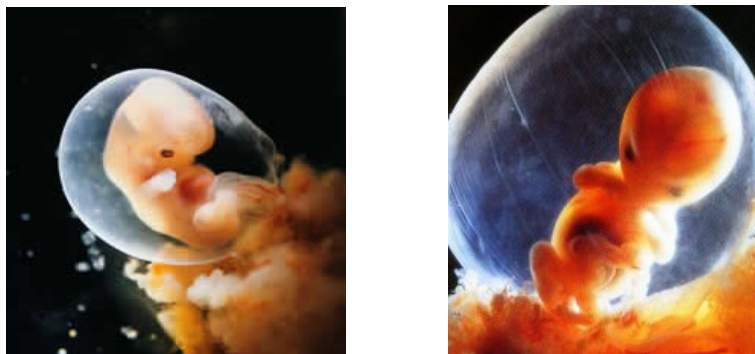
รูปร่างภายนอก ความยาว ๑๗ มิลลิเมตร เกิดไบหน้ำ และ คอ ตา จะมีหนังตาปิด มือเท้า นิ้วแยกจากกัน ตัวไม่โค้งมาก ระบบหลอดเลือด-หัวใจ เกิดหลอดเลือดทั่วไปในร่างกาย ช่องต่าง ๆ ของหัวใจถูกแบ่งเสร็จสมบูรณ์ มีลิ้นหัวใจ ระบบทางเดินอาหาร ลำไส้เล็กส่วนต้นเจริญมาก ช่องภายในถูกอุดตัน เนื่องจากการเจริญของเนื้อผิว ลำไส้ยาว ขดงอ และยื่นเข้าไปในช่องสายสะดือ แผ่นกั้นทวารหนักกับภายนอกขาดทะเลดู ตับอ่อนเจริญไปจากลำไส้เล็ก ระบบสืบพันธุ์ เกิดไต ชุดที่ ๓ (Metanephros) ท่อของ Metanephro เจริญเป็นไตขับถ่ายปัสสาวะ

สัปดาห์ที่ ๘

รูปร่างภายนอก ความยาว ๒๓.๐ มิลลิเมตร ส่วนไบหน้ำเห็นตาทั้ง ๒ ข้างอยู่ห่างกัน จมูกแบน นิ้วมือนิ้วเท้า เห็นชัดเจน ลำตัวกลม ระบบหลอดเลือด เจริญสมบูรณ์ทั่วร่างกาย และเริ่มเกิดระบบน้ำเหลือง ระบบทางเดินหายใจ ปอดมีลักษณะคล้ายต่อม จากการที่ท่อแตกแขนงมากมาย รูจมูก ยังคงถูกปิดด้วยเนื้อผิว ระบบทางเดินอาหาร ลำไส้เจริญอยู่ในช่องสายสะดือ เนื้อผิวเจริญขึ้นเป็นแท่ง ๆ ตับโตเห็นได้ชัดเจนจากภายนอก ระบบสืบพันธุ์และขับถ่าย อวัยวะเพศภายใน แยกเป็นฝ่ายชายและหญิง ระบบประสาท ภายในสมองและไขสันหลัง มีเซลล์ประสาทแบ่งตัว และเปลี่ยนแปลงไปเฉพาะแห่ง ตัวอ่อนยาวประมาณ ๑/๒ นิ้ว หัวใจแบ่งเป็น ๔ ห้อง เริ่มมีการพัฒนาของนิ้วมือและนิ้วเท้าการทำงานของระบบประสาท ยังเป็นลักษณะของ Reflex Activity เริ่มมีการพัฒนาของอวัยวะต่าง ๆ ได้แก่ ตา หู ขากรรไกร ปอด กระเพาะอาหาร ลำไส้^{๓๘}

^{๓๘}<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.



แผนภาพที่ ๓.๗ ตัวอ่อนยาวประมาณ ๑/๒ นิ้ว อายุครรภ์ ๘ สัปดาห์^{๓๕}

ระยะที่ ๓ ของการเจริญเติบโต

ระยะที่ ๓ ของการเจริญเติบโต เป็นระยะที่ต่อเนื่องจากระยะที่ ๒ ไปจนถึงคลอด เป็นระยะที่อวัยวะต่าง ๆ ที่เจริญมาตั้งแต่แรก เจริญต่อไปจนถึงขั้นสมบูรณ์ อัตราการเจริญเติบโตของร่างกายในระยะนี้ค่อนข้างเร็ว โดยเฉพาะในระหว่างสัปดาห์ที่ ๕-๑๒ ความยาวเพิ่มโดยเฉลี่ยเดือนละ ๕ เซนติเมตร ส่วนน้ำหนักเพิ่มมากในสัปดาห์ท้าย ๆ ของการตั้งครรภ์ การเจริญของระยะนี้ มีวิวัฒนาการดังนี้

สัปดาห์ที่ ๕

ส่วนศีรษะโตเร็ว และมีขนาดเป็นครึ่งของความยาวของตัวเด็กทั้งหมดใบหน้ากว้าง ตา ทั้ง ๒ ข้างเริ่มแยกห่างจากกัน หนังกตาปิด แขน-ขา สั้น อวัยวะเพศยังเหมือนกันทั้งเพศชายและเพศหญิง กระดูกอ่อนเริ่มเปลี่ยนแปลงเป็นกระดูกที่สมบูรณ์ อวัยวะซึ่งทำหน้าที่ในการรับลิ้มรสที่เจริญให้เห็นเป็นครั้งแรก

สัปดาห์ที่ ๑๐ - ๑๒

เด็กเริ่มมีการเคลื่อนไหวแต่แม่ยังไม่รู้สึก ช่องท้องขยายใหญ่ขึ้น ถ้าใส่ที่เข้าไปอยู่ในช่องสายสะดือจะกลับเข้าสู่ช่องท้อง และอยู่ในตำแหน่งที่อยู่ในผู้ใหญ่ ดับเริ่มผลิตน้ำคือนอกสู่ลำไส้ ไชกระดูกผลิตเม็ดเลือดเข้าสู่หลอดเลือดโลหิต ร่วมไปกับตับและต่อมน้ำเหลือง

ตัวอ่อนยาวประมาณ ๑-๑.๒ นิ้วโดยส่วนหัวยาวประมาณครึ่งหนึ่งของความยาวทั้งหมดหนักประมาณ ๑๐ กรัม เริ่มมีการพัฒนาของอวัยวะต่าง ๆ ที่สำคัญแต่ยังไม่สมบูรณ์ เริ่มเห็นโครงสร้างของอวัยวะที่พัฒนาต่อไปเป็น ตา หู แขน และ ขา เริ่มมีการพัฒนาของระบบโครงสร้าง

^{๓๕}แผนภาพที่ ๒.๒๒ ตัวอ่อนยาวประมาณ ๑/๒ นิ้ว อายุครรภ์ ๘ สัปดาห์,

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>

และกล้ามเนื้อระบบประสาทมีการตอบสนองมากขึ้น และ อายุครรภ์ ๑๒ สัปดาห์ทารกในครรภ์ยาวประมาณ ๒ นิ้ว หนักประมาณ ๑๕ กรัม มีการพัฒนาของอวัยวะต่าง ๆ ที่สำคัญเกือบหมด แต่ยังไม่สมบูรณ์ และเปลี่ยนมาเรียกว่าทารกในครรภ์ (Fetus) แทนตัวอ่อน (Embryo) นิ้วเท้าและนิ้วมือแยกออกจากกัน และมีการพัฒนาของเล็บ มีการพัฒนาของผม แต่ยังไม่เห็นเส้นผมทารกในครรภ์เริ่มมีการเคลื่อนไหว แต่เนื่องจากมีขนาดเล็กมาก แม่ยังไม่รู้สึกถึงการเคลื่อนไหวถ้าใช้เครื่องมือติดตามการเต้นของหัวใจ พบว่ามีการเต้นของหัวใจแล้วอวัยวะภายนอกปรากฏให้เห็นหมดแล้ว ในช่วงนี้มีการพัฒนาของกล้ามเนื้ออย่างต่อเนื่อง^{๔๐}



อายุครรภ์ ๑๐ สัปดาห์



อายุครรภ์ ๑๒ สัปดาห์

แผนภาพที่ ๓.๘ ตัวอ่อนยาวประมาณ ๑-๑.๒ นิ้ว^{๔๑}

สัปดาห์ที่ ๑๓ - ๑๖

ร่างกายเจริญเติบโต ทำให้รูปร่างได้สัดส่วนมากขึ้น เริ่มมีผม ต่อมต่าง ๆ ตามทางเดินอาหารเริ่มผลิตน้ำย่อย ม้ามเริ่มทำหน้าที่ผลิตเม็ดเลือด สามารถตรวจสภาวะการทำงานของกล้ามเนื้อ ความยาวประมาณ ๓.๕ นิ้ว น้ำหนักประมาณ ๔๕ กรัม สามารถที่จะกลืนน้ำคร่ำได้ สามารถที่จะสร้างปัสสาวะ และไขกระดูก สามารถที่จะสร้างเม็ดเลือดได้ กล้ามเนื้อและข้อพัฒนาจนสามารถที่จะเคลื่อนไหวได้มากขึ้น มีหนังตาและสันจมูก มีการพัฒนาของอวัยวะเพศภายนอก อายุครรภ์ และอายุครรภ์ ๑๖ สัปดาห์ยาวประมาณ ๔.๕ นิ้ว หนักประมาณ ๑๒๕ กรัม หัวสามารถ

^{๔๐}<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3,>
<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

^{๔๑}แผนภาพที่ ๒.๒๓ ตัวอ่อนยาวประมาณ ๑-๑.๒ นิ้ว

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3,>
<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

ตั้งตรงได้ ยกแขนขาได้ การเคลื่อนไหวมีการประสานงานกัน (Coordinate) ผิวหนังบางและใสเริ่มมีเส้นผมบาง ๆ เล็ก ๆ ที่หนังศีรษะ^{๔๒}



อายุครรภ์ ๑๔ สัปดาห์



อายุครรภ์ ๑๖ สัปดาห์

แผนภาพที่ ๓.๕ ความยาวประมาณ ๓.๕ นิ้ว^{๔๓}

สัปดาห์ที่ ๑๗ - ๒๐

ส่วนแขน ขา ยาว มีไขมันจับตามผิวหนังทั่ว ๆ ไป มีการเคลื่อนไหวทำให้แม่รู้สึกได้ เรียกว่ามี “ควิกเคนนิง” (Quikening) ในช่วงสัปดาห์ที่ ๒๐ มีขนอ่อนขึ้นตามตัว และมีขนคิ้ว ทารกยาวประมาณ ๕.๕ นิ้ว หนักประมาณ ๒๑๕ กรัม ผิวหนังบางใสสีชมพูเห็นใบหูได้อย่างชัดเจน อวัยวะภายนอกและใบหน้าสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน ทารกในครรภ์สามารถที่กำมือและมีการเคลื่อนไหวของปาก มีการพัฒนาของเล็บจนเห็นชัดเจน สามารถที่จะเตะขาออกไปจนมารดาสามารถรู้สึกได้และอายุครรภ์ ๒๐ สัปดาห์ ยาวประมาณ ๖.๒ นิ้ว หนักประมาณ ๓๕๐กรัม อวัยวะทุกส่วนได้พัฒนาจนครบ และอยู่ในช่วงของการเพิ่มขนาด ผิวหนังย่น สีชมพูถึงแดง เนื่องจากผิวหนังบางและใกล้กับเส้นเลือด เริ่มมีไขมันที่ช่วยปกป้องผิวหนังที่เรียกว่า Vernix มีการเคลื่อนไหวของระบบทางเดินหายใจ แต่การทำงานของปอดยังไม่สมบูรณ์ และยังไม่สามารถอยู่รอดได้ภายนอกมดลูก ช่วงนี้แม่สามารถที่รู้สึกถึงการเคลื่อนไหวของลูก ถ้าทำอัลตราซาวด์สามารถบอกเพศของทารกในครรภ์ได้^{๔๔}

^{๔๒} <http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

^{๔๓} แผนภาพที่ ๒.๒๔ ความยาวประมาณ ๓.๕ นิ้ว,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

^{๔๔} <http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.



อายุครรภ์ ๑๘ สัปดาห์



อายุครรภ์ ๒๐ สัปดาห์

แผนภาพที่ ๓.๑๐ ทารกยาวประมาณ ๕.๕ นิ้ว^{๔๔}

สัปดาห์ที่ ๒๑ - ๒๕

สมองเจริญดีพอ หากเด็กคลอดในขณะนี้และได้รับการดูแลดี อาจมีชีวิตอยู่ได้เพราะสมองสามารถกระตุ้นให้มีการหายใจและควบคุมอุณหภูมิของร่างกายได้ อย่างไรก็ตาม อัตราการตายค่อนข้างสูง เนื่องจากระบบหายใจยังไม่สมบูรณ์เต็มที่

อายุครรภ์ ๒๒ สัปดาห์ ยาวประมาณ ๗.๕ นิ้ว หนักประมาณ ๑๕๐ กรัม เห็นลายมือและลายเท้า และผมและขนบาง ๆ ตามตัว มีการเคลื่อนไหวมากขึ้น บางครั้งคุณน้าหัวแม่มือ สมองมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เสียงหัวใจฟังได้อย่างชัดเจน และไตเริ่มทำงาน ถ้าคลอดในช่วง ๒๑ สัปดาห์โดยได้รับการดูแลใน New Born Intensive Care Unit (NICU) ที่ดี ร้อยละ ๓๑ สามารถอยู่รอดได้แต่มีปัญหาสุขภาพเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่จากกลุ่มโรคเรื้อรังต่าง ๆ

อายุครรภ์ ๒๔ สัปดาห์ยาวประมาณ ๘.๒ นิ้ว หนักประมาณ ๕๗๐ กรัม กระดูกอ่อนของใบหูพัฒนาจนสามารถนำเสียงเข้าหูได้ดี ทารกสามารถได้ยินเสียงหายใจหรือเสียงหัวใจเต้นของแม่ เริ่มมีการพัฒนาชั้นไขมันใต้ผิวหนัง ทำให้ช่วยเพิ่มน้ำหนักของทารกในครรภ์ การทำงานของปอดพัฒนามากขึ้น ถ้าคลอดในช่วง ๒๕ สัปดาห์โดยได้รับการดูแลใน NICU ที่ดีร้อยละ ๖๘ สามารถอยู่รอดได้แต่มีปัญหาสุขภาพเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่จากกลุ่มโรค

อายุครรภ์ ๒๖ สัปดาห์ ยาวประมาณ ๙ นิ้ว หนักประมาณ ๙๐๐ กรัม เด็กสามารถตอบสนองเสียงที่มาจากภายในและภายนอกมดลูก มีการเคลื่อนไหวมากขึ้น และปอดมีการพัฒนามากขึ้น เด็กมีช่วงของการตื่นและการหลับ ผิวหนังย่นเล็กน้อย ถ้าคลอดในช่วง ๒๖ สัปดาห์โดยได้รับการดูแล

^{๔๔}แผนภาพ ที่ ๒.๒๕ ทารกยาวประมาณ ๕.๕ นิ้ว ,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>

ใน NICU ที่ดี ร้อยละ ๘๗ สามารถอยู่รอดได้แต่มีปัญหาสุขภาพเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่จากกลุ่มโรคเรื้อรังต่างๆ

อายุครรภ์ ๒๘ สัปดาห์ยาวประมาณ ๑๐ นิ้ว หนักประมาณ ๑,๐๐๐ กรัมมีการเคลื่อนไหวของปากและริมฝีปากมากขึ้น สามารถเปิดตาได้บางส่วนและตอบสนองต่อแสงได้ ถ้าคลอดในช่วง ๒๘ สัปดาห์โดยได้รับการดูแลใน NICU ที่ดีมากกว่าร้อยละ ๕๐ สามารถอยู่รอดได้แต่บางคนมีปัญหาสุขภาพเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่จากกลุ่มโรคเรื้อรังต่างๆ ดังแผนภาพต่อไปนี้^{๔๖}



อายุครรภ์ ๒๒ สัปดาห์



อายุครรภ์ ๒๔ สัปดาห์



อายุครรภ์ ๒๖ สัปดาห์



อายุครรภ์ ๒๘ สัปดาห์

แผนภาพที่ ๓.๑๑ อายุครรภ์ ๒๑ -๒๕ สัปดาห์ สามารถเห็นลายมือ ลายเท้า ผมและขนบาง ๆ ตามตัว^{๔๗}

^{๔๖}<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

^{๔๗}แผนภาพที่ ๒.๒๖ อายุครรภ์ ๒๑ -๒๕ สัปดาห์ สามารถเห็นลายมือ ลายเท้า ผมและขนบาง ๆ

ตามตัว , <http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

สัปดาห์ที่ ๓๐ - ๓๕

ร่างกายได้สัดส่วนที่สมบูรณ์ ผิวหนังมีขนอ่อนและมีไขมัน ผิวหนังยังเป็นสีชมพูไม่ว่าเป็นเชื้อชาติใด เนื่องจากเซลล์ของผิวหนังยังไม่สร้างเม็ดสี (Melanin) ในระยะนี้สามารถแยกเพศได้ ยาวประมาณ ๑๐.๕ นิ้ว หนักประมาณ ๑,๓๕๐ กรัม ปอดพัฒนาสามารถที่หายใจได้แต่ยังต้องได้รับการช่วยเหลือ ทารกในครรภ์สามารถเปิดและปิดตาได้ คุณน้าหัวแม่มีมือ ร้อง และตอบสนองต่อเสียงได้ ผิวหนังเรียบขึ้น สมองสามารถควบคุมจังหวะการหายใจและอุณหภูมิกาย เด็กส่วนใหญ่ถ้าเกิดในช่วงนี้มักรอดชีวิตแต่ยังต้องได้รับการช่วยเหลือด้านการหายใจอยู่

อายุครรภ์ ๓๒ สัปดาห์ ยาวประมาณ ๑๑ นิ้ว หนักประมาณ ๑,๘๐๐ กรัม การติดต่อและการประสานงานของระบบประสาทกับสมองพัฒนาได้มากขึ้น การพัฒนาของทารกในครรภ์ในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นการเพิ่มเชิงขนาด ถ้าคลอดช่วงนี้สามารถอยู่รอดได้

อายุครรภ์ ๓๔ สัปดาห์ ยาวประมาณ ๑๒ นิ้ว หนักประมาณ ๒,๐๔๕ กรัม ไบหูสามารถที่ทรงรูปอยู่ได้ เปิดตาเวลาตื่น และหลับตาเวลาหลับ ถ้าคลอดช่วงนี้สามารถอยู่รอดได้ ดังแผนภาพต่อไปนี้^{๔๘}



อายุครรภ์ ๓๐ สัปดาห์



อายุครรภ์ ๓๒ สัปดาห์



อายุครรภ์ ๓๔ สัปดาห์

แผนภาพที่ ๓.๑๒ ทารกยาวประมาณ ๑๒ นิ้ว^{๔๙}

^{๔๘} <http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

^{๔๙} แผนภาพที่ ๒.๒๗ ทารกยาวประมาณ ๑๒ นิ้ว

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

สัปดาห์ที่ ๓๖ – ๔๐

เด็กเจริญเต็มที ความยาวโดยเฉลี่ย ๓๖ เซนติเมตร น้ำหนัก ๓,๐๐๐ กรัม ไขมันกระดูกผลิตเม็ดเลือดมากขึ้น ในขณะที่เดียวกัน ดับผลิตเม็ดเลือดน้อยลง และไปทำหน้าที่ผลิตน้ำดีและทำลายสิ่งแปลกปลอมและสิ่งเป็นพิษต่าง ๆ แทน เด็กผู้ชาย ลูกอ้นทะเคลื่อนจาก ช่องท้องลงสู่ถุงอ้นทะ เด็กผู้หญิงแคมอวัยวะเพศทั้ง ๒ ข้างติดกัน จากนั้นเข้าสู่ระบบของการคลอด เด็กร้องทันทีเมื่อคลอด และลืมตาขม่อมเท้าปิดไปมา ส่วนมากถ่ายปัสสาวะขณะที่ร้อง ทำปากดูดได้ และถ้าให้น้ำดื่ม สามารถดูดได้ มีขนเล็กน้อยบริเวณไหล่ มีไขติดตามตัวโดยเฉพาะตามข้อพับ เล็บยาวพื้นนิ้ว

อายุครรภ์ ๓๖ สัปดาห์ยาวประมาณ ๑๒.๕ นิ้ว หนักประมาณ ๒,๕๐๐ กรัม เส้นผมบนหนังศีรษะเหมือนเส้นไหม กล้ามเนื้อมีกำลังมากขึ้นสามารถที่หันคอขยักศีรษะได้ ถ้าคลอดช่วงนี้สามารถอยู่รอดได้

อายุครรภ์ ๓๘ สัปดาห์ยาวประมาณ ๑๓ นิ้ว หนักประมาณ ๒,๕๕๐ กรัม ปอดพัฒนาสมบูรณ์เต็มที่ สามารถกำมือได้แน่น ทารกสามารถหันเข้าหาแสงได้ ถ้าคลอดช่วงนี้สามารถอยู่รอดได้

อายุครรภ์ ๔๐ สัปดาห์ยาวประมาณ ๑๔ นิ้ว หนักประมาณ ๓,๑๕๐ กรัม ถ้าคลอดตอนนี้เด็กทารกมี Reflex Behavior มากถึง ๓๐ ชนิด ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติที่จำเป็นสำหรับการอยู่รอดเด็กพร้อมคลอดเป็นทารกที่สมบูรณ์ขณะนี้ ดังแผนภาพดังต่อไปนี้^{๕๐}

^{๕๐}<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3>,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.



อายุครรภ์ ๒๖ สัปดาห์



อายุครรภ์ ๓๘ สัปดาห์



อายุครรภ์ ๔๐ สัปดาห์

แผนภาพที่ ๓.๑๓ เด็กเจริญเต็มที่ ความยาวโดยเฉลี่ย ๓๖ เซนติเมตร^{๕๐}

สรุปว่า การเกิด หรือการกำเนิดของชีวิตมนุษย์ กว่าจะเป็นมนุษย์ได้สมบูรณ์แบบ และเจริญเติบโตใหญ่อยู่ในสังคัมได้ ต้องผ่านวิวัฒนาการเจริญเติบโตอยู่ในครรภ์ของมารดามากกว่า ๔๐ สัปดาห์ แล้วจึงคลอดออกมาสู่โลกภายนอกจนเติบโตใหญ่เป็นมนุษย์ที่พร้อมด้วยร่างกายและจิตใจ ซึ่งกว่าจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้น ต้องผ่านการเรียนรู้อีกมาก ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เรียกว่า ขั้นตอนการเรียนรู้และพัฒนาการสู่สังคัมอย่างเป็นระบบ

๓.๓ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคัมไทย

นับตั้งแต่ปฏิสนธิของมนุษย์ ซึ่งอยู่ในท้องของมารดา จนถึงคลอดออกมา เรียกว่า “การเกิด” ผู้ที่เกิดมาดีหรือชั่ว สำคัญที่สุดอยู่ที่พ่อแม่ ถ้าทั้งสองคนนี้ดี ลูกที่เกิดมา ก็จะเป็นคนดีมี

^{๕๐}แผนภาพที่ ๒.๒๘ เด็กเจริญเต็มที่ ความยาวโดยเฉลี่ย ๓๖ เซนติเมตร

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3>.และ

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

ศีลธรรม และเป็นกำลังสำคัญของสังคมและชาติ เป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของโลก ตลอดถึงการเป็น บุคคลานที่ดีของวงศ์ตระกูล ดังนั้นคติความเชื่อของคนในสมัยโบราณจึงสอนให้สร้างแต่ความดี โดยวางหลักการไว้เช่น การสร้างพระพุทธรูป ณ สถานที่อันเป็นส่วนรวม เช่น ศาลาโรงธรรม หรือ ศาลากลางบ้าน คนโบราณชอบสร้างพระพุทธรูปที่สวยงามไว้ เวลาคนผ่านไปมาให้แลเห็นถนัด จัก ได้เกิดศรัทธามีความเคารพนับถือ เมื่อเวลาดั้งครรภ์ น้อมนึกถึงพระพุทธรูปจิตใจก็สงบสบาย ลูกที่ เกิดมาก็เป็นคนที่มีจิตใจดีงาม มีศีลธรรมและรูปร่างสวยงาม เหมือนพระพุทธรูปที่สร้างเป็นต้น

๓.๓.๑ ประเพณีการเกิดในราชสำนัก

สำหรับประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในราชสำนัก เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความผูกพันกับพระมหากษัตริย์มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การศึกษาความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดของพระมหากษัตริย์นั้นสามารถศึกษาได้จากสมัยสุโขทัยและอยุธยา ซึ่งตามที่มีหลักฐานกล่าวถึง มีรายละเอียดพอให้เห็นแนวคิดและวิธีปฏิบัติ มีเรื่อง การเกิด การฉลองอายุและ พิธีที่เกี่ยวข้องตามวัย การแต่งงาน และงานศพ ส่วนใหญ่เป็นหลักฐานที่เนื่องกับราชตระกูลใน สมัยอยุธยา ถึงกระนั้น ก็สะท้อนขนบธรรมเนียมประเพณีในวงจรชีวิตของประชาชนทั่วไปด้วย กล่าวคือ มีพื้นฐานแนวคิด ความต้องการและความจำเป็นต้องมีขนบธรรมเนียมประเพณีตามวงจร ชีวิตอย่างเดียวกัน แต่วิธีปฏิบัติแตกต่างกัน โดยความแตกต่างแห่งฐานันดรทางสังคม ซึ่งประเพณี และพิธีกรรมดังกล่าวยังได้รับการสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเนื้อหาการประกอบพิธีกรรม ดังกล่าวถือว่าเป็นพิธีการพิเศษ ดังนั้นพิธีการจึงมีความละเอียดและมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ ซับซ้อน เพื่อให้เห็นภาพของประเพณีดังกล่าวสามารถพิจารณาได้ในกรอบรายละเอียดที่สำคัญ ๆ ได้ดังต่อไปนี้

๑) **ประเพณีพระราชพิธีสมภพ** พระราชพิธีสมภพ หมายถึง ประเพณีการเกิดของ พระมหากษัตริย์ ราชวงศ์ ของประเทศหรือของราชอาณาจักร ในสมัยอยุธยามีขนบธรรมเนียม ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด โดยมีหลักฐานที่สำคัญ คือ ในกฎมนเฑียรบาล กล่าวถึงพระราชพิธี สมภพพระราชกุมารไว้ดังนี้

(๑) สถานที่ เมื่อสมเด็จพระอัครมเหสีทรงครรภ์ ทำพิธี ณ ดันหมันพระเสื่อเมือง เจ็ดวัน พนักงานกลาโหมปลุกเรือนไฟประทาน ๕ ห้อง พระโรง ๗ ห้อง

(๒) วิธีปฏิบัติ ภรรยาเจ้ากรมนาศักดินา ๑๐๐๐๐ เติมน้ำราชยานทั้ง ๗ วัน ลูกขุน ถวายบังคมจำเจริญศรีตามบรรดาศักดิ์

เมื่อพระโอรสพระราชธิดาสมภพ ขุนวังคีษ์มั่ง ขุนคลังถวายผ้ากฐา (คือ ผ้าดิบ) ๑๖ พลเทพถวายน้ำ ๑๖ คนโท ขุนศรีสังกรเป่าสังข์ สังฆพลเป่าแตร ๒๐ ม้องชัย ขุนอินทร์ขุนจันทร์ ต้มน้ำร้อน มหาเทพมหามนตรีตั้งรักษากรรม หฤไทยราชภักดีเบิกหมอมือหลวง (เพื่อทำพิธีปัดรัง

ความ เป็นต้น) หลวงโฆมคเอากระบาสีเสียด พระสิทธิสารเสียดเข้าเช้า กุมารรักษาเสียดกลางวัน
 กุมารเพชรเสียดเข้าค่ำ พระโหราพระเทพราชตั้งบาตรฉายา (คือคูฤกษ์ยาม) ครั้นสมภพสนานแล้ว ลูก
 เฮอร์รับยื่นแก่สนองพระโอยษฐ์ ๆ ยื่นแก่แม่นม

๑ นาฬิกา เบิกหมอบทำพิธีสะเดาะเคราะห์

๒ นาฬิกา เบิกลูกขุนถวายบังคม นำพระราชกุมารใส่พานเนาวรัตน์ ลูกเธอหลานเธอ
 ยกพานชูขึ้น ให้ลูกขุนเข้ามาถวายบังคม^{๕๒}

เห็นได้ว่า พื้นฐานแนวคิดของพระราชพิธีส่วนหนึ่งมีรากฐานมาจากคติความเชื่อ
 พื้นบ้านในเรื่อง ผี เเคราะห์ ฤกษ์ยาม จึงต้องอาศัยหมอดีหลวงและพระโหราจารย์มาเป็นหลักใน
 การขจัดและป้องกันผี สะเดาะเคราะห์ และคูฤกษ์ยาม อีกส่วนหนึ่ง เป็นการดูแลรักษาตาม
 การแพทย์พื้นบ้าน เช่น การอยู่ไฟ และอีกส่วนหนึ่งเป็นเรื่องการเฉลิมพระเกียรติแสดงฐานันดร
 ศักดิ์แห่งพระราชกุมาร มีการเข้าเฝ้าถวายบังคมตามบรรดาศักดิ์ เป็นต้น

ในกฎหมายตราสามดวง ได้กำหนดไว้หมวดเบ็ดเสร็จว่า “ถ้าสตรีใดไปคลอดบุตรใน
 เรือนของผู้อื่น ต้องพลีเรือนท่าน ด้วยสิ่งของต่าง ๆ ดังนี้

มาตราหนึ่ง สตรีผู้ใดไปประสูติบุตรในเคหะสถานแห่งท่านให้พลีเรือนท่าน ฝ้านุ่งห่ม
 สำหรับหนึ่ง ทอง+ขมิ้น มะกรูด ส้มป่อยเข้าน้ำโคลอ่อน ควรขอโทษแก่เจ้าเคหะสถานนั้น ถ้าผู้นั้น
 เป็นคนยาก ควรให้มีแต่ผ้าสำหรับหนึ่งวันเสียดแต่ทอง”^{๕๓}

๒) ประเพณีสมโภชพระราชกุมาร

ในคำให้การชาวกรุงเก่า ได้กล่าวไว้ว่า พระราชโอรสและพระราชธิดาของพระเจ้า
 แผ่นดินกรุงศรีอยุธยา มีประเพณีที่ได้สมโภช ๑๐ ครั้ง คือ

๒.๑ เมื่อประสูติแล้วได้ ๓ วัน โปรดให้สมโภชครั้งหนึ่ง

๑. ประสูติได้เดือน ๑ โปรดให้สมโภชขึ้นพระอุ้งครั้งหนึ่ง

๒. เมื่อพระชันษาราว ๓ เดือน ๘ เดือน ๕ เดือน คือ เมื่อพระทนต์ขึ้น โปรดให้
 สมโภชครั้ง ๑

๓. พระชันษาล่วงขวบหนึ่งแล้ว เมื่อพระราชกุมารนั้นทรงพระดำเนินได้ โปรดให้
 สมโภชครั้งหนึ่ง

๔. เมื่อพระชันษาล่วง ๓ ขวบแล้ว เมื่อพระราชกุมารลงสรลงน้ำได้ โปรดให้สมโภช
 ครั้ง ๑

^{๕๒} กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑ หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

^{๕๓} กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๓, หน้า ๑๘๑.

๕. เมื่อพระชันษาได้ ๕ ขวบบ้าง ๑๐ ขวบบ้าง ๑๑ ขวบบ้าง ทำพระราชพิธีโสกันต์ โปรดให้สมโภชครั้งหนึ่ง
๖. เมื่อพระชันษาได้ ๑๓ ขวบ ถ้าเป็นพระราชโอรสทรงผนวชเป็นสามเณร ถ้าเป็นพระราชธิดาทรงผนวชเป็นชี โปรดให้สมโภชครั้งหนึ่ง
๗. เมื่อพระชันษาได้ ๑๖ หรือ ๑๗ หรือ ๑๘ หรือ ๑๙ ทำการวิวาหมงคล โปรดให้สมโภชครั้งหนึ่ง
๘. เมื่อพระชันษาได้ ๒๑ (ถ้าเป็นพระราชกุมาร) ทรงผนวชเป็นภิกษุ โปรดให้สมโภชครั้ง ๑
๙. เมื่อพระชันษาได้ ๒๕ ทำพิธีมงคลเบญจจาภิเษก คือ (พิธีเบญจเพส) โปรดให้สมโภชอีกครั้ง หนึ่ง^{๕๔}

รายละเอียดของประเพณีสมโภชข้างต้นมีดังนี้

๒.๑ ประเพณีสมโภชเมื่อพระราชสมภพได้ ๓ วัน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงวิเคราะห์ถึงเหตุพื้นฐานของประเพณีนี้ว่า เหตุที่กระทำพิธีนี้เพราะในสมัยโบราณ ทารกที่คลอดมักตายภายใน ๓ วัน เวลาทารกคลอดจึงคิดทำอุบายกีดกันผีด้วยประการต่าง ๆ เมื่อทารกรอดพ้นมาได้ ๓ วัน ถือว่าพ้นเขตเป็นลูกผี จึงทำขวัญ แต่ทำภายในครัวเรือน^{๕๕} ในกฎหมายโบราณ ได้กล่าวถึงสิ่งของและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีนี้ รวมถึงสิ่งของและบุคคลในการถวายการเลี้ยงดู แต่มิได้แสดงขั้นตอนของพิธี ดังนี้

“สมโภทจําเรณูศรี ๓ วัน พานทองหนัก ^{๑+} จานทองหนัก ^{๕+} สบายทองหนัก ^{๕+} ครกทองหนัก ^{๑๐+} สากทองหนัก ^{๑๕+} ช้อนทองตักบังคมหนัก ^{๑+} แม่นมเอก ๓ แม่นมโท ๗ แม่นมตรี ๕ ป่าเลี้ยง ๔ ขายเลี้ยง ๒ พี่เลี้ยงอุ้มยี่น ๔ พี่เลี้ยงอุ้มเสด็จ ๔ พี่เลี้ยงกลางเรือน ๘ หมอ ๖ หมอเสดาะเคราะห์ ๒๐ สดิง ๒๐ ปีคแต่ ๒๐ ช้า ๑๐ สากร ทองหนัก ^{๕+} ถึง ๗ วัน ทำงานยอดศรีได้แหวนनावรัตน์ ๕ ดวง ทำงานป้อนเข้าได้เงิน ^{๑๐+} ทอง ^{๒+} ทำงานป้อนกล้วยได้เท่ากัน”^{๕๖}

^{๕๔} คำให้การชาวกรุงเก่า, หน้า ๒๖๔-๒๖๕.

^{๕๕} สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ : องค์การข้าราชการ, ๒๕๐๔, หน้า ๒๕๑.

^{๕๖} กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑, หน้า ๑๕๓.

ในเรื่องของการเลี้ยงดูเด็ก มีหลักฐานในจารึกวัดศรีชุม พ.ศ.๑๕๑๐ เล่าถึงประวัติของ พระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณีว่า “แต่เมื่อเจ้าศรีศรัทธาราชจุฬามณียังน้อย แม่ให้กินนมได้สอง ปีปลาย”^{๕๖}

พระราชบัญญัติ ศักราช ๑๑๕๔ (พุทธศักราช ๒๓๑๕) ได้กล่าวถึงคดีระหว่างพญา อภัยขรเพลิงกับอี่เขียวว่า อี่เขียวทำสารกรมขายตัว พญาอภัยขรเพลิงตกลงกับอี่เขียวว่า ถ้าอี่เขียว ให้นบุตรพญาอภัยขรเพิงกินนม ถ้าบุตรใหญ่หย่านมแล้วจะไม่เอาเงินค่าตัวอี่เขียว แต่อี่เขียวให้บุตร พญาอภัยขรเพลิงกินนมเพียง ๓ ปีเศษแล้ว ถูกพญาอภัยขรเพลิงตี อี่เขียวจึงหนีไปและมาฟ้องร้อง ให้นำพญาอภัยขรเพลิงลดค่าตัวให้แก่ตัว ได้มีพระราชโองการตัดสินคดีว่า “ช่วย (หา) คนมาให้ลูกกิน นม ปรารถนาให้กินจนใหญ่ หย่านมจึงจะลดเงินค่าตัวให้ ถึงพญาอภัยขรเพลิงจะตีค่า ขอบแต่จะ อยู่เลี้ยงบุตรพญาอภัยขรเพลิงจนใหญ่หย่านม ก็จะได้หน้าว่าเป็นแม่นมกุมารอีก แลอี่เขียวให้กิน นมแต่สามปีเศษแล้วหนีไปเสีย ให้นบุตรพญาอภัยขรเพลิงอดคนมอยู่อย่างนั้น ให้เร่งเอาเงินค่าตัว อี่เขียวให้แก่พญาอภัยขรเพลิงให้ครบ”^{๕๗}

หลักฐานทั้งสอง แสดงให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ในเรื่องการเลี้ยงเด็ก ว่า ตามหลักฐานแต่สมัยสุโขทัย คนไทยได้เลี้ยงเด็กด้วยวิธีให้เด็กกินนมแม่ หรือกินนมแม่นม เข้าใจแต่สมัยอยุธยาจนมาถึงรัตนโกสินทร์ ตามหลักฐาน คือ ต้นรัตนโกสินทร์ ผู้ที่มีฐานะจัดหา แม่นมมาเป็นผู้ให้นมแก่เด็ก การมีแม่นมและการเป็นแม่นมถือว่าเป็นเรื่อง “ได้หน้า” ทั้งนี้ เด็กกิน นมแม่หรือแม่นมจนอายุประมาณ ๓ ขวบ หรือมากกว่านั้น (อาจถึงประมาณ ๔-๕ ขวบ) จึงหย่านม

๒.๒ พิธีสมโภชขึ้นพระอู่

ในกฎมนเฑียรบาล ระบุเพียงว่า “เมื่อเถลิงอู่ได้ทองหนัก...” น่าจะหมายถึงเงินบำเหน็จ ที่พระราชทานแก่ผู้ที่ทำงานในพิธีนี้ แต่มิได้ระบุว่าผู้นั้นเป็นใครบ้าง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพบตำราเรื่อง “พิธี สมโภชเจ้าฟ้าขึ้นพระอู่” เมื่อประสูติได้หนึ่งเดือน ทรงเห็นว่าเป็นพิธีที่ทำสมัชชอยุธยา จึงนำมา เสนอไว้ในลายพระหัตถ์ฉบับหนึ่งที่ทรงมีไปยัง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศ ราชานุวัตติวงศ์ ตำราดังกล่าวแสดงรายละเอียดของพิธีดังนี้

สถานที่ ให้เจ้าพนักงานแต่งเสาพระอู่ทอง ยอดเสามีคั่นลงรักปิดทองลำเสา ฐาน นั้นทาสาด เสร็จแล้วเอามาส่งให้ชาววัง ๆ ยกเข้าไปตั้งในที่เสด็จขึ้นพระอู่ขึ้นนั้น เจ้าพนักงานชาวใน ไปเชิญเอาพระอู่ทองมาจากเจ้าพนักงานมาแขวนที่เสาพระอู่ มีสายแขวนสายชักทำด้วยไหม ๓

^{๕๖} กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, หน้า ๖๘.

^{๕๗} กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๔, หน้า ๒๗๑-๒๗๒.

เกลียว พนักงานแต่งบายศรีทอง ๒ สำหรับ เครื่องบานศรีครบ แล้วตั้งแว่นเวียนเทียนเครื่องนมัสการบูชา

วิธีปฏิบัติ ได้เพลากุศม์ดีแล้ว ให้ชีพอพรหมณ์โหราพฤตอาจารย์อ่านพระเวทพระมนตร์บูชาเทวดา แล้วจึงเชิญเสด็จพระราชกุมารพระราชธิดาขึ้นพระอุทุมพร แล้วให้พระพี่เลี้ยงพระแม่นม ช้างข้างละ ๗ ท้า ช้างล้อมข้างละ ๗ คำ บทตันว่าคนละคำว่า

“หลับไม่หลับไล่	หลับพระไพรไบเจียว”
“หลับพระเนตรผู้บุญเรือง	หลับเข้าพระสุเมรุราช เอย”
“หลับไม่หลับไล่	หลับพระไพรไบเจียว”
“หลับพระเนตรแต่พระองค์ผู้เดียว	หลับเขาพระสุเมรุราช เอย”

จากนั้นให้สมโภชเวียนเทียนโดยทักษิณาวฏ ๗ รอบ ๘ รอบ ๑๑ รอบ จากนั้นให้เชิญพระราชกุมาร พระราชกุมารี ลงจากพระอุทุมพรเสด็จขึ้นพระอุทุมพรเข้าไปตามประเพณี พระโหราและพราหมณ์ ได้รับพระราชทานผ้าขาวคนละผืน และเงินคนละ ๖ (บาท)^{๕๕}

ตามรายละเอียดข้างต้น พระราชพิธีดังกล่าวให้ความสำคัญที่การนำพระกุมารขึ้นพระอุทุมพร และการสวดมนต์และการขับเห่กล่อม เพื่อก่อเกิดสวัสดิมงคลและความร่มเย็นเป็นสุขแก่พระกุมาร อย่างไรก็ตาม เข้าใจว่า น่าจะมีการโกนผมไฟตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาในสมัยรัตนโกสินทร์

ในพระราชหัตถเลขาฉบับเดียวกันนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงเสนอ บทเห่ขับกล่อมหลวงแบบกรุงศรีอยุธยา ที่ทรงพบอีกฉบับหนึ่งไว้ด้วย เนื้อความของบทเห่กล่อมประกอบด้วย การชมป่าเขาถ้ำเนาไพร การสรรเสริญความงามของพระกุมาร การเชิญชวนให้บรรทม และการถวายพระพร ตัวอย่างเช่น

พระยอดเขาวเรศ	เสด็จประเวศรถทรง
ชมนกไม้ไพรระหง	ตั้งดวงพระทูลกระหม่อม เอย
พระทูลกระหม่อม	จะถวายกล่อมให้บรรทม
ไสยาสน์เสวยนม	บรรทมที่เหนือพระกรง เอย
บรรทมให้หลับ	จะเอาพัฒนาอยู่งาน
กล่อมเกลี้ยงเสียวหวาน	แสนสำราญพระทูลกระหม่อม เอย
พระทูลกระหม่อม	พร้อมหน้าถวายพระพร
จงเจริญพระชนม์ก่อน	ถวายพรพระทูลกระหม่อม เอย.

^{๕๕} สำนวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (พระชนมพรรษา : องค์การค้ำของคุรุสภา, ๒๕๐๕), หน้า ๗๑-๗๒.

“พระยอดมิ่ง	แม่ฟ้ามีกิ่งจะวางไว้
น้อยใจด้วยฟ้าหามีไม้	แสนเสียดายพระทูลกระหม่อม เอย
พระสุดที่รัก	วงพระพักตร์ดั่งดวงเดือน
หาไหนจักได้เหมือน	อย่างเดือนพระทูลกระหม่อม เอย”
“พระงามประเสริฐ	สร่งน้ำเสียดลให้สบาย
พระญาติทั้งหลาย	ประคองกายพระทูลกระหม่อม เอย
พระสุดถนอม	พร้อมด้วยมโหรี
โทนทับกระจับปี	เฉลิมศรีพระทูลกระหม่อม เอย” ^{๖๐}

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงวิจารณ์ว่า บทเห่ช้า ลูกหลวงดังกล่าว เป็นแบบเห่ช้ากล่อมลูกหลวงครั้งกรุงศรีอยุธยา ใช้กล่อมเจ้านายต่อมาในกรุงรัตนโกสินทร์หลายรัชกาล ต้นฉบับที่ทรงพบจึงมีถ้อยคำสำนวนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ปนเข้ามา^{๖๐}

๒.๓ ประเพณีสมโภชเมื่อพระทนตั้งขึ้น เมื่อทรงดำเนินได้ และเมื่อลงสร่งน้ำได้

ไม่มีรายละเอียดถึงวิธีปฏิบัติ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงอธิบายว่า พิธีสมโภชเมื่อทรงดำเนินได้ เรียกว่า พิธีจรดปัดพี พิธีสมโภชลงสร่งทำน้ำ เรียกว่า พิธีลงทำ

๒.๔ พิธีโสกันต์ หลักฐานเรื่องพิธีโสกันต์ นอกจากในคำให้การชาวกรุงเก่าแล้ว ในพระราชพงสาวดารฉบับพันจันทนุมาศ กล่าวว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง “เสด็จไปโสกันต์ พระเจ้าลูกเธอพระองค์อินทร์ ณ เกาะบ้านเลน โสกันต์แล้วพระราชทานพระนามว่า เจ้าฟ้าชัย ๆ นั้น ประสูตินอกราชสมบัติ ต่างพระชนนีกับพระนารายณ์ราชกุมาร”^{๖๒}

ในพระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระสมุดวชิรญาณ ได้กล่าวถึงพระราชพิธีโสกันต์ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาในเอกสารดังกล่าวเรียกพระราชพิธีนี้ว่าพระราชพิธีโกษรกรรม ดังมีข้อความว่า

“สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ก็ให้ชุ่มพราหมณาจารย์แลท้าวพระยา
เสนามาตย์ทั้งหลาย เล่นมหรสพ ดั่งพระราชพิธีโกษรกรรมสมเด็จพระบรม

^{๖๐} เรื่องเดิม, หน้า ๗๑-๗๒.

^{๖๑} เรื่องเดิม, หน้า ๘๐.

^{๖๒} พระราชพงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)..., หน้า ๑๔๔.

เชษฐาธิราชกุมารท่าน และปราสาทพระนาม สมเด็จพระรามศวร บรมไตร
โลกนาถพิตร”^{๖๓}

พิธีโสกันต์เป็นพิธีที่รับคติมาจากพราหมณ์ แนวคิดและวิธีปฏิบัติหลักของพิธีคือ การ
โกนจุก เป็นพิธีที่ทำเมื่อถึงวัยเปลี่ยนจากภาวะเด็กสู่ภาวะหนุ่มสาว เริ่มเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ใน
สมัยรัตนโกสินทร์ พิธีโสกันต์จัดเป็นพิธีสำคัญพิธีหนึ่ง จัดทำให้พระบรมมหาราชวัง ในกรณีพระ
ราชพิธีโสกันต์ของเจ้าฟ้า บางครั้งได้สร้างเขาไกรลาส สมมติพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ที่นับถือ
องค์ใดองค์หนึ่งเป็นพระอิสวร ประทับบนเขาไกรลาสชั้นแทนนุยกะ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จ
ขึ้นไปบนยอดเขาเฝ้าพระอิสวรเพื่อรับพร เป็นการประสานคติไตรภูมิและคติพราหมณ์เข้าด้วยกัน^{๖๔}

แนวคิดเรื่องการรับพรจากพระอิสวร ทำให้เกิดความนิยมทำพิธีโสกันต์สำหรับเจ้านาย
และพิธีโกนจุกสำหรับชาวบ้านในช่วงพิธีตรียัมปวาย ซึ่งเป็นพิธีปีใหม่ของพราหมณ์ มีคติความ
เชื่อว่าพระอิสวรเป็นเจ้าเสด็จมาประทานพรแก่ชาวโลกในช่วงนั้น ว่าในเวลาเช้าวันเลี้ยงพระของ
พิธีตรียัมปวาย ราษฎรพาบุตรหลานมาโกนจุกที่เทวสถาน มีจำนวนคนโกนจุกตั้งแต่ ๑๕๐ คนเศษ
ขึ้นไปจน ๓๕๐ คน พระราชครูพิธีได้แจกเงินคนละเฟื้องทั่วกัน และแจ้งความว่ามีจำนวนมากขึ้น
ทุกปี”^{๖๕}

ข้อควรสังเกตคือ วัยของเด็กที่ทำพิธีโสกันต์หรือพิธีโกนจุก ตามที่ระบุไว้ในคำให้การ
ชาวกรุงเก่า เป็นช่วงระหว่างอายุ ๕-๑๑ ขวบ ที่กระทำในสมัยรัตนโกสินทร์มักเป็นช่วงระหว่างอายุ
๑๑-๑๓ ขวบ

๓.๓.๒ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของประชาชนทั่วไป

จากการศึกษา ประเพณีในสังคมไทยเกี่ยวกับการเกิดในราชสำนัก ยังพบว่าในบริบท
ของสังคม ประชาชนทั่วไปมีการจัดประเพณีเกี่ยวกับการเกิดตามความเชื่อของตนอยู่ในทุกภาคของ
ประเทศไทย ซึ่งประเพณีในแต่ละภาคของไทยนั้นมีความเชื่อมาจากแหล่งความเชื่อที่แตกต่างกันไป

^{๖๓}อุบลศรี อรรถพันธ์, “การชำระพระราชพงศาวดารในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลก” วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๔, ภาคผนวก.

^{๖๔}ณัฐภัทร นาวิกชีวิน, พระราชพิธีโสกันต์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๘),
หน้า ๓๗. (กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕
ธันวาคม ๒๕๑๘).

^{๖๕}พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธีสิบสองเดือน, หน้า ๑๑๖-๑๑๗.

บ้างเหมือนกัน บ้างต่างกัน ตามแต่ค่านิยมหรือความเชื่อที่ตนมี ซึ่งจากการกล่าวมาทั้งหมดพบว่า ประชาชนในภาคต่าง ๆ ของไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเกิด ดังต่อไปนี้

๓.๓.๒.๑ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในภาคกลาง

สำหรับประเพณีและวัฒนธรรม พบว่า ภาคกลางเป็นภูมิภาคที่เป็นจุดศูนย์กลางขององค์ความรู้ในเรื่องของประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญ ในฐานะที่เป็นดินแดนที่ตั้งของเมืองหลวง ย่อมเป็นที่สนใจของคนจากภาคอื่น ๆ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้วิจัยพบว่า ภาคกลางมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมที่เป็นของตัวเอง และหากกล่าวถึงประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด ประชาชนในเขตพื้นที่ภาคกลางมีความเชื่อหรือมีระเบียบในการปฏิบัติเป็นการเฉพาะของตนเอง ซึ่งประเพณีดังกล่าวถือว่าเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของภาคกลาง สามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

(๑) ความเชื่อและประเพณีก่อนการตั้งครรภ์

ความเชื่อในเรื่องความฝัน ผู้คนในเขตภาคกลางมีความเชื่อว่า ก่อนการตั้งครรภ์ หญิงผู้เป็นมารดามักจะฝัน การฝันนี้เรียกว่า นุรพนิมิต เป็นการบอกกลางบอกนิมิตให้รู้ล่วงหน้า การฝันจะช่วยบอกวาบุตรในครรภ์อาจเป็นหญิงหรือชาย มีลักษณะหรือนิสัยใจคอดีชั่วประการใด เมื่อโตขึ้นจะเป็นคนเช่นใด เป็นต้น

(๒) ความเชื่อและประเพณีเมื่อถึงเวลาตั้งครรภ์

ความเชื่อการแพ้ท้อง คนในภาคกลางเชื่อว่า หญิงมีครรภ์มักมีอาการแพ้ท้อง เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะและประสาทในร่างกาย การแพ้ท้องนั้นคนในภาคกลางมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่สามารถบอกถึงลักษณะของเด็กที่จะเกิดมาได้ เช่น^{๖๖} (๑) ถ้ามารดาอยากกินปลาหรือเนื้อ และของสด คาว ท่านว่าสัต์วันรมาเกิด (๒) ถ้าอยากกินน้ำผึ้ง น้ำตาล ท่านว่ามาแต่สวรรค์ลงมาเกิด (๓) ถ้าอยากกินสรรพผลไม้มั ท่านว่าศิริจางานมาเกิด (๔) ถ้าอยากกินดิน ท่านว่าพรหมมาเกิด (เพราะพรหมลงมากินง้วนดิน) (๕) ถ้าอยากกินของเผ็ดร้อน ท่านว่ามนุษย์ลงมาเกิด เป็นต้น

คนในภาคกลางเชื่อว่า เมื่อครรภ์แก่ย่างเข้าเดือนที่ ๗ ที่ ๘ หนึ่งท้องรอบสะดือจะยึดและงำปีครูสะดือ ถ้างำบนเรียกว่าสะดือคว่ำ ถ้างำล่างเรียกว่าสะดือหงาย หญิงใดสะดือหงายท่าย

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕-๑๖.

ว่าลูกในครรภ์จะเป็นชาย ถ้ามีสะดือคือว่าจะเป็นหญิง^{๖๗} สำหรับการปฏิบัติในช่วงนี้สามีต้องใช้ เปลือกลูกมะตูมแห้งฝนกับน้ำปูนใสในฝาละมี^{๖๘} เป็นยาทาท้องเพื่อกันคราก

(๓) ความเชื่อและประเพณีก่อนคลอด

เมื่อเวลาหญิงมีครรภ์เจ็บท้องได้กำหนดใกล้คลอดสิ่งที่ต้องทำคือ

๑) เตรียมพินซั๊ก เอาพินนั้นมา ๒-๓ คู่^{๖๙} ไปติดไฟต้มน้ำเตรียมไว้ใช้ในเวลาคคลอด และใช้พินคู่หนึ่งที่ติดไฟแล้วนั้นเป็นเชื้อไฟอยู่ไฟต่อไป ๆ

๒) เวลาจะคลอดต้องเลือกหาทิศ คือหันหน้าไปทางทิศตะวันออกหรือหันศีรษะไปทางทิศเหนือก็ได้เพราะลูกจะได้เลื่อนลงได้สะดวก บางรายให้หันศีรษะไปทางประตูซึ่งเป็นทางออก^{๖๘}

๓) ไปตามหมอดำแยมา เมื่อหมอดำแยมาแล้วให้จัดขันบรรจุข้าวสารพอสมควร กับมีหมาก ๓ ผล พลุ ๓ เรียงกล้วยหวีหนึ่ง รูป ๓ ดอก เทียน ๓ เล่ม มีเงินติดเทียนตามธรรมเนียม เรียกว่า “ตั้งขันข้าว” แล้วเอาขันนี้ไปตั้งไว้ในที่สมควรสำหรับเป็นคำบูชาครุหมอดำแยที่มาช่วยทำคลอดให้ โดยหมอดำแยจะเป็นผู้ช่วยให้การทำคลอดง่ายขึ้น

(๔) หญิงที่จะคลอดจะต้องมีคนหนุนหลัง คือใช้คนเป็นเหมือนพนักให้คนเจ็บพิง คนหนุนหลังยังมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยหมอดำแย

(๕) เวลาเจ็บท้องมากขึ้นให้จุดรูปเทียนบูชาพระภูมิเจ้าที่ เป็นการขอขมาลาโทษ มีการบนบานศาลกล่าวผีสงเทวดา เสกข้าวสารแล้วโปรยไป เอาเบ็บบนเหน็บหลังคา หรือเอาเบ็บบนขึ้นคางเป็นการบนบาน การเสกข้าวสารแล้วชดข้าวสารนี้ เป็นการป้องกันผีร้ายที่จะมาทำอันตรายแม่และลูกที่เพิ่งคลอด^{๗๐} เป็นต้น

(๖) ในกรณีคลอดยาก ต้องแก้ไขโดยใช้วิธีการต่าง ๆ ที่ใช้กันมากคือ ทำน้ำสะอาดประพรมขโลมตัวคนเจ็บและให้กินด้วย น้ำสะอาดนั้น มีวิธีทำหลายอย่างเช่น เอาน้ำที่แช่ด้วยตะกรุดลงคาถาเป็นน้ำสะอาดก็มี เอาน้ำรดหัวแม่เท้าของสามีแล้วรองเอาไว้ใช้เป็นน้ำสะอาดก็มี ตักน้ำสาดขึ้นไปบนหลังคาแล้วรองเอาไว้ สาดกลับขึ้นไปบนหลังคาอีกและรองไว้ ทำอย่างนี้ครบ ๓ ครั้ง แล้วเอาน้ำที่รองครั้งสุดท้ายมาเสกด้วยพระพุทธรูปว่าถอยหลัง ใช้เป็นน้ำสะอาด

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

^{๖๘} พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒. (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔๘.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

อย่างนี้ก็มี บางทีน้ำสะอาดนั้นใช้ร่ายมนตร์อันมีข้อความขบขันและหยาบคายให้คนเจ็บท้องได้ย็น คนเจ็บท้องจะบรรเทาความเจ็บ เกิดลมเบ่งแรงขึ้น^{๑๑}

(๗) เมื่อเด็กคลอออกมาแล้ว ผู้ช่วยหมอตำแย ต้องเอามือกดท้องคนเจ็บไว้ให้แน่นเพื่อไม่ให้รกบิ้นขึ้น คือ ถ้ารกไม่ตามออกมา อาจเป็นอันตรายเกี่ยวกับความเป็นความตายของมารดา ถ้ารกไม่ออกมาตามเด็กมาในเวลาอันควรคือในเวลา ๕ นาที ให้ผู้คลอดลูกลูกลงนั่งของ ๆ ให้คนหนึ่งเอาหมอนทาบหลัง บางทีใช้ใบพลูม้วนหรือสิ่งอย่างอื่นหย่อนลงไปในลำคอหรือจุกเพื่อให้ขย้อน หรือ ไอ จาม รกจะได้ออกมา เมื่อรกออกมาแล้วให้ผู้คลอดกินยาทันที ยานี้คือส้มมะขามเปียกกับเกลือรวมขามหนึ่ง เป็นการล้างชำระโลหิตที่ตกค้างอยู่ เมื่อกินน้ำส้มมะขามเปียกแล้ว ต้องนอนนิ่ง ๆ พักอยู่ก่อนจนกว่าจัดการเรื่องเตาอยู่ไฟเสร็จ

(๘) สำหรับตัวเด็กเมื่อคลอออกมาถึงพื้น เรียกว่า “ตกปาก” คือพื้นเรือน เวลาตกปากนี้เขามักจดจำเวลา วัน เดือน ปี เอาไว้ให้โหรดูดวงชะดาราศีและผูกเป็นดวงชะตา เมื่อเด็กคลอออกมา ให้เอาผ้าถุงของแม่ตอนที่ เป็นชายกระเบนปิดคลุมเอาไว้ก่อนอย่าให้ถูกลม หมอตำแยอุ้มเด็กให้คว่ำหน้า เอานิ้วชี้ลิ้นปากเด็กเพื่อควักเอาเลือดหรือเมือกในปากออก เมื่อนี้ถ้าไม่ควักออกทันทีเด็กจะหายใจไม่สะดวก เรียกว่า สำลักน้ำคร่ำ เมื่อควักเมือกออกจากปากเด็กแล้ว เด็กยังไม่ร้องอูแว้ว ต้องตีกันเด็กให้แรงพอสมควรเพื่อให้เด็กร้อง ถ้ายังไม่ร้องต้องรอให้รกออกเสียก่อนแล้วเอาหัวเสียม หรือเหล็กอะไรก็ได้เผาไฟให้แดง นาบเข้าที่รก ให้ความร้อนเล่นตามสายสะดือไปถึงตัวเด็ก เมื่อเด็กรู้สึกร้อน จะร้องออกมา

(๙) เมื่อเด็กร้องแล้ว เอาผ้าห่อตัวเด็กและทิ้งเด็กไว้ก่อน ถ้าไม่รีบเอาผ้าห่อไว้ เด็กจะเป็นสะพั้น หน้าเขียวตายได้ เพราะผิ้อากาศ บางรายตอนนี้เอาน้ำผึ้ง และทองคำเปลวซึ่งเตรียมไว้แล้วกวาดที่โคนลิ้นเด็ก เป็นการกันโรคตานทราง

(๔) ความเชื่อและประเพณีปฏิบัติหลังคลอด

เมื่อเวลาที่หญิงมีครรภ์คลอดเด็กทารกออกมาแล้วและเมื่อรู้ว่าเด็กมีชีวิตต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

๑) การตัดสายสะดือหลังคลอด เขาใช้เชือกหรือด้ายดิบผูกสายสะดือเป็น ๒ เปลาะ รัดให้แน่นทิ้งให้มีระยะห่างกันเล็กน้อย ที่ผูกแน่นเพื่อไม่ให้เลือดลมเดินสะดวก เด็กจะารู้สึกขาวเวลาตัดสายสะดือ เด็กจะได้ไม่รู้สึกเจ็บมาก และให้เหลือสายสะดือยาวเสมอเข่าเด็ก วิธีตัดใช้ก่อน दिनหรือแ่งไฟลอรองรับสายสะดือต่างเขียง แล้วเอาผิวไม้รวกตัดระหว่างกลางตรงที่รัดไว้

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘.

๒) การอาบน้ำเด็ก เมื่อตัดสายสะดือเด็กแล้ว จัดการเอาน้ำอุ่นอาบตัวเด็ก โดยผู้อาบใช้วิธีนั่งเหยียดขาทั้งสองออกไปให้ตรง อุ้มเด็กวางลงในช่องระหว่างแข้ง หันหัวเด็กไปทางปลายเท้า เพื่อล้างหัวล้างหน้าเด็กได้ถนัด การอาบน้ำมิใช่ชำระล้างเฉย ๆ ต้องมีการคัดขนขาของเด็กเพื่อให้เด็กมีขนขาอ่อนและตรง^{๓๒} การอาบน้ำเด็กบนหน้าแข้ง วิธีนี้เรียกว่า “อาบ” และการอาบน้ำเด็กในอ่าง วิธีนี้เรียกว่า “แช่” เขาจัดการเอาเงินทองของมีค่า เช่น แหวน สายสร้อย เป็นต้น ไล่ลงไปใต้อ่างด้วย ถ้าอาบแช่เพื่อเอาเคล็ดว่าเด็กเมื่อเติบโตขึ้นจะได้เป็นคนมั่งมี มั่งคั่งด้วยทรัพย์สินเงินทอง^{๓๓}

อาบน้ำเสร็จเอาผ้าสีเหลืองขนาดพอสมควร แหะเป็นช่องตามยาว ให้มีรูตรงกลางแล้วเอาเข้าสอดสายสะดือ วางทาบฝ้านั้นตรงสะดือ ปล่อยให้สายสะดือรอดรูขึ้นมาอยู่บนฝ้า ขดสายสะดือให้เป็นวงกลมเหนือฝ้า เอาขมิ้นผงปนดินสอพองโรย หรือใช้ขมิ้นชันตำพอก เพื่อให้สายสะดือแห้ง จะได้หลุดจากสะดือได้เร็ว แล้วเอาฝ้ารัดท้องเด็ก กันไม่ให้สายสะดือที่ขดไว้เลื่อนจากที่^{๓๔}

๓) การร่อนกระดัง เมื่ออาบน้ำเด็กและจัดการเรื่องสายสะดือแล้ว อุ้มเด็กลงกระดังใช้หลังกระดังไม่ใช่หน้ากระดัง เพราะหลังกระดังนูนและหยუნเหมือนสปริง ใช้ฝ้าห่ม หรือฝ้าผวยรองให้เด็กนอนในกระดังที่เด็กนอน ถ้าเป็นเด็กชายให้จัดสมุด ดินสอวางไว้ ถ้าเป็นเด็กหญิงให้หาเข็มและด้ายเย็บฝ้าวางไว้แทนเป็นการเอาเคล็ดว่า เมื่อเด็กเติบโตขึ้น จะได้อ่านหนังสือ รู้จักเย็บปักถักร้อย นอกจากนี้ให้เอาผิวไม้รวกที่ตัดสายสะดือและก้อนดินที่ใช้ต่างเจียงตัดสายสะดือวางซุกไว้ใต้ฝ้าในกระดังด้วย

หมอดำแยกกระดังขึ้นร้อนเบา ๆ พอเป็นพิธี แล้ววางกระแทกกระดังลงเบา ๆ พอให้เด็กรู้สึกตกใจร้องไห้ เพื่อให้เด็กเขยชิน ไม่สะดุ้งตกใจต่อไป หมอดำแยกทำอย่างนี้ ๓ ครั้ง ปากพูดไปพลางว่า “สามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครรับไปเน้อ” ให้ผู้หญิงที่เลี้ยงลูกง่าย ทั้งเป็นคนใจดี มีความประพฤติเรียบร้อยที่นั่งอยู่ที่นั่น ตอบว่า “ลูกข้าเอง” หรือ “ลูกฉันเอง” หมอดำแยกส่งกระดังเด็กให้ผู้นั้นรับไป ผู้รับในที่นี้เรียกว่า “แม่ยก หรือ แม่ซื้อ” จะให้เงินแก่หมอดำแยกพอเป็นพิธีว่าซื้อเด็กไว้แล้ว รับกระดังไปวางไว้ในมณฑล วงด้วยด้ายสายสิญจน์ใกล้กับแม่เด็ก ต่อจากนั้นเอาฝ้ามาหีบทำเป็นกระโจมครอบรองกระดังต่างมุ้ง เพื่อกันไม่ให้ลมเข้าไปมาก ทำให้เกิดความร้อน เด็กจะไม่เกิดเป็นสะพานขึ้น^{๓๕}

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐-๔๑.

(๕) ความเชื่อและการปฏิบัติหลังคลอด (การอยู่ไฟ)

เมื่อคลอดแล้วหมอด้ายให้แม่อยู่ไฟ สามิและคนอื่น ๆ ช่วยกันจัดทำเตาสำหรับอยู่ไฟ เตาไฟนี้ไม่ให้ทำเตรียมไว้ก่อน เป็นแต่ทำแม่แคร่เตาไฟเตรียมไว้ได้ วางแม่แคร่เรียบร้อยแล้ว ตัดต้นกล้วยมาเป็นท่อน ๆ ผ่าสองวางเรียงลงไปบนแม่แคร่ เอาดินเกลี่ยข้างบนอีกทีแล้วจึงติดไฟ เรียกว่า ทอดเตาไฟ สำหรับการอยู่ไฟอยู่กี่วันก็ได้ ถ้าอยู่นานได้ยิ่งดี แต่กำหนดออกไฟจะเป็นวัน คี่เพราะถือคติที่ว่า อยู่ไฟ “วันคู่ลูกถี่ วันคี่ลูกห่าง” เวลาออกไฟทำบัตรพลี มีกุ่มพลา ปลาข่า คือจะมี กับข้าวอะไร เล็ก ๆ น้อย ๆ ใส่กระทงเล็ก ๆ สำหรับสังเวชแม่เตาไฟ กราบไหว้ล้าลาด้วยคารวะแล้ว จึงดับไฟ และอาบน้ำมันตรีนิศาร เป็นการปิดเสนียดจัญไร

การอยู่ไฟต้องทำหลายอย่าง เช่น ต้องทำพิธีดับพิษไฟ วางด้วยด้ายสายสิญจน์ ปิดยันต์ ๘ ทิศ รอบที่อยู่ไฟ บางทีใช้ยันต์ถึง ๑๐ แผ่น คือ เพิ่มทิศข้างบนและทิศข้างล่าง เอายันต์ไว้ได้ที่นอน แล้วต้องมีหมอนสะไว้รอบใต้ถุนห้องที่อยู่ไฟ ตรงไหนมีร่องมีรูอยู่ที่พื้นก็สะหมอนเหมือนกัน เพื่อ กันผีที่จะมาทำอันตราย ส่วนบนเรือนนอกจากมีเลขยันต์และด้ายสายสิญจน์ ยังนำเอาใบหนาดไป เสียบไว้ที่ประตูห้อง ใบหนาดมีกลิ่นเหม็นเขียว ผีได้กลิ่นไม่กล้าเข้าไป บางรายมีดาข่าหรือ ร้างแหจึงครอบที่อยู่ไฟด้วย เพื่อกันผี เมื่อดับพิษไฟแล้ว ต้องหาผู้รู้มาเสกข้าวสารกับเกลือ เสก แล้วเสกข้าวสารกับเกลือพ่นที่ท้องของหญิงสาวที่อยู่ไฟ ๓ ครั้ง ที่หลัง ๓ ครั้งและพ่นที่เตาไฟ ๓ ครั้ง แล้วเอาน้ำมันตรีนิศาร (สำหรับปิดเสนียดจัญไร) ประพรมเตาไฟ จัดหาข้าวตอก ดอกไม้ และธูปเทียน พร้อมทั้งกระทงสังเวช มีกุ่มพลา ปลาข่า เป็นการเซ่นสังเวชแม่ก่อนเส้า เตาไฟ และขอ ขมาลาโทษต่อพระเพลิง ธูป เทียน มักใช้อย่างละ ๔ ปัก ๔ มุมเตา

ก่อนขึ้นนอนบนกระดานไฟต้องทำ “เข้าเชื่อ” เสียก่อน คือ นอนตะแคงให้หมอด้าย เหยียบตะโพกว่าทำให้กระดูกข้อเชิงกราน ซึ่งกรากเพราะคลอดลูกกลับเข้าที่เสียก่อน แล้วจึงขึ้น นอนบนกระดานไฟได้ ก่อนขึ้นต้องกราบวิงวอนงอนง้อขอสมาเตาไฟ เพราะถือว่า เตาไฟเป็นสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ มีผี เทพารักษ์ประจำอยู่ นอกจากนี้หมอจะเสกขมิ้นและปูนแดงทาท้อง และตำไฟลกับ เกลือพอกช่องคลอดเพื่อกันเป็นหนอง และให้แผลหายเร็ว ถ้ามีเหล้าใช้เหล้าล้างเสียก่อน

ผู้อยู่ไฟต้องนุ่งเตี่ยว มีขมิ้นกับปูนแดง ผสมเหล้า เอาสำลีปิดขุบสะดือและทาท้อง ทา หลังไว้เสมอว่า สำหรับดับพิษร้อน และรักษาร่างกายด้วย มียาโรยบนถ่านไฟสำหรับรมตา กันตา และ ตาเจ็บและมีน้ำโองหนึ่งตั้งไว้ข้างเตา เพื่อราดดับไฟ ประตู หน้าต่าง ห้องอยู่ไฟต้องปิดไว้ เสมอ เพราะกลัวลมเข้าไปกระทบตัวผู้อยู่ไฟทำให้เป็นไข้ได้ง่าย

ในระหว่าง ๓-๗ วัน เมื่อคลอดลูกแล้ว หมอด้ายมาฝืนท้องให้ทุกวัน คือ เอามือกด ตรงหัวหน้า เพื่อช้อนให้มดลูกเข้าอู่ เมื่อฝืนขึ้นไปแล้วเอามือคลึงที่หัวหน้า เรียกว่า กล่อมมดลูก

ให้ปากมดลูกหดตัวกลับเข้าที่เดิม ตอนที่กดล่อมมดลูกนี้จะมีน้ำคาวปลาทะลักออกมา ทำให้เจ้าตัวรู้สึกสบาย สำหรับการอยู่ไฟต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) การเข้ากระโจม หญิงอยู่ไฟต้องเข้ากระโจม ประคบตัว อาบน้ำทับหม้อเกลือ และนั่งถ่านก่อนเข้ากระโจม เขาเอาน้ำนางคำ ผนหรือตำ คั้นเอาแต่น้ำผสมกับเหล้าและการบูร ทำให้ทั่วตัวผู้อยู่ไฟเสียก่อน แล้วจึงเข้ากระโจม กระโจมนั้นทำโครงกระโจมด้วยซี่ไม้ไผ่คุดโครง มุ้งประทุน หรือใช้สิ่งที่หีบฉวยได้ง่าย เช่น ตะกร้าขนาดใหญ่ ๆ เอาผ้าคลุมให้มิดชิดตั้งไว้บนชานหรือในที่สูง ๆ ได้ที่ตั้งกระโจมตั้งเตาต้มหม้อยาพริกผ่าฝางทอกระบอกไม้ไผ่สอดขึ้นไปในกระโจม เพื่อให้ไอน้ำยาในหม้อขึ้นมา เข้าไปในกระโจมตามท่อ คนเข้ากระโจมจะได้รับไอน้ำยา หรือยกหม้อยาที่ต้มแล้ว กำลังเดือดพล่านเข้าไปในกระโจมก็ได้ ผู้เข้ากระโจมเปิดฝาที่ละน้อย ๆ และก้มหน้าลงไปที่ปากหม้อให้ไอพุ่งขึ้นมารมหน้า ยาที่ใช้ต้มมีเปลือกส้มโอ ใบส้มป่อย ว่านน้ำ ตะไคร้ ผักบุงล้อม มะกรูดผลหนึ่งผ่าเป็นสี่เสี้ยว เกลือหนึ่งหีบมือ รมอยู่ราวครึ่งชั่วโมง หรือนานกว่านั้น ได้ยิ่งดี การเข้ากระโจมอย่างนี้ เรียกว่า เข้ากระโจมยา ถ้าเป็นคนยากจน หวาอะไรไม่สะดวกให้ใช้อัญชันเผาไฟให้ร้อนแดง เอาเข้าไปไว้ในกระโจมต่างหม้อยา แล้วเอาน้ำเกลือราดบนอัญชัน เกิดเสียงดังน่าเป็นไฟพุ่งขึ้นมารมหน้าและเนื้อตัว อย่างนี้เรียกว่า เข้ากระโจมอัญชัน^{๖๖} การเข้ากระโจมมักทำในตอนเช้า รมอยู่ราวครึ่งชั่วโมง หรือนานกว่านั้น ได้ยิ่งดี เพื่อบำรุงผิวกันผ่าขึ้นหน้าและน้ำเหลืองเสีย และเป็น การล้างมลทินอันเกิดจากออกลูกมากกว่าเป็นเรื่องบำบัดพยาบาล

(๒) ประคบตัว คือ เอาน้ำยาที่เหลือจากเข้ากระโจมเทออกจากหม้อต้ม ผสมเข้ากับน้ำเย็นแล้วทำลูกประคบ จุ่มน้ำที่ผสมไว้ ประคบตามหน้าตามตัว ถ้าเป็นท้องสาว ต้องใช้ลูกประคบ ๓ ลูก ลูกหนึ่งสำหรับนั่งทับ นอกนั้นใช้ประคบตัว เขาประคบด้านนมและคลึงหัวนมด้วย เพื่อให้หายคัด น้ำนมจะได้เดินสะดวก ประคบเสร็จแล้วเอาน้ำยาที่เหลืออาบให้หมด แล้วจึงเอาน้ำเปล่าอุ่น ๆ อาบล้างอีกทีหนึ่ง ทำอย่างนี้ทุกวันจนกว่าจะออกไฟ^{๖๗}

(๓) นาบหม้อเกลือ เอาเกลือบรรจุลงในหม้อตาล มีฝาละมีปิดตั้งบนไฟเผาจนร้อนเกลือในหม้อแตกระเบิดเฟียะ ๆ ยกหม้อเกลือวางลงบนใบละหุ่งหรือใบพลับพลึง และเอาผ้าสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ห่อหม้อตาลนี้พร้อมทั้งใบละหุ่ง หรือใบพลับพลึงที่รองไว้ให้เกลือชายผ้าพอจับรวบทำเป็นกระจุกสำหรับถือเอาคลึงตามตัวทั่วไป และโดยเฉพาะคลึงที่หัวหน้า ทำเพื่อให้มดลูกหดตัวเข้าอู่ตามเดิม ตามปกติมักทับหม้อเกลือตอนบ่ายครึ่งหนึ่ง และตอนเช้ามืดอีกครึ่งหนึ่ง ทุกวันจนกว่าออกไฟ

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๗.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

(๔) นั่งถ่าน ใช้ผิวมะกรูดตากแห้ง ว่านน้ำ ว่านนางคำ ไพล ขมิ้นอ้อย ชานหมาก ชะรุศ ขมิ้นผง ใบหนาด สิ่งเหล่านี้ให้ละเอียด ตากแดดเตรียมไว้ก่อน ใช้โรยลงในเตาไฟขนาด เล็กที่ละหีบมือ ให้พุ่งเป็นควันขึ้นสู่ก้นผู้นั่ง ว่าเป็นเครื่องสมานแผลที่เกิดจากการคลอคลุก^{๓๘}

(๖) ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของทารกหลังคลอด

สำหรับวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นภาคกลางพบว่า นอกจากมีประเพณีที่เกี่ยวข้อง กับช่วงเวลาของการเกิดแล้วพบว่า ภายหลังจากเด็กเกิดมาแล้วมีการประกอบพิธีกรรมหรือประเพณี ที่เกี่ยวเนื่องกับการเกิดต่อจากช่วงอายุอีกหลายประเพณี ดังที่ปรากฏมีดังต่อไปนี้

(๑) ประเพณีทำขวัญวัน คำว่าขวัญ มีความหมายอยู่หลายประการ เช่น ความหมายในพจนานุกรม ขวัญมีความหมายใน ๒ ลักษณะคือ ขวัญเป็นสิ่งที่มองไม่มีตัวตนเป็น นามธรรม และขวัญที่เป็นรูปธรรม หมายถึง จุตรวมของผมหรือขน^{๓๙} “ขวัญ” หมายถึงสิ่งที่สถิตอยู่ ในส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดขึ้นมามีขวัญได้ทั้งสิ้น เช่น ขวัญหู ขวัญตา ขวัญแก้ม ฯลฯ นอกจากนั้น ขวัญยังเป็นสิ่งที่สามารถเข้าออกจากร่างกายได้ ในขณะที่เจ้าของขวัญยังมีชีวิตอยู่ และถ้าขวัญออกจากร่างกาย เจ้าของขวัญจะไม่สบาย ต้องทำพิธีเรียกขวัญให้ขวัญกลับมา^{๔๐} หรือคำ ว่าขวัญหรือขวน หมายถึง สิ่งที่เป็นมิ่งมงคล สถิตอยู่กับชีวิตมนุษย์ สัตว์ พืช รวมทั้งสิ่งของ เครื่องใช้^{๔๑} หรือหมายถึง สิ่งที่ไม่มีความเห็นไม่ได้จับต้องไม่ได้ เชื่อว่าคล้ายจิตหรือวิญญาณ ซึ่งแฝง อยู่ในตัวตนของคนและสัตว์ตั้งแต่เกิดมา และต้องอยู่ประจำตัวตลอดเวลา ตกใจ เสียใจ ป่วยไข้ ขวัญ จะหนี อาจทำให้ถึงตายได้ จึงต้องมีการเรียกขวัญ สูตรขวัญเพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัว จะ ได้สบาย^{๔๒}

จากความหมายที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “ขวัญ” สรุปได้ว่า ขวัญเป็นสิ่งที่ไม่มี ตัวตน มีอยู่ทั้งในตัวคน สัตว์ พืช และสิ่งของ ตั้งแต่เกิด ถ้าขวัญยังอยู่กับคนหรือสิ่งนั้น ๆ จะทำให้ สุขสบาย แต่ถ้าขวัญหายหรือออกจากร่าง ออกจากสิ่งนั้น อาจทำให้ได้รับอันตรายหรือผลร้ายต่าง ๆ จำเป็นต้องทำพิธีเรียกขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัว

ตามธรรมเนียมของคนในภาคกลาง เมื่อเด็กคลอดรอดมีชีวิตแล้ว ต้องมีประเพณี ทำขวัญหรือรับขวัญเด็ก โดยพ่อแม่เป็นผู้ไปเชิญพราหมณ์มาที่บ้าน เมื่อได้ฤกษ์ พราหมณ์ทำพิธีเบิก

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๑.

^{๓๙} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๒๕ : ๑๑๒)

^{๔๐} วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ (๒๕๒๕ : ๑๔)

^{๔๑} ธวัช ปุณ โนนทก (๒๕๔๒ : ๕๖๐-๕๖๘)

^{๔๒} มนัส สุขสาย (๒๕๒๖ : ๑)

แวนเวียนเทียนหนูน้อย วงศัญฉัตถ์นึ่งล้อมเป็นวงเพื่อช่วยรับแวนเวียนออกซ้ายไปขวา ส่วนพราหมณ์อีกสองคนเป่าสังข์ ตีไม้บัณเฑาะว์เป็นฤกษ์เพื่อดับมลทิน เมื่อเวียนครบสามรอบแล้วพราหมณ์ดับเทียนและอ่านเวทย์มนต์ทางไสยศาสตร์แล้วดับเทียนชัย โบกคว้นไฟให้เด็กมีศรีสวัสดิ์ประสิทธิ์พรให้แก่เด็ก แล้วเอาด้ายสายสิญจน์หวาดปิดเคราะห์โสภโรภภัยให้หายเสนียดจัญไร แล้วจงวินาศสันตติข้างละสามที เอาด้ายสายสิญจน์เสกด้วยพระเวทย์มนต์ ผูกขวัญที่ข้อมือให้ทั้งสองข้าง แล้วให้พระเด็กให้มีอายุยืนนานอยู่กับบิดามารดาและมารดาจนแก่เฒ่า เอากระแจะเจิมเป็นอุณาโลมที่หน้าผากเด็ก และประสาทพรให้แก่เด็ก พอพราหมณ์ทำพิธีเสร็จแล้ว ผู้ใหญ่ที่เป็น ปู่ ย่า ตา ยาย และวงศัญฉัตถ์นึ่ง เอาด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือทำขวัญให้แก่เด็กตามลำดับจนครบ

(๒) ประเพณีทำขวัญเดือนเด็ก เมื่อเด็กคลอดแล้วได้ ๓ วัน นับว่าพ้นเขตอันตรายจากเป็นลูกผีมาได้ตอนหนึ่ง พ่อแม่ดีใจจัดการทำขวัญเด็ก การทำขวัญที่ ๓ คือ จัดทำบายศรีปากชามและมีเครื่องบัตร์พลีสำหรับสังเวทพระภูมิเจ้าที่ พร้อมเครื่องสังเวทตามพิธีการ เสร็จทำขวัญแล้ว เอาด้ายสายสิญจน์มาเสกผูกที่ข้อมือเด็กทั้ง ๒ ข้าง เรียกว่าผูกขวัญ แล้วให้ศิลาให้พรกันตามธรรมเนียม

อนึ่ง การทำขวัญเดือนนี้ยังมีเคล็ดการทำอีกหลายกรณีเช่น (๑) กรณีผู้ที่เคยมีลูกแต่ลูกมักตายเลี้ยงไม่ใคร่รอด คือเลี้ยงยาก ถ้าเด็กคลอดแล้ว ๓ วันแล้ว มักทำเคล็ดไปเชิญผู้ที่เลี้ยงลูกง่ายมาผูกมิ่งขวัญให้เด็ก โดยไปหาซื้อเงินจากแม่หม้ายมา พ่อแม่ของเด็กต้องให้เงินแก่ผู้ผูกขวัญ เท่ากับราคาสินค้าที่นำมาผูก การผูกขวัญใช้ด้ายดิบผูกข้อมือบางครั้งมีประแจขนาดเล็ก ๆ ร้อยไว้ด้วยเอาเคล็ดว่าได้ผูกขวัญล้นประแจไว้แล้ว ถ้าไม่ใช่การผูกล้นประแจ อาจเอากระดูกขากบซึ่งมีรูปเหมือนประแจเงินหรือเอากระดูกแร้งมาทำเป็นตะกรุดสำหรับผูกก็ได้ ถือว่าเป็นการเอาเคล็ดว่าผูกขวัญให้อยู่กับเนื้อกับตัว

(๓) ประเพณี โคนผมไฟ เมื่อเด็กมีอายุครบได้เดือนกับวันเป็นอันว่าล่วงพ้นอันตรายจากโรภภัยไข้เจ็บ ซึ่งเข้าใจว่าเป็นผู้กระทำ ก็จัดการโคนผมไฟและทำขวัญเป็นพิธีใหญ่ ออกหน้าออกตา บางทีมีการตั้งชื่อเด็กในตอนนี้เป็นเรื่องรับรองเด็กที่เกิดใหม่ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกของสกุล การโคนผมไฟ ต้องทำบัตร์พลีสังเวทพระภูมิเจ้าที่ตามธรรมเนียม ผมที่โคนให้เหลือไว้ที่ขม่อมห่อหนึ่ง ส่วนผมที่โคนแล้วบรรจุลงในกระถาง มีใบบัวหรือใบบอนรองกัน บางทีมีดอกไม้ป่นไปด้วยวางลงบนพานอีกที แล้วเอาไปลอยน้ำเวลาน้ำลงหรือเอาไปทิ้งโดยที่ผู้เอาไปลอยต้องพูดว่า ขอให้อยู่เย็นเป็นสุขเหมือนแม่พระคงคา หรืออะไรอื่นในทำนองนั้น จากนั้นพวงศัญฉัตถ์นึ่งทำพิธีเอาด้ายขวัญผูกข้อมือและข้อเท้าเด็ก และให้พรตามประเพณี

การโคนผมไฟที่ให้เหลือไว้ห่อหนึ่งที่กลางขม่อมแล้วเลยปล่อยไว้จนผมยาวนั้นก็เพื่อจะได้ไว้จุกและทำพิธีโคนจุกอีกครั้งหนึ่งเมื่อเด็กโตจวนจะเข้าเขตหนุ่มสาว

(๔) ประเพณีการลงอุ้ ้เสร็จพิธีทำขวัญและโกนผมไฟแล้ว ทำพิธีเอาเด็กลงอุ้สู่เปล โดยในพิธีกรรมต้องจัดหาผักเขียวหน่วยหนึ่ง ล้างให้สะอาดแล้วทาแป้งให้ขาว หินบดยา ทั้งหิน และลูกหินสำหรับหนึ่ง แมวคราวตัวหนึ่ง ต้องแต่งตัวแมวให้สะอาดเสียก่อน นอกนี้มีถุงผ้าขนาด เล็ก ๆ บรรจุข้าวเปลือก ถั่วเขียว งา เมล็ดฝ้าย อย่างละถุงเอาเข้าวางไว้ในเปล ถ้าเด็กที่ลงเปลเป็น ชายให้มีสมุดคินสอด ถ้าเป็นหญิงให้มีด้ายเข็ม วางลงไปในเปลด้วย นอกจากนี้มีบายศรีปากชามและ เวียนเทียนอีกก็ได้ พอเอาของที่กล่าวข้างต้นลงเปลเสร็จก็เริ่มไกวทันที ไกวให้ครบ ๓ วัน แล้วเอา แมวออกจากเปล และอุ้มเด็กลงเปลแทน ไกว ๓ ครั้งเหมือนกัน และกล่าวคำให้ศีลให้พรเด็กตาม ธรรมเนียมในขณะที่ไกว เป็นเสร็จพิธี

(๕) ประเพณีการตั้งชื่อเด็ก เรื่องตั้งชื่อเด็ก เขากำหนดเวลาเป็นตายตัวไม่ได้ บาง รายเมื่อโกนผมไฟแล้วตั้งชื่อพร้อมกันไปก็มี ไปตั้งเมื่อโตแล้วก็มี เวลาไปฝากพระเป็นลูกศิษย์ พระ ผู้เป็นอาจารย์ตั้งให้ก็มี สังเกตชื่อที่ตั้งกันแต่ก่อนนี้เป็นคำไทย ๆ แต่บัดนี้ชื่อเป็นคำไทยเหลือน้อย เต็มที กลายเป็นชื่อใช้คำบาลีและสันสกฤตเป็นส่วนมาก เขาอย่างชื่อคนชั้นสูงเพื่อหลีกเลี่ยงชื่อของ ชาวบ้านที่เป็นสามัญ ในครั้งโบราณการตั้งชื่อตั้งเป็นการชั่วคราวก่อน เรียกชื่อเอาตามเพศและ ตามลำดับ เช่น อ้าย ยี่ สาม สี่ เป็นต้น

(๖) การโกนจุก ครั้นเด็กอายุเข้าวัยรุ่น คือชายอายุ ๑๓ ปี หญิง ๑๑ ปี ต้องทำ พิธีโกนจุก เริ่มต้นด้วยพิธีสวดมนต์เย็น ในวันนั้นเด็กจะได้รับการแต่งตัวงดงาม อาบน้ำทาขมิ้น เกลาจุก ปักปิ่น สวมมาลัยที่จุก แต่งตัวเสร็จนำไปยังที่ทำพิธีมีโต๊ะตั้งตรงหน้า บนโต๊ะมีพาน มงคล มีด้ายสายสิญจน์ทำเป็นวงพอดีกับสิริระของเล็ก ครั้นได้เวลา ผู้เป็นประธานจุดเทียนหน้า พระ รับศีล พระสวดมนต์แล้วสวมมงคลนั้นแก่เด็ก จนสวดมนต์จบจึงปลดสายสิญจน์จากมงคล เด็กที่โรยไปอยู่ที่บูชาพระนั้นออก แล้วพาเด็กกลับจากพิธีได้

รุ่งขึ้นเวลาเช้าแต่งตัวด้วยนุ่งผ้าและห่มขาว ใส่เกี้ยวนมสวมสังวาลเต็มทีอย่าง ตอนเย็น แต่ไม่ได้ถุงเท้ารองเท้า พาไปนั่งยังที่พิธี มีพานล้างหน้า และพานรองเกี้ยววางไว้บนโต๊ะ ตรงหน้าแท่นมงคล ผู้ที่โกนผมจัดการถอดเกี้ยวออกใส่พาน และแบ่งผมจุกเด็กออกเป็น ๓ ปอย เอาสายสิญจน์ผูกปลายผมกับแหวนนพเก้าและใบมะตูม ทั้ง ๓ ปอย ครั้นได้ฤกษ์โห่ลั่นฆ้องชัย พระสวดขยันโต ประโคมพิณพาทย์มโหรี ผู้เป็นประธานจึงตัดจุกเด็กปอยที่ ๑ แล้วผู้ใหญ่ใน ตระกูลตัดปอยที่ ๒ พ่อเด็กตัดปอยที่ ๓ เมื่อตัดผมเด็กทั้งสามปอยแล้ว ผู้โกนผมเข้าไปโกนให้ เรียบร้อย ต่อจากนั้นนำไปยังเบญจาทิรดน้ำ ผู้ที่มาในงานพิธีต้องเข้าไปรดน้ำพระพุทธรูปแล้วเสร็จ แล้วพาเด็กไปแต่งตัวใหม่ ขณะแต่งตัวมีการเลี้ยงพระ

ตอนนี้เด็กผู้ชายแต่งตัวอย่างผู้ชาย คือนุ่งผ้าใส่เสื้อ ส่วนผู้หญิงนุ่งจีบห่มสไบ แสดงว่าแยกเพศออกจากความเป็นเด็กแล้ว เมื่อแต่งตัวเต็มที่ใส่มงคลเรียบร้อยแล้ว นำออกไปให้

ถวายของพระฉันด้วยตัวเอง เมื่อสวดยถาสัพพีให้พรแล้วกลับ เด็กกลับมาพักถอดเครื่องแต่งตัว จนถึงเวลาบ่าย ๔ - ๕ โมง จึงแต่งตัวชุดไทยทานพระออกไปทำขวัญตามพิธีพราหมณ์อีกตอนหนึ่ง ตอนนี้อยู่ไม่มีพระสงฆ์ มีแต่พวกพราหมณ์และปีพาทย์มโหรี สำหรับประโคมเวลาเวียนเทียน ให้เด็กนั่งหลังโต๊ะบายศรี แล้วพราหมณ์ทำขวัญให้ตามพิธี คือ ผูกข้อมือ เจิมหน้าด้วยน้ำจันทน์ ให้กินน้ำมะพร้าว แล้วเวียนเทียน ๑ รอบ เป็นเสร็จพิธี

(๘) พิธีทำบุญวันเกิด^{๘๓} สำหรับประเพณีเกี่ยวกับงานทำบุญวันเกิดรับเอาคติความเชื่อทางศาสนาจากอินเดีย ซึ่งในวัฒนธรรมอินเดียการจัดประเพณีเกี่ยวกับวันเกิดนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ผู้คนในสังคมได้ปฏิบัติกันมานาน แต่สำหรับประเทศไทยการจัดงานวันเกิดตามปีปฏิทิน ยังไม่ปรากฏในสมัยโบราณมีปรากฏครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลประจำปี และเรียกว่า วันเฉลิมพระชนมพรรษา ต่อมาเมื่อมีเจ้านาย ขุนนาง ข้าราชการ เอาอย่างทำบุญวันเกิดกันมากขึ้น จนเป็นประเพณีมาจนบัดนี้

การทำบุญวันเกิดในสมัยโบราณถือเอาวันครบรอบวันเดือนเกิดตามจันทรคติ คือ วันข้างขึ้นข้างแรมเป็นเกณฑ์ แต่มาสมัยนี้ถือเอาวันตามปีปฏิทินเป็นหลักส่วนมาก เมื่อครบรอบวันเกิดในปีหนึ่ง ๆ มักมีการทำบุญตักบาตรเท่าจำนวนอายุและเกินไปอีกองค์หนึ่งเท่ากับเป็นการต่ออายุอีกหนึ่งปี เช่น ครบอายุ ๒๐ ปี ตักบาตรพระ ๒๑ รูป เป็นต้น

สำหรับพิธีการในการทำบุญวันเกิด ทำได้หลายแบบ คือ ตักบาตร ชาวพุทธส่วนมากนิยมทำบุญตักบาตรวันเกิด บางคนตักบาตรวันเกิดทุกสัปดาห์ เช่น คนเกิดวันอาทิตย์ นิยมตักบาตรทุกวันอาทิตย์ บางคนนิยมตักบาตรวันเกิดทุกรอบปี เช่นคนเกิดวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน นิยมทำบุญตักบาตรเมื่อถึงวันเกิดทุกรอบปี คือ วันที่ ๒๒ พฤศจิกายนทุกปี เป็นต้น การตักบาตรวันเกิดตักบาตรพระสงฆ์หรือสามเณรก็รูปก็ได้ ไม่มีข้อจำกัด ทั้งนี้แล้วแต่ฐานะของแต่ละบุคคล แต่ที่นิยมกันมาแต่โบราณนิยมตักบาตรมากกว่าอายุของตน ๑ รูป เช่น อายุครบ ๑๕ ปี ตักบาตร ๑๖ รูป เป็นต้น

ทำบุญเลี้ยงพระที่บ้าน โดยจัดที่บูชาพระพุทธรูป จัดอาสน์สงฆ์ มีที่บูชาพระพุทธรูปอยู่ทางด้านขวาของพระสงฆ์ที่มาในพิธี ปกตินิยมนิมนต์พระสงฆ์ ๕ รูป เพื่อเป็นนิมิตดี แปลว่า ก้าวหน้า เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เสร็จ ถวายภัตตาหารเช้าหรือเพล เสร็จแล้วเจ้าของวันเกิดแจกของแก่ผู้ที่ยากจน ปล่อยนก ปล่อยปลา สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน ฯลฯ เป็นกุศลแก่ตนเอง ทำบุญที่วัดเป็นการนำภัตตาหารไปถวายให้กับพระภิกษุสงฆ์ และฟังพระธรรมเทศนาเพื่อ

^{๘๓} สมชัย ใจดี และบรรยง ศรีวิริยาภรณ์ (๒๕๒๗ : ๕๘-๑๐๐)

ชำระใจให้บริสุทธิ์ จิตใจสบายในวันเกิดของตน หลังจากทำบุญแล้ว อาจมีการเลี้ยงกันเองในหมู่ญาติมิตร แต่พึงระลึกเสมอว่าอย่าทำเกินตัวหรือฟุ่มเฟือยหรูหราโดยใช้เหตุ

๓.๓.๒.๒ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในภาคเหนือ

สำหรับประเพณีการเกิดในล้านนาถือว่าเป็นวัตรปฏิบัติยึดถือกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ไม่ปรากฏมีการจารบันทึกลงไว้เป็นเอกสาร มีแต่เป็นเพียงการบอกเล่าและได้ปฏิบัติสืบ ๆ กันมา เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะคงถือกันว่า การเกิดเป็นเรื่องต่ำเป็นเรื่องของโลกวิสัยที่พบเห็นได้และรู้กันอยู่เป็นเรื่องธรรมดา จึงไม่ได้มีตำราบันทึกไว้ จากการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดของคนในภาคเหนือมีดังต่อไปนี้

(๑) ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการตั้งครรภ์

การตั้งครรภ์ในทางเหนือเขาเรียกว่า “ การมานลูก ” ส่วนมารดาที่เป็นผู้ตั้งครรภ์เรียกว่า “ แม่มาน ” การมานลูก หรือการตั้งครรภ์ ถือว่าอยู่ในช่วงอันตรายมากช่วงหนึ่ง ต้องดูแลรักษาตัวเองให้ดี และต้องปฏิบัติตามข้อที่ให้ทำ เว้นกระทำในสิ่งที่ห้ามไว้ จึงเรียกว่าเป็นผู้ที่ตั้งอยู่ในจารีตประเพณีอันดีอันงาม ซึ่งความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในภาคเหนือมีดังต่อไปนี้

(๒) ความเชื่อเกี่ยวกับการแพ้ท้อง

เมื่อสตรีตั้งครรภ์จะเกิดอาการแพ้ท้องคือ อาการที่หญิงแม่มานรู้สึกคลื่นเหียนอาเจียน และมีอาการกินของแปลก ๆ ถ้าเป็นผลไม้ต้องเปรี้ยว เห็นใครกินอะไรอยากจะทำกินสิ่งนั้น ถ้าไม่ได้กินหรือคนที่กินอะไรอยู่ไม่แบ่งให้กินบ้างจะหงุดหงิด บางทีถึงกับคิดอาฆาตชิงชังคนอื่นด้วย คนทั่วไปจึงกลัวหญิงแม่มานอาฆาต กลัวกรรมเวรตามทัน เมื่อได้กินของอะไรที่แปลก ๆ มักแบ่งให้หญิงแม่มานได้กินด้วย ของแปลกที่หญิงแม่มานชอบกิน คือดินสอหิน หรือดินดานย่างไฟ ทางล้านนาเรียกว่า “ อิบ ” มีรสมันหอม บางคนกินจนริมฝีปากเป็นสีขาว การชอบกินของแปลก ๆ ของหญิงแม่มานในเวลาท้องแพ้ท้อง เชื่อว่าเป็นเครื่องทำให้รู้ชาติกำเนิดของเด็กที่มาเกิดในท้องว่ามาจากชาติภูมิไหน คือถ้าหญิงมีครรภ์ชอบกินหรืออยากกินของสดคาว ท่านว่าสัตว์นรกมาเกิด ถ้าอยากกินของที่มีรสหวานท่านว่าจากสวรรค์มาเกิด ถ้าอยากกินผลไม้ท่านว่าสัตว์ดิรัจฉานมาเกิด ถ้าอยากหรือชอบกินดิน (อิบ) ท่านว่าพรหมลงมาเกิด ถ้าอยากกินของเผ็ดของร้อนท่านว่ามนุษย์มาเกิด เมื่อหญิงแม่มานต้องการกินสิ่งใดยามแพ้ท้องสามีพยายามหามาให้ตามใจทุกอย่าง

(๓) ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาท้องในระหว่างมานลูก

ในระหว่างที่ตั้งท้องต้องระวังเนื้อระวังตัวให้ดี ชาวเหนือเชื่อว่าอาหารบางอย่างมีอันตรายต่อหญิงมีครรภ์ ดังนั้นการกินอะไรต้องระมัดระวัง เช่น อาหารที่เคยชอบเปรี้ยวเค็มเผ็ดต้องอดต้องงด จะเดินจะนั่ง ขึ้นบันไดลงบันไดยังต้องระวังไม่ให้เกิดพลาดพลั้งตกลงมา เป็น

อันตรายแก่ตัวเองและลูกในท้องด้วย ลักษณะท้องโตของหญิงแม่มานยังเป็นสิ่งที่คนนำมาทายลูกในท้องว่าจะหญิงหรือชาย ถ้าท้องยื่นแหลมออกมาทายว่าลูกเป็นผู้ชาย ถ้าลักษณะใหญ่แบน ทายว่าลูกในท้องเป็นหญิง

เมื่อหญิงแม่มานตั้งท้องแล้วต้องไปฝากครรภ์กับหมอตำแย ซึ่งชาวล้านนาเรียกหมอตำแยว่า “แม่ช่าง” หญิงแม่มานต้องไปติดต่อกับแม่ช่าง เพราะบางครั้งเด็กในท้องอาจลงไปต่ำ ทำให้ผู้เป็นแม่อดขัดต้องไปหาแม่ช่างช่วยกดลูกให้ขึ้นสูง ยิ่งใกล้ถึงเวลาเกิดก็ต้องไปตรวจว่าเด็กที่อยู่ในท้องอยู่ในลักษณะท่าทางอย่างไร การตรวจของแม่ช่างยังเป็นการทำนายทายทักแต่ก่อนไปทางเดา มากกว่า เช่นถ้าเด็กคืบแรงทางขวาทายว่าเด็กในท้องจะเป็นผู้ชาย ถ้าคืบแรงทางซ้ายทายว่าจะเป็นหญิง เป็นไปตามคติที่เชื่อกันโดยทั่วไปที่ว่าหญิงซ้ายชายขวา คือหญิงนั้นตกเป็นฝ่ายอ่อนแอคือฝ่ายซ้ายโดยตลอด การไปฝากครรภ์กับแม่ช่างไม่ต้องเสียเงินแต่ประการใด

(๔) การเตรียมตัวก่อนคลอด

ตามประเพณีของทางภาคเหนือ เมื่อท้องย่างเข้าเดือนที่ ๗ สามิเริ่มจัดเตรียมพื้นไว้ใช้ในตอนอยู่ไฟ ในล้านนาศูนย์ดั้งเดิมมีการเตรียมพื้นเหมือนกัน เพราะเรือนในสมัยนั้นทำเป็นห้องใหญ่ห้องเดียว เป็นทั้งห้องนอน ห้องทำงาน และห้องครัว หญิงหลังคลอดต้องอยู่ไฟในห้องนอน เรียกการอยู่ไฟเพิ่มเป็น “อยู่เดือนไฟ” ต่อมาในสมัยหลัง เมื่อแยกครัวออกจากห้องนอน การอยู่ไฟแบบผิงไฟจึงค่อยหายไป และเปลี่ยนชื่อจากอยู่เดือนไฟเป็น “อยู่เดือน” คือใช้ผ้าให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายแทนไฟ พบว่าการเตรียมตัวคลอดนั้นต้องดำเนินการดังต่อไปนี้

ก. การจัดห้องคลอด ในห้องคลอดเล็ก ชาวเหนือมีการจัดเตรียมสถานที่ไว้อย่างดี เนื่องจากห้องคลอดเป็นห้องที่อันตรายดังนั้นต้องเตรียมหลายอย่าง เช่น บนห้องให้ใช้ร่างแหหรือยอ เป็นเพดาน ล้อมด้วยสายสิญจน์ ติดผ้ายันต์กันผี ติดตาเหลว (เฉลว) ที่ร้อยด้วยเชือกที่ขึงจากต้นคาสดที่ประตู ฝาตรงไหนเป็นรูเป็นช่องต้องซ่อมแซม ใต้ถุนตรงที่ทำเป็นห้องคลอดและใช้เป็นห้องอยู่เดือนด้วยนั้น จะล้อมด้วยไม้ไผ่สาดด้วยหนามเล็บแมว เชื่อว่าผีกลัว เรื่องการสะหนามก็เพื่อป้องกันผีเป็นสำคัญ โดยเฉพาะผีปอบ ทางเหนือเรียกผีปอบว่า “ผีกะ” ผีกะชอบมากเมื่อมีการเกิดลูก เพราะชอบของสดของคาว เช่นเดียวกับผีกระสือที่ชอบกินของสดของคาวเหมือนกัน ชอบกินเลือดในหัวใจของเด็กทารกที่เกิดใหม่ ถ้าไม่ระวังให้ผีมันจะมากล่อมผู้เป็นแม่ให้หลับแล้วบีบคอทารกให้ตายจึงดูดเลือดกิน ถ้าไม่สะหนามใต้ถุนห้องที่คลอดและอยู่เดือน ผีกะที่มีอายุแก่กล้าจะแปลงตัวเป็นม้าเรียกกันว่า “ผีม้าบ้อง” มาวิ่งชนเสาหรือเสียดสีเสาใต้ถุน ถ้าสาดด้วยหนามเล็บแมว ผีกะจะกลัวไม่กล้าเข้าใกล้ ส่วนเหนือหรือยอนั้น ถือว่ามีตามากกว่าตาผีและตาเล็กกว่าด้วย ตาผีจึงลอดเข้าไปทำอันตรายไม่ได้

ข. การปฏิบัติในวันที่แม่มานเจ็บท้องและคลอด สำหรับพิธีการต่อมาที่ต้องทำคือ หญิงมีท้องแม่มานเริ่มเจ็บท้อง เมื่อคนในบ้านรู้รีบช่วยกันจัดเตรียมห้อง เปิดช่อง เปิดหีบ เปิดตู้ ไขกุญแจ ถอดกลอน แล้วจึงม้วนที่นอนสำหรับไว้อิง บางแห่งทำราวหรือแขวนเชือกไว้เป็นที่จับ จากนั้นจึงไปบอกแม่ช่างให้รับทราบแล้วเชิญมา ในช่วงนี้ใครไปยืนขวางทวาราราประคูดหรือคาบันไดไม่ได้ เพื่อต้องการให้เป็นเคล็ดว่าจะได้เกิดง่ายไม่ค้างคา แม้แต่การพูดการจา ก็ไม่ให้พูดไปโน่นทำนองว่า เกิดยากคลอดยากค้างคาอะไรอย่างนี้ เข้าไปในที่ทำการเป็นการลองปากลองคอ กลัวว่าเป็นเหตุให้เป็นจริงขึ้นมาได้ หญิงมีครรภ์ท้องมานอย่าได้ผ่านเข้าเยี่ยมตอนนี้ เพราะเคล็ดเขามิวว่า เด็กในท้องอายุกัน แล้วปล้นไม่ยอมออก ไม่ยอมคลอดมัวเียงอาย อีกอย่างผู้ชายที่เป็นสามีเคยได้ฝังเสาฝังหลักดอกตะปู ใหนักดูถ้าทราบรู้ให้ถอดถอน คงเพื่อกันการติดการยึด เด็กในท้องจะได้โยกคลอนเกิดง่ายไม่ทรมาน ถ้าหากว่ามีเหตุลุลูกสักทำให้คลอดยาก ทำให้แม่ลำบากไม่ยอมคลอด ออกมาง่าย ๆ ต้องพึ่งพาหมอให้ช่วยมนตร์คาถา โดยใช้คาถาบทที่ชื่อว่าคาถาสะเดาะ คาถานี้ใช้สะเดาะให้คนเกิดลูกง่าย ท่องมนตร์ไปแล้วเสกน้ำให้แม่มานกินสักอีกสองอีก แล้วจึงใช้น้ำมันศรีลูบท้องของแม่มานตั้งแต่อกลงไปถึงสะดือ เวลาลูบน้ำมนตร์ตามที่เคยยึดถือ คือให้ลูบด้วยมือที่เดียวอย่าหยุดระหว่างกึ่งกลาง และห้ามลูบจากข้างล่างขึ้นไปข้างบน การเจ็บท้องเกิดลูกของผู้หญิงจำต้องทนทรมาน บางคนต้องร้องเรียกขานหาแต่พ่อแม่ ผู้หญิงที่ผ่านการเกิดลูกมาแล้วรู้แน่ถึงบุญคุณของพ่อแม่ที่เคยเกิดตนมา ดังคำที่พูดกันว่า หญิงจะรู้ซึ่งถึงบุญคุณคุณพ่อแม่ก็ตอนที่เจ็บท้องเกิดลูกนี้เอง

(๕) การดำเนินการในวันที่แม่มานเจ็บท้องและคลอด

เมื่อยามเกิดตอนเด็กหลุดออกมาถึงพื้น เรียกกันว่าตกฟาก เวลายามที่เกิดนี้ต้องจดจำไว้ให้ดี ถ้าเป็นกลางวันดูพระอาทิตย์ว่าเป็นกี่โมงกี่ยาม ถ้าเป็นกลางคืนกำหนดเอาการขึ้นของไก่เมื่อจดจำไว้ดีแล้ว วันต่อมาจึงไปหาพระตามวัด ให้พระเขียนชะตาวันเดือนปี ยามที่เกิดลงในใบลานหรือใบตาลเก็บใส่กระบอกล้อมไว้ เมื่อเด็กเกิดออกมาแล้ว ผู้ที่คอยช่วยแม่ช่างต้องคอยกอดท้องแม่มานไว้ให้ดี เพื่อป้องกันรกบิน ถ้าดูเหมือนว่ารกขึ้นสูง ใช้ไม้คานขวางกดตรงลิ้นปีไว้เพื่อไม่ให้รกบินขึ้น ซึ่งกลัวกันว่ารกจะขึ้นปิดลิ้นหัวใจ ทำให้หายใจไม่ออกและทำให้เสียชีวิตได้ เพราะอันตรายจากรกเลื่อนตัวขึ้นด้านบนเกิดขึ้นเป็นประจำ ถ้าหากรกไม่ออก ท่านให้เอาใบพลูมาม้วนแล้วแหยมุนในคอผู้เป็นแม่ ถ้าอาเจียรรกจะออก ถ้ายังไม่ออกให้เอาหมอนหนุนหลังไปมาระกจะออก ถ้ายังไม่ออกให้ใช้มือกด ๒ ข้าง ถ้ายังไม่ออกต้องไปหาหมอพ่อเลี้ยงคาถาสะเดาะน้ำมันศรีไว้กิน ถ้ารกยังไม่ออกแม่ช่างยังไม่ตัดสายสะดือ เพราะกลัวว่าสายรกหลุดเข้าข้างใน ผู้เป็นแม่ต้องตายเพราะรกขึ้นไปปิดหัวใจ สายรกทางด้านนาเรียกว่า “สายแห่” ถ้าเด็กเกิดมาเป็นผู้ชาย ตอนที่เกิดออกมาสายแห่คล้องคออยู่ ทายกันว่าจะได้บวชเรียนในพระพุทธศาสนา ส่วนแม่ช่างจะอุ้มเด็ก

พร้อมกับล้วงปาก เอาน้ำเมือกออกจากคอกให้หมด ถ้าล้วงน้ำเมือกออกไม่หมด เมื่อเด็กโตขึ้นมัก พูดเสียงแหบเครือไม่กังวาน และทำให้เป็นหิดหอบได้ง่าย เมื่อล้วงน้ำเมือกออกถ้าเด็กยังไม่ร้อง ต้องพยายามหาทางให้เด็กร้องให้ได้ โดยใช้มือตีที่ก้นหรือใช้กระดิ่งพัด ถ้ายังไม่ร้องใช้เหล็กเผาไฟ นาบที่รอกเพื่อความร้อนได้ผ่านไปถึงเด็ก เด็กจะร้อง แต่ถ้าไม่ร้องจริง ๆ เด็กนั้นอาจจะไม่ค่อยมีชีวิต รอด เมื่อล้วงปากเด็กร้องไปแล้วเอาผ้าห่อเด็กไว้ หลังจากนั้นเมื่อรอกออกมาแล้วเป็นที่เบาใจ แม่ ต้องนอนพักผ่อนเพราะอ่อนเพลียจากการคลอด ปล่อยให้แม่ช่างจัดการกับรอกและสายสะดือเด็ก ต่อไป

(๑) การตัดสายสะดือ หลังจากที่เด็กคลอดแล้ว มาถึงขั้นตอนการตัดสายสะดือ โดยต้องผูกสายสะดือด้วยฝ้ายดำ วิธีการผูกสายสะดือนี้นี้ถือว่าสำคัญมาก แม่ช่างต้องรัดเลือดในสาย รอกให้ไหลไปทางสะดือเด็ก หากไม่รัดเอาเลือดไปทางสะดือเด็กจะทำให้เด็กเป็นโรคโลหิตจางได้ เมื่อโตขึ้น และในสายรอกมีปมเล็ก ๆ ขนาดเท่าเม็ดพุทรา ถ้ามีจำนวนที่ปมทลายได้ว่าผู้ที่เป็นแม่จะมี ลูกทั้งหมดกี่คน คือมีลูกตามจำนวนของปมนั้น แต่ละคนจะมีปมนี้ไม่เท่ากัน ก่อนผูกต้องรัดปม เหล่านี้ไปทางรอก รูดจนบริเวณที่ผูกฝ้ายนั้นแฟบแล้วจึงผูกให้แน่นโดยผูกเป็น ๒ ท่อน แล้วตัดตรง กลาง การตัดต้องมีระยะสั้นยาวที่ให้เหลือติดตัวเด็ก ถ้าตัดสั้นเกินไป เมื่อเด็กโตขึ้นจะเป็นคนใจ ร้อนใจคว่นโกรธง่าย วิธีการตัดใช้ขวี่ไม้ไผ่ ทางเหนือใช้ขวี่ไม้เสี้ยน ถ้าในเตาไฟมีกระบอกไม้เสี้ยนที่ ใช้เป่าไฟให้ลูกจะผ่าเอาผิวของกระบอกเป่าไฟ ที่เห็นว่าดีคงเพราะถูกความร้อนบ่อเป็นการฆ่าเชื้อ ใช้ถ่านไฟรองแทนเขียงในเวลาตัด เมื่อตัดสายรอกแล้วเป็นการอาบน้ำให้เด็กด้วยน้ำอุ่น โดยแม่ ช่างเอาเด็กนอนบนหน้าแข้งเอาหัวเด็กหันไปทางปลายเท้า แล้วจึงชำระล้างมีการัดแขนรัดขาเด็ก ให้ตรงให้สวย ถ้าัดคในตอนนี้แข้งขาเด็กจะไม่โค้ง คือถ้าขาเด็กโค้งออกด้านนอกเมื่อโตขึ้นน้องจะ ไม่สวย มีการบีบตั้งจุมูกเด็กเพื่อให้โค้งแหลมจุมูกจะได้ไม่แฟบ ก็จะตบแต่งอะไรส่วนไหนก็ทำ ตอนอาบน้ำนี้แหละ การอาบน้ำบนหน้าแข้งคงเป็นความสะดวกในสมัยนั้น การป้อนข้าวเด็กก็จะ ป้อนบนหน้าแข้งแต่จะหันหัวเด็กมาทางเข้า

(๒) การขายเด็กทารก ในภาคเหนือประเพณีการขายเด็กถือเป็นอุบายอย่างหนึ่ง สำหรับทำขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้ผีเข้ามาทำร้ายเด็กได้ เมื่ออาบน้ำเด็กเสร็จแล้วนำเด็กห่อผ้าใส่กระดิ่ง ไปขายที่หัวบันได โดยวางเด็กไว้แล้วกล่าวว่า “ถ้าเป็นลูกผีทั้งหลายเช่นผีจอมปลวก ผีบวกควาย ให้เอาไป” แล้วคนที่พูดริบพูดต่อว่า “แต่เด็กนี้เป็นลูกข้า ข้าจะเอา” แล้วจึงยกกระดิ่งเข้าในห้องที่ จัดไว้ การทำพิธีขายลูกดังกล่าวคงเป็นการหลอกผีอีกนั่นแหละ เมื่อยกเข้าในห้องแล้วใช้ผ้าห่มวาง ซ้อนกันทำเป็นวงกลมที่ขอบกระดิ่ง ข้างบนเหลือเป็นช่องนิดเดียว ปิดด้านบนด้วยผ้าขาวบางหรือ เศษมุ้ง บางครั้งใช้ร่างแหหรือข่อยปิดทับข้างบน เป็นการป้องกันผี

(๓) การบ่มผิวนทารก หลังจากเกิดมาแล้วให้ทารกนอนในกระด้ง ใช้ผ้าห่มรวบตามยาวเอาวงรอบขอบกระด้ง โดยให้เล็กด้านบน ด้านบนใช้ผ้าปิดกันแมลง การทำอย่างนี้เพื่อต้องการบ่มผิวนทารกให้อุ่นให้ร้อน การบ่มผิวนี้นี้เรียกกันว่า “อุ๊ก” เมื่อนานวันเข้าผิวนั้นชั้นนอกของเด็กจะลอกออก เรียกผิวนั้นชั้นนอกนี้ว่าหนังในท้องไม่ใช่หนังจริง เมื่อลอกหนังสีแดงออกเป็นหนังสีขาวเชื่อว่าผิวนั้นเด็กจะดี ถ้าไม่ทำการอุ๊กตัวดังกล่าวเมื่อโตขึ้นเด็กมักเป็นโรคผิวนั้น หรือผิวนั้นต่างกระดำ ผิวนั้นไม่สวย

(๔) การฝังรก เมื่อจัดการเรื่องเด็กเรียบร้อยแล้ว ฝ่ายแม่ข้างล่างทำความสะอาดรก ถ้าไม่ล้างให้สะอาดเด็กเจ้าของรก จะเกิดเมื่ตผดผื่นคัน เนื้อตัวคูไม่ค่อยสะอาดไปด้วย เสร็จแล้วใช้ใบตองส่วนที่เรียกว่า ทางตองมาห่อ แล้วใช้เข็มเย็บผ้าปักลงไปบนห่อรก ต่อไปในภายภาคหน้าเด็กจะฉลาดมีปัญญาเฉียบแหลมเหมือนเข็ม พ่อของเด็กเป็นผู้ฝังรก ไม่นิยมนำไปฝังโคนต้นไม้ เชื่อว่าเมื่อเด็กโตขึ้นกำลังจะชอบปีนต้นไม้ จึงนิยมเอาไปฝังใต้ต้นไม้ใดบ้าน ถึงเด็กจะชอบขึ้นลงเล่นบันได หากตกบันไดเด็กจะไม่เป็นอันตรายมากเท่ากับตกต้นไม้ การจับห่อรกตอนนำไปฝังต้องจับให้ถูกข้าง คือใช้มือขวาจับ เด็กจะได้ถนัดมือขวา ถ้าใช้มือซ้ายจับ เด็กจะได้ถนัดมือซ้าย

มีความเชื่อของคนในภาคเหนือว่า การคลอดลูกนั้นสิ่งหนึ่งที่ต้องระวังมากที่สุดคือ ผี ที่จะมาทำอันตรายกับแม่มาน ดังนั้นไม่ว่าก่อนคลอดหรือหลังคลอดต้องจัดให้ถูกต้องเพื่อเป็นการป้องกัน ห้องนอนนั้นไม่ต้องพุดถึง คูเหมือนเป็นของหญิงหลังคลอดทั้งห้อง การจัดเตรียมห้องดังที่เคยพุดไปแล้ว คือใช้ร่างแหหรือยอที่ทางเหนือเรียกว่า “จ๊า” ซึ่งเป็นเพดานข้างบน ข้างฝาพื้นปากที่เป็นช่องเป็นรูต้องหาหนามมาใส่ไว้ ส่วนใหญ่ใช้หนามเล็บแมว ฝาตรงไหนที่เป็นช่องที่พอดปิดได้ต้องปิด ประตูห้องต้องติดเฉลว ๓ ชั้นข้าง ๗ ชั้นข้าง เฉลวทางเหนือเรียก ตาแหลวตาแหลว คือเหยี่ยว ตาของเหยี่ยวคมและมีเลนส์ที่ไว สามารถมองเห็นได้ไกล ที่ติดตาแหลวตาเหยี่ยวเพื่อให้ช่วยดูแลรักษาป้องกันผี ผีมาทางไหนตาแหลวจะได้มองเห็นหมดแล้วจะได้บอกให้สิ่งป้องกันภัยอย่างอื่นให้ระวัง นอกจากการเตรียมห้องแล้วต้องเตรียมของใช้ มีผ้ามัดหัว ไว้สำหรับโพกหัวทั้งกลางวันและกลางคืนว่าป้องกันลมขึ้นหัว ผ้าคาดท้องเพื่อป้องกันไม่ให้ท้องใหญ่และเพื่อให้มดลูกเข้าอยู่เร็ว ถือกันว่าถ้าคาดท้องมดลูกจะได้ต้อม (แพบ) แห่ง ถ้าไม่คาดท้องระหว่างที่อยู่เดือนจะเป็นท้องตบง คือหน้าท้องหย่อนในภายหลัง ผ้าอ้อมโดยมากถือเอาจากผ้าชิ้นเก่าของแม่ หม้อต้อมสำหรับน้ำปูละ (โพ) และต้มยาต่าง ๆ มุ้งและยาหอม ยาต้ม ม้วนที่นอนไว้สำหรับให้แม่กำเดือนฟิงเอนหลัง ตะเกียงน้ำมัน ก้าด อู่ (เปล) ไม้ไผ่ตะกรุดป้องกันผี มหาหิงค์ ซึ่งเป็นยาป้องกันและรักษาท้องเด็ก

(๖) ประเพณีการปฏิบัติหลังคลอด

สำหรับประเพณีและพิธีกรรมที่พึงปฏิบัติสำหรับหญิงแม่มาในตอนหลังคลอดถือว่าเป็นพิธีการที่มีความสำคัญพอสมควร เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่เด็กคลอดและแม่มาต้องอยู่ไฟหรืออยู่กำเพื่อที่รักษาตัว โดยประเพณีการปฏิบัติหลังการคลอดมีดังต่อไปนี้

(๑) การอยู่เดือน ประเพณีการอยู่เดือน เพื่อเป็นการพักผ่อนหรือพักฟื้นหลังคลอด การอยู่เดือนคงเป็นการอยู่กำหรือกรรมมากกว่า คือต้องอดทนอดกลั้นทุกอย่าง ความร้อนความหนาว อาหารการกิน การปฏิบัติตนต้องอยู่ในกรอบข้อห้ามจุกจิก ทำตามความพอใจหรือตามความต้องการของตัวเองไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อการรักษาตัวเองหลังคลอดให้ปลอดภัยจากอันตรายทั้งภายนอกตนและภายในตน คนในล้านนาเรียกผู้ที่อยู่เดือนหลังเกิดว่า “แม่กำเดือน” คือการอดทนอดกลั้น ทำอะไรตามใจตัวเองไม่ได้ คล้ายกับการอยู่กรรมของพระภิกษุ ซึ่งการอยู่เดือนไฟ หมายถึงการอยู่ไฟเป็นระยะเวลาเป็นเดือนและเป็นการอยู่เดือนที่หญิงแม่มาต้องกินนอนอยู่ใกล้ ๆ ไฟหรือเตาไฟเพื่อให้ร่างกายหรือมดลูกเข้าที่ ในช่วงที่อยู่เดือนนั้นห้ามแม่กำเดือนลงไปข้างล่างในตอนหัวค่ำและในตอนกลางคืนเพราะเนื้อหนังของแม่กำเดือนระยะนี้ยังไม่เข้าที่ หรือยังไม่แน่น เรียกกันว่า “สำห่าง” ทำให้ฝีมองเห็นดับไตได้พุ่งได้ถนัด การที่แม่กำเดือนใช้ผ้าโพกหัวอยู่ตลอดเวลาเพื่อป้องกันลมขึ้นหัว การใช้ผ้าคาดท้องเพื่อป้องกันท้องตกปง คือท้องโตและหย่อน ในระหว่างที่อยู่เดือนนี้เป็นการถือโอกาสรักษาแผลที่ช่องคลอดไปด้วย โดยใช้หัวไฟลดตำกับเกลือพอกทาบริเวณบาดแผล

สำหรับอาหารแม่อยู่กำที่จะทานได้นั้น ต้องเป็นอาหารพิเศษที่ควบคุม เช่น ข้าวจี้นำข้าวเหนียวสุกมาปั้น เสียบด้วยไม้ปักไฟให้กินกับเกลือ และต้องเป็นเกลือที่คั่วให้สุกเสียก่อน ห้ามอาหารประเภทปลาทุกอย่าง เพราะทำให้มีกลิ่นคาวติดตามตัวอยู่ตลอดเวลา และกลิ่นคาวจะลงไปทางน่านมไปถึงทารกด้วย ประเภทเนื้อสัตว์ให้กินหมูอย่างเดียว แต่ต้องเป็นหมูดำ หมูเผือกไม่ได้ ถ้าเป็นหมูดำให้เลือกเอาเฉพาะเนื้อแดงนำมาแช่น้ำเกลือมะกอก จากนั้นล้างด้วยน้ำเกลือมะกอกจนจืด จึงย่างไฟให้แห้ง คงมีรสไม่เป็นหมูแล้วเพราะน้ำเกลือมะกอกดูดซับเอากลิ่นและมันของหมูออกหมดคงเพื่อต้องการไม่ให้มีคาวนั่นเอง ประเภทผักให้กินผักกาดและต้องเป็นผักกาดขาวด้วย ผักกาดเขียวห้ามกินเหมือนกัน หัวปลีต้ม ถั่วฝักยาวแต่ต้องเป็นถั่วที่มีฝักเป็นสีขาว บานอช้อง (บวบชนิดหนึ่ง) ผักหวานบ้าน มะเขือม้าสีข้าว (มะเขือยาว) ส่วนกะปิ ปลาแร่ น้ำปลา ห้ามหมด เมื่อต้มผักจะใส่ผัก ใส่เกลือ ทูบกระเทียมใส่ด้วยเท่านั้นเอง

แม่กำเดือนนั้นเชื่อว่าสะอาดน้ำได้ทุกวัน แม้ว่าจะเป็นฤดูร้อนที่มีเหงื่อไหลทั้งวันก็ตาม ๑๐ วันจึงจะอาบน้ำได้ครั้งหนึ่ง และจะสระผมไม่ได้เลย ออกเดือนเมื่อใดจึงจะสระได้เมื่อนั้น น้ำที่ใช้อาบน้ำต้องเป็นน้ำต้มสมุนไพร เวลาที่อาบน้ำขจัดเนื้อตัวก็ไม่ได้ ถ้าไม่ปฏิบัติตามยังแอบขัด

ดู ต่อไปภายหน้าจะทำให้เอ็นตามร่างกายฟูขึ้น โดยเฉพาะตามแขนและขาจะฟูออกมามองเห็นได้ชัดเจน เรียกกันว่า “เอ็นฟูเอ็นขาด” สมุนไพรที่ใช้ต้มอาบเวลาอยู่เดือน มี ใบเป้ง้า ใบมะขาม เปลือกต้นมะกอก หัวปลูเลย

(๒) การดูแลบุตรหลังคลอด การดูแลลูกในช่วงแรกนี้ต้องระวังให้มาก โดยเฉพาะในตอนกลางคืน ในห้องต้องจุดตะเกียงไว้ตลอดเวลา ดูเหมือนพวกผีต่าง ๆ กลัวไฟหรือความสว่าง ผู้ที่เป็นแม่จะมัดแต่หลับไม่ได้ ถ้าได้ยินเสียงลูกตื่นแม่ต้องตื่นด้วย สิ่งที่ควรมีไว้ในห้อง เช่น หัวขมิ้นมีไว้ใช้ทาในเวลาที่ถูกถูกขยหรือแมลงอื่น ๆ กัดต่อย มหาหิงค์มีไว้สำหรับทาท้องเด็ก และให้เด็กดื่มนมในเวลาที่เกิดปวดท้อง ท้องเสีย ตะกรุดป้องกันผี ไม่กล้าควมมีไว้สำหรับปิดไล่สิ่งร้ายต่าง ๆ ที่มองไม่เห็นตัว เพราะผีหลายชนิดกลัวและรังเกียจไม้กวาด

(๓) นอนอู่ (เปล) เมื่อเกิดเลย ๓ วันไปแล้ว เด็กควรได้นอนอู่ อยู่จะสานด้วยไม้ไผ่ โดยผู้เป็นพ่อเป็นฝ่ายจัดหา ถ้าสานเองไม่จำเป็นต้องไปจ้างวานผู้อื่นสานให้ การสานอู่นั้นมีกฎเกณฑ์ที่เรียกว่าให้ได้โฉลก ผู้สานต้องนับตาของอู่ให้ดี ให้เริ่มนับตั้งแต่ตาที่อยู่ตรงกลางของกันอู่ นับขึ้นไปทางปาก พร้อมกับกล่าวคำโฉลกว่า “ตาหลับ ตามีน” อย่าให้ตรงกับตามีน คือตาลี้ม จะทำให้เด็กไม่ค่อยหลับ หรือหลับไม่ดี ต้องสานไปให้ได้โฉลกตาหลับ เด็กที่นอนถึงจะหลับดี สายอู่ใช้เชือกวัวเชือกควายมาผูกไม่ได้ จะทำให้เด็กคนนั้นเป็นคนที่ยากอะไรไม่รู้จักหยุดจักหย่อน และทำให้คือ คงดูตามลักษณะการกินหญ้าของวัวควายที่กินทั้งวันไม่มีหยุด เหตุผลที่ห้ามเอาเชือกวัวเชือกควายมาทำสายอู่ คงเป็นเพราะว่าเชือกวัวเก่า ที่ถูกน้ำถูกแดดมาก่อน เมื่อนำมาเป็นสายอู่อาจทำให้ขาดได้ง่ายเป็นอันตรายแก่เด็ก และครั้งแรกที่นำเด็กนอนอู่ มีเคล็ด คือให้ผู้ที่ยุ่มเด็กกลั้นหายใจหลับตา แล้วจึงค่อยเอาเด็กลงนอน เด็กจะนอนหลับดีไม่สะดุ้งตกใจ เมื่อเด็กยังไม่หลับแม่จะกล่อม เรียกว่าการอือเป็นเพลงกล่อมเด็กให้หลับ

(๔) พิธีการบอกผีปู่ย่าดำ เมื่อเด็กร้องไห้ในเวลากลางคืนและมักร้องเป็นเวลานาน ๆ คนในบ้านไม่ต้องเป็นอันหลับอันนอนกัน ไม่ยอมดื่มนม เมื่อเป็นดังนี้ต้องมีมารบกวนเด็ก เชื่อว่าเด็กจะเห็นหน้าหรือรูปร่างผีมาหยอกล้อหรือมาหลอก แต่ที่ผู้ใหญ่มองไม่เห็น วิธีแก้ให้นำหมาก ๑ คำ พลุ ๑ ใบ และด้ายไปพลีเอา คือการไปบอกกล่าวแก่ผีปู่ย่าดำ โดยเอาหมอนึ่งไหข้าวซ้อนกันไว้ แล้วเอาเครื่องพลีคือหมากคำพลูใบที่เตรียมไว้ นั้น วางไว้ใกล้ ๆ หมอนึ่งไหข้าวแล้วจึงกล่าวขึ้นว่า “ขอปู่ย่าดำช่วยรักษาอย่าให้ลูกของข้าพเจ้าร้องไห้ ช่วยดูแลอย่าให้สิ่งใด ๆ มาหลอกหลอนให้ลูกข้าพเจ้าจูงอยู่ดีเทอะ” อันนี้เป็นการขอความช่วยเหลือจากผีปู่ย่าดำ เมื่อกระทำพิธีอย่างนี้แล้วเด็กยังร้องไห้ในเวลากลางคืนอีก ต้องไปหาตะกรุดกันผีโดยขอจากพระ หรืออาจารย์วัดหรือหนานที่มีความรู้ด้านนี้เอามาสวมคอเด็ก ตะกรุดป้องกันผีนี้ทำด้วยวัสดุหลายอย่าง เช่น ทำด้วยแผ่นทองเหลือง ม้วนหรือพับด้วยใบตาลหรือใบลาน หรือใช้เส้นฝ้ายมาขดปมด้วยคาถา

(๕) การแกว่งข้าว เมื่อเด็กที่เกิดมาเป็นคนที่เลี้ยงยาก เดี่ยวเป็นโนนเป็นนี่ ร้องไห้เป็นประจำโดยเฉพาะตอนกลางคืน เมื่อพยายามแก้ด้วยวิธีดังกล่าวแล้วไม่เป็นผล จะนำปัญหาเหล่านี้ไปถามผีปู่ด้ายดำให้ช่วยทนายให้ ทางเซียงรายใช้หนึ่งข้าวมาแต่งให้คล้ายรูปคน ใช้ไม้เป็นแขนและสวมเสื้อให้ มีคนถือไหคนหนึ่งคอยจับให้ตะแคงซ้ายตะแคงขวาสลับกันไป หลายแห่งในเซียงใหม่ใช้วิธีแกว่งข้าวอีกวิธีหนึ่ง เมื่อเด็กทารกไม่สบาย ผู้เป็นแม่จะนำขัน หรือสรวง พร้อมกับเงินสมนาคุณตามสมควร เอาเสื้อผ้าหรือผ้าอ้อมของเด็กทารกใส่ไปด้วย ไปขอให้ผู้ที่รับแกว่งข้าวช่วยประกอบพิธีแกว่งข้าวให้ ผู้ประกอบพิธีจะนำสรวงข้าวสารนั้นเข้าไปในเตาไฟของท่านเพื่อบอกผีปู่ด้ายดำ แล้วเอาฝ้ายสายสัญญาณที่มีความยาวเท่ากับไม้ด้ามข้าว ปลายข้างหนึ่งผูกกับปลายของไม้ด้ามข้าว อีกด้านหนึ่งของฝ้ายผูกกับก้อนข้าวเหนียวขนาดประมาณลูกมะนาว ผู้ทำพิธีถือส่วนโคนสุดของไม้ด้ามข้าวด้วยมือข้างใดข้างหนึ่ง โดยยื่นแขนออกไปให้ก้อนข้าวตรงกับผ้าอ้อมของทารก แล้วขานชื่อญาติของฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่ของเด็กนั้น คือชื่อญาติที่ได้ตายไปแล้วไปเรื่อย ๆ เพื่อต้องการรู้ว่าใครที่ตายไปแล้วมาเกิดเป็นเด็กทารกคนนี้ เมื่อขานชื่อไปเรื่อย ๆ เมื่อขานชื่อคนใดแล้วก้อนข้าวนั้นแกว่งวนรอบผ้าอ้อมเป็นวงกลมเชื่อว่าคนนั้นมาเกิด เมื่อรู้ว่าใครมาเกิดแล้วจะถามต่อไปอีกว่าจะให้ญาติผู้ใดมาเป็นคนรับ คนที่ทำพิธีแกว่งข้าวจะเรียกชื่อญาติของเด็กเรียงไปที่ละคน เมื่อเรียกชื่อคนใดแล้วก้อนข้าวแกว่ง บอกให้บุคคลนั้นมารับ โดยนำเอาแก้วแหวนเงินทองหรือเสื้อผ้าของใช้ของประดับสิ่งใดสิ่งหนึ่งมามอบให้แก่เด็กทารก เชื่อว่าเมื่อได้กระทำดังนี้แล้วเด็กจะเป็นคนเลี้ยงง่าย

๓.๓.๒.๓ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของภาคอีสาน

สำหรับประเพณีในเรื่องการเกิดในวัฒนธรรมภาคอีสาน ถือว่าเป็นประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ค่อนข้างสูงเนื่องจากภาคอีสานเป็นภาคที่มีพื้นที่และเป็นภาคที่มีความเป็นมาค่อนข้างยาวนาน ดังนั้น ระบบวัฒนธรรมและความเป็นอยู่จึงมีอยู่อย่างหลากหลาย พบว่าในภาคอีสานมีความเชื่อที่เก่าแก่ของความเชื่อทั้งหมดที่มีอยู่คือ พระพุทธศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ เมื่อกล่าวถึงประเด็นเรื่องการเกิดพบว่าชาวอีสานมีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและมีประเพณีที่เกี่ยวข้องสามารถที่อธิบายได้ดังต่อไปนี้

(๑) ประเพณีเกี่ยวกับการตั้งครรภ์

เมื่อหนุ่มสาวตกลงแต่งงานกันแล้วและมีการอยู่กินร่วมกันตามประเพณีจนมีการตั้งครรภ์ ชาวอีสานเรียกว่า “มาน” หรือการมีครรภ์ ตามลักษณะทางวัฒนธรรมทางด้านจิตใจพบว่าคนอีสานเป็นคนที่จิตใจอ่อนโยน และมีเมตตาสูง ดังนั้น ในกรณีของการตั้งครรภ์นั้น คนอีสานให้ความสำคัญและการดูแลเป็นอย่างดีด้วยเห็นว่า คนที่เป็น “แม่มาน” ต้องแบกรับภาระเรื่องการตั้งท้องและให้กำเนิดลูก ดังนั้น สังคมชาวอีสานจึงเอาใจใส่ เมื่อรู้ว่าผู้หญิงคนนั้นมีครรภ์พ่อแม่สามี

หรือญาติ ๆ จะมีการประกอบพิธีกรรมเรียกว่า “สู่ขวัญ” หรือการเรียกขวัญเพื่อเป็นอุบายในการให้กำลังใจกับคนที่มียोगในการจะให้กำเนิดลูก โดยฝ่ายสามีไปปรึกษาหมอรรถธรรม หรือนักปราชญ์ที่เรียกกันในภาษาพื้นบ้านว่า ทิด หรือจาน ที่มีความรู้ทางโหราศาสตร์ กำหนดวันไหนเป็นวันมงคล เมื่อได้วันมาแล้วจะเตรียมพิธีการมีการแต่งขันช ๕ ทำขันบายศรีหรือเรียกกันในภาษาพื้นบ้านว่า พabayลี พร้อมด้วยไก่ต้ม ไช้ต้ม ข้าวต้มมัด เหล้าขาว ฝ่ายผูกแขน เป็นต้น

เมื่อถึงวัน พราหมณ์หรือทิดจางานมาถึงจะประกอบพิธีเรียกขวัญ หรือสู่ขวัญกันตามประเพณี เมื่อพราหมณ์ประกอบพิธีกรรมเสร็จแล้ว จะผูกแขนแม่มานและเปิดโอกาสให้บรรดาญาติ ๆ ได้ผูกแขนแม่มานเรียกขวัญให้เป็นการให้กำลังใจและบำรุงขวัญกับแม่มานจนครบ หลังจากนั้นทำการเลี้ยงไข่ว่าจะได้ไข่ดีหรือไม่ดีพร้อมกันนั้นจะทำการเสียวเท่าไก่ คางไก่กันตามประเพณี เมื่อเสร็จพิธีการจะร่วมรับประทานอาหารเป็นเสร็จพิธี

(๒) ประเพณีเกี่ยวกับการคลอด

เมื่อแม่มานหรือหญิงมีครรภ์ตั้งครรภ์ได้ครบ ๙ เดือนแล้ว เป็นธรรมดาเมื่อเมื่อใกล้ถึงกำหนดคลอดจะมีการเตรียมการ รวมถึงมีการทำคลอด ตลอดจนการปฏิบัติตนหลังคลอด ซึ่งมีรายละเอียดที่สามารถพิจารณาเหตุการณ์หรือขั้นตอนในการคลอดนี้เป็น ๓ ช่วงคือ

(๑) เตรียมการก่อนคลอด ตั้งแต่ตั้งครรภ์มาจนบรรลุถึงกำหนดคลอด ซึ่งจะครบเป็นจำนวนเก้าเดือน หรืออาจมากหรือน้อย (เพราะว่าบางคนอาจคลอดก่อนหรือคลอดช้ากว่ากำหนดอย่างนั้นจึงให้ความแน่นอนไม่ได้) เมื่อครบกำหนดคลอดรู้สึกเจ็บท้อง เมื่อมีอาการเช่นนี้แล้ว คนในบ้านต้องรีบไปล้มน้ำที่เตรียมไว้ให้ไหลลง แล้วจึงซักเอาคูนพินนั้นมา ๓-๔ คูนที่ติดไฟให้ติด แล้วค้มน้ำเตรียมไว้ในการคลอด ไฟที่จุดมาตั้งแต่เริ่มแรกใช้ในการเป็นเชื้อไฟต่อไป ตามประเพณีภาคอีสาน ให้เตรียมการวางด้วยสายสิญจน์ให้รอบที่คลอดเพื่อกันผี และพระเครื่อง ซึ่งเป็นพระปิดทวาร ต้องนิมนต์เอาออกไปไว้เสียที่อื่น เมื่อคลอดแล้วจึงนิมนต์มาเก็บไว้ในที่เดิมได้

นอกจากนั้นยังห้ามมิให้ใครนั่งหรือยืนคาประคูด คานันใด และไม่ให้ใครพูดในสิ่งที่ว่าคิด ขัด ถ้าง คา หรือคลอดยาก และคำอื่น ๆ ที่มีความหมายในทำนองในการเข้าออกยาก ๆ และห้ามหญิงที่มีครรภ์เข้ามาเยี่ยมกราบ เพราะจะทำให้เด็กในท้องอาย

(๒) การปฏิบัติขณะคลอด ต่อมาเมื่อแม่มานหรือหญิงมีครรภ์จะคลอด สามีหรือหมอด่าแยะต้องรู้ว่า ต้องเลือกหาทิศทางตามธรรมดาที่ถูกต้องต่อประเพณีอันเป็นมงคล ถ้าหันหัวไปทางทิศตะวันออกได้จะเป็นการดี หรือหันศีรษะไปทางทิศเหนือก็เหมือนกัน ลูกในท้องจะได้เลื่อนลงใต้ได้สะดวก แต่บางรายให้หาหมอด่าแยะเป็นผู้หาทิศทางให้ บางคนหันศีรษะไปทางประตูหรือหน้าต่าง ๆ เพื่อให้ทำการคลอดง่าย

พอถึงเวลาเจ็บท้องถี่ ให้คนเฝ้าคนแก่หรือหมอด่าแยกจตุรพักตียนบูชาพระภูมิเจ้าที่เป็น
เป็นการขมาลาโทษ เพื่อให้รับรู้ไว้ว่า เพราะบังอาจมาออกลูกในท้องของท่าน และบนบานศาล
กล่าวผีสงเทวดา ขอให้ทำการคลอดได้โดยสะดวก หรือบางรายเสกมวงคลโปรยข้าวสาร แล้ว
โปรยไปเพื่อขับผีที่มากวนต่อการคลอด ซึ่งทำให้การคลอดยาก

ส่วนสำคัญในการคลอด ควรรีบไปตามหมอด่าแยกที่ฝากท้องไว้กับเขาก่อน เมื่อ
หมอด่าแยกมาถึงให้รีบจัดขันบรรจุข้าวสารพอสมควร และควรมีหมาก ๓ ผล พลู ๓ เรียง รูป ๓ ดอก
กล้วยหนึ่งหวี มีเงินติดเทียน ๓ ตำลึง แล้วเอาใส่ในขันไปตั้งไว้ในที่พอสมควร สำหรับเป็นค่า
บูชาหมอด่าแยกที่มาช่วยทำการคลอด เมื่อคลอดแล้วให้ช่วยถึงครบกำหนดสามวัน จึงมอบขันข้าว
ให้แก่หมอด่าแยก แต่ทว่าบางรายยกขันข้าวเมื่อผู้คลอดออกไปแล้ว

เมื่อจวนคลอด ต้องมีคนหนุนหลัง หรือจับสันหลังไว้ เสมือนกับพนักให้คนเจ็บ
พิงหลัง แต่บางรายอาจใช้หมอนข้าง หรือใช้เชือกเพื่อเป็นการทำให้การคลอดได้สะดวก
นอกจากนี้ คนที่หนุนหลังยังมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยหมอด่าแยก ถ้าถึงเวลาที่หมอด่าแยกบอกให้ช่วยผลัก
ต้องเอามือทั้งสองกดข้างท้องของคนเจ็บ เพื่อไม่ให้เด็กในท้องดิ้นหนีไปทางอื่น เมื่อหมอด่าแยก
บอกให้ช่วยขมต้องเอามือกดตอนเหนือท้องของคนเจ็บ เพื่อทำการกระตุ้นให้เด็กเลื่อนลงต่ำ ถ้า
หากคนเจ็บท้องถึงกับเป็นลม ควรเอาหัวตะไคร้ทุบคมแทนยาตามอย่างอื่น

เมื่อการคลอดเกิดการขลุกขลักคลอดได้ช้า ต้องแก้ไขตามโบราณกาลที่เคยใช้มา
ซึ่งหมายถึงการใช้น้ำสะอาดประพรมขลุ่ยมดตัวคนเจ็บและกินด้วย น้ำมนต์สำหรับวิธีการสะอาด
นั้นมีหลายอย่างด้วยกัน เช่น เอน้ำแช่ตะกรุดลงภาควาเวทย์มนต์เป็นน้ำสะอาด หรือเอาน้ำสาธุขึ้น
บนหลังคาบ้าน แล้วสาธุขึ้นไปอีกจนครบ ๓ ครั้ง แล้วรองไว้เป็นน้ำสะอาด และเสกด้วยพระ
พุทธรูป โดยเสกถอยหลัง

เมื่อคนเจ็บท้องเจ็บลมเบ่งแรงขึ้น ให้ใช้เวทย์มนต์เสก โดยเอามือกุมศีรษะหญิงคน
มีท้องไว้ ต่อจากนั้นเป่าด้วยคาถาซึ่งเรียกกันว่า “ข่ม” อีกนัยหนึ่งเสกน้ำมนต์พรหมศรียะหรือให้กิน
เป็นน้ำสะอาดเหมือนกัน

ขณะศีรษะเด็กผ่านกระดูกซี่ออกมาแล้ว แต่ยังไม่อยู่ระหว่างช่องคลอด ให้ใช้เกลือ
เม็ดเจ็อง ๆ เลือกที่มีแฉงมากรีดฝึยบีบให้ขาดออก และในขณะที่เดียวกันต้องช่วยกันขมท้องเพื่อให้
เด็กหลุดออกจากช่องคลอด เมื่อคลอดแล้วต่อจากนั้น แผลซึ่งเกิดในการคลอดให้เอาเหล้าโรง
(เหล้าขาว) ถ้าง ต่อจากนั้นเอาไฟลัดกับเกลือพอก ต้องทนแสบจนกว่าเนื้อจะซา แผลที่เกิดจากการ
คลอด ถ้าเป็นแผลยาวเพราะเด็กที่คลอดมีรูปร่างใหญ่ ถึงแม้จะพอกไฟลัดกับเกลือเท่าไร แผลหาย
แล้วก็ไม่กลับติดหายอย่างเดิม ซึ่งเป็นเหตุให้เวลาเดินและทำอะไรหนัก ๆ มดลูกจะเคลื่อนต่ำลงมา
ทางช่องคลอด และเรียกกันว่า “ดากออก” มักเป็นกันในบ้านนอก เพราะไม่มีการให้แพทย์แผน

ปัจจุบันเข็บ หรือไม่รู้จักรักษาตัวนั่นเอง ตามบ้านนอกทางอีสานถือว่ามดลูกนั้นมีสองอย่าง คือ มดลูกหิน และมดลูกโอบบัว หญิงที่มีมดลูกอย่างแรกมักเป็นโรคคากออก ถ้าเป็นมดลูกอย่างหลัง มักไม่เป็นโรคคากออก อีสานเรียกว่า “กระบังลม” เพราะมันแหลมออกมา กระบังลมนี้หมายถึง กระบังลมเชิงกราน ไม่ใช่กระบังลมอันที่อยู่ตอนกลางของร่างกาย เมื่อเด็กคลอดออกมาแล้วหมอตำแยต้องดำเนินการดังนี้คือ

(ก) การตัดสายสะดือ หรือสายสะดือ สายที่โยงจากสะดือ (รก) มาหาสะดือเรียกว่า “สายสะดือ” สายสะดือนี้อาจตัด เข้ามัดเป็นเปลาะ ๆ ให้แน่น ให้ตัดยาวเสมอเข่าเด็ก ของที่ตัดใช้ตัว (ผิว) ไม้ไผ่หรือกาบหอย ห้ามมิให้เอาเม็ดหรือเหล็กตัดเพราะเป็นพิษ เขียงรองตัดใช้ว่านไฟ ก้อนหิน หรือถ่านไฟ คนที่ตัดเลือกเอาคนที่มิสนใจคือดีด้วย เพราะเชื่อว่าเด็กที่เกิดมาจะมีนิสัยใจคอคล้ายกับผู้ตัดสายสะดือ เมื่อตัดสายสะดือแล้ว เอาน้ำอาบให้เด็ก ถ้ามีไขมันหรือเมือกติด ต้องเอาน้ำมันมะพร้าวทาตามตัว แล้วเอาผ้าเช็ดจึงอาบน้ำให้ วิธีอาบน้ำให้หนึ่งเหยียดขาทั้งสองข้างออกให้ตรง เอาเด็กวางลงในระหว่างขา หันหัวเด็กไปทางปลายเท้าแล้วเอาน้ำอาบให้ และให้ตัดแข้งขา มือเท้าให้ตรงด้วย เมื่ออาบน้ำแล้วเอาผ้าขาวยาวเท่าลำตัวเด็ก มาเจาะเป็นรูตรงกลางระหว่างสะดือ วางทาบบนหน้าท้อง สอดสายสะดือเป็นวงวางไว้บนผ้าแล้วเอาเชือกรัดไว้ทั้งสองข้างจึงเอาเด็กใส่ในกระด้ง

(ข) การซ่อนกระด้ง ก่อนเอาเด็กวางลงกระด้งให้เอาเบาะปูลงแล้วเอาผ้าขาวรองจึงเอาเด็กวางลง กระด้งนั้นใช้ทางด้านหลัง แล้วนำกระด้งเด็กไปที่ประตูเรือนทำการผอก (บอกกล่าว) ผิพราย ผายผีป่า เอากระด้งเคาะกับประตูเบา ๆ ว่า “กูหูก กูหูก กูกู กูกู แม่นลูกสูเอาสามมือ นี้ กลายมือนี่ เมื่อหน้า ลูกกู” ว่าดังนี้ ๓ วัน ด้วยถือว่าในระหว่าง สามวันลูกผี วันสี่เป็นลูกคน พอผอกแล้วนำกระด้งเด็กไปวางไว้ข้างแม่ของเด็ก แล้วเสกคาถาเอาด้ายสายสิญจน์วนรอบ ผูกข้อมือให้ทั้งแม่และเด็กเหมือนทำขวัญ

(ค) การฝังสะดือ หรือฝังรก เมื่อตัดสายสะดือออกแล้ว เอาใบตอง เกือบมาห่อแล้วนำไปฝังใต้บันไดชานเรือน เอาไฟสุ่มไว้สามวันสามคืน ที่เอาไฟสุ่มไว้ทั้งกลางวันกลางคืน โบราณถือว่าป้องกันผีพราย มิให้มาทำอันตรายแก่เด็ก การที่ฝังรกไว้ใต้บันไดเชื่อว่าเด็กจะไม่ไปเที่ยวไกล หรือไปเที่ยวไกล ๆ ก็จะกลับบ้าน กลับมาหากรของคน

(๓) การปฏิบัติตัวหลังคลอด

สำหรับประเด็นต่อมาภายหลังจากการดำเนินการเกี่ยวกับเด็กที่คลอดใหม่แล้ว คือ การดำเนินการเกี่ยวกับแม่หรือหญิงที่เพิ่งคลอดลูกใหม่ ซึ่งถือว่าการดำเนินการในระยะนี้เป็น การดูแลสุขภาพของหญิงมีครรภ์และบุตรที่เพิ่งเกิดมา ซึ่งภายหลังจากคลอดแล้วหญิงมีครรภ์ต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

(ก) **อยู่กรรม (อยู่ไฟ)** การอยู่ไฟหลังคลอดบุตร ชาวอีสานมักเรียกพิธีกรรมรวม ๆ กันว่า “อยู่กรรม” คือการอยู่กรรมนั้นมีพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ และความเชื่อปะปนอยู่มาก แต่การรักษาร่างกายหลังจากการคลอดบุตรคือการอยู่ไฟ เพื่อกระทำให้ร่างกายอบอุ่นหลังจากร่างกายเสียโลหิตมากจากการคลอดบุตร และยังเชื่อกันว่าแม่ลูกอ่อนคนใดไม่อยู่ไฟ ร่างกายจะซุบซอม ผิวพรรณซุบซิด ไม่มีน้ำมัน และมักเจ็บป่วยออก ๆ แอด ๆ

การอยู่ไฟแบบอีสาน ให้แม่ลูกอ่อนนอนบนแคร่ไม้ไผ่เรียกว่า “แม่สะแนน” มีเตาสุ่มไฟอยู่ใต้แคร่ ก่อไฟไว้ตลอดวันตลอดคืน จนถึงวันออกจากกรรม คือ ออกจากการอยู่ไฟ ซึ่งจะอยู่ไฟนานหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับจำนวนบุตร นั่นคือหากคลอดบุตรคนแรกอยู่ไฟไม่น้อยกว่า ๑ เดือน และลดลงตามลำดับ แต่กระนั้นการออกจากอยู่ไฟต้องหาฤกษ์ยามและมีพิธีกรรมอีกด้วย แม่ต้องทนความร้อนจากกองไฟได้แคร่ให้แห้งออกโชมกายอยู่ตลอดเวลา ถือว่าเป็นการขับเลือด ขับลมเสียออกให้หมด ก่อนอยู่ไฟนั้นหมอด่าแยะต้องทำพิธี “เสียพิษไฟ” คือฆ่าพิษไฟไม่ให้มาลวกมาเผาร่างกายแม่ลูกอ่อน แม่ลูกอ่อนจะถอดเสื้อผ้าเปลือยท่อนบนรับไอร้อนและพยายามให้ทุกส่วนของร่างกายได้รับความร้อนสม่ำเสมอเรียกว่า “ขาง” (อังไฟ) คือขางหน้า ขางเด้านม ขางช่องคลอด ขางหน้าท้อง ในขณะที่เดียวกันพยายามบีบนิ้วเด้านมเพื่อให้น้ำมันไหลออกจำนวนมาก การอยู่ไฟได้ชื่อว่าช่วยให้น้ำมันมีมากอีกด้วย

อาหารการกินของแม่ลูกอ่อน ส่วนใหญ่กินข้าวกับเกลือ หรืออาหารแห้ง เพราะเกรงว่าแม่ลูกอ่อนจะแสลงอาหาร และยังเชื่อว่าหากกินอาหารอื่น ๆ หรืออาหารแสลงจะทำให้มดลูกเข้าอู่ช้า นอกจากนี้แม่ลูกอ่อนต้องดื่มน้ำร้อน อาบน้ำร้อน ขณะที่อยู่ไฟอีกด้วย น้ำอาบมีใบตะไคร้ ใบมะขาม ใบหนาด ใบเปปล้า หรือใบเปปล้าน้อย (ใบเปปล้าน้อยเป็นสมุนไพรที่มีสรรพคุณสูง ชาวญี่ปุ่นนำไปวิจัยหาสรรพคุณและจดทะเบียนลิขสิทธิ์ชื่อว่า “เปปล้าน้อยโทนิค” สมาคมแพทย์และเภสัชกรไทยได้ประท้วงกันเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๘) ใส่ต้มรวมกันเป็นน้ำอาบแม่ลูกอ่อน เพราะเชื่อว่าทำให้ร่างกายแข็งแรง มดลูกเข้าอู่เร็ว มีน้ำมันมาก

เมื่ออยู่ไฟครบกำหนดแล้วจัดการออกกรรม พิธีทำมีการบูชาเตาไฟด้วยดอกไม้ธูปเทียนให้หมอด่าน้ำมันดับพิษไฟให้ ต่อไปอาบน้ำเย็นกินอาหารไม่ต้องชะล่า สิ่งที่ต้องห้ามอีกอย่างคือไม่ให้สมสู่อยู่ร่วมกัน เกรงเป็นอันตรายต่อมดลูก หรือมีลูกถี่เกินไป

(ข) **การปักตาแหลว** เมื่อเข้ากรรมแล้วจะทำตาแหลวหื้อ (เถลว) หนึ่งอันขนาดเท่าฝ่าบาตร เอาด้ายสีด้าแดง ขาววงรอบ ผูกติดปลายไม้ไผ่ปักไว้ข้างบันไดเบื้องขวาจนกว่าจะออกไฟ การปักตาแหลวหื้อไว้นี้ เชื่อว่าเป็นการป้องกันภูตผีปีศาจ อีกอย่างหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าบ้านนั้นมีคนอยู่ไฟ ธรรมเนียมมีอยู่ว่าผู้ไปเยี่ยมให้ระวังปาก คืออย่าพูดถึงเรื่องร้อนจะทำให้ผู้อยู่ไฟเกิดผลเป็นผื่นคันพุพอง

(ค) พิธีนอนอุ้ ในช่วงที่เด็กเกิดใหม่นั้นต้องทำพิธีในการเอาเด็กนอนอุ้หรือนอนเปล โดยที่นอนของเด็ก ซึ่งสานด้วยไม้ไผ่เป็นตาห่าง ๆ เรียกว่า อุ้ หรือ เปล ก่อนที่จะเอาเด็กลงนอนในอุ้ต้องให้ครบ ๓ วันเสียก่อน เวลาลงอุ้มีการเชื้อเชิญญาติพี่น้องมาทำพิธี ถ้าเป็นชายเอากระชายดินสอลงในอุ้ด้วย โดยถือว่าเวลาเด็กเจริญเติบโตขึ้นจะได้เป็นคนรู้หลักนักปราชญ์ ชอบบวชชอบเรียน ถ้าเป็นหญิงเอาด้ายและเข็มลงในอุ้ด้วย โดยถือว่าเมื่อโตขึ้นจะได้ฉลาดในกิจการบ้าน การเรียน มีการเย็บปักถักร้อย เป็นต้น

(ง) การสู่วัณเฒ่าอยู่กรรม พอออกกรรมแล้ว ในเช้าวันนั้นญาติพี่น้องจัดทำพิธีสู่วัณ ด้วยถือว่าตลอดเวลาที่อยู่กรรมต้องทนทุกข์ทรมานเอาตัวอังไฟกินน้ำร้อน นอนไม่เต็มตาอดอาหารการกิน เสียเลือดเนื้อไปเพราะการนี้ พอออกกรรมแล้วเรียกเอาขวัญคืนมา เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุขโดยทำพิธีสู่วัณอยู่กรรม โดยการสู่วัณเฒ่าอยู่กรรมทำคล้าย ๆ กับการสู่วัณทั่ว ๆ ไป โดยต้องมีการเตรียมเครื่องใช้สำหรับทำขวัญมีดังนี้ คือ บายศรีปากชามหนึ่งสำหรับ เครื่องกระยาบวชหนึ่งสำหรับ แป้งและน้ำมันหอม กระแจะจุมฉิม เข็ม ข้าวสารหนึ่งชิ้น แวนเวียนเทียนสามแวนสำหรับเวียนเทียน ชีพ้อพราหมณ์สามนายทำพิธี เมื่อได้ฤกษ์ พราหมณ์ทำพิธีเบิกแวนเวียนเทียน หนูน้อย วงศ์ญาตินั่งล้อมเป็นวงเพื่อช่วยรับแวนเวียนออกซ้ายไปขวา ส่วนพราหมณ์อีกสองคนเป่าสังข์ ตีไม้บัณเฑาะว์เป็นฤกษ์เพื่อดับมลทิน เมื่อเวียนครบสามรอบแล้ว พราหมณ์ดับเทียนและอ่านเวทย์มนต์ทางไสยศาสตร์แล้วดับเทียนชัย เสร็จแล้วผูกแขนให้กับแม่อยู่กรรม

(จ) ทำขวัญวันเด็กเกิดใหม่ ในส่วนของเด็กที่เกิดใหม่ต้องมีการทำขวัญ คือ ขวัญวัน โดยพ่อ(สามี)เด็กและญาติต้องจัดเตรียมพิธีการสู่วัณให้เรียบร้อยและเชิญให้ทิด-จ่านผู้ทำหน้าที่พราหมณ์มาทำพิธีโดยพราหมณ์ท่องคำสูดขวัญ ดับเทียนชัยแล้วโบกควันไฟให้เด็กมีศรีสวัสดิ์ประสิทธิ์พรให้แก่เด็ก แล้วเอาด้ายสายสิญจน์หาวาดปิดเคราะห์โสภ โโรคภัย ให้หายเสนียดจัญไรแล้วจงวินาศสันตix่างละสามที เอาด้ายสายสิญจน์เสกด้วยพระเวทย์มนต์ ผูกขวัญที่ข้อมือให้ทั้งสองข้าง แล้วให้พระเด็กให้มีอายุยืนนานอยู่กับบิดามารดาและมารดาจนแก่เฒ่า ถือไม้เท้ายอดทองกระบองยอดเพชร แล้วจงเอากระแจะเข็มเป็นอนุภาโลมที่หน้าผากเด็ก ประสาทพรให้แก่เด็กถาวรวัฒนาทุกประการ พอพราหมณ์ทำพิธีเสร็จแล้ว ผู้ใหญ่ที่เป็น ปู่ ย่า ตา ยาย และวงศ์ญาติพี่น้อง เอาด้ายสายสิญจน์ผูกข้อมือทำขวัญให้แก่เด็ก แล้วเข็มกระแจะให้เด็กนั้นด้วยทุก ๆ คนตามลำดับจนครบๆ

๓.๓.๒.๔ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในภาคใต้

สำหรับภาคใต้ถือว่าเป็นภาคที่อยู่ในเขตมรสุมมีฝนตกชุกทำให้มีระบบวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากภาคอื่นทั้งในเรื่องภาษา การเป็นอยู่ เป็นต้น พบว่าพระพุทธศาสนายังคงเป็นศาสนา

หลักที่คนในภาคใต้ยังให้ความเคารพและศรัทธาอยู่ เป็นเหตุทำให้มีความเชื่อและประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอยู่มาก แต่ถึงอย่างนั้นคนในภาคใต้ยังคงมีความเชื่อในเรื่องของผีสาวเทวดาและเนื้อหาบางอย่างที่ยังคงติดอยู่กับความเชื่อถือเก่าๆเช่นเดิม เช่น เรื่อง โขกลาง เรื่องผี เป็นต้น เมื่อพิจารณาถึงกรอบความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับการเกิดยังคงมีปรากฏเกี่ยวกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักอยู่ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าความเชื่อและประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของคนในภาคใต้มีดังต่อไปนี้

(๑) ประเพณีก่อนการคลอด

การเอาใจใส่ดูแลครรภ์ของสตรีภาคใต้ เริ่มตั้งแต่การระมัดระวังในเรื่องการรับประทานอาหาร สตรีมีครรภ์จะละเว้นอาหารที่มีรสจัด ไม่ว่าจะเปรี้ยว หวาน มัน หรือ เค็ม เพราะเกรงว่ามีผลกระทบต่อสุขภาพของเด็ก บางแห่งห้ามรับประทานขนุนด้วยเชื่อว่าทำให้เลือดลมเดินไม่สะดวก นอกจากนี้บางแห่งห้ามรับประทานหอยขม ด้วยความเชื่อเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องการขึ้นลงบันไดด้วยว่า สตรีมีครรภ์ต้องขึ้นลงรวดเร็วไม่หยุดยั้งหรือนั่งค้างคาบันได เพราะจะทำให้คลอดยาก หรือลูกอาจค้างคาอยู่ในช่องคลอดแม่ การห้ามไปร่วมเพศพ ด้วยเชื่อว่าเด็กจะถูควิญญาณรังควาน และเมื่อเกิดจันทรุปราคาต้องเอาเข็มกลัด กลัดที่ฝ่าอุ้งเป็นการป้องกันอาถรรพ์

การรับประทานยาบำรุงครรภ์เป็นเรื่องสำคัญ ยาบำรุงที่ใช้กันมักเป็นยาสมุนไพรผสมเหล้าที่เรียกว่า “ยาดอกเหล้า” นอกจากนี้ยังมียาผลิตขายตามท้องตลาดที่มีสูตรผสมลักษณะเดียวกันที่สตรีมีครรภ์ซื้อรับประทาน การรับประทานยาบำรุงครรภ์เพราะต้องการให้เลือดลมเดินได้สะดวก ทำให้มีสุขภาพดี

การป้องกันภัยอันตรายอันเกิดจากภูตผีปีศาจต่อสตรีมีครรภ์เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ชาวใต้บางแห่งปฏิบัติกัน ด้วยการแสวงหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เครื่องราง ของขลังให้แก่สตรีมีครรภ์เก็บไว้กับตัวเพื่อป้องกันภัยอันตราย

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อถือกัน เช่น พิสมร ปลัดขิก (สิวลึงค์ขนาดเล็กทำด้วยไม้) เป็นต้น สิ่งดังกล่าวเชื่อว่าจะป้องกันภัยอันตรายจากอำนาจภูตผีปีศาจได้ และยังป้องกันสัตว์บางชนิดได้ด้วย โดยเฉพาะงู เพราะได้กลิ่นหอมจากสตรีมีครรภ์ แต่บางคนเชื่อว่างูจะไม่ทำอันตรายเพราะแพ้ตะบะ

สตรีมีครรภ์มีอาการแพ้ท้องในระยะแรกเดือนที่ ๑ - ๓ และชอบรับประทานส้ม บางคนรับประทานอาหารที่เคยรับประทานไม่ค่อยได้กลับอยากรับประทานสิ่งที่แปลก ๆ เช่น ดินจี้ใต้ (ใช้ก่อไฟ) แป้งทาหน้า เป็นต้น สิ่งที่สตรีมีครรภ์ละเลยมิได้ คือการให้หมอดាំแยหรือแม่ทานตรวจท้อง ในการตรวจท้องหมอดាំแยจะรู้ว่าเด็กปกติหรือไม่ หากเด็กอยู่ในท่าผิดปกติหมอดាំแยจะช่วยจัดการหันให้เข้าที่เข้าทางอย่างทารกที่อยู่ในครรภ์โดยทั่วไปเรียกว่า “การคัดท้อง” ทำ ๒ - ๓

ครั้ง เมื่ออย่างเข้าเดือนที่ ๗ โดยแม่สามีสตรีมีครรภ์ไปบ้านหมอดำแยหรือแม่ทานจะจัดสิ่งของไป ด้วย คือ ข้าวสารเหนียว ๑ ขัน หมาก ๓ ผล พลู ๑ กำ เทียนไข ๑ เล่ม และมะพร้าวห้าว ๑ ผล เมื่อหมอดำแยได้รับของดังกล่าวแล้วเอาหมาก พลู และเทียนไขตั้ง “หิ้งตายาย” คือ บูชาครู เพื่อ บอกกล่าวครุหมอบให้รับรู้ และคอยช่วยเหลือในการคลอดให้เป็นไปอย่างปลอดภัย ส่วนมะพร้าวจะ ปอกแบ่งเป็น ๒ ซีก หมอดำแยเอาไว้ซีกหนึ่ง ให้สตรีผู้ฝากครรภ์อีกซีกหนึ่ง ซีกที่หมอดำแยเอาไว้ ใช้ปรุงกับข้าวเหนียวเพื่อนำไปทำบุญตักบาตรอุทิศส่วนกุศลให้ครู (ครุหมอบ) มะพร้าวอีกซีกที่สตรีมี ครรภ์นำกลับบ้านอาจเอาไปปรุงอาหารทำบุญตักบาตรเพื่อบุญกุศลหรือเก็บเอาไว้เป็นสิริมงคลก็ได้

ความเชื่ออย่างหนึ่งที่เชื่อและปฏิบัติกันมาในเรื่องการเกิด คือ ต้องไม่เตรียมสิ่งของ เครื่องใช้ใด ๆ สำหรับทารกก่อนคลอด หากเตรียมไว้จะทำให้ลูกในครรภ์เสียชีวิต อาจเสียชีวิต ในขณะที่อยู่ในครรภ์หรือหลังคลอดไม่นาน ความเชื่อเช่นนี้ทำให้ผู้เป็นสามีต้องรับภาระหน้าที่หนัก เมื่อภรรยาคลอด เพราะต้องจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ทุกอย่าง ทั้งที่ภรรยาและลูกต้องใช้ เช่น ก้อนเส้า เชิงกราน ฟืน ผ้าอ้อม เปล เป็นต้น

(๒) ประเพณีในขณะที่คลอด

เมื่อใกล้เวลาจะคลอด เชิญหมอดำแยไปที่บ้านเพื่อทำคลอด สิ่งแรกที่ต้องทำคือ การตั้งราด ในการตั้งราดใช้กระสอบเล็ก ๆ จำนวน ๓ ใบ (สานด้วยใบลานหรือกระจูด) แต่ละ กระสอบใส่สิ่งต่อไปนี้ คือ ข้าวสาร ๑ กำมือ ค้ายาว ๓ ริว หมากและพลูกระสอบละเท่า ๆ กัน จำนวนเท่าไรแล้วแต่หมอบ เงินกระสอบละ ๑.๕๐ บาท (จำนวนบางแห่งจะต่างออกไป) เมื่อตั้งราด เสร็จหมอดำแยจะภาดตายาย (ภาด=อธิษฐาน ตายาย=ครูหรือบรรพชนผู้สอนวิชาทำคลอด) การภาด เพื่อให้ตายายรับรู้ จะได้ช่วยให้การคลอดให้เป็นไปด้วยความสะดวกปลอดภัย ในขณะที่การคลอด กำลังดำเนินอยู่ หมอดำแยต้องคอยดูแลช่วยเหลือที่จำเป็น เช่น คลอดไม่ออกด้วยเหตุต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องท่าของเด็ก ถ้าไม่เอาหัวลงหมอดำแยต้องช่วยหันหัวให้ลงล่างเพื่อให้คลอดได้ง่าย หากเอาเท้าลงการคลอดลำบากเด็กอาจเสียชีวิตหรือพิการได้ หมอดำแยจะใช้คาถาช่วยในการคลอด ด้วยการเป่ากระหม่อมของสตรีที่คลอด เพื่อให้ช่องคลอดขยายออก

(ก) การตัดสายสะดือ ครั้นเด็กคลอดออกมาหมอดำแยใช้ผ้าอ้อมควักเสมหะ และน้ำต่าง ๆ ที่อยู่ในปากเด็กเพื่อให้หายใจได้สะดวก จากนั้นผูกสายสะดือ ๒ ครั้ง ในตำแหน่งที่ใกล้ กับท้องเด็ก แล้วใช้ไม้ไผ่บางตัดสายสะดือ ก่อนผูกต้องรัดสายสะดือจนแน่นไม่มีลมอยู่ข้างใน เพื่อไม่ให้สะดือจุ่นในภายหลัง การใช้ไม้ไผ่ตัดสายสะดือเชื่อกันว่าทำให้ไม่เป็นบาดทะยัก และ ป้องกันวิญญาณร้ายอีกด้วย ก่อนตัดสะดือเอาน้ำจิมรกแล้วแตะที่หน้าผาก เชื่อว่าโตขึ้นจะทำคิดแต่ สิ่งที่ดี แตะปากเชื่อว่าจะทำให้พูดดีและและท่องคาถาว่า “หิริ โอตตปปะ” (หมายเอาเสียงโอดเป็น สำคัญ) แตะมือเชื่อว่าจะทำให้ทำดี แตะเท้าเชื่อว่าจะทำให้ไม่วิ่งเล่นซุกซน และแตะอวัยวะสืบพันธุ์

เชื่อว่าจะไม่สืบทพันธุ์ให้เสียตระกูล ตัดสายสะดือเสร็จจึงขึงมันทาที่สะดือปาก ท้อง มือ และเท้า เชื่อว่าจะทำให้เป็นเด็กดี นอกจากนี้นิยมเอาไพลและมหาหิงคุ์ผูกข้อมือเด็กเพื่อป้องกันไข้หวัด

(ข) การอาบน้ำให้เด็ก จากนี้ใช้น้ำอุ่นอาบน้ำให้เด็กเพื่อเป็นการชำระล้างสิ่งที่ไม่ดีที่ติดมาจากการคลอด ไม่ว่าจะเป็เลือดหรือสิ่งสกปรกอื่น ๆ ออกจากตัวเด็ก

(ค) การร่อนกระด้งหรือเจียกันเคี้ย เมื่ออาบน้ำให้เด็กสะอาดแล้วมีพิธีการสำคัญคือ การร่อนกระด้งหรือเจียกันเคี้ย โดยเอาเด็กนอนในสิ่งดังกล่าวนี้เชื่อว่า จะป้องกันผีต่าง ๆ นอกจากนี้ก่อนคลอดมักเอาหนามไม้ไผ่สุ่มไว้ที่ใต้ถุนบ้าน ตรงกับที่คลอดเชื่อว่าป้องกันผีกระ (ผีกระสือ) ขึ้นไปดูดสะดือเด็ก เพราะผีกระ (ผีกระสือ) กลัวหนามไม้ไผ่ บางแห่งที่บ้านเป็นฟากไม้ไผ่ จะตัดฟากไม้ไผ่ออกเป็นช่องแล้วลงไปรับเด็กข้างล่างด้วย เชื่อว่าจะทำให้เด็กปลอดภัยจากการรังควาญของวิญญาณร้าย

(ง) การฝังรก รกที่ออกมาพร้อมกับเด็กเป็นสิ่งสำคัญเอาไปทิ้งขว้างไม่เป็นที่ ไม่เป็นทางไม่ได้ เพราะเชื่อว่ามีผลต่อการดำรงชีวิตเมื่อโตขึ้น ด้วยความเชื่อเช่นนี้จึงทำให้มีพิธีกรรมเกี่ยวกับการฝังรก ก่อนเอารกไปฝังบางแห่งเอาพริกไทยป่นคลุกเคล้า เพื่อไม่ให้รกเน่าเสีย สถานที่ฝัง ต้องเลือกที่น้ำท่วมไม่ถึงเชื่อว่าเกิดมงคลแก่เด็ก เช่น ใต้ต้นไม้ใหญ่ เชื่อว่าโตขึ้นเด็กจะเจริญก้าวหน้ามีอายุยืน ฝังที่สูงเชื่อว่าเด็กจะมียศศักดิ์เป็นที่นับถือของสังคม เป็นต้น บางแห่งฝังไว้ที่สูงแล้วปลุกต้นมะพร้าวตรงที่ฝัง เชื่อกันว่าเมื่อโตขึ้นหากถูกคุณไสยให้ดื่มน้ำมะพร้าวจากต้นที่ฝังรกแก่คุณไสยได้ การฝังรกต้องมิดชิดมิให้สัตว์ขุดคุ้ยเอาไปกินได้ และต้องว่ามนต์ในขณะที่ฝัง

(๓) ประเพณีหลังการคลอด สำหรับประเพณีการเกิดหลังจากการคลอดของชาวภาคใต้ มีระเบียบการปฏิบัติดังต่อไปนี้

(ก) ประเพณีการอยู่ไฟ ส่วนแม่นั้นหมอดำเยาให้อาบน้ำอุ่นหลังคลอดแล้ว หลังคลอดต้องอยู่ไฟ ๗ วัน ในการอยู่ไฟต้องมีแม่ไฟซึ่งประกอบด้วยเซียงกรานและที่รองรับ มีไฟติดลูกแดงตลอดเวลา นอกจากนี้มีก้อนเส้าหมกไฟอยู่เสมอ ผู้คลอดใช้ก้อนเส้าประคบรอบ ๆ หน้าท้องด้วยเชื่อว่า ให้อุ่น (มดลูก) เข้าที่

การอยู่ไฟ เพื่อให้ผู้คลอดและลูกได้รับความอบอุ่นจากไฟที่ก่ออยู่ตลอด ๗ วัน อาหารของผู้คลอดใหม่ที่หมอดำเยากำหนดคือ ข้าวเย็นคลุกพริกไทยป่น ปั้นเป็น ๒ ก้อนเท่าหัวแม่มือแล้วเสกคาถา เชื่อว่าทำให้ไม่เป็นเรียน (โรคหอมแห้ง) อาหารมี้อต่อ ๆ มานิยมให้รับประทานอาหารที่มีพริกไทยป่นผสมเสมอ ด้วยเชื่อว่าพริกไทยช่วยให้เลือดลมเดินสะดวกตลอดระยะเวลา ๗ วัน ผู้คลอดต้องปฏิบัติตามที่หมอดำเยากำหนดอย่างเคร่งครัด เพื่อความปลอดภัยของผู้คลอดเอง

(ข) การประคบพิธิบัตราด เมื่ออยู่ไฟครบ ๗ วัน มีพิธิบัตราดคือ การนำเครื่องบูชาที่ตั้งราคาออกไปด้วย การบอกกล่าวให้ครูหมอและพ่อแม่ของเด็กรู้ด้วย จะไม่นำราคา

ออกไปเฉย ๆ เครื่องบูชาในพิธีบัตราคได้แก่ หมาก ๓ คำ เทียนไข ๓ เล่ม เงินบูชาครุตามกำหนด ข้าวเหนียวกะทิและปลาต้มส้ม ครั้นทุกอย่างพร้อมหมดำแยจตุรูปเทียนข้างราดทั้งสาม เชิญครุหมอลดาวยและพ่อแม่เด็ก เพื่อรับเครื่องบูชาและช่วยคุ้มกันรักษาแม่อย่าให้ผิดปกติ ขอให้หมอลดลูกเข้าอุ้เร็ว ๆ ในพิธีบัตราคมีคำกล่าวที่แตกต่างกันออกไปตามสำนักของหมอลดาแยแต่ละคน

(ค) การนบหน้าห้อง ส่วนก้อนเส้าที่ใช้ประคบหน้าห้องเพื่อให้เกิดความอบอุ่นและให้หมอลดลูกเข้าอุ้เร็วขึ้น หมอลดาแยเอาไปเผาไฟ นำไปประคบหน้าห้องผู้คลอดและเวียนรอบแม่ไฟแล้วอาบน้ำ (ราดน้ำ) ทาแป้ง ใช้ด้ายดิบที่ตั้งราดซึ่งเหลือจากผูกเปลพันรอบ ๆ ก้อนเส้าและเก็บไว้มัดชิด ห้ามเคลื่อนย้ายไปที่อื่นภายใน ๔๐ วัน การทำพิธีเกี่ยวกับก้อนเส้าหลังการใช้นี้เชื่อว่าเป็นสิริมงคลต่อผู้คลอดและเด็ก ก้อนเส้าที่ใช้กันเป็นหินปูนรูปร่างยาวท้ายมน บางทีทำเองด้วยการเอาปูนซิเมนต์ผสมทรายและน้ำ เครื่องราดที่หมอลดาแยนำกลับไปนั้น มีเงินตั้งราดด้วย เงินนั้นเป็นค่าทำคลอด ส่วนข้าวสาร หมอลดาแย เอาไปถวายพระเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ดาวยที่ช่วยปกปักษ์รักษาในระหว่างคลอด นอกจากนี้หมอลดาแยต้องตั้งเครื่องบูชา และบอกครุหมอลของคนที่บ้านด้วย ดังนั้นพ่อของเด็กต้องจัดหาเครื่องบูชาให้หมอลดาแยเอากลับไปในวันออกไฟด้วย ได้แก่ ไก่เป็น ๆ ๑ ตัว มะพร้าว ๑ ลูก และข้าวสารเหนียว ๑ ชัน บางแห่งไม่ให้เครื่องบูชาแต่ให้เงินแทนเพื่อให้หมอลดาแยไปจัดซื้อเอง

หลังออกไฟแล้วแม่ยังต้องระวังในเรื่องอาหารการกิน อาหารทุกอย่างต้องมีพริกไทยผสมเสมอ และให้รับประทานอาหารแห้ง เช่น ปลาช่อนแห้งย่าง แกงพริกปลาช่อนแห้ง กุ้งแห้ง เป็นต้น อาหารบางชนิดที่ห้าม เช่น ปลาตะเพียนขาว ปลากระเบน ปลาทุ ปลาที่ไม่มีเกล็ด อื่น ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังห้ามกินพืชและผลไม้บางชนิด เช่น ขนุน น้ำมะพร้าว ละมุด เป็นต้น ถือว่าเป็นของแสลงต่อผู้คลอดใหม่ จึงห้ามรับประทานเพราะอาจทำให้เกิดผลเสียต่อร่างกาย หรืออาจทำให้เสียชีวิตได้

๓.๓.๒.๕ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของชาวไทยใต้

เมื่อหญิงชาวใต้ตั้งครรภ์ประมาณ ๘ เดือน ทำพิธีตัดกำเนิดโดยใช้หมอลที่มีวิชาอาคม เป็นชายหรือหญิงก็ได้ แต่ต้องไม่เป็นหม้ายมาทำพิธีตัดกำเนิด โดยมีวิธีการคือ ทำกระทงสามเหลี่ยม ๕ ห้อง ข้าวดำ ข้าวแดง แกงส้ม แกงหวาน น้ำส้มป่อย ด้ายทำด้วยฝ้ายแท้สีขาวดำ เกรือสด (เถาว์ลย์) ใช้ด้ายพาดศีรษะผู้ตั้งครรภ์ปลายอีกข้างหนึ่งผูกเข้ากับกระทงและอีกข้างสามมีจับไว้ผู้ตั้งครรภ์นั่งเหยียดไปข้างหน้ากระทง อุปกรณ์ที่ใช้ในการเบิฝมี ฝ้าถุง ๑ ฝืน ฝ้าขาวม้า ๑ ฝืน ไก่ต้มสุกแล้ว ๑ ตัว เหล้า ๑ ไห และเงิน ๑๒ บาท เสร็จแล้วหมอลผีทำพิธีเอาข้าวแดงแกงดำไปจ้ตัวผู้ตั้งครรภ์แล้วทิ้งไว้ในกระทง พร้อมกับนับหนึ่ง สอง สาม สี่ ห้า หก เจ็ด แปด เก้า เฒ่ายืนต่อไปเบิฝฝิพรายด้วยคาถาแล้วหมอลเหยยาใช้ง้าวตัดด้ายและเถาว์ลย์ เสร็จแล้วจึงนำเอากระทงไปทิ้งตามทิศที่

หมอบอก ผู้ไปส่งกระทรวงเวลากลับต้องหักกิ่งไม้ติดมือมาด้วยเพื่อเอามาปิดสิ่งชั่วร้ายออกจากบ้าน เป็นอันเสร็จพิธี เวลาเด็กเกิดใหม่มีพิธีวัดสาขรภเพื่อให้อายุยืนยาวตามลักษณะจะอยู่ดีมีสุข คือ สาขรภมี 3 ปล้อง คือ ปล้องขี้มีสีดำ ตัดปล้องนี้เด็กจะขี้ตลอดเวลา ปล้องเขียวสีเหลือง ตัดปล้องนี้ เด็กจะเขียวเสมอไม่เป็นเวลา และปล้องตันสีเขียว ตัดปล้องนี้เด็กขี้เขียวเป็นเวลา ปล้องนี้มีความยาวเท่ากับเขาของเด็ก เลือกได้แล้วตัดด้วยคิ้วไม้ไฟ นำเด็กไปอาบน้ำเสร็จแล้วห่อด้วยผ้าอ้อมนำมานอน ที่กระดังเผารังหมาว่า ถ้าไม่มีใช้เสื่อที่เก่า ๆ มาเผาไฟ บดให้ละเอียดใช้โรยสะดือเด็ก จากนั้นทำพิธี ส่งแม่กำเนิดคืน โดยใครก็ได้แต่ต้องเป็นคนเฒ่าคนแก่ ไม่เป็นหม้าย มานั่งใกล้กับกระดังแล้วกล่าว คำว่า “กัฏฐกถาแก่นลูกสูเอาคืนมือนี ถ้ากลายมือนีเป็นลูกของกู” กล่าว 3 ครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี แม่ทำ พิธีอยู่กรรม (อยู่ไฟ) ๑๕ วัน เมื่อพ้นกำหนดอยู่ไฟแล้วชาวโศไม่กระทำพิธีอะไรอีก เด็กไม่มีพิธีโกน จุกหรือตัดผมไฟแต่อย่างใดเลย^{๘๔}

๓.๔ คุณค่าการเกิดกับประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทย

สำหรับประเด็นต่อไปศึกษาคือ ประเด็นที่เกี่ยวข้องถึงคุณค่าของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดที่มีปรากฏในสังคมไทย โดย คำว่าคุณค่า มีองค์ประกอบที่ต้องศึกษาค้นคว้า คำว่า “คุณ” หมายถึง ความดี หรือประโยชน์^{๘๕}, “คุณ” หมายถึง ความดีของบุคคล เรียกว่า คุณความดี, “คุณ” หมายถึง ประโยชน์อันมีอยู่ในบุคคล หรือ การกระทำที่เป็นประโยชน์ เราเรียกว่า คุณประโยชน์ คนบางคน มีแต่คุณความดี คือเขามีดีอยู่ในตัวเขาเอง แต่เราไม่ได้รับประโยชน์อะไรจากความดีของเขาเลย เพราะเขานั้น ไม่ได้สั่งสอน หรือบำเพ็ญประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อแผ่มาถึงเรา

ในคัมภีร์อภิธานวรรณนา กล่าวถึง “คุณ” ไว้ว่า คืออานิสงส์, คุณ, ผลของกรรมดี หมายความว่า ผลที่ให้ผู้รู้เหตุของตน ชื่อว่า “คุณ”, ผลที่ผู้กวิบากไว้กับตน ชื่อว่า “คุณ”, กรรมดี ที่ผู้ ต้องการความเจริญพากันสั่งสม ชื่อว่า “คุณ”, อานิสงส์ที่ประกาศประโยชน์ของตน ชื่อว่า “คุณ”^{๘๖}

ส่วนคำว่า “ค่า” หมายถึง คุณประโยชน์ในตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งคิดเป็นเงินไม่ได้ เช่น ของสิ่งนี้หากามีได้ หรือ คุณประโยชน์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจคำนวณ หรือ ประเมินราคาได้ เช่น ทองคำ มีค่ากว่าก้อนหิน^{๘๗}

^{๘๔} http://thaisokusuman.blogspot.com/2010/10/blog-post_07.html.

^{๘๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๓.

^{๘๖} พระมหาสมปอง มุทิโต, คัมภีร์อภิธานวรรณนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรพงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๕๔๕.

^{๘๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, หน้า ๒๔๑.

เมื่อนำมารวมกันได้คำว่า “คุณค่า” หมายถึง สิ่งที่ควรทำในความคิด ในสิ่งที่มีประโยชน์ เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ ความสุข ความสงบ ความสำเร็จของชีวิต เป็นต้น และเมื่อกล่าวถึงคุณค่าของประเพณีเกี่ยวข้องกับการเกิด หมายถึง สิ่งที่ดีมีประโยชน์และก่อให้เกิดสิ่งที่ดี ๆ กับชีวิตและสังคมนั่นเอง

๓.๔.๑ คุณค่าของการเกิด

สำหรับคำว่า คุณค่าของการเกิด หมายถึง การที่มีโอกาสได้เกิดมาเป็นมนุษย์และสามารถใช้ชีวิตที่ได้มาเพื่อก่อให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้อย่างคุ้มค่ามากที่สุด เพราะการเกิดเป็นมนุษย์ เป็นสิ่งที่ได้โดยยาก ท่านถือว่าเป็นของมีค่า ควรถนอมรักษาอย่างยิ่ง การได้เป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการยาก เปรียบดังได้เพชรน้ำงามเม็ดใหญ่หาค่ามิได้ไว้ในมือ ย่อมต้องรักษาเพชรนั้นยิ่งกว่าได้เศษกระเบื้อง การรักษาคุณค่าของความเป็นมนุษย์คือ การรักษาคุณสมบัติของมนุษย์ไว้ให้สมบูรณ์ที่สุด เช่นเดียวกับการรักษาเพชรนั่นเอง “ความได้เป็นมนุษย์เป็นการยาก” คือ ยากนักที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ ที่เห็นเป็น มนุษย์กันอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองมากขึ้นทุกวัน จนถึงกับเกิดการตกใจกลัวมนุษย์ล้นโลก นั้น มิใช่เป็นเรื่องแสดงข้อคัดค้านพุทธภาษิตดังกล่าว เพราะแม้มนุษย์มากมายเพียงไร แต่เมื่อลองเปรียบกับสัตว์ทั้งหลาย มนุษย์มีจำนวนน้อยนัก สัตว์ใหญ่สัตว์น้อยสัตว์ปีก สัตว์ไม่มีปีก รวมทั้งมดปลวกยุงแมลงในโลกเรานี้ มีจำนวนมากมายเกินกว่าสำรวจได้ แต่มนุษย์ยังสำรวจจำนวนได้ ซึ่งเป็นเครื่องแสดงความเกิดได้ยากของมนุษย์ ยืนยันพุทธภาษิตว่า “การได้ความเป็นมนุษย์เป็นการยาก”

การรักษาความเป็นมนุษย์ก็เช่นกัน ไม่ควรเพียงเพื่อรักษาชีวิตไว้ให้อยู่ยืนยาวเท่านั้น แต่ต้องรักษาคุณค่าของมนุษย์ไว้ให้สมบูรณ์ คุณค่าของมนุษย์ที่สำคัญที่สุดคือ ความไม่เป็นสัตว์ ไม่ใช่สัตว์ เมื่อพูดถึงความเป็นสัตว์ ทุกคนย่อมรู้สึกถึง ความแตกต่างของตนเองกับสัตว์อย่างชัดเจน ทุกคนย่อมยินดีอย่างยิ่งที่ตนไม่เกิดเป็นสัตว์ ยินดีที่ตนไม่ใช่สัตว์ แม้เพียงถูกเปรียบว่าเป็นสัตว์ หรือเพียงเหมือนสัตว์ ย่อมไม่พอใจอย่างยิ่ง เพราะทุกคนเห็นความห่างไกลระหว่างคุณค่าของคนกับของสัตว์ ค่าของคน เป็นค่าที่สูงกว่าค่าของสัตว์ ดังนั้นคุณค่าของมนุษย์จึงแตกต่างจากสัตว์ ผู้เป็นมนุษย์จึงจำเป็นต้องถนอมรักษาคุณค่าของตนไว้มิให้เสียความเป็นมนุษย์

จากการกล่าวมาพบว่า การเป็นมนุษย์หรือการได้เกิดเป็นมนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า แต่เมื่อได้ความเป็นมนุษย์มาแล้ว ต้องรักษาและใช้ความเป็นมนุษย์ไปเพื่อสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับตนเองและสังคมให้มากที่สุด สำหรับคุณค่าความเป็นมนุษย์ในสังคมปัจจุบันนี้สามารถพิจารณาได้ดังนี้

(๑) คุณค่าด้านการสร้างความดีให้เกิดกับตนเองและสังคม สำหรับคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์ที่ได้เกิดมาในโลกนี้ตามแนวคิดการเกิดในทางวิทยาศาสตร์ นั้นพบว่า ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันเห็นว่า การเกิดเป็นมนุษย์นั้นย่อมเป็นสิ่งที่มีความค่าในฐานะที่สามารถเอาความเป็นมนุษย์นี้ไปใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์กับตนเองและสังคมได้ โดยการสร้างประโยชน์ให้เกิดกับตนเองคือ การไม่ปล่อยเวลาให้สูญหายไปด้วยการทำความดีหรือสร้างความดีให้เกิดประโยชน์กับตัวเองด้วยการทำความดี ตั้งใจศึกษาเพื่อสร้างอนาคต และไม่ประมาท ส่วนการสร้างประโยชน์ให้กับสังคมนั้นหมายถึง การสร้างประโยชน์ให้กับสังคมด้วยการเป็นคนดีปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง ให้ความร่วมมือกับการพัฒนาและปกครองประเทศ ไม่สร้างปัญหาให้กับสังคมด้วยการเป็นโจร หรือประกอบมิชฉาชีพเพื่อกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเอง การไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคมถือว่าเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างประโยชน์ให้กับสังคม

(๒) คุณค่าด้านการสำนึกต่อบิดามารดาผู้ให้กำเนิด เป็นที่ทราบกันเป็นอย่างดีว่าการเกิดขึ้นมาเป็นมนุษย์นั้นไม่มีใครที่เกิดมาจากกกระบอบไม้ไผ่ เพราะทุกคนเกิดมาจากมารดาบิดาทั้งนั้น ดังนั้น จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่มนุษย์ต้องเป็นคนที่ยกกตัญญูกตเวทิตาต่อบุพการี คือมารดาบิดาของตน

คำว่า “กตัญญู” เป็นคำภาษาบาลีและเป็นคำนาม หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำให้, ผู้รู้คุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับ “กตเวทิตี”^{๔๔}

กตัญญู เป็นคำกริยานามบุลงค์และคำวิเศษณ์ แปลว่า ผู้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก่ตนโดยปกติ มีรูปวิเคราะห์ว่า กตฺ อุปการํ ชานาติ สีเลนาติ กตญฺญแปลว่า ผู้มีปกติรู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแก่ตน มีรูปวิเคราะห์ว่า กตฺ ชนิตฺติ สีลมสุสชาติ กตญฺญ แปลว่าผู้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก่ตนมีรูปวิเคราะห์ว่า กตฺ อุปการํ ชานาติติ กตญฺญ^{๔๕}

“กตัญญูตา” เป็นคำกริยานามอดีลิ่งค์ หรือเพศหญิง แปลว่า ความเป็นแห่งบุคคลผู้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก่ตน, ความเป็นแห่งบุคคลผู้รู้ซึ่งอุปการะอันบุพการีชนทำแล้ว, ความเป็นแห่งบุคคลผู้กตัญญู, ความเป็นผู้กตัญญู มีรูปวิเคราะห์ว่า กตญฺญุสสุส ภาโว กตญฺญุตา^{๔๖}

“กตเวทิตี” เป็นคำภาษาบาลีและเป็นคำคุณศัพท์หรือกริยาวิเศษณ์ หมายถึง ผู้ประกาศคุณท่าน, ผู้สนองคุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับ “กตัญญู”^{๔๗}

^{๔๔}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๖.

^{๔๕}ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พจนานุกรมมช-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : อพการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖๓.

^{๔๖}ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พจนานุกรมมช-ไทย, หน้า ๑๖๓.

^{๔๗}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒, หน้า ๖.

“กตเวทิตา” เป็นคำวิเสสณะ แปลว่า ยังบุคคลให้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก่ตน, ยังบุคคลให้รู้ซึ่งคุณอันบุคคลทำแล้วแก่ตน, ผู้ประกาศซึ่งอุปการะอันบุพการีชนทำแล้ว, ผู้ตอบแทนอุปการะของท่าน, ผู้สนองคุณท่าน, ผู้ตอบแทนคุณท่าน แต่หากเป็นคำกริยานามปุงลึงค์จะแปลว่า บุคคลผู้ยังบุคคลให้รู้ซึ่งอุปการะอันบุคคลอื่นทำแล้วแก่ตน^{๕๒}

“กตเวทิตา” เป็นคำภาษาบาลี และเป็นคำนาม หมายถึง ความเป็นผู้ประกาศคุณท่าน, ความเป็นผู้สนองคุณท่าน, เป็นคำคู่กันกับ “กตัญญูตา”^{๕๓}

“กตัญญูกตเวทิตา” เป็นคำกริยานามปุงลึงค์หรือเพศชาย แปลว่า บุคคลผู้รู้คุณท่านและตอบแทนคุณท่าน ไทยตัดพุดเฉพาะกตัญญู แต่ความหมาย หมายถึงกตเวทิตาด้วย^{๕๔}

พระธรรมปิฎก (ประยูร ฑุฑโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า “กตัญญูกตเวทิตา” ไว้ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ หมายถึง ความเป็นคนกตัญญูกตเวทิตา และได้ให้ความหมายของคำว่า “กตัญญูกตเวทิตา” หมายถึง ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทนแยกออกเป็น ๒ คือ “กตัญญู” รู้คุณท่าน “กตเวทิตา” ตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ความกตัญญูกตเวทิตาว่าโดยขอบเขตแยกได้เป็น ๒ ระดับ คือ

กตัญญูกตเวทิตต่อบุคคลผู้มีคุณความดีหรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัวอย่างหนึ่ง กตัญญูกตเวทิตต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์หรือมีคุณความดีเกื้อกูลแก่ส่วนรวม ตัวอย่างเช่นพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแสดงความกตัญญูกตเวทิตต่อพระพุทธเจ้าโดยฐานที่ได้ประกาศธรรมยังหมู่ชนให้ตั้งอยู่ในกุศลกัลยาณธรรม เป็นต้น อย่างหนึ่ง^{๕๕}

พันเอกปิ่น มุทุกันต์ ได้ให้ความหมายคำว่า “กตัญญูกตเวทิตา” ไว้ดังนี้ “กตัญญู” หมายถึง คนที่รู้อุปการะคุณที่คนอื่นทำให้ตน “กตเวทิตา” หมายถึง คนที่รู้แล้วและตอบแทนคุณท่านด้วย^{๕๖} คำว่า “กตัญญู” หากแปลเอาความทางปฏิบัติแล้ว หมายถึง “เห็นคุณท่าน” คือเห็นด้วยใจด้วยปัญญา คำว่า “กตเวทิตา” แปลตามตัวหมายถึง การประกาศคุณ หรือการทำให้เป็นที่รู้จักให้ปรากฏขึ้นแต่ หากแปลเอาความตามภาษาไทยหมายถึง การตอบแทนคุณ^{๕๗}

^{๕๒} ประยูร ฑุฑโต, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๔.

^{๕๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๖.

^{๕๔} ประยูร ฑุฑโต, พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๖๔.

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ประยูร ฑุฑโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

^{๕๖} ปิ่น มุทุกันต์, แนวการสอน ตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔), หน้า ๑๘๑.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

บุคคลผู้ที่มีจิตสำนึกคิดตอบแทนคุณผู้ที่เคยมีอุปการคุณต่อตนเองชื่อว่า เป็นคนดี เป็นที่น่ายกย่องสรรเสริญบูชา ควรถือเป็นแบบอย่างและถือว่าเป็นผู้ที่ได้สร้างชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูล ถือได้ว่า ความกตัญญูเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มีบทบาทต่อสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และต่อไปในอนาคต และถือได้ว่า ความกตัญญูเป็นอุดมคติของสังคมไทยที่ถือปฏิบัติกันมาช้านาน ด้วยคนที่มีความกตัญญูกตเวที เป็นคนที่หาได้ยากเพราะ

๑. คนจำนวนมากได้ดีมีความสุขแล้วมักลืมตัว ลืมผู้เคยมีอุปการะตน
๒. คนจำนวนมากเห็นแก่ตัว อยากได้รับผลประโยชน์จากผู้อื่นฝ่ายเดียว
๓. คนจำนวนมากแสวงหาผลประโยชน์ โดยมีได้คำนึงว่าผู้อื่นมีคุณความดีที่พึงพาอาศัยอย่างไร
๔. คนจำนวนมาก เมื่อตอบแทนคุณแก่ผู้ใด มักทำเพียงเพื่ออวดตน แก่ผู้อื่นว่าตนมีความกตัญญูกตเวที มิได้ทำความบริสุทธิ์ใจและจริงจัง
๕. คนจำนวนมาก มักเมินเฉยต่ออุปการะที่คนอื่นทำแก่ตน โดยคิดว่าเขาอุดหนุนเอื้อเพื่อแก่ตนเพียงนิดหน่อยหรือเขาทำตามหน้าที่ของเขา
๖. คนบางคน แสดงให้เขาเห็นว่าตนเป็นคนกตัญญูกตเวที เพราะหวังผลประโยชน์บางอย่างจากเขา^{๕๔}

สังคมไทยมีประเพณีให้ความสำคัญต่อความกตัญญูกตเวที ความกตัญญูเป็นบ่อเกิดความรักความผูกพัน ความเอื้ออาทรและความปรารถนาดีต่อกัน วิถีชีวิตของสังคมไทยมีการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นครอบครัวใหญ่ เน้นการพึ่งพาอาศัยกันและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แต่ละคนในครอบครัวมีความรับผิดชอบต่อกันและต้องช่วยเหลือกันทำงาน ตามบทบาทและหน้าที่ที่ตนเองรับผิดชอบ อันส่งผลให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคมไทย ล้วนแต่มีความกตัญญูเป็นที่ตั้งสำคัญ และทั้งเป็นไปเพื่อรักษาและส่งเสริมคุณธรรมข้อนี้ให้คงมีอยู่ในโลกนี้อย่างแน่นแฟ้นพร้อมกันไปในตัว^{๕๕} ตลอดจนการปฏิบัติตามหลักธรรมเรื่องทศ ๖ ด้วยเหตุนี้ สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่ก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันกันทางจิตใจสำหรับทุกคน

^{๕๔}แม่ชีดวงพร คำหอมกุล, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์จริยศาสตร์ในธัมมปทัฏฐกถา” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐๘-๑๐๙. (เคยอ้าง)

^{๕๕}พุทธทาสภิกขุ, กตัญญูกตเวทีเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของโลก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖), หน้า ๒.

จากการกล่าวมาทั้งหมดพบว่า การเกิดเป็นมนุษย์ในโลกนี้ได้เป็นการเปิดโอกาสให้มนุษย์ได้กระทำความดีคือ การตอบแทนบุญคุณผู้ที่ให้กำเนิด ซึ่งถือว่านั้นเป็นคุณค่าที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการเกิดมาเป็นมนุษย์ในชาติหนึ่ง

๓.๔.๒ คุณค่าของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

ประเด็นต่อไปที่ต้องศึกษาคือ การหาคำตอบว่าประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของคนในสังคมไทยได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันมาขึ้นให้คุณค่าอย่างไรบ้าง หรือประเพณีดังกล่าวให้คุณค่าหรือประโยชน์กับผู้ที่มีความเชื่อในประเพณีดังกล่าวอย่างไร หรือในประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดให้คุณค่ากับคนในสังคมอย่างไรบ้าง ซึ่งเป็นประเด็นคำถามที่ต้องหาคำตอบ ซึ่งจากการศึกษาทั้งหมดพบว่าประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทยมีคุณค่าดังต่อไปนี้

๓.๔.๒.๑ คุณค่าของประเพณีที่เกิดในช่วงก่อนคลอด สำหรับคุณค่าของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในช่วงก่อนคลอดในสังคมไทยมีดังต่อไปนี้

(๑) คุณค่าประเพณีการทำขวัญหญิงที่ตั้งครรภ์ ในการทำขวัญหรือการประกอบพิธีกรรมเพื่อเรียกขวัญของผู้ที่ไม่สบายหรือผ่านเรื่องร้าย ๆ มาโดยที่คำว่า ขวัญหรือขวน หมายถึง สิ่งที่เป็นมิ่งมงคล สถิตอยู่กับชีวิตมนุษย์ สัตว์ พืช รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้^{๑๑๑} หรือหมายถึง ของที่ไม่มิตัวตนเห็นไม่ได้จับต้องไม่ได้ เชื่อว่าคล้ายจิตหรือวิญญาณ ซึ่งแฝงอยู่ในตัวตนของคนและสัตว์ ตั้งแต่เกิดมา และต้องอยู่ประจำตัวตลอด เวลา ตกใจ เสียใจ ป่วยไข้ ขวัญจะหนี อาจทำให้ถึงตายได้ จึงต้องมีการเรียกขวัญ สุตรขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัวตน จะได้สบาย^{๑๑๒}

จากความหมายที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ “ขวัญ” สามารถสรุปได้ว่า ขวัญเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน มีอยู่ทั้งในตัวคน สัตว์ พืช และสิ่งของ ตั้งแต่เกิด ถ้าขวัญยังอยู่กับคนหรือสิ่งนั้น ๆ จะทำให้สุขสบาย แต่ถ้าขวัญหายหรือออกจากร่าง ออกจากสิ่งนั้น อาจทำให้ได้รับอันตรายหรือผลร้ายต่าง ๆ จำเป็นต้องทำพิธีเรียกขวัญ เพื่อให้ขวัญกลับมาอยู่กับตัว

ในการที่สามภรรยาแต่งงานกันแล้วมีครรภ์คือตั้งท้อง เป็นธรรมเนียมของคนไทยเกือบทุกภาคที่มีการทำบุญหรือเรียกขวัญหญิงที่ตั้งครรภ์ก่อนคลอด ซึ่งการประกอบพิธีกรรมในประเพณีนี้มีคุณค่าหรือให้ประโยชน์หลายประการคือ (๑) ประการแรกสุดคือ สังคมรอบตัวของหญิงมีครรภ์เห็นว่าธรรมดาหญิงมีครรภ์หรือปกติธรรมดาของธรรมชาติ ผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ

^{๑๑๑} ธวัช ปุณโณทก, “เขมรป่าดง (กูย), หัวเมือง” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสานฉบับเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๒๕๔๒, หน้า ๕๖๐-๕๖๘.

^{๑๑๒} มนัส สุขสาย, การบายศรีสูตรขวัญ, (อุบลราชธานี : ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๕๒๖), หน้า ๑.

และต้องได้รับการดูแล ทั้งนี้เพราะการตั้งครรภ์นั้นถือว่าเป็นช่วงที่อันตรายมากที่สุดสำหรับสตรี เนื่องจากเป็นช่วงที่มีการคาบเกี่ยวระหว่างความเป็นกับความตาย เพราะหากครรภ์นั้นมีพิษแล้วอาจทำให้ผู้เป็นแม่เสียชีวิตได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการรักษาขวัญหรือให้กำลังใจ จึงมีการประกอบพิธีกรรม นั้นขึ้น (๒) เป็นการประจุมฤตพิ์นึ่งเพื่อแจ้งให้ทราบว่าการแต่งงานของสามีภรรยา นั้น บัดนี้ได้มีการท้องหรือตั้งครรภ์แล้ว บรรดาญาติทั้งหลายจะได้ใส่ใจในข่าวดีนั้น (๓) ก่อให้เกิดความมั่นใจกับหญิงมีครรภ์ว่า ตนเองจะไม่โดดเดี่ยวหรือไม่ถูกทอดทิ้งจากบรรดาญาติมิตรทั้งหลายและประการสุดท้าย (๔) ทำให้หญิงที่ตั้งครรภ์ได้เห็นถึงความรักและเอาใจใส่ของสามีที่มีต่อตนเองในการแสดงการรับผิดชอบดูแลเอาใจใส่ด้วยดี

(๒) คุณค่าประเพณีเกี่ยวกับความฝันและการแพ้ท้อง คนโบราณเชื่อว่าก่อนการตั้งครรภ์ มารดาต้องฝันก่อนเมื่อฝันแล้วต้องไปแก้ความฝันหรือไป บอกกับสามี ซึ่งหากเป็นความฝันธรรมดาไม่ถือว่าเป็นเหตุที่ต้องแก้ไข แต่หากเป็นความฝันที่ร้ายต้องสะเดาะเคราะห์หรือหากเป็นความฝันที่บ่งชี้ถึงลักษณะบุตรที่จะเกิดเป็นเรื่องที่น่ายินดี แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าในสังคมไทย ไม่มีการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความฝัน หรือการทำนายฝัน การเล่าให้สามีฟังไม่มีผลมากนักหากไม่นำไปเล่าให้พระภิกษุฟัง

ส่วนในกรณีการตั้งครรภ์และแพ้ท้อง การแพ้ท้องเป็นเพียงบุญนิมิตให้เห็นลักษณะของบุตรที่จะเกิดสังคมไทยจะไม่มีการดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับการแพ้ท้อง เพียงแต่มุ่งหวังการทำนายลักษณะของบุตรที่จะเกิดมาเท่านั้น สำหรับคุณค่าของการฝันและการแพ้ท้องนั้นมีอยู่หลายประการคือหากมีการฝันหรืออาการแพ้ท้องจะสามารถบ่งบอกถึงบุตรที่จะเกิดได้

(๓) คุณค่าประเพณีในช่วงคลอด สำหรับคุณค่าประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด ในช่วงของการคลอด ในช่วงนี้พบว่ามีขั้นตอนที่ต้องปฏิบัติตามประเพณีหลายประการสามารถที่นำมาพิจารณาให้เห็นคุณค่าของการกระทำดังกล่าว ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวมี (๑) การขอขมาเจ้าที่ ซึ่งในการกระทำเช่นนี้เพื่อเป็นการขอขมาเจ้าที่ซึ่งเป็นเทวดาประจำบ้าน ให้รับรู้เรื่องราวและการคลอดของเด็กที่จะเกิด ซึ่งการกระทำเช่นนี้เพื่อเป็นการแสดงออกซึ่งการเคารพในสถานที่ แม้เป็นเรื่องที่มองไม่เห็นแต่คนไทยถือว่าไม่เสียหายหากสิ่งนั้นก่อให้เกิดความสบายใจกับผู้ที่กระทำ (๒) การประพรมน้ำมนต์เวลาคลอดยาก ในกรณีที่ภรรยาคลอดยากมีอุบายเรื่องการประพรมน้ำมนต์ เป็นการทำเพื่อให้ผู้ที่คลอดมีกำลังใจไม่ตกใจหรือเสียใจจนเกินไป หรือมีอาการเครียด เพราะคนไทยเชื่อว่าการประพรมน้ำพระพุทธรูปเป็นสิริมงคล (๓) การยึดถือเวลาตกฟาก เป็นการยึดถือตามหลักโหราศาสตร์โดยโบราณประเพณีได้กำหนดเรื่องนี้ เพื่อต้องการให้บิดามารดาจำวันเวลาการเกิดของบุตรตนเองได้จึงมีอุบายในเรื่องเวลาตกฟาก (๔) การตัดสายสะดือ คนโบราณได้เน้นถึงความ

สะอาดและปลอดภัยของเด็กที่เกิดมา (๕) การร่อนกระดัง เป็นพิธีกรรมการปลูกเด็กให้ตื่น หรือ เพื่อให้เด็กร้องและเป็นการบอกว่า เด็กคนนี้ได้ถือกำเนิดมาแล้วต้องตื่นจากความหลับไหล เป็นต้น

จากการกล่าวมาทั้งหมดพบว่า กระบวนการหรือขั้นตอนในการทำคลอดที่ถือเป็น ประเพณีที่ได้รับการปฏิบัติ เป็นพิธีการหรือขั้นตอนที่มีคุณค่าและมีความหมายทั้งแง่ของการสอน คือ สอนคนที่เกิดมาแล้วว่าการเกิดเป็นสิ่งที่ยาก เมื่อเกิดมาแล้วไม่ควรประมาทในการดำเนินชีวิต เพราะชีวิตของคนเราเกิดมาไม่มีอะไรมา ดังนั้นเมื่อเกิดมาแล้วไม่ควรที่จะยึดมั่นถือมั่นมากเกินไป เพราะอยู่ไปอีกไม่กี่ปีก็ตาย ดังนั้น จึงไม่ควรประมาทในการดำเนินชีวิต

(๔) **คุณค่าของประเพณีในช่วงหลังคลอด** สำหรับคุณค่าประเพณีในช่วงหลังการ คลอดนี้ ถือว่าเป็นช่วงที่มีประเพณีสำคัญ ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่หลายประการ ได้แก่

(๑) ประเพณีการขึ้นอู่ แม้แต่พระมหากษัตริย์ยังต้องมีประเพณีนี้ การขึ้น อู่เน้นให้คุณค่าในด้านของการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเอาใจใส่เด็กที่เกิดมา ว่าเป็นบุคคลที่สำคัญ การเป็นเด็กอ่อนต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ

(๒) การทำขวัญ มุ่งเป็นการเฉลิมฉลองเพื่อแสดงความยินดีที่ตนเองมีลูก หรือเป็นการรับขวัญเด็กที่เกิดมาใหม่ ถือว่าเป็นความโชคดีที่ได้เกิดมาบนโลกและได้มีโอกาสทำ ความดีทั้งให้แก่ตนเองและสังคม

(๓) ประเพณีการตั้งชื่อ ได้ให้คุณค่าในเรื่องของความรักความเอาใจใส่ ของมารดาบิดาที่ต้องการให้สิ่งที่ดีที่สุดเกิดขึ้นกับบุตรน้อยของตน และเป็นการยืนยันความเป็น เอกสิทธิ์ของบุคคล ต้องมีชื่อไว้เรียกขานและมีสกุลไว้สำหรับยึดโยงในเครือญาติของตน

(๔) ประเพณีการทำบุญวันเกิดเป็นประเพณีที่ให้คุณค่าในเรื่องของการ ทำบุญที่ก่อให้เกิดคุณความดีกับผู้ที่ป็นเจ้าภาพและเป็นการกระทำเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสชิมชั้บใน การทำบุญหรือความดีในพระศาสนา

๓.๕ ทำที่ของสังคมไทยที่มีต่อประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทย

สำหรับทำที่ของสังคมไทยที่มีต่อประเพณีเกี่ยวกับการเกิดสามารถพิจารณาได้เป็น ๒ ประเด็นดังนี้

๓.๕.๑ สังคมไทยเห็นว่าการเกิดเป็นเรื่องที่ดีและเป็นมงคล สำหรับคนที่มีบุตรหรือได้ โอกาสที่จะมีบุตร และเห็นว่าการปฏิบัติตามประเพณีที่ดิงามของสังคมถือว่าเป็นเรื่องที่ดี โดยไม่ได้ สนใจว่าในขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาหรือลัทธิใด หากว่าสิ่งนั้นเป็น (๑) สิ่งที่บรรพชนได้สั่งสอนและสืบทอดกันมา (๒) เป็นสิ่งที่ไม่ขัดกับยุคสมัย

และสอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม เช่น การจัดงานวันคล้ายวันเกิดที่เหมาะสมไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนสามารถที่จะทำได้ และเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ

๓.๕.๒ สังคมไทยเห็นว่าการจัดประเพณีเกี่ยวกับการเกิดเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาเชิงวัฒนธรรมและวิถีประชา หรือเป็นการศึกษาในเชิงแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ต้องได้รับการเผยแพร่หรือสืบทอดกันไป ทั้งนี้เพราะประเพณีเกี่ยวกับการเกิดเป็นประเพณีที่มีคุณค่าในการสร้างให้สังคมได้มีโอกาสได้พบกันและเกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกันได้

๓.๕.๓ สังคมไทยเห็นว่าการจัดงานวันเกิดหรืองานวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกิดต้องมีพื้นฐานอยู่ที่ความจริง ตรงที่ว่าจัดงานต้องไม่ฟุ่มเฟือย ประหยัดและสามารถก่อให้เกิดการเรียนรู้ และความสามัคคี ถ้าประเพณีเกี่ยวกับการเกิดไม่นำพาไปสู่การกระทำที่สุจริต หรือฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น สังคมไทยก็ไม่ปฏิเสธหรือต่อต้าน เพราะเห็นว่าการปฏิบัติตามกรอบของพิธีกรรมหรือประเพณีที่ไม่ขัดกับธรรมเนียมที่ดีของสังคมเป็นสิ่งที่ควรกระทำ

๓.๕.๔ ปัจจุบันสังคมไทยบางส่วนได้เกิดมีค่านิยมที่ผิด ๆ ด้วยการให้ของขวัญวันเกิดที่มีราคาแพง เช่น รถยนต์หรือโทรศัพท์มือถือราคาแพงสูงหรือวัตถุอื่นใดที่หาค่ามิได้ เป็นของขวัญที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชีวิตมากนัก เหตุเพราะเป็นการมองไปที่คุณค่าของวัตถุมากกว่าจิตใจ เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้เกิดการเลียนแบบและการปฏิบัติที่ผิด ๆ ซึ่งการกระทำดังกล่าว ปัจจุบันยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของผู้ที่มีเงินทองเท่านั้น ส่วนคนที่อยู่ในระดับล่างยังคงมีประเพณีที่ยังเป็นประโยชน์อยู่ หนึ่งในช่วงเวลาที่สังคมไทยกำลังตกอยู่ในบริบททางสังคมที่เน้นหนักในเรื่องวัตถุ ทำให้สังคมไทยบางส่วน โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นที่มีค่านิยมมอมของของขวัญวันเกิดให้กับคนที่รักด้วยการมีเพศสัมพันธ์ ถือว่าเป็นทำที่หรือค่านิยมที่ผิด และเป็นค่านิยมที่ค่อนข้างอันตรายแต่มีการสืบทอดหรือการเลียนแบบกันอยู่

กล่าวโดยสรุปพบว่าสังคมไทย มีท่าทีต่อการประกอบพิธีกรรม/ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดอยู่ ๒ ลักษณะ คือ (๑) ท่าทีที่ยอมรับในกรณีที่ดีว่าเป็นการกระทำที่ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดี (๒) ท่าทีที่ปฏิเสธในกรณีที่ไม่เห็นว่าการประกอบพิธีกรรมหรือประเพณีขัดต่อศีลธรรมอันดีของสังคมหรือมีบางกลุ่มเห็นว่า ประเพณีไม่สำคัญ ความสำคัญอยู่ที่การกระทำของตนเองมากกว่าเพราะเมื่อทำใหตนเองดีแล้วเท่ากับเป็นการประกอบพิธีกรรมเนื่องด้วยการเกิดเพื่อตนเอง

บทที่ ๔

วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบความเชื่อ เกี่ยวกับประเพณีการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนา กับสังคมไทย

๔.๑ วิเคราะห์สังคมไทยกับสถานการณ์เรื่องการเกิดและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

เมื่อกล่าวถึงคำว่าสังคมไทย อาจจะมีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกัน แต่จากการศึกษาพบว่าคำว่าสังคมไทยนั้นมุ่งหมายถึง กลุ่มคนไทยที่มีวัฒนธรรมหรือแบบแผนในการดำเนินชีวิตร่วมกัน ซึ่งเป็นแบบแผนที่สังคมไทยได้ประมวลไว้เป็นแบบอย่างเพื่อประโยชน์ของกลุ่มสังคม^๑ วัฒนธรรม (Culture) หมายถึง ครอบงำแห่งชีวิต (Way of life) อันครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นตลอดถึงความเชื่อถือและการปฏิบัติตามความเชื่อถือ^๒

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลปัจจุบัน ในพิธีพระราชทานพระพุทธรูปนาราชบพิตร ประจำจังหวัดเลย เมื่อวันที่ ๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๒ ความตอนหนึ่งว่า “ข้าพเจ้าถือว่า พระพุทธรูปนาราชบพิตร เป็นที่ตั้งแห่งคุณพระรัตนตรัย อันเป็นที่เคารพสูงสุด และเป็นเครื่องหมายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศไทยและคนไทยทั้งชาติ”^๓ จากความหมายแห่งพระราชดำรัสนี้ มีความชัดเจนและแสดงถึงความเป็นเอกภาพแห่งประเทศไทยและคนไทยมีด้วยอำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยอันเป็นหลักชัยแห่งพระพุทธศาสนา

เอดเวิร์ด บี. รอยเตอร์ นักสังคมวิทยามีความเห็นที่ “เรื่องของศาสนาซึ่งได้แก่ความเชื่อและการปฏิบัติตามความเชื่อนั้น นับว่าเป็นจุดศูนย์กลางของวัฒนธรรม^๔ ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพุทธศาสนาตลอดเวลา ยาวนานจนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากันและสนองความต้องการของกันและกันถึงขั้นที่ทำให้เกิด

^๑ คุณ โทซัน, พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑๑.

^๒ คุณ โทซัน, พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, หน้า ๑๒๖.

^๓ นันทเดช โชคถาวร, ว่าที่ร้อยตรี, “พระกำลังแผ่นดิน”, <<http://www.freewebtown.com/dotvdi๑.htm>>, ๕ เมษายน ๒๕๔๖.

^๔ คุณ โทซัน, พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, หน้า ๒๑๘.

มีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพุทธศาสนาที่เป็นแบบของคนไทยโดยเฉพาะ สรุปได้ว่า “วัฒนธรรมไทยทุกด้านมีรากฐานสำคัญอยู่ในพุทธศาสนา”^๕

คนไทยมีวิถีชีวิตในแต่ละวันคือการทำภารกิจส่วนตัวคือดูแลใจ ภายใต้อิทธิพลให้แข็งแรง ภารกิจของส่วนรวม ดูแลครอบครัว ดูแลบ้านช่อง ทรัพย์สมบัติ ประกอบอาชีพสุจริต ทำมาหารายได้พร้อมกับทำบุญไปด้วย ไม่มุ่งแต่จะหาทรัพย์สินเงินทองเท่านั้น ทำบุญ ปฏิบัติธรรม สวดมนต์ ในวันสำคัญ เช่น วันพระ ทำดียิ่งขึ้น เป็นต้นว่า หยุคประกอบการทำงานหาเลี้ยงชีพมาทำบุญ ฟังธรรม รักษา ศิลปะแปด เจริญสมาธิภาวนาที่วัด ฤกษ์สัปดาห์ที่ทำงานอยู่บ้างก็ตั้งใจจะบาปเป็นพิเศษ เช่น โรงฆ่าสัตว์ถึงฆ่าสัตว์ งดขายสุรา นี่คือพฤติกรรมที่เป็นกุศโลบายในการทำมาหากินให้ดีกว่าที่เคยทำ ยิ่งกว่าที่สามารถทำได้ในยามปกติของตัว แม้ว่าในปัจจุบันนี้ยังทำได้เท่านั้นแต่ก็มีเป้าหมายว่าจะต้องทำได้มากกว่านี้ ดังนั้นในวันสำคัญอย่างนี้ขอถือเป็นเหตุเพื่อสร้างกำลังใจให้ตนเองทำความดียิ่งขึ้นไปได้

สังคมไทยในอดีต เป็นสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมที่พอใจจะดำรงชีวิตโดยประสานสอดคล้องกับธรรมชาติ ใช้ชีวิตเรียบง่าย ความต้องการเพื่อตัวเองมีน้อย ความเอื้อเฟื้อแก่สังคมมีมาก ลักษณะครอบครัวเป็นครอบครัวขยายมีพ่อ แม่ พี่ น้อง ปู่ ย่า ตา ยาย อยู่ร่วมกันหมด ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและศาสนาเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตอย่างเคร่งครัด^๖

สังคมมาถึงจุดเปลี่ยนเมื่ออารยธรรมตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ทำให้การผลิตแบบดั้งเดิมของไทยที่เป็นสังคมเกษตรกรรมแปรเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรม ภาวะเศรษฐกิจในครอบครัวที่เปลี่ยนไปทำให้ต้องดิ้นรนหารายได้เสริมด้วยวิธีต่าง ๆ ผู้คนจึงมีการย้ายถิ่นฐานกันมากขึ้น โดยเฉพาะการอพยพจากถิ่นฐานเดิมเข้ามาหางานทำในเมือง สภาพครอบครัวที่เคยเป็นครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ความเอื้อเฟื้อเพื่อแม่ เอื้ออาทรกันลดลง พ่อแม่และลูกห่างเหินกันมาก ลูกให้ความเคารพพ่อแม่ น้อยลง

ชีวิตสังคมสมัยใหม่เป็นชีวิตที่อ้างว้างโดดเดี่ยวไม่มีความผูกพันไม่มีส่วนร่วมทางสังคม ใช้เวลาไปกับการทำมาหาเลี้ยงชีพที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนแข่งขันกันและมุ่งประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ หากใครไม่พร้อมหรือไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วเช่นนี้ได้ก็จะมีผลก่อให้เกิดความรู้สึกกดดันและเป็นหนึ่งในมูลเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเกิดปัญหาสังคม

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๘.

^๖ โสภณ ชูพิภูษิต ชาติมนตรี, ดร., “วิกฤติสังคมไทยและทางออก : มุมมองทางจิตวิทยา”,

ต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย เช่น ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาการขาดความจริงใจต่อกัน ปัญหาการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน ปัญหาความยากจน ปัญหาครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยพบว่าสังคมไทยในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสังคมไทยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมวัฒนธรรมและความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องวิถีชีวิตของผู้คน กล่าวคือสังคมไทยปัจจุบันนี้มีความเชื่อว่าการเกิดเป็นสิ่งที่ไปตามกฎธรรมชาติซึ่งมีคำอธิบายในทางการแพทย์อย่างชัดเจน ดังนั้น จึงไม่มีความจำเป็นที่ต้องมีความเชื่อทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง และเชื่อว่าการเกิดเป็นสิ่งที่ปกติธรรมดาเมื่อมีการร่วมประเวณีกันของชายหญิง การให้กำเนิดบุตรธิดาจึงเป็นเรื่องปกติ และยิ่งปัจจุบันสังคมยังมีอัตราการมีเพศสัมพันธ์ของชายหญิงในช่วงอายุที่ค่อนข้างต่ำเป็นผลทำให้เกิดปัญหามาตามาคือปัญหาการทำแท้ง หรือปัญหาเด็กกำพร้า ซึ่งปัจจุบันนี้ดูเหมือนว่า คำว่าการเกิดเป็นของยากในโลกนั้นจะเป็นคำพูดที่ไม่จริง ทั้งนี้ก็เพราะปัจจุบันมีอัตราส่วนของการเกิดกับการตายนับวันจะมีความห่างไกลกันมาก และการเร่งผลิตประชากรอันเกิดมาจากการเสพติดในวัฒนธรรมแบบวัตถุนิยม ทำให้มีการเพิ่มจำนวนประชากรของสังคมอย่างรวดเร็ว

นอกจากนั้นปัจจุบันนี้ผู้วิจัยพบว่าการจัดงานหรือประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกิดในหลาย ๆ วาระ ผู้คนในสังคมไม่ได้ให้ความสำคัญกับเนื้อหาสาระของประเพณีแต่จะให้ความสำคัญกับการให้วัตถุ เช่น ของขวัญราคาแพง หรือ การทุ่มเทงบประมาณเพื่อการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดเลี้ยงหรืองานรื่นเริงเนื่องด้วยกับวันเกิด หรือการนิยมจัดงานวันเกิดเพื่อความสนุกสนานไม่ได้จัดงานวันเกิดเพื่อการระลึกถึง“วัย” หรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หรือการระลึกถึงคุณค่าจากการได้ถือกำเนิดมาบนโลกนี้แต่อย่างใด ในบางครั้งการจัดงานรื่นเริงเนื่องด้วยวันเกิดของคนที่มีฐานะนั้นได้มีนัยสำคัญเกี่ยวเนื่องกับปัจจัยหลาย ๆ ประการ เช่น เรื่องการทำงาน เรื่องสังคม การเมือง เศรษฐกิจ รวมถึงเรื่องตำแหน่งหน้าที่การงาน เป็นต้น ซึ่งถือว่าการจัดงานโดยนัยดังกล่าวนั้นเป็นการจัดงานประเพณีที่ไม่ได้เกี่ยวเนื่องกับสาระของการจัดงานวันเกิดหรือประเพณีเกี่ยวกับการเกิดเลยแม้แต่น้อย

๔.๒ เปรียบเทียบแนวคิดเรื่องการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์กับการเกิดในทางสังคมไทย

๔.๒.๑ แนวคิดเรื่องการเกิดในคัมภีร์

จากการศึกษามาทั้งหมดผู้วิจัยพบว่า การเกิดในมนุษยภูมิ กล่าวคือการถือกำเนิดในครรภ์ของมารดาแล้วได้อุบัติภาพความเป็นมนุษย์นั้น มีจุดกำเนิดที่เป็นไปตามกระแสแห่งกฎธรรมชาติทั้งสิ้น มีความสัมพันธ์ด้วยปัจจัยต่าง ๆ อย่างไม่ขาดสาย เกิดขึ้นสืบต่อกันไปอย่างเป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน จากอดีตชาติสู่ปัจจุบันชาติก็เชื่อมโยงกันด้วยวงวนของกิเลส กรรม วิบาก ดังกล่าวแล้ว เมื่อมนุษย์ยังมีกรรมซึ่งเป็นเสมือนพื้นทีของชีวิต มีวิญญูณเป็นเสมือน

พิชพันธุ์ของชีวิต มีค้นหาเป็นเสมือนน้ำเชื้อของชีวิต ก็ยังต้องมีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ ซึ่งการเกิดในมนุษย์ภูมิกล่าวคือการเกิดในครรภ์มารดานั้น พระพุทธเจ้าตรัสถึงการเกิดของมนุษย์มีองค์หรือปัจจัยประกอบ ๓ ประการไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เพราะปัจจัย ๓ ประการประชุมพร้อมกัน การถือกำเนิดในครรภ์จึงมีได้ ในสัตว์โลกนี้ มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน แต่มารดายังไม่มีการระดู และคันธัพพะยังไม่ปรากฏการถือกำเนิดในครรภ์ก็ยังมีไม่ได้ ในสัตว์โลกนี้ มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู แต่คันธัพพะยังไม่ปรากฏการถือกำเนิดในครรภ์ก็ยังมีไม่ได้ แต่เมื่อใด มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน มารดามีระดู และคันธัพพะก็ปรากฏ เมื่อนั้นเพราะปัจจัย ๓ ประการประชุมพร้อมกันอย่างนี้ การถือกำเนิดในครรภ์จึงมีได้ มารดาช่วยรักษาทารกในครรภ์นั้น ๕ เดือนบ้าง ๑๐ เดือนบ้าง จึงคลอดทารกผู้เป็นภรรยาหนักรันด้วยความกังวลใจมาก และเลี้ยงทารกผู้เป็นภรรยาหนักรันซึ่งเกิดแล้วด้วยโลหิตของตนด้วยความห่วงใยมาก^๘

ในพระอภิธรรม กล่าวถึง เหตุปัจจัยปรุงแต่งที่ทำให้ชีวิต รูป ร่างกายมนุษย์เกิดขึ้น เหตุปัจจัยนั้น เรียกว่า สมุฏฐาน ๔ คือ

- (๑) กมฺมสมุฏฐาน มีกรรมที่ทำได้เป็นสมุฏฐานทำให้เกิด
- (๒) จิตตสมุฏฐาน มีจิตเป็นสมุฏฐานทำให้เกิด
- (๓) อุดฺดสมุฏฐาน มีอากาศหายใจเป็นสมุฏฐานทำให้เกิด
- (๔) อาหารสมุฏฐาน มีอาหารเป็นสมุฏฐานทำให้เกิด^๙

ภาวะแห่งการมีชีวิตของมนุษย์นั้นเกิดจากการรวมตัวกันขององค์ประกอบก่อนเป็นรูปชีวิตขึ้นเรียกว่า “จันธ ๕”^{๑๐} ประกอบด้วย ๑)รูป ได้แก่ ส่วนที่ประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด ๒)เวทนา ได้แก่ ความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือ เฉย ๆ อันเนื่องสืบเนื่องจากผัสสะทางประสาททั้ง ๕ และทางใจ ๓) สัญญา ได้แก่ ความจำได้หมายรู้ กล่าวคือการรู้ การจำ กำหนดรู้อาการ เครื่องหมาย ลักษณะต่างๆ อันเป็นเหตุให้จำอารมณ์นั้นได้ ๔) สังขาร ได้แก่ คุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตมีเจตนาเป็นตัวนำ เป็นตัวแต่งจิตให้ดีหรือชั่วหรือกลาง ๆ ปรุงแต่งการตรึงตรึงกึกกิดในใจอันเป็นเหตุให้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมาทางกายวาจา ๕) วิญญาณ ได้แก่ความรู้แจ้งอารมณ์

^{๑๐} คันธัพพะ ในที่นี้หมายถึงสัตว์ผู้จะมาเกิดในครรภ์นั้น (ปฏิสนธิวิญญาณ) (ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๐๘/๒๑๘).

^๘ คุรยลละเอียดย ใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๐๘-๔๐๙/๔๔๓-๔๔๕.

^๙ สมากมวัดสระเกศ, อรรถกถาอัฐฐสาธินี ภาค ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนการพิมพ์, ๒๕๐๕), หน้า ๒๒๖.

^{๑๐} คุรยลละเอียดย ใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๒๕๕-๓๐๐.

ในส่วนองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์นั้นแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนมีความรู้สึก และส่วนที่ไร้ความรู้สึก รวมเรียกว่าธาตุ ๖ คือ

(๑) ธาตุที่ไม่มีความรู้สึกไร้สติสัมปชัญญะ ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม และ อากาศธาตุ ส่วนชีวิตที่เป็นร่างกายของมนุษย์ก็ประกอบด้วยธาตุเหล่านี้

(๒) ธาตุที่รับรู้อารมณ์ คือ วิญญาณธาตุหรือ จิตวิญญาณ

ในสองส่วนนั้นแต่ละส่วนประกอบมีลักษณะร่วมขององค์ประกอบซึ่งปรากฏในธาตุวิภังค์ดังนี้

(๑) ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน) มีหน้าที่ค้ำจุน มีความแข็งและความอ่อน เป็นคุณสมบัติเฉพาะตน ได้แก่สิ่งซึ่งมีสภาวะดังนี้

ธรรมชาติที่แข็ง ธรรมชาติที่กระด้าง ความแข็ง ภาวะที่แข็ง เป็นภายในตนมีเฉพาะตน ที่กรรมอันประกอบด้วยคัมहा และ ทิฏฐิยัตถิอ ซึ่ง เป็นภายในตน เช่นผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ไต หัวใจ คับ พังศิณ ม้าม ปอด ใสใหญ่ ใสน้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า

(๒) อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) มีหน้าที่เชื่อมประสาน มีความเกาะกุมไหลซึมเป็นคุณสมบัติ มีสภาวะดังนี้คือความเอิบอาบ ธรรมชาติที่เอิบอาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติเป็นเครื่องเกาะกุมรูป เป็นภายในตน มีเฉพาะตนนี้เรียกว่า อาโปธาตุที่เป็นภายใน

(๓) เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) มีหน้าที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีความร้อน ความเย็น เป็นคุณสมบัติ คือ ความร้อน ธรรมชาติที่ร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อุ่น ความอบอุ่น ธรรมชาติที่อบอุ่น เป็นภายในตน มีเฉพาะตนนี้เรียกว่า เตโชธาตุที่เป็นภายใน

(๔) วาโยธาตุ (ธาตุลม) มีหน้าที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว มีการขยายตัวและหดตัวเป็นคุณสมบัติ ดังนี้ ความพัดไปมา ธรรมชาติที่พัดไปมา ธรรมชาติเครื่องค้ำจุนรูป เป็นภายในตนมีเฉพาะตน นี้เรียกว่าวาโยธาตุที่เป็นภายใน

(๕) อากาศธาตุ (ธาตุคือที่ว่าง) คือ อากาศ ธรรมชาติที่นับว่าอากาศ ความว่างเปล่า ธรรมชาติที่นับว่าความว่างเปล่า ช่องว่าง ธรรมชาติที่นับว่าช่องว่าง ซึ่งเนื้อและเลือดไม่ถูกต้องแล้ว เป็นภายในตน มีเฉพาะตน นี้เรียกว่า อากาศธาตุที่เป็นภายใน

(๖) วิญญาณธาตุ (ธาตุคือความรู้สึก) คือ จักขุวิญญาณธาตุ โสตวิญญานธาตุ ฆานวิญญานธาตุ ชิวหาวิญญานธาตุ กายวิญญานธาตุ และมโนวิญญานธาตุ นี้เรียกว่าวิญญาณธาตุ^{๑๑}

^{๑๑}ดูรายละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๓๔๘-๓๕๓/๔๐๕-๔๐๘, อภิ.วิ.(ไทย) ๓๕/๑๓๒-๑๓๘/๑๓๔-๑๓๘.

ในที่บางแห่ง พระพุทธเจ้าทรงเรียก วิญญาณ ว่า จิต เช่น ในคำว่า “เมื่อจิตเศร้าหมอง แล้วมีหวังไปเกิดในทุคติ เมื่อจิตไม่เศร้าหมองแล้วมีหวังไปเกิดในสุคติ”^{๑๒} เห็นได้ว่าองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ประกอบด้วย ชั้น ๕ คือ รูปชั้น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น และวิญญาณชั้น^{๑๓} ย่อลงได้แก่ รูป และ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็น นาม รูปกับนาม นี้เกิดขึ้นโดยอาศัยอวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม เป็นเหตุเป็นปัจจัยต่อเนื่องกัน กล่าวคือ อวิชชา ความไม่รู้จักสภาวะตามความเป็นจริงด้วยความโง่ หลง ทำให้เกิดความเห็นผิด จึงก่อให้เกิดตัณหา ความดิ้นรน อยากมีอยากดิ้นรนเพื่อความครอบครอง จนมีการยึดมั่นถือมั่น ก่อเกิดเป็นวิบากข้ามภพข้ามชาติสืบเนื่องเป็นเหตุปัจจัยแก่กันและกัน

๔.๒.๒ การเกิดในทางวิทยาศาสตร์ (สังคมไทย)

จากการศึกษามาทั้งหมดผู้วิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องการเกิดในสังคมไทยปัจจุบันถือว่าเป็นเรื่องที่เป็นไปตามความเชื่อหรือความเข้าใจเกี่ยวกับการเกิด ตามแนวคิดหรือองค์ความรู้ในทางวิทยาศาสตร์ โดยที่ในวิทยาการโลกยุคใหม่เห็นว่าการเกิดมาจากองค์ประกอบทางวิทยาศาสตร์ ๓ ประการ คือ (๑) บิดามารดามีร่างกายสมบูรณ์ไม่เป็นหมันหรือโรคประจำตัวอันเป็นเหตุทำให้ไม่สามารถมีบุตรได้ (๒) มารดาบิดามีเพศสัมพันธ์กัน (๓) สเปิร์ม หรือสุจิของเพศชาย(บิดา)เกิดการผสมกับไข่มารดาที่สุกแล้ว และเคลื่อนตัวลงมาฝังที่ผนังมดลูกในที่สุดมีพัฒนาการเจริญเติบโตเป็นทารกโดยใช้เวลาเจริญเติบโตในครรภ์มารดาทั้งหมดเป็นเวลา ๙-๑๐ เดือน และคลอดออกมาเป็นทารก โดยมีระยะเวลาที่เจริญเติบโตในครรภ์มารดานั้นจะมีพัฒนาการที่สำคัญดังต่อไปนี้

สัปดาห์ที่ ๑	- ระยะคลีเวท (Cleavage) ^{๑๔} หมายถึงระยะแห่งแบ่งเซลล์
สัปดาห์ที่ ๒	- ระยะบลาสทูลา (Blastula) ^{๑๕} หมายถึง ระยะ แห่งการแบ่ง ปลูกฝังตัวเอง ลงในเนื้อเยื่อของแม่
สัปดาห์ที่ ๓	- ระยะเยิมแลเยอร์ (Germ Layers) ^{๑๖} หมายถึง ระยะการเป็นเนื้อเยื่อ ๓ ชั้น ที่จะเป็นมนุษย์ตัวต่อไป
สัปดาห์ที่ ๔	- ระยะซอมไมท์ (Somite) ^{๑๗} หมายถึง ระยะแห่งการเริ่มสร้างอวัยวะ
สัปดาห์ที่ ๕	- ระยะแห่งความปรากฏครอบครอง ของอวัยวะต่างๆ จนถึงสัปดาห์ ที่ ๘ ก็จะเห็นเป็นเด็กอ่อนที่สมบูรณ์

^{๑๒} ดูรายละเอียดใน ม.มู (ไทย) ๑๒/๗๐/๖๓.

^{๑๓} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑/๑.

^{๑๔} <http://en.wikipedia.org/wiki/Cleavage>

^{๑๕} <http://en.wikipedia.org/wiki/Blastula>

^{๑๖} http://en.wikipedia.org/wiki/Germ_layers

^{๑๗} <http://en.wikipedia.org/wiki/Somite>

เมื่อเด็กเจริญเติบโตเต็มที่แล้วในระยะ ๕ เดือนนี้จะมีพัฒนาการไปตามลำดับ ผู้วิจัยพบว่าในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้เรื่องการเกิดในทางวิทยาศาสตร์นั้น วิทยาศาสตร์ไม่มีการกล่าวถึงประเด็นเรื่องเกี่ยวกับวิญญานเลย ทั้งนี้เพราะนักวิทยาศาสตร์เชื่อว่าวิญญานเป็นเรื่องที่ไม่สามารถที่พิสูจน์ได้นั่นเอง

๔.๒.๓ ทรรศนะเชิงเปรียบเทียบ

จากการศึกษามาทั้งหมดผู้วิจัยพบว่า กระบวนการ การอุบัติขึ้นแห่งชีวิต ในทัศนะของพระพุทธศาสนาและในทัศนะของนักวิทยาศาสตร์ มีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน สามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

๑. การเกิด^{๑๔} พระพุทธศาสนาระบุว่า มงคลประกอบอยู่ ๓ อย่าง คือ บิดามีเพศสัมพันธ์กัน มารดาอยู่ในวัยยังมีระดู และมีคันธัพพะ คือ สัตว์มาถือปฏิสนธิในครรภ์มารดา ส่วนวิทยาศาสตร์ระบุเน้นประเด็นบิดามารดามีเพศสัมพันธ์ต่อกัน แล้วน้ำอสุจิของบิดาไปผสมกับไข่ของมารดา ถือว่า เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตใหม่โดยมิได้กล่าวถึงการมีสัตว์มาถือปฏิสนธิ

๒. วิวัฒนาการของชีวิตใหม่ในครรภ์มารดา พระพุทธศาสนากล่าวว่า ชีวิตใหม่ในครรภ์มารดา เจริญเติบโตและมีวิวัฒนาการไปตามขั้นตอนต่าง ๆ คือ ครั้งแรกเป็นกลละ(น้ำใส) จากน้ำใสวิวัฒนาการไปเป็นน้ำขุ่นข้น(อสุภุฑะ) จากน้ำขุ่นข้นวิวัฒนาการไปเป็นจันเนื้อ(เปลี) จากจันเนื้อวิวัฒนาการไปเป็นก้อนเนื้อเริ่มแข็งตัว(ขณะ) จากก้อนเนื้อวิวัฒนาการไปเป็นปุ่ม ๕ ปุ่ม คือ ปุ่มศีรษะ ปุ่มแขน ๒ ปุ่ม ปุ่มขา ๒ ปุ่ม(ปัญญาสาขา) จากปุ่ม ๕ ปุ่มก็วิวัฒนาการไปเป็นมือเท้าและศีรษะ จากนั้นมีเค้าโครงตา เค้าโครงหู เค้าโครงจมูก เค้าโครงลิ้น (รวมทั้งเค้าโครงปาก) ทั้งสิ้นรวมระยะเวลา ๕ สัปดาห์ คิดเป็นวันได้ ๖๓ วัน คิดเป็นเดือนได้ ๒ เดือน กับ ๓ วัน จากสัปดาห์ที่ ๕ ไปถึงสัปดาห์ที่ ๔๒ คิดเป็นวันได้ ๒๓๑ วัน คิดเป็นเดือนได้ ๗ เดือนกับ ๒๗ วัน ช่วงเวลาระหว่างนี้มีองค์ภาพพ (อวัยวะต่าง ๆ) เกิดขึ้น คือผม ขน เล็บ เป็นต้น จนครบอาหาร ๓๒ ประการ ซึ่งนับว่าเป็นร่างกายที่สมบูรณ์

ส่วนวิทยาศาสตร์กล่าวว่า ชีวิตใหม่ในครรภ์มารดา เจริญเติบโตวิวัฒนาการเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นเป็นไข่ผสมเชื้อ(Zygote) เริ่มตั้งแต่ไข่ของแม่ผสมกับน้ำเชื้อของพ่อจนอายุได้ ๒ สัปดาห์ (๑๔ วัน) ชั้นเป็นตัวอ่อน(Embryo) เริ่มตั้งแต่ย่างเข้าสัปดาห์ที่ ๓ ถึง สัปดาห์ที่ ๘ (๔๒วัน) ชั้นเป็นทารก(Fetus) เริ่มตั้งแต่ย่างเข้าสัปดาห์ที่ ๘ ถึง สัปดาห์ที่ ๔๐ อันเป็นสัปดาห์สุดท้าย ในแต่ละชั้นที่กล่าวมานั้นมีวิวัฒนาการต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

^{๑๔} บรรจบ บรรณรุจิ, ปฏิจอสุมุบาท กระบวนการเพื่อความเข้าใจชีวิต, หน้า ๑๓๐ -๑๓๕.

ตารางที่ ๒.๓๐ เปรียบเทียบการเกิดระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์^{๑๕}

ลำดับที่	พระพุทธศาสนา	วิทยาศาสตร์
๑	กลละ (น้ำใส)	ไข่ผสมเชื้อ (Zygote)
๒	อัณฑะ (น้ำขุ่นข้น)	ไข่ผสมเชื้อ (Zygote)
๓	เปลี (ชิ้นเนื้อ)	ตัวอ่อน (Embryo) เริ่มมีทางเดินอาหาร หัวใจ ตุ่มแขน ตุ่มขา
๔	ฉนะ (ก้อนเนื้อ)	ตัวอ่อน (Embryo) เริ่มมีตุ่ม ตา หู จมูก แก้ม เริ่มเป็นเค้า
๕	ปัญญาสาข (ปุ่ม ๕ ปุ่ม)	ตัวอ่อน (Embryo) มีศีรษะ ร่างกาย มือ ๒ ข้างเริ่มมีนิ้ว มือให้เห็นเป็นเค้า
๖	จักขุทสกะ (เค้าโครงตา)	ตัวอ่อน (Embryo) นิ้วมือกำลังวิวัฒนาการ
๗	โสตทสกะ (เค้าโครงหู)	ตัวอ่อน (Embryo) ช่วงที่จะเป็นแขนสั้นมาก
๘	ฆานทสกะ (เค้าโครงจมูก)	ทารก (Fetus) ศีรษะใหญ่กว่าตัวสมองเริ่มเจริญ
๙	ชีวาทสกะ (เค้าโครงลิ้น)	ทารก (Fetus) อวัยวะเพศเริ่มวิวัฒนาการ
๑๐-๔๒	มีอวัยวะอื่น ๆ เกิดขึ้น อาทิ ผม ขน	ทารก (Fetus) มีอวัยวะต่าง ๆ เกิดขึ้นตามลำดับ หัวใจมีรูปร่างสมบูรณ์

๑. ความเป็นอยู่ในครรภ์ของมารดา พิจารณาได้เป็น ๒ ลักษณะ คือ การได้อาหาร และสภาพความเป็นอยู่ สรุปได้ดังนี้

(๑) การได้อาหาร พระพุทธศาสนากับทางชีววิทยากล่าวไว้ตรงกันว่า ได้อาหารจากมารดาทางสายสะดือ ชีววิทยา อธิบายว่า สายสะดือยาวประมาณ ๕๕ เซนติเมตร ประกอบด้วยหลอดเลือดดำ ๑ เส้น หลอดโลหิตแดง ๒ เส้น มี Connective Tissue ที่ประกอบด้วยน้ำเป็นส่วนใหญ่ เรียกว่า Whorton's Jelly หุ้มอยู่ตามปกติหลอดเลือดเหล่านี้ยาวกว่าสายสะดือ เพราะฉะนั้น จึงมองเห็นหลอดเลือดบางแห่งโป่งออกไปคล้ายเป็นปมเรียกว่า Fales Knot

(๒) สภาพความเป็นอยู่ พระพุทธศาสนากล่าวว่า ในครรภ์มารดา ทารกอยู่ในที่แคบมาก คือ อยู่ตรงกลางระหว่างแผ่นท้องกับกระดูกสันหลัง โดยเลขตัวเด็กขึ้นไปจะเป็นกระเพาะอาหารของมารดา ส่วนใต้ตัวเด็กจะเป็นกระเพาะอุจจาระของมารดา เวลาที่มารดา เดิน ยืน นั่ง นอน หรือ บริโภคอาหาร ทารกจะรับรู้สัปดาห์ตลอดเวลา ถึงเวลาใกล้คลอด ลมกัมมฆวาท (ลมที่เกิด

^{๑๕}ตารางที่ ๒.๓๐ เปรียบเทียบการเกิดระหว่างพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์,บรรจบ บรรณรุจิ, ปฏิกิจสมบูรณ์ บท กระบวนการเพื่อความเข้าใจชีวิต, หน้า ๓๖๖.

จากกรรม เป็นลมที่กำหนดให้คนเกิดเวลาและฤกษ์ต่าง ๆ กัน ซึ่งเวลาและฤกษ์นั้น วิชา โหราศาสตร์ นำมาทำนายชะตาชีวิต) คือ ลมเบ่ง ก็จะพัดผันให้ศีรษะกลับมาตรงปากทางช่องคลอด และ ขณะคลอดจะได้รับทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส เนื่องจากต้องออกมา ทางช่องคลอดที่แคบ มีสภาพเหมือนข้างใหญ่ออกมาจากช่องลูกคา^{๒๐}

ส่วนทางวิทยาศาสตร์กล่าวว่า ในครรภ์มารดา ทารกถูกห่อหุ้มด้วยรก และมีน้ำหล่อเลี้ยงอยู่รอบตัว รก เป็นอวัยวะที่สำคัญที่สุดสำหรับทารกในขณะที่อยู่ในครรภ์มีลักษณะอ่อนนุ่ม คล้ายฟองน้ำ รกจะค่อย ๆ เจริญเติบโต และ เจริญเติบโตเต็มที่เมื่อตั้งครรภ์ได้ ๔ เดือน มีขนาดประมาณ ๒ - ๓ เซนติเมตร มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ ๑๕ - ๒๐ เซนติเมตร หนักประมาณ ๕๐๐ กรัม หรือน้ำหนักประมาณ ๑/๖ ของน้ำหนักเด็ก รกแบ่งออกเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านมารดา และ ด้านทารก ทางด้านมารดาประกอบด้วย Cotyledon ประมาณ ๑๕ - ๒๐ อัน มองดูรูขรุขระส่วนทางด้านทารกเรียบ มัน และมีสายสะดือเกาะอยู่บริเวณกลางรก มีหลอดเลือดจากสายสะดือแผ่ออกไปรอบ ๆ รก และหายไปใ้เนื้อรก ก่อนที่จะถึงริมรก ภายในเนื้อรกประกอบด้วย ทางเดินของหลอดเลือดดำและแดง ทอดอยู่ทั่วไป รก ทำหน้าที่ แทนระบบการหายใจ การหาอาหาร การขับถ่ายของทารกในครรภ์มารดา และมีหน้าที่กลั่นฮอร์โมน ซึ่งจากการที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้นพบว่าแนวคิดเรื่องการเกิดของพระพุทธศาสนานั้นสามารถที่จะพิจารณาได้จากกรอบความคิดดังต่อไปนี้

พระพุทธศาสนา	วิทยาศาสตร์
มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน	มารดาบิดาอยู่ร่วม(มีเพศสัมพันธ์)
มารดามีระดู	มารดา-บิดาไม่เป็นหมัน
มีสัตว์(กัณธัพพะ)มาเกิด	เกิดการผสมระหว่างไข่กับสเปิร์ม
*พระพุทธศาสนาพูดถึงวิญญาณคือจุดสำคัญที่ก่อให้เกิด	*วิทยาศาสตร์เห็นว่าการเกิดมีเพราะเกิดการผสมระหว่างไข่กับสเปิร์ม

สรุปว่า พระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์ ต่างให้ทรรศนะเกี่ยวกับวิวัฒนาการในการเกิดของทารกก่อนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ในลักษณะเหมือนกัน ต่างกันแต่ประเพณีและพิธีกรรม

^{๒๐} **ช่องลูกคา** หมายถึง รูสำหรับสอดคาเข้าไปเขี่ยคาที่ขัดบานประตู, **ลูกคา** นั้นหมายถึง เหล็กสำหรับไขคาประตู, **คา** หมายถึง กลอนประตูที่ทำด้วยไม้สำหรับขัดบานประตูอย่างประตูโบสถ์ เช่น ลงดาคาล, ลั่นดาล, ขัดคา, เหล็กสำหรับไขคา, มีรูปเป็นมุมฉาก ๒ ทบอย่างคันฉัตร หลังพระพุทธรูป เรียกว่า ลูกคา, ช่องสำหรับไขคา เรียกว่า ช่องคา, ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, หน้า ๑๔๕, ๔๐๔, ๑๐๒๓

หลังการเกิดเท่านั้น ซึ่งความจริงแล้วพุทธศาสนาไม่ได้สอนเรื่องประเพณีพิธีกรรม แต่สอนเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรม เช่นวิทยาศาสตร์ก็เชื่อเรื่องของการทดลองพิสูจน์เป็นต้น

๔.๓ เปรียบเทียบพื้นฐานความเชื่อของประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

สำหรับประเด็นต่อมาที่ต้องศึกษาคือ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพื้นฐานความเชื่อที่ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด มีพื้นฐานมาจากความเชื่อเรื่องอะไรบ้าง ทั้งนี้เพราะว่าประเพณีซึ่งหมายถึง รูปแบบทางวัฒนธรรมที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมานั้นเป็นสิ่งที่จะต้องมาจาก “ความเชื่อเป็นพื้นฐาน” หรือ ความเชื่อย่อมเป็นบ่อเกิดของประเพณี หรือกล่าวได้ว่าไม่มีประเพณีใดที่ไม่ได้มาจากความเชื่อ ทุกความเชื่อมักมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณี เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยพบว่า ในประเพณีเกี่ยวกับการเกิดดังที่ได้ศึกษามานั้น ทั้งที่เป็นประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบัน ย่อมมีที่มาจากความเชื่อหลาย ๆ อย่างประกอบกัน ซึ่งสามารถนำมาศึกษาเชิงเปรียบเทียบได้ดังต่อไปนี้

๔.๓.๑ พื้นฐานความเชื่อของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสมัยพุทธกาล

เนื่องจากสังคมในสมัยพุทธกาลเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางด้านความเชื่อดังนั้น การที่ศึกษาถึงประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายดังกล่าวด้วย พบว่าพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเกิดนั้นมีดังต่อไปนี้

(๑) ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องเทพเจ้า ความเชื่อเรื่องการทำนายทายทักตามหลักวิชาหรือการทำนายทายทักเรื่อง โชคชะตา หรือพรหมลิขิต ถือว่าประเด็นเรื่อง โชคชะตานี้ เป็นแนวคิดหลักของศาสนาพราหมณ์ นอกจากนั้นยังมีความเชื่อเรื่องเทวดา โดยเฉพาะเรื่องฤทธิ์อำนาจของเทวดาที่สามารถบันดาลให้ผู้ที่มีความประสงค์ได้บุตรสมดังความปรารถนาของตน เป็นต้น

(๒) ความเชื่อทางศาสนาพุทธ ได้แก่ ความเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งเป็นแนวคิดความเชื่อที่เกิดขึ้นภายหลังจากการที่พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาแล้ว โดยที่ความเชื่อดังกล่าวนี้อธิบายว่าเป็นแนวคิดที่คนในสมัยพุทธกาลให้การยอมรับ เช่น ความเชื่อเรื่องการทำบุญวันเกิด ซึ่งเป็นการทำบุญด้วยการเลี้ยงพระจำนวนมาก ๆ ซึ่งผิดจากความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ที่เวลาทำบุญต้องเชิญพราหมณ์ประจำตระกูลมารับประทานอาหารที่บ้าน เป็นต้น

(๓) ความเชื่อทางศาสนาท้องถิ่น ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับการบนบานศาลกล่าว ความเชื่อเกี่ยวกับการแพ้วทอง ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งชื่อที่เป็นมงคลไม่เป็นมงคล เป็นต้น

เห็นได้ว่าประชาชนในสมัยพุทธกาลนั้นมีความเชื่อที่เป็นพื้นฐานเกี่ยวกับการเกิดอยู่ใน ๓ กรอบเป็นหลัก ซึ่งกรอบความเชื่อทั้ง ๓ ประการนี้ถือว่าเป็นกรอบที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรศาสนา

๔.๓.๒ พื้นฐานความเชื่อของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสมัยปัจจุบัน

สำหรับกรอบความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับประเพณีการเกิดในสมัยปัจจุบันนั้น พบว่าสังคมไทยในปัจจุบันได้มีความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดดังต่อไปนี้

(๑) **ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์** เป็นความเชื่อที่ว่าเทพเจ้าเป็นผู้สร้างและผู้คุ้มครองมนุษย์ รวมถึงเป็นผู้ตามรักษาและเป็นผู้กำหนดความเป็นไปตามลิขิตของตน เรียกว่า การเกิดเป็นเรื่องของพรหมลิขิต การเกิดตามมติของศาสนาพราหมณ์ถือว่า เป็นเรื่องที่เกิดเนื่องด้วยกับพระเจ้าเพราะถือว่าการเกิดเป็นสิ่งที่พระเจ้าคือพรหมเป็นผู้บันดาลให้มีขึ้น

(๒) **ความเชื่อในศาสนาพุทธ** เป็นความเชื่อที่มีเหตุผลโดยพระพุทธรศาสนาเชื่อว่าการเกิดไม่ได้เป็นสิ่งที่มาจากการสร้างของพระเจ้าหรือพระเจ้าผู้สร้าง แต่การเกิดนั้นมีมูลเหตุมาจากกรรม กิเลส และวิบาก ซึ่งเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดการเกิดในวัฏสงสารหรือการเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และเน้นผลแห่งกรรมคือการกระทำของคนในปัจจุบัน ซึ่งจะส่งผลต่อเขาในอนาคตทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ดังพุทธพจน์ที่ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นไรย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว”

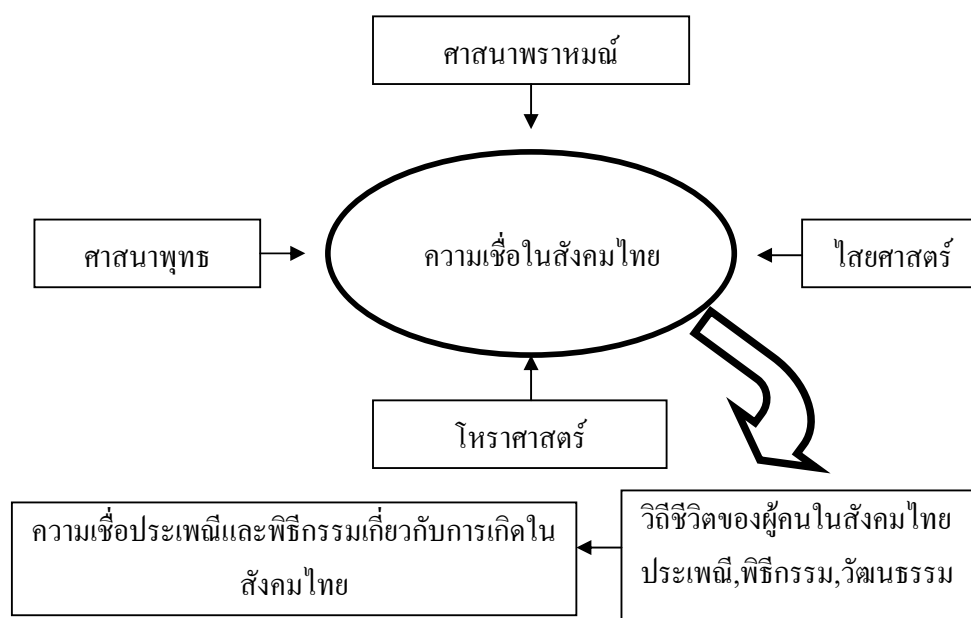
(๓) **ความเชื่อในศาสนาท้องถิ่น** เป็นความเชื่อของคนในสังคมไทยโดยพื้นฐานที่ไม่ได้มาจากอิทธิพลของศาสนาใดๆ ซึ่งความเชื่อดั้งเดิมของสังคมไทยนั้นเป็นความเชื่อแบบธรรมชาตินิยม(Naturalism) หรือบางคราวเป็นแบบวิญญาณนิยม(Animism)^{๒๐}คือเห็นว่าการเกิดต้องมีแม่เชื้อ ซึ่งคำว่าแม่เชื่อนั้นเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมของคนไทย

(๔) **ความเชื่อในทางไสยศาสตร์** เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยอำนาจดังกล่าวมีมาจากการประกอบพิธีกรรมสำคัญ ๆ เพื่อก่อให้เกิดพลังอำนาจ คลบบันดาลให้เกิดความสำเร็จกับตนเองได้ เช่น การนำเอาเทียนมาปั้นเป็นตุ๊กตาผู้หญิง ผู้ชายกอดกันแล้วประกอบพิธีกรรมด้วยการท่องเวทย์มนต์ แล้วเอาเข็มแทงตุ๊กตาสองตัวนั้น การกระทำเช่นนั้นถือได้ว่าเป็นการกระทำที่จะส่งผลให้เกิดความเดือนร้อนแก่ผู้กระทำที่เป็นตัวแทนของตุ๊กตานั้น การกระทำเช่นนั้นถือได้ว่าเป็นลักษณะของการกระทำที่เกิดมาจากความเชื่อแบบไสยศาสตร์

^{๒๐} http://bigbanginmy mind.blogspot.com/2007/08/blog-post_5518.html

(๕) ความเชื่อในทางโหราศาสตร์ เป็นความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยาม หรือช่วงเวลา หรือการคาดคะเนจากดวงดาว โดยมนุษย์เชื่อว่าดวงนั้นเป็นตัวกำหนด โชคชะตาหรือความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ได้ โดยสังคมไทยเองก็มีความเชื่อแบบนี้เช่นกัน

จากการอธิบายมาทั้งหมดพบว่าสังคมไทยไม่ได้มีโหมคของความเชื่อแบบเดียว ๆ แต่เป็นสังคมที่มีโหมคของความเชื่อเชิงซ้อน ซึ่งในบริบทของสังคมไทยนั้นความเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในแต่ละพื้นที่นั้นจะมีองค์ประกอบของความเชื่อทั้งหมดที่กล่าวมานี้ และจากการกล่าวมาทั้งหมดนี้สามารถพิจารณากรอบความเชื่อของสังคมไทยได้ดังแผนภูมิภาพดังต่อไปนี้



จากแผนภาพพบว่า ความเชื่อและศาสนาของสังคมไทยเป็นเรื่องของการผสมผสานระหว่างลัทธิวิญญาณ (animism) ได้แก่ ความเชื่อแบบดั้งเดิมคือไสยศาสตร์ โหราศาสตร์และศาสนาของคนพื้นถิ่นกับศาสนาใหญ่ ๒ ศาสนา คือ พุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์ โดยลัทธิวิญญาณหรือความเชื่อในเรื่องวิญญาณหรือภูติผีปีศาจในรูปแบบต่าง ๆ มีอยู่ในดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งประเทศไทยมานานแล้ว ก่อนที่พุทธศาสนาและศาสนาฮินดูจะแพร่ขยายเข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้เสียอีก

พุทธศาสนากับศาสนาฮินดู เข้ามาเผยแพร่ในดินแดนแถบนี้มานานกว่าหนึ่งพันปีมาแล้ว และคนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รับเอาทั้งพุทธศาสนาและศาสนาฮินดู โดยไทยรับเอาพุทธมาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ก็มีสารหลายประการของศาสนาฮินดูปะปนเข้ามาด้วยในเรื่องของเทพเจ้า วิญญาณศักดิ์สิทธิ์และพิธีกรรมต่าง ๆ รวมถึงความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ด้วย

ดังนั้น พบว่าในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของคนไทยจึงไม่ได้มีเฉพาะแกนความเชื่อของศาสนาใดศาสนาหนึ่งเท่านั้น แต่ความเชื่อดังกล่าวมีส่วนผสมของความเชื่อต่างๆ รวมกันอยู่ดังที่ปรากฏในแผนภาพ โดยมีทั้งความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ ไสยศาสตร์ และโหราศาสตร์ และเมื่อพิจารณาถึงการประกอบพิธีกรรมหรือการจัดประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของคนในสังคมไทยพบว่า ในเนื้อหาของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดนั้นมียอดประกอบของความเชื่อหลายเรื่องเข้ามามีส่วนร่วมแม้ว่าจะเน้นเฉพาะบางความเชื่อเช่น การประกอบพิธีกรรมตามแนวทางของศาสนาพุทธ แต่ในรายละเอียดแล้วมีเงื่อนไขทางความเชื่อในเรื่องอื่นๆ เข้ามาประกอบด้วย เช่น การทำบุญวันเกิดของคนไทยภาคเหนือ ภาคอีสาน ซึ่งมีการนิมนต์พระภิกษุมารับเจริญพระพุทธรูป แต่เมื่อพระสงฆ์เดินทางกลับวัดแล้ว ชาวบ้านจะทำพิธีผูกแขนบายศรีสู่ขวัญ โดยที่พิธีกรรมดังกล่าวไม่ได้เป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาแต่ประการใด หรือ คนไทยแม้จะนับถือพระพุทธศาสนา แต่ก็ยอมรับกันว่าการเกิดเป็นเพียงกระบวนการในวัฏจักร ชีวิตมนุษย์ที่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก และสาระสำคัญของการเกิดคือการทำดี ไม่ได้อยู่ที่การประกอบพิธีกรรมใหญ่โตหรือไม่ได้มีสาระอย่างอื่น ดังนั้น การเกิดจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ควรดีใจแต่ไม่ควรที่จะให้ความสำคัญกับการเกิดด้วยการเฉลิมฉลอง

ในทางเป็นจริงชาวพุทธในสังคมไทยมีความเชื่อตามคติทางพระพุทธศาสนาแต่ไม่ได้ขัดขวางหรือปฏิเสธคติหรือค่านิยมบางอย่างทางสังคม เช่น การเลี้ยงฉลองหรือการแสดงความยินดีประกอบพิธีกรรมเพื่อการรับขวัญบุตรที่เกิดหรือการทำพิธีกรรมแก้บนที่ได้ทำกับเทวดาไว้ โดยคิดกันว่า เรื่องใด ๆ ที่ไม่ขัดกับหลักการและสนับสนุนการดำรงอยู่ของชีวิตและสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับผู้คนในสังคม เรื่องนั้นมักไม่มีการปฏิเสธหรือต่อต้าน

ดังนั้น ผู้วิจัยพบว่า การประกอบพิธีกรรมที่สำคัญ โดยเฉพาะพิธีกรรมหรือประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของคนในสังคมไทยเป็นเรื่องที่มีมียอดประกอบทางความเชื่ออยู่หลายประการ เช่น

(๑) ความเชื่อในทางศาสนาพราหมณ์ เช่น การเชื่อว่าเด็กที่จะเกิดมานั้นมีเทพเจ้าบางองค์บันดาลให้เกิด หรือการเกิดมีโชคชะตากำหนดมาแล้ว

(๒) ความเชื่อในทางศาสนาพุทธ เชื่อว่าการเกิดเป็นไปตามกรรมจะดีจะชั่วก็อยู่ที่กรรม

(๓) ความเชื่อในทางไสยศาสตร์ เวลาเด็กเกิดก็จะประกอบพิธีกรรมบางอย่างที่เกี่ยวข้องเช่น การหาตะกรุดมาห้อยคอ การหายันต์มาติดที่บ้านเพื่อกันผี

(๔) ความเชื่อในทางโหราศาสตร์ เช่น การดูดวงชะตากำหนดราศีของเด็กที่จะมากเกิดว่าเกิดในเวลานี้เวลานั้นจะมีบุคลิกลักษณะอย่างไร หรือจะเป็นผู้ที่มีอนาคตอย่างไร เป็นต้น

๔.๓.๓ ทรรศนะเปรียบเทียบ

จากการกล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของประเพณีการเกิดในทั้งสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบันพบว่า

(๑) ในส่วนที่คล้ายกันพบว่า ในภาพรวมความเชื่อที่เป็นพื้นฐานทั้งสองสมัยมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือเมื่อพิจารณาจากกรอบความเชื่อดังกล่าวพบว่าในทั้ง ๓ ประเด็นของความเชื่อในสมัยพุทธกาลคือ (๑) ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ (๒) ความเชื่อทางศาสนาพุทธ (๓) ความเชื่อทางศาสนาท้องถิ่น เมื่อแยกประเด็นออกไปเป็นรายละเอียดพบว่าทั้ง ๓ ประเด็นนั้นสามารถแยกออกไปเป็น ๕ ประเด็นของความเชื่อพื้นฐานการเกิดในสมัยปัจจุบันนั่นเอง ทั้งนี้เพราะในสมัยพุทธกาลนั้นความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์หรือโหราศาสตร์รวมอยู่ในความเชื่อของศาสนาพราหมณ์นั่นเอง ทั้งนี้เพราะวิชาการเหล่านี้มีสื่อนกันอยู่ในเนื้อหาของศาสนาพราหมณ์

(๒) ในส่วนที่แตกต่างกันคือ “การเน้นย้ำ” ในเรื่องความเชื่อ ซึ่งลักษณะของการเน้นย้ำความเชื่อหรือการให้ความสำคัญของความเชื่อในสังคมนั้นมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในสมัยพุทธกาลก่อนการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา ได้มีการให้ความสำคัญกับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เป็นหลัก แต่เมื่อพระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาแล้ว คนในสังคมโดยมากหันมาให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนาเป็นอันดับแรก ๆ แต่เมื่อหันมาพิจารณาในสังคมไทยปัจจุบันพบว่า คนในสังคมไทยปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนามากกว่าศาสนาหรือความเชื่อประเภทอื่นๆ ดังนั้น ในประเด็นนี้เมื่อพิจารณาแล้วพบว่ามีความแตกต่างกันอยู่มาก

ซึ่งจากการพิจารณาทั้งหมดพบว่าความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดทั้งสองสมัยนั้นมีความเหมือนหรือแตกต่างกันดังปรากฏในตารางดังต่อไปนี้

พื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเกิดในสมัยพุทธกาล	พื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการเกิดในสมัยปัจจุบัน	ข้อเปรียบเทียบ
(๑) ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ (๒) ความเชื่อทางศาสนาพุทธ (๓) ความเชื่อทางศาสนาท้องถิ่น	(๑) ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ (๒) ความเชื่อในศาสนาพุทธ (๓) ความเชื่อในศาสนาดั้งเดิม (ความเชื่อท้องถิ่น) (๔) ความเชื่อในทางไสยศาสตร์ (๕) ความเชื่อในทางโหราศาสตร์	ก. เมื่อพิจารณาภาพรวมพบว่าทั้งสองสมัยมีความเชื่อพื้นฐานที่ไม่แตกต่างกันเนื่องจากเป็นพื้นที่ซึ่งมีกรอบทางวัฒนธรรมเดียวกัน ข. เมื่อพิจารณาประเด็นของความสำคัญปรากฏว่าทั้งสองยุค

พื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับ ประเพณีการเกิดในสมัย พุทธกาล	พื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับ ประเพณีการเกิดในสมัยปัจจุบัน	ข้อเปรียบเทียบ
		<p>สมัยมีการให้ความสำคัญกับความเชื่อที่แตกต่างกัน กล่าวคือ สมัยพุทธกาลยุคก่อนการเกิด พระพุทธศาสนาค้นในสังคมให้ความสำคัญกับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์แต่เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น หันมาให้ความสำคัญกับ พระพุทธศาสนาส่วนสังคมไทย นั้นประชาชนให้ความสำคัญกับ พระพุทธศาสนามากกว่าศาสนาอื่นๆ</p>

๔.๓.๔ วิเคราะห์ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทย

จากการกล่าวมาทั้งหมดในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประเพณีการเกิดในสังคมไทยนั้น พบว่า สามารถสรุปรูปแบบของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดได้ ๒ รูปแบบ คือ (๑) ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในราชสำนัก (๒) ประเพณีการเกิดของประชาชนทั่วไป ซึ่งได้แบ่งย่อยออกไปอีกเป็น (๑) ประเพณีการเกิดของภาคกลาง (๒) ประเพณีการเกิดของภาคเหนือ (๓) ประเพณีการเกิดของภาคอีสานและ (๔) ประเพณีการเกิดของภาคใต้ ซึ่งจากการศึกษามาทั้งหมดพบรายละเอียดของประเพณีการเกิดในสังคมไทยที่สามารถนำมาอธิบายได้ดังต่อไปนี้

๔.๔ เปรียบเทียบประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของบุคคลในสังคม

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ทั้งในสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน พบว่าหลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยมาทั้งหมดพบว่า ในสังคมทั้ง ๒ นั้นมีประเพณีการเกิดอยู่ ๒ ระดับเหมือนกันก็คือ (๑) ประเพณีการเกิดในราชสำนักและ (๒) ประเพณีการเกิดของบุคคลทั่วไป ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๔.๑ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในราชสำนัก

(๑) ในสมัยพุทธกาล สำหรับประเพณีการเกิดในราชสำนักสมัยพุทธกาลพบว่า พระมหากษัตริย์ ถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ เนื่องจากสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลมีการแบ่งชนชั้นออกเป็น ๔ วรรณะ คือ

๑) กษัตริย์ เป็นเชื้อพระวงศ์ที่สืบสายโลหิตมาจากหัวหน้าของชนเผ่าอารยัน ที่นำทัพบุกเข้ามาเป็นเจ้าครองนครในแผ่นดินชมพูทวีปตอนต้น ๆ วรรณะนี้ถือกันเคร่งครัดที่สุด ต้องมีสายเลือดของบรรพบุรุษบริสุทธิ์ทั้งฝ่ายบิดาและมารดา ๒) ชั้วคน เป็นผู้ให้การสนับสนุนอุปถัมภ์พราหมณ์ที่ศึกษาเล่าเรียน ถือว่าเป็นชนชั้นปกครอง

๒) พราหมณ์ คือ พวกนักบวช เป็นพวกชนชั้นทรงสติปัญญา สืบสายโลหิตมาจากพวกพราหมณ์ผู้ประกอบอัยยพิธีทางศาสนา ถ้าโดยชาติที่บริสุทธิ์จริงต้องเป็นพราหมณ์ทั้งฝ่ายบิดาและมารดา เรียกว่า อุกโตสุชาติ ๓) ชั้วคน^{๒๒} ได้รับความนับถือยกย่องว่า เป็นชนชั้นสูงกว่าประชาชนทั่วไป แม้ไม่ใช่ชนชั้นปกครอง แต่มีอำนาจในการปกครองไม่น้อย

๓) แพศย์ หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้า รวมทั้ง ชวานา ชาวสวน และพวกช่างทั้งหลาย เช่น ช่างทอง ช่างทอง ช่างจักสาน

๔) ศูทร ชาวอารยันจัดคนพื้นเมืองเดิม คือ เผ่าดราวิเดียน อยู่ในวรรณะนี้ มีอาชีพทำงานรับจ้างเป็นกรรมกรหรือเป็นคนรับใช้ผู้อื่นเพื่อค่าจ้าง งานที่คนพวกนี้ทำเหมือนกันกับงานของพวกแพศย์ ต่างกันที่งานของศูทรเป็นงานที่ต้องอาศัยนายจ้าง ไม่เป็นงานอิสระเหมือนงานของแพศย์ เขาไม่ต้องรับผิดชอบในความเจริญหรือเสื่อมของงาน มีหน้าที่ทำงานตามคำสั่งของนายจ้างเท่านั้น แต่พวกศูทรที่ประกอบอาชีพอิสระก็มี เช่น เป็นพวกพรานล่าเนื้อมาขาย^{๒๓}

อย่างไรก็ตาม ถ้าคนในวรรณะใดวรรณะหนึ่ง ไปสมรสกับคนในวรรณะอื่นที่ต่ำกว่า กษัตริย์และพราหมณ์ บุตรธิดาที่เกิดมาจัดเป็นวรรณะอีกอย่างหนึ่ง คือ จันฑาล เป็นที่ดูหมิ่นเหยียดหยามของคนทั้งหลาย ถือว่าเป็นคนเสนียดจัญไร ไม่มีใครอยากคบด้วย ไม่มีใครอยากร่วมกินร่วมนอน แม้แต่เห็นคนเช่นนั้น ถือว่าเป็นอัปมงคล ชัดลาก^{๒๔}

^{๒๒} ดูแนวความเชื่อเกี่ยวกับอุกโตสุชาติ ในวาเสฏฐสูตร มัชฌิมนิคาय มัชฌิมปิณฑาสก์ (บาลี) ๑๓/๓๐๔/๖๔๔, (ไทย) ๑๓/๓๐๔/๔๘๓; ขุททกนิคาय ธรรมบท (บาลี) ๒๕/๓๘๑/๔๕๐, (ไทย) ๒๕/๓๘๑/๔๐๒, พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ ชุคภาษาไทย.

^{๒๓} S. Radhakrishnan, *Indian Philosophy, Vol. One*, p. ๑๑๑-๑๑๒., ที่.ดับบลิว. ริส เดวิดส์, แต่ง, *พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป*, สมัย สิงหศิริ, แปลและเรียบเรียง, หน้า ๕๕-๑๐๐.

^{๒๔} ที่.ดับบลิว. ริส เดวิดส์, แต่ง, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

การแบ่งคนในสังคมอินเดียออกเป็นวรรณะดังกล่าว มีแนวความคิดในการแบ่งตามแนวความเชื่อที่ปรากฏในคัมภีร์ฤคเวท บทสวดปุรุชะที่บอกว่า “เมื่อแบ่งปุรุชะ”^{๒๕} แบ่งออกเป็นกี่ส่วน? เรียกส่วนไหนเป็นพระโอรสของพระองค์, เรียกส่วนไหนเป็นพระพาหาของพระองค์, เรียกส่วนไหนเป็นพระอูรและพระบาทของพระองค์ พรหมณ์เป็นพระโอรสของพระองค์ พระพาหาทั้งสองของพระองค์ทรงสร้างเป็นราชันย์ พระอูรของพระองค์ได้กลายเป็นไวษยะ ศูทรถูกสร้างจากพระบาทของพระองค์”^{๒๖}

เห็นได้ว่า การแบ่งชนชั้นตามนัยนี้ เป็นการแบ่งตามการสร้างมนุษย์ของพระพรหม เพราะพระพรหมได้สร้างมนุษย์จากส่วนประกอบในร่างกายของพระองค์ ร่างกายส่วนใดที่ถือว่าสูงและสำคัญ ผู้ที่ถูกสร้างจากสิ่งนั้น ถือกันว่าเป็นคนในวรรณะสูง ส่วนผู้ที่ถูกสร้างจากส่วนที่สำคัญน้อยกว่า จัดเป็นคนในวรรณะต่ำ^{๒๗}

นอกจากนี้ พระพรหมยังทรงจัดสรรหน้าที่เพื่อให้แต่ละวรรณะประพฤติปฏิบัติอย่างชัดเจน คือ พรหมณ์(Brahmins) มีหน้าที่สอนสั่งและศึกษาความรู้ในพระเวท ต้องประกอบพิธีกรรมบูชาัญญเพื่อประโยชน์คนและบุคคลอื่น ๆ ให้และรับเครื่องไทยทานได้, กษัตริย์(Ksatriyas) มีหน้าที่ป้องกัน และปกครองประชาชน ให้ทาน บูชาัญญ ศึกษาพระเวท และต้องสำรวมตนเองจากการติดในความสุขทางกาม, แพศย์(Vaisyas) มีหน้าที่เลี้ยงปศุสัตว์ ให้ทาน บูชาัญญ ประกอบอาชีพค้าขาย ออกเงินกู้ ศึกษาพระเวท และการเพาะปลูก, ศูทร(Sudras) มีหน้าที่รับใช้ให้บริการวรรณะทั้ง ๓ ที่สูงกว่าตน และทำงานทุกชนิดที่คนวรรณะสูงใช้ให้ทำ^{๒๘} การแบ่งชั้นวรรณะตามนัยนี้ ถือเอาการจัดสรรหน้าที่ของพรหมเป็นเกณฑ์ อีกประการหนึ่ง การแบ่งคน

^{๒๕} ต่อมาเรียกว่า พระพรหม

^{๒๖}Ralph T.H. Griffith, Translator, **Rigveda. Book ๑๐. Hymn xc. Purusa.** ๑๑-๑๒, In <http://www.sacred-texts.com/hin/index/rv๑๐๐๕๐.htm>. “๑๑. When they divided Purusa how many portions did they make? What do they call his mouth, his arms? What do they call his thighs and feet? ๑๒. The Brahman was his mouth, of both his arms was the Rajanya made. His thighs became the Vaisya, from his feet the Sudra was produced”

^{๒๗} อรรถกถาหมัชฌิมนิคาย อุปริปัญณาสก (ปปญจสุทนี) (บาลี) ๓/๓๑๓/๒๓๒, พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ ชุดภาษาไทย.

^{๒๘}K.R. Sundararajan and Friends, **Hinduism**, (Patiala: Punjabi University. ๑๕๖๕), p. ๔๘.; และ **Bhagavad Gita**. Chapter ๑๘. ข้อ ๔๑-๔๘., Juan Mascaró translation, Penguin Books, ๑๕๖๒ in <http://urday.com/๑๘.htm>, <http://www.friesian.com/caste.htm> และ <http://www.friesian.com/gita.htm>.

ออกเป็นวรรณะต่าง ๆ นั้นยังได้กำหนดสีผิวของแต่ละวรรณะต่างกัน คือ พราหมณ์มีผิวกายสีขาว, กษัตริย์มีผิวกายสีแดง, แพศย์มีผิวกายสีเหลือง, ศูทรมีผิวกายสีดำ^{๒๕}

ในสังคมอินเดียดั้งเดิม ชนเผ่าดราวิเดียนมีผิวสีดำหรือคล้ำ ส่วนเผ่าอารยันมีผิวสีขาว การแบ่งชนชั้นตามสีผิวและการเหยียดผิว มักพบเห็นอยู่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก มีหลายเผ่าชนที่มีผิวกายสีผสม การประกอบอาชีพ แม้แต่ในยุคโบราณ ยังไม่ลงตัวนัก เพราะมนุษย์สามารถปรับเปลี่ยนอาชีพได้ ถ้าไร้ความสามารถ เช่น คนวรรณะพราหมณ์ ถ้าไม่อาจประกอบพิธีกรรม หรือไปแต่งงานกับคนนอกวรรณะ สถานภาพที่เป็นวรรณะพราหมณ์ จะถูกลดลงมาเป็นสมาชิกของคนในวรรณะอื่นได้

นอกจากนี้ ยังมีชนชั้นอีกวรรณะหนึ่งเรียกว่า คนจัณฑาล ได้แก่ เมื่อมนุษย์มีการสมรสกับคนต่างวรรณะกันขึ้น ลูกที่เกิดจากคนต่างวรรณะนั้น จะมีฐานะทางสังคมไม่เหมือนกัน คือ ถ้าเป็นการแต่งงานข้ามวรรณะ ยกเว้นระหว่างวรรณะพราหมณ์และกษัตริย์ ลูกที่เกิดมาจะอยู่ในวรรณะจัณฑาล เพราะถ้ากษัตริย์แต่งงานกับพราหมณ์ หรือพราหมณ์แต่งงานกับกษัตริย์ ลูกที่เกิดมาไม่เรียกจัณฑาลและยังมีฐานะทางสังคมสูงเช่นเดิม มีสิทธิอันชอบธรรมทางสังคมตามปกติทั่วไป ยกเว้นแต่เพียงไม่สามารถเป็นกษัตริย์ได้เท่านั้น

สำหรับบทบาทของพระมหากษัตริย์ในทางพระพุทธศาสนา อธิบายว่า กษัตริย์หมายถึง ผู้เป็นเจ้าของเขต ผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินหรือนา เป็นผู้ดูแลจัดสรรที่หรือดินแดนให้แก่ประชาชน ดังนั้น กษัตริย์จึงเป็นผู้นำหรือผู้ปกครองที่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการนำพาประชาชนและประเทศชาติไปสู่ความเจริญหรือความเสื่อม ถ้าได้กษัตริย์ที่ดีมีศีลธรรม มีความรู้ความสามารถก็จะนำพาประชาชนและประเทศชาติไปสู่ความผาสุกความเจริญได้ แต่ถ้าได้กษัตริย์ที่ทุจริตผิดศีลธรรมก็จะทำให้ประชาชนต้องประสบกับความเดือดร้อนและประเทศชาติอาจล่มสลายไปได้ ในพระไตรปิฎกได้แสดงถึงหลักปฏิบัติและความสำคัญของกษัตริย์ในฐานะผู้ปกครองไว้อย่างมากมาย เช่น ในราโชวาทชาดกได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของกษัตริย์หรือผู้ปกครองรัฐไว้อย่างชัดเจน คือ

ในเมื่อโคทั้งหลายว่ายข้ามแม่น้ำไป ถ้าโคหัวหน้าฝูงว่ายคด โคทั้งหมดก็ว่ายคดไปตามกัน ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกันผู้ใดได้รับการสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมโดยแท้ ถ้าพระราชอาผู้เป็นใหญ่ไม่ตั้งมั่นอยู่ในธรรม รัฐก็ย่อมอยู่ไม่เป็นสุขทั่วกัน เมื่อโคทั้งหลายว่ายข้ามแม่น้ำไป ถ้าโคหัวหน้าฝูงว่ายตรง เมื่อมีโคผู้นำฝูงว่ายตรงอย่างนี้โคทั้งหมดก็ย่อมว่ายตรงไปตามกัน ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็

^{๒๕} Ibid., p. ๔๕.

เช่นเดียวกันถ้าผู้ใดได้รับการสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ย่อมประพฤติธรรมไปตามโดยแท้ ถ้าพระราชาก็เป็นผู้ตั้งอยู่ใน ธรรมรัฐก็ย่อมเป็นสุขด้วยกัน^{๑๐}

๑. กษัตริย์ผู้ปกครองมีหน้าที่ช่วยเหลือให้ราษฎรไม่ขาดแคลนในด้านอาหารการกิน ด้วยการส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพที่คิดพอเลี้ยงตัวและครอบครัวได้ ไม่เดือดร้อนจนเกินไป มีผลผลิตพอเพียง ไม่ลำบากในการดำรงชีวิต จัดเข้าในอาหารสัปปายะ

๒. กษัตริย์ผู้ปกครองมีหน้าที่ในการควบคุมสังคม ป้องกันและปราบปรามบุคคลที่ อาจจะเป็นภัยต่อสังคม เช่น พวกขโมย พวกคิดยาเสพติด ที่อาจจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้น ในสังคมได้ รักษาความสงบภายในให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่อบอุ่นใจจัดเข้าในบุคคลสัปปายะ

๓. กษัตริย์ผู้ปกครองมีหน้าที่ในการควบคุมและรักษาสภาพแวดล้อมในประเทศ ไม่ปล่อยให้มีการทำลายสภาพแวดล้อมเช่นการควบคุมโรงงานอุตสาหกรรมไม่ให้ปล่อยควันพิษ หรือน้ำเสียออกมาจนทำให้ประชาชนใกล้เคียงต้องได้รับผลกระทบ พร้อมทั้งจัดให้มีสถานที่ที่ ช่วยเกื้อหนุนสุขภาพอนามัยของประชาชน เช่น สถานพยาบาล สวนสาธารณะสถานที่พักผ่อน หย่อนใจ เป็นต้นจัดเข้าในอวาสาสัปปายะ

๔. กษัตริย์ผู้ปกครองมีหน้าที่ในการให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน และส่งเสริมการเรียนรู้ที่ ถูกต้องแก่ประชาชน ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงหลักธรรมทางศาสนา ให้เป็นผู้มี คุณธรรม โดยจัดให้มีสถานศึกษาศาสนสถานสำหรับส่งเสริมศีลธรรม พร้อมทั้งให้การอุปถัมภ์ นักบวชในศาสนาเพื่อให้ทำการเผยแผ่ธรรมะสู่จิตใจของประชาชน จัดเข้าในธรรมสัปปายะ

พระสูตรที่บ่งชี้ถึงหน้าที่ของกษัตริย์ในด้านเศรษฐกิจ ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านสังคมคือกฎทันทสูตร ในพระสูตรนี้เสนอวิธีในการแก้ไขปัญหาทางสังคมว่า ในการแก้ไขปัญหาทางสังคมด้านความสงบเรียบร้อยภายในประเทศนั้น ต้องแก้ไขในด้านเศรษฐกิจเพราะการ ที่เกิดปัญหาหลักเล็กขโมยน้อย ปล้นชิงทรัพย์กันเพราะสภาพเศรษฐกิจไม่ดี ดังข้อความในพระสูตร ที่ว่า

ดูก่อนพราหมณ์ เมื่อพระเจ้ามหาวชิตราชรับสั่งอย่างนี้แล้ว พราหมณ์ ปุโรหิตกราบทูลว่า ชนบทของพระองค์ยังมีเสี้ยนหนาม ยังมีการเบียดเบียนกัน โจรปล้นบ้านก็ดี ปล้นนิคมก็ดี ปล้นเมืองก็ดี ทำร้ายในหนทางเปลี่ยวก็ดี ยัง ปรากฏว่าพระองค์จะโปรดยกภาษีอากร ในเมื่อบ้านเมืองยังมีเสี้ยนหนาม ยังมีการเบียดเบียนกันด้วยเหตุที่ยกเสี้ยนนั้น จะพึงชื่อว่าทรงกระทำการมิสมควร บาง คราวพระองค์จะทรงพระดำริอย่างนี้ว่า เราจักปราบปรามเสี้ยนหนามคือโจร ด้วย

^{๑๐} พุ.ชา.(ไทย) ๒๗/๑๔๕/๖๓๔-๖๓๗.

การประหาร ด้วยการจงจำ ด้วยการปรับไหม ด้วยการดำเนินโทษหรือเนรเทศ อันการปราบปรามด้วยวิธีการเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นการปราบปรามโดยชอบ เพราะว่าโจรบางพวกที่หนีจากการถูกกำจัดยังมีอยู่ ภายหลังมันก็จักเบียดเบียน บ้านเมืองของพระองค์ แต่ว่าการปราบปรามเปลี่ยนนามคือโจรนั้น จะถือว่าเป็น การปราบปรามโดยชอบ เพราะอาศัยวิธีการดังต่อไปนี้

พลเมืองเหล่าใดในบ้านเมืองของพระองค์จะมักเขม้นในกสิกรรมและโค รักษกรรม ขอพระองค์จงเพิ่มข้าวปลูกและข้าวกินให้แก่พลเมืองเหล่านั้นใน โอกาสอันสมควร พลเมืองเหล่าใดในบ้านเมืองของพระองค์จะมักเขม้นใน พาณิชยกรรมขอพระองค์จงเพิ่มทุนให้แก่พลเมืองเหล่านั้นในโอกาสอันสมควร และข้าราชการเหล่าใดในบ้านเมืองของพระองค์ขยันขอพระองค์จงพระราชทาน เบี้ยเลี้ยงเงินเดือนแก่ข้าราชการเหล่านั้นในโอกาสอันสมควร พลเมืองเหล่านั้น แหละจกเป็นผู้ชวนชวยในการงานของตน ๆ จักไม่เบียดเบียนบ้านเมืองของ พระองค์ อนึ่ง กองพระราชทรัพย์มีจำนวนมากจักเกิดแก่พระองค์ บ้านเมืองก็ จะตั้งอยู่ในความเกษม หาเปลี่ยนนามไม่ได้ จักไม่มีการเบียดเบียนกัน พลเมือง จักชื่นชมยินดีต่อกันยังบุตรให้พื่อนอยู่นอก จักไม่ต้องปิดประตูเรือนอยู่^{๑๑}

จากการกล่าวมาพบว่า วรรณะกษัตริย์เป็นวรรณะที่มีความสำคัญควบคู่ไปกับวรรณะ พราหมณ์ เนื่องจากกษัตริย์เป็นผู้ที่มีบทบาทในทางการปกครองค่อนข้างสูง และถือว่าเป็นวรรณะ ชั้นสูงของสังคม เมื่อนำมาพิจารณาในประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด เป็นที่รู้กันว่าการเกิดของกษัตริย์นั้น ถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และต้องมีพิธีการที่ยิ่งใหญ่และ ซับซ้อนมากกว่าการเกิดของคนในวรรณะชั้นต่ำหรือชั้นรองลงมา

จากการศึกษาในเรื่องของความสำคัญของพระมหากษัตริย์ในฐานะที่เป็นวรรณะชั้นสูง พบว่า สังคมอินเดียในยุคนั้นมีการยกย่องพระมหากษัตริย์เป็นวรรณะที่มีความพิเศษ ในฐานะที่เป็นวรรณะที่พระเจ้าได้สร้างมาเพื่อการปกครองมนุษย์ ดังนั้น ในวรรณะกษัตริย์ หากพิจารณาถึง ประเด็นในเรื่องของการจัดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดพบว่า ในวรรณะกษัตริย์เป็นรูปแบบที่ ได้รับการเอาใจใส่และสนใจเป็นพิเศษจากผู้คน เนื่องจากเป็นวรรณะชั้นสูงซึ่ง ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาได้ระบุถึงประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดของคนในวรรณะกษัตริย์ไว้ดังต่อไปนี้คือ

- (๑) ความฝันและการทำนายฝัน
- (๒) ตั้งครรภ์และแพ้ท้อง
- (๓) การให้เครื่องบริหารครรภ์

^{๑๑} ที.ที. ๘ / ๒๐๖ / ๑๕๑ - ๑๕๒.

- (๔) กลับไปคลอดที่บ้านเกิดภรรยา
- (๕) ทำนายลักษณะและขนานพระนาม
- (๖) ทำบุญวันแรกเกิด

จากกรอบประเพณีดังกล่าวพบว่า การเกิดของพระมหากษัตริย์หรือพระราชานในสมัยพุทธกาลมีประเพณีไม่ซับซ้อน เนื่องจากมีกรอบของขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมประเพณีที่มีการปฏิบัติกันจนเป็นประเพณีหรือสืบทอดกันมาอย่างเป็นระบบแล้ว เมื่อมีการเกิด สังคมสมัยพุทธกาลดำเนินกิจกรรมภายใต้ประเพณีไปตามลำดับ คือเริ่มจากการทำนายฝันเรื่อยมาจนถึงการทำบุญวันแรกเกิด ซึ่งความเป็นระเบียบของประเพณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สังคมอินเดียมีกรอบเรื่องประเพณีการเกิดที่ชัดเจน แต่อย่างไรประเพณีการเกิดของพระมหากษัตริย์ ยังคงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและมีคนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ดังนั้น เมื่อมีการเกิดสิ่งๆ ที่ตามมาคือ การเฉลิมฉลองของคนในรัฐ และการจัดประเพณีดังกล่าวถือว่าเป็นเรื่องที่มีความยิ่งใหญ่หรรษา เนื่องจากวรรณะกษัตริย์เป็นวรรณะที่อยู่ในระดับสูงนั่นเอง

(๒) ในสังคมไทย สำหรับสังคมไทยพบว่า พระมหากษัตริย์เป็นสถาบันที่ทรงไว้ซึ่งความเคารพศรัทธา และมีอิทธิพลต่อกระบวนการเมืองการปกครองของไทยมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานนับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา สถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทในการสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าสถาพรมาโดยตลอด ดังนั้น สถาบันพระมหากษัตริย์จึงมีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะที่สูงกล่าวคือ เชื่อกันว่าพระมหากษัตริย์นั้นถือกำเนิดมาจากเทพเจ้าตามกรอบแนวคิดของศาสนาพราหมณ์ฮินดู และเมื่อทรงถือกำเนิดมาแล้วต้องดำรงอยู่ในฐานะของสมมติเทพ หรือเทพเจ้าผู้มีชีวิต และได้ทรงอวตารมาเป็นมนุษย์ ทำหน้าที่ในการปกครอง ดังนั้น ประเพณีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมีความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ถือว่าเป็นประเพณีที่มีความสำคัญ และเป็นประเพณีที่จำลองมาจากประเพณีของเทพเจ้าบนสรวงสวรรค์ ดังนั้น หลายประเพณีจึงถือว่าเป็นประเพณีที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง แม้ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดก็เช่นเดียวกัน ในสังคมไทยมีประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของพระมหากษัตริย์อยู่หลายประเพณี ที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา ดังที่ได้ศึกษามาทั้งหมดนั้นมีดังต่อไปนี้

- (๑) พระราชพิธีสมภพ(เกิด)
- (๒) ประเพณีสมโภชพระราชกุมาร(ทำขวัญเด็ก)
- (๓) ประเพณีขนานพระนาม
- (๔) ประเพณีการโกนจุก(พิธีโสกันต์)

(๕) ประเพณีเฉลิมพระชนม์พรรษา (ประเพณีบุญวันเกิด)

(๖) ประเพณีทำบุญวันเกิดของบูรพมหากษัตริย์ (ประเพณีทำบุญในวันคล้ายวันพระราชสมภพของบูรพมหากษัตริย์)

จากการกล่าวมาพบว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ในสังคมไทยมีประเพณีเกี่ยวกับการเกิดอยู่หลายประเพณี นับตั้งแต่การเกิดในวันแรกจนถึงการทำขวัญ การขนานพระนาม การโกนจุกและการเฉลิมพระชนม์พรรษา (ฉลองวันเกิด) หรือการทำบุญคล้ายวันเกิดของบูรพมหากษัตริย์ ถือเป็นประเพณีที่ประชาชนต้องร่วมแสดงออกซึ่งความชื่นชมในพระบารมีของพระมหากษัตริย์ ในฐานะที่ตนเองได้เกิดมาได้รับพระบรมโพธิสมภาร

(๓) ทรรศนะเปรียบเทียบ

จากการกล่าวมาพบว่า (๑) ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของพระมหากษัตริย์ในสมัยพุทธกาล มีรายละเอียดมากกว่าประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย เนื่องจากในสมัยพุทธกาลถือว่าเป็นประเพณีที่มี “ระเบียบประเพณี” เป็นกรอบสำคัญในการประกอบพิธีกรรมหรือขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการเกิดนั้นๆ เช่น

(๑) เมื่อพระมเหสีของพระราชาทรงพระครรภ์แล้ว ประชาชนจะเฝ้าสังเกตข่าวการฝันของพระมเหสีพระองค์นั้นว่าพระองค์จะทรงสุบินอย่างไร เพราะการที่ทรงสุบินย่อมเป็นเครื่องหมายที่จะชี้ชัดได้ว่าพระโอรสที่จะเกิดมานั้นในอนาคตจะเป็นเช่นไร จะมีผลต่อการปกครองประเทศหรือแคว้นแคว้นหรือไม่ ในประเด็นนี้จะพบว่า พระมหากษัตริย์ในสังคมไทยมักไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการฝันของพระมเหสีของพระราชมารมากนัก ในอดีตอาจมีแต่ในปัจจุบัน หรือในสมัยประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา เช่น สมัยสุโขทัยหรือสมัยอยุธยา ไม่ปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับการฝันของพระมเหสีของพระราชมารมากนัก ถึงแม้ว่าจะมีก็เป็นเรื่องที่อยู่ภายในพระราชวังของพระราชินี เรื่องนั้นไม่ได้แพร่กระจายออกมาสู่ภายนอกแต่อย่างใด ดังนั้น ประเด็นเรื่องความฝันจึงถือว่าเป็นเรื่องที่ทั้งสองยุคสมัยมีความแตกต่างกันพอสมควร

(๒) ต่อมาเมื่อพระมเหสีของพระราชาทรงพระครรภ์แล้ว ในสมัยพุทธกาลชาวเมืองจะคอยดูว่าการแพ้ท้องนั้นเป็นอย่างไร และหากพระมเหสีของพระราชินีแพ้ท้องอย่างไร การแพ้ท้องนั้นย่อมส่งผลต่อประชาชนในอนาคต สำหรับในสังคมไทย การแพ้ท้องของพระมเหสีของพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งที่มิได้ และเป็นเรื่องที่ฝ่ายวังให้ความสำคัญหรือไม่นั้น เท่าที่ศึกษาพบว่า ไม่มีการระบุถึงประเพณีเกี่ยวกับการทำนายลักษณะของอาการแพ้ท้อง จึงถือว่าเป็นเรื่องที่มีความแตกต่างกัน

(๓) ในสมัยพุทธกาลเมื่อพระมเหสีของพระราชาทรงพระครรภ์แล้ว เป็นธรรมเนียมที่ผู้เป็นพระสวามีต้องมีการมอบเครื่องบริหารครรภ์ให้กับผู้ที่เป็นพระมเหสี หรือแม้กระทั่ง

คนที่ร่วมอภิรมย์กับตน แม้ไม่ได้อยู่ร่วมกันก็ตาม เป็นหน้าที่ต้องมอบเครื่องบริหารครรรค์ให้กับหญิงที่ตนร่วมอภิรมย์ด้วย เพื่อเป็นการให้การดูแลรักษา หรือเป็นการแสดงออกซึ่งการรับผิดชอบ ส่วนในสมัยปัจจุบันไม่ปรากฏประเพณีนี้เลย ทั้งนี้เพราะว่าในสังคมไทยไม่มีค่านิยมหรือธรรมเนียมปฏิบัติเช่นนั้น เนื่องจากเรื่องดังกล่าวถือว่าเป็นความพึงใจของคนสองคน หรือเมื่อมีการตั้งครรรค์ถือว่าเป็นความสำนึกของผู้ชายที่แสดงความรับผิดชอบต่อเรื่องนั้นเพียงใด โดยมากสังคมไทยให้ความสำคัญกับเรื่องนี้น้อยมาก แม้ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์ เรื่องดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่ไม่มีน้ำหนักเท่าที่ควรหรือบางทีเห็นว่าลูกที่อยู่นอกสมรส หรือนอกประเพณีนั้นเป็นลูกที่ไม่พึงปรารถนาก็ได้ ดังนั้น ในประเด็นนี้ทั้งสองยุคสมัยจึงมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

(๔) ในสมัยพุทธกาลเมื่อพระมหาลีของพระราชทรงครรรค์แล้ว ต้องมีประเพณีเดินทางกลับไปประสูติพระราชโอรสที่บ้านเกิดของตน ซึ่งถือว่าเป็นระเบียบประเพณีที่มีข้อบังคับตายตัว แต่เมื่อพิจารณาในสังคมไทยปัจจุบัน ไม่มีประเพณีนี้เลยในสถาบันพระมหากษัตริย์ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจาก การที่สังคมไทยไม่มีค่านิยมดังกล่าวและอีกอย่างการมีพระมหาลีต่างเมืองเมื่อทรงครรรค์แล้วสังคมไทยเห็นว่าเป็นการถูกต้องที่ต้องคลอดในวังหรือในเรือนสามี เพราะสามีจะได้มีโอกาสแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบและปกป้องผู้ที่เปี่ยมมเหสีของตน ดังนั้น ในประเด็นนี้จึงมีความแตกต่างกัน

(๕) ในสมัยพุทธกาลเมื่อพระราชโอรสมีพระราชสมภพ มีประเพณีการทำนายลักษณะโดยพราหมณ์ประจำตระกูลของพระราชานั้น หลังจากทำนายลักษณะ มีการขนานพระนามหรือการตั้งชื่อพระโอรส-ธิดา จากนั้นมีประเพณีการสมโภชน์พระราชโอรส-ธิดา การทำบุญ ซึ่งเป็นการทำบุญในวันแรกเกิด ด้วยการเฉลิมฉลองหรือทำบุญเนื่องในวันเกิดหรือวันแรกของการประสูติกาล ส่วนในสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย เมื่อวันที่พระราชโอรส-ธิดาถือประสูติกาล ไม่มีประเพณีการทำนายพระลักษณะโดยพราหมณ์ประจำตระกูล แต่มีการประกอบพิธีการขนานพระนามหรือตั้งชื่อ จากนั้นประกอบพิธีการสมโภชน์พระราชโอรส-ธิดา ด้วยการทำบุญและมีคติในการทำขวัญด้วย ทั้งนี้เพราะสังคมไทยมีความเชื่อในเรื่องของขวัญ ซึ่งในสมัยพุทธกาลไม่มีความเชื่อในเรื่องขวัญ ดังนั้นจึงไม่มีประเพณีทำขวัญ

จากการกล่าวมาทั้งหมดพบว่า ประเพณีการเกิดในสมัยพุทธกาลกับประเพณีการเกิดในสังคมไทยปัจจุบันโดยรวมมีความคล้ายกัน แต่ต่างเฉพาะกรณีการ (๑) ทำนายลักษณะเท่านั้นที่สมัยปัจจุบันไม่มีประเพณีนี้ (๒) การทำขวัญ ซึ่งในสมัยพุทธกาลไม่มี ส่วนประเพณีอื่นๆ นั้นมีลักษณะเดียวกัน

(๖) จากการศึกษาค้นคว้าในสมัยพุทธกาล เมื่อพระโอรส-ธิดาประสูติมาแล้ว ประเพณีหลังสุด คือ การทำบุญในวันแรกเกิด ต้องนิมนต์พระภิกษุมาฉันภัตตาหารในพระราชวัง

จากนั้นไม่มีปรากฏประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดเลย ไม่ว่าจะเป็นประเพณีการทำบุญฉลองวันเกิด หรือเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น แต่สำหรับประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทยปัจจุบันของ พระมหากษัตริย์ มีประเพณีถัดมาจากการทำบุญวันเกิด คือมีประเพณี โคนจุกหรือประเพณี โตก้นค้ ประเพณีเฉลิมพระชนมพรรษา (ประเพณีบุญวันเกิด) และประเพณีการทำบุญวันคล้ายวัน ประสูติของบูรพกษัตริย์ เป็นต้น นับว่าเป็นประเพณีที่เพิ่มมาจากประเพณีทำบุญวันเกิด ถือว่ามี ความแตกต่างจากสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมาก ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากกรอบความเชื่อและคตินิยมของ สังคมสมัยพุทธกาลและสังคมไทยปัจจุบัน มีความแตกต่างกันกล่าวคือ (๑) สมัยพุทธกาลการ ดำเนินชีวิตของคนในสังคมอินเดีย ตามคัมภีร์พระเวท ได้แบ่งช่วงระยะแห่งวัย พร้อมทั้งกำหนด หน้าที่ในแต่ละช่วงไว้ชัดเจน ช่วงวัยดังกล่าวเรียกว่า อาศรม มี ๔ ช่วง คือ

๑) พรหมจารี หรือพรหมจรรย์ เป็นช่วงแห่งการศึกษาอบรม การแสวงหาความรู้ใน สำนักครูและคอยปรนนิบัติครูอาจารย์ เรียกว่า ศึกษากาล โดยให้ศึกษาคัมภีร์พระเวทจนจบไตรเพท และอุปนิษิต เป้าหมายของอาศรมนี้ คือ ธรรมะ หมายถึง ความถูกต้อง ให้รู้ว่าอะไรถูก อะไรผิด มี หน้าที่ต้องปฏิบัติตามศีลธรรม กฎระเบียบตามที่บัญญัติไว้ในพระธรรมศาสตร์

๒) กฤหัสถ์ เป็นช่วงแห่งการครองเรือน ในฐานะเป็นสามีภรรยา ประกอบอาชีพเลี้ยง ตนเองและครอบครัว ทั้งมีหน้าที่ในการประกอบอัญพิธี ๕ ประการคือ การศึกษาและสอนพระเวท (พรหมอัญ) การให้น้ำ อาหารเพื่อบูชาบรรพบุรุษ (ปิตุอัญ) การทำการบูชาไฟ (เทวอัญ) การให้เศษ อาหารแก่แมลง (ภูตอัญ) และการต้อนรับผู้มาเยือน (อติถิอัญ) ชีวิตในช่วงนี้เรียกว่า บริวารกาล ให้ ศึกษาคัมภีร์พราหมณะ เพื่อเรียนรู้การครองเรือน และมีเป้าหมายคือ อรรถะ หมายถึง ความมั่งมีทั้ง เงินทองและอำนาจ ให้แสวงหาโดยชอบธรรมตามที่กล่าวไว้ในอรรถศาสตร์เพื่อพัฒนาชีวิตให้ สูงขึ้นไป

๓) วานปรสถ์ การออกไปอยู่ในป่าพร้อมภรรยา หรือให้ภรรยาดูแลบุตรที่บ้าน เป็นช่วง แห่งการเกษียณอายุ จะไปอยู่ในป่าต่อเมื่อเห็นผมบนศีรษะเปลี่ยนสี เห็นผิวหนังเหี่ยวแห้ง และเมื่อ บุตรธิดาเจริญเต็มวัยแล้ว เพื่อศึกษานำเพ็ญตบะ เพื่อปฏิบัติธรรมด้วยการบูชาไฟ และปฏิบัติสมาธิ เพื่อพัฒนาจิตใจอย่างเคร่งครัดอยู่ในป่า เรียกว่า สังคมกาล และมีเป้าหมายคือ กามะ หมายถึง ความ พอใจ ที่เต็มอิมทั้งด้านกามารมณ์และสุนทรีย์ เพื่อให้ถึงเป้าหมายนี้ ท่านวาสยายนะ ได้แต่งตำรา กาม สสูตรไว้เพื่อเป็นหลักประกันความสำเร็จของชีวิตคู่ทางครอบครัวและให้ศึกษาคัมภีร์อรัณยกะ

๔) สันยาสี เป็นช่วงชีวิตแบบนักพรต นักบวช ที่สละจากโลกีย์วิสัยแล้ว บวชศึกษา ปรชญาและปฏิบัติตามหลักคำสอนในศาสนา มุ่งต่อการเข้าถึงพรหมัน เรียกว่า วิศวกาล ให้ศึกษาคัมภีร์อุปนิษิต และมีเป้าหมายคือ โมกษะ หมายถึง ความเป็นอิสระจากความทุกข์ ซึ่งถือว่า เป็น เป้าหมายสูงสุด คือการเข้าไปอยู่ร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน และผู้ที่จะออกบวชเป็นนักพรต

จะต้องเปลี่ยนให้ ๓ ประการ (Triad of obligations)^{๓๒} เสียก่อน คือ ๑) หนีต่อพระมหาฤาษีมุนี ทั้งที่ตายและยังมีชีวิตอยู่ ด้วยการศึกษาศิลปวิทยาและคัมภีร์พระเวทจนจบและวรรณะกรรมทุกชนิดที่ฤาษีมุนีเหล่านั้นได้รจนเอาไว้ ๒) หนีต่อบรรพบุรุษ ด้วยการให้กำเนิดบุตรและให้การศึกษาอบรมเลี้ยงดูแก่บุตรนั้น และ ๓) หนีต่อเทพเจ้า ด้วยการศึกษปฏิบัติตนตามพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การทอ่งบ่น ภาวนาสวดมนต์ให้วีพระตลอดจนการประกอบพิธีบูชา^{๓๓}

การจัดระบบชีวิตตามช่วงของวัย (อาศรม) ดังกล่าวกำหนดหน้าที่พึงปฏิบัติและมีเป้าหมายเฉพาะของแต่ละช่วงไว้อย่างชัดเจน มีอิทธิพลต่อสังคมอินเดียตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้ที่จะดำเนินชีวิตทำนองนี้ เฉพาะคนในวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ และแพศย์เท่านั้น ส่วนวรรณะศูทรไม่สามารถที่จะดำเนินชีวิตตามอาศรมได้^{๓๔} โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดการใช้ชีวิตแบบสันยาสี เป็นแนวคิดที่ทำให้มีนักบวช นักพรตเกิดขึ้นในสังคมอินเดียเพิ่มขึ้นอีก ผู้ที่จะใช้ชีวิตแบบสันยาสี จะกระทำเช่นนี้ได้ต่อเมื่อเปลี่ยนให้ทั้ง ๓ ประการนั้นเสร็จแล้ว^{๓๕}

ดังนั้น เมื่อมีกรอบการดำเนินชีวิตดังกล่าว จึงเป็นเหตุผลทำให้ผู้คนในสังคมอินเดียไม่มีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกิดที่หลากหลายเหมือนกับสังคมไทย ที่ไม่มีกรอบความคิดในเรื่องของการจัดระบบชีวิตอย่างสังคมอินเดียสมัยพุทธกาล ดังนั้น จึงสามารถประกอบพิธีกรรมอื่นจนกลายมาเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดที่หลากหลายในระยะต่อ ๆ มาได้ อีกประการหนึ่งสังคมไทยเห็นว่าพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์นั้น เป็นบุคคลพิเศษต้องได้รับการยกย่องเชิดชูในฐานะเป็นสมมติเทพ ดังนั้น รูปแบบของประเพณีจึงมีการขยายออกไปมากกว่าสมัยพุทธกาล ซึ่งความเหมือนหรือความแตกต่างกันของประเพณีการเกิดทั้งในสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบันของพระมหากษัตริย์สามารถพิจารณาได้จากตารางเปรียบเทียบดังต่อไปนี้

^{๓๒} ที. ดับบลิว.ริส เดวิดส์, **พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป**, แปลโดย สมัย สิงหศิริ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย , ๒๕๑๕), หน้า ๑๐๖., และดูเพิ่มเติมใน อังคุดตริณิกาย ปัญจก-ลักกนิบาต (ไทย) ๒๒/๑๗๕/๒๑๖,

^{๓๓} S. Radhakrishnan, **Indian Philosophy, Vol. One**, p.๑๓๒., Ruth Reyna, **Introduction to Indian Philosophy**, p. ๒๒-๒๔, และ กรุณา-เรอองอุไร กุศลาสัย, **ภารตวิทยา**, (กรุงเทพฯ: บริษัทเคสดีไทย จำกัด, ๒๕๓๗/๓), หน้า ๑๑๒.

^{๓๔} Kelley L. Ross, Ph.D., **The caste system and stages of life in Hinduism**, Copyright (c) ๑๙๕๖, ๑๙๕๘, ๒๐๐๑. In <http://www.friesian.com/caste.htm>.

^{๓๕} H. Saddhatissa, **Ibid.**, P. ๒๒.

สมัยพุทธกาล	สมัยปัจจุบัน(สังคมไทย)	ข้อเปรียบเทียบ
(๑) ความฝันและการทำนายฝัน (๒) ตั้งครุฑและแพ้ห้อง (๓) การให้เครื่องบริหารครุฑ (๔) กลับไปตลอดที่บ้านเกิดภรรยา (๕) ทำนายลักษณะและขนานพระนาม (๖) ทำบุญวันแรกเกิด	<p>ประเพณีดังกล่าวไม่มีในสมัยปัจจุบัน</p> <p>(๑) พระราชพิธีสมภพ(เกิด) (๒) ประเพณีสมโภชพระราชกุมาร (๓) ประเพณีขนานพระนาม (๕) ประเพณีเฉลิมพระชนม์พรรษา (ประเพณีบุญวันเกิด) (๔) ประเพณีการโกนจุก(พิธีโสกันต์) (๖) ประเพณีทำบุญวันเกิดของบูรพมหากษัตริย์ (ประเพณีทำบุญในวันคล้ายวันพระราชสมภพของบูรพมหากษัตริย์)</p>	

สรุปว่า ประเพณีการเกิด เป็นเรื่องที่สังคมไทยให้ความสำคัญ ซึ่งแล้วแต่ความเชื่อของบุคคลหรือสังคมที่คนอยู่ ซึ่งแต่เดิมคนไทยเชื่อในสิ่งลึกลับ พิธีกรรมจึงมีตั้งแต่เริ่มตั้งครุฑจนคลอด เพื่อป้องกันอันตรายแก่ทารก เช่น ทำขวัญเดือน โคนผมไฟ พิธีลงอุ้ง ตั้งชื่อ ปูเปลเด็ก โคนจุก (ถ้าไว้จุก) สิ่งเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในชุมชนและสังคมโดยทั่วไปทุกภูมิภาคของประเทศไทย

๔.๔.๒ ประเพณีการเกิดของสามัญชนทั่วไป

จากการศึกษามาทั้งหมดพบว่า ประเพณีการเกิดนอกจากมีประเพณีการเกิดในราชสำนักแล้ว ในทั้ง ๒ ยุคสมัยยังมีประเพณีการเกิดของชาวบ้านหรือสามัญชนโดยทั่วไป ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่มีความหลากหลาย ซึ่งจากการศึกษามาประเพณีการเกิดของชาวบ้าน โดยทั่วไปในสมัยพุทธกาล ในบางประเพณีมีรายละเอียดที่แตกต่างไปจากประเพณีในราชสำนักบ้าง หรือแม้แต่ประเพณีของชาวบ้านทั่วไปในสมัยปัจจุบัน บางประเพณีที่มีรายละเอียดแตกต่างไปจากประเพณีในราชสำนัก เนื่องจากประเพณีของชาวบ้านถือว่าเป็นประเพณีที่มีอิสระทางความเชื่อมากกว่าราชสำนักที่มีข้อจำกัดและต้องเป็นไปตามกรอบของธรรมเนียมหรือระบบความเชื่อของราชสำนักนั่นเอง อย่างไรก็ตามจากการศึกษามาทั้งหมดสามารถนำเอากรอบแนวคิดเรื่องประเพณีการเกิดระดับสามัญชนทั่วไปทั้งในสมัยพุทธกาลและสังคมไทยมาศึกษาเปรียบเทียบกันได้ดังต่อไปนี้

(๑) ประเพณีการเกิดของสามัญชนทั่วไป สมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาล ประชาชน โดยมากนับถือศาสนาพราหมณ์และลัทธิทางศาสนาอื่นๆ ทั้งในส่วนของศาสนาหรือลัทธิที่เป็นเทวนิยม หรืออเทวนิยม ซึ่งเป็นที่ทราบกันว่าสภาพสังคมในอินเดียสมัยพุทธกาลมีรัฐหรือแว่นแคว้นอยู่ทั้งหมด ๑๖ รัฐตามที่ปรากฏหลักฐานในอุโปสถสูตร^{๑๖} คือ

๑. อังคะ เมืองหลวงชื่อว่า จำปา ในสมัยก่อนพุทธกาลมีอำนาจเป็น ๑ ใน ๑ ส่วนของชมพูทวีปในด้านการปกครอง แต่ต่อมาตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐมคธ

๒. มคธ เมืองหลวงชื่อว่า ราชคฤห์ มีการปกครองแบบราชาธิปไตย โดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้ปกครอง มคธเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ในแถบอินเดียตอนบนเป็นมหาอำนาจ ๑ ใน ๔ ของชมพูทวีป และเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญยิ่ง เป็นที่ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า และเป็นที่เกิดวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา

๓. กาสี เมืองหลวงชื่อว่า พาราณสี เป็นรัฐหนึ่งในมัชฌิมประเทศสมัยก่อนพุทธกาล มีอำนาจทางการเมืองมากมักทำสงครามกับรัฐโกศลอยู่เสมอ และมักเป็นฝ่ายชนะ แต่ในสมัยพุทธกาลอ่อนกำลังลงและดินแดนส่วนใหญ่ตกตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของรัฐโกศล มีสินค้าที่ขึ้นชื่อคือผ้าไหม กล่าวกันว่าผ้าที่ทำจากรัฐนี้มีเนื้อดีที่สุด เมืองนี้มีอายุยืนยาวมาจนถึงปัจจุบัน

๔. โกศล เมืองหลวงชื่อว่า สาวตลิ มีการปกครองแบบราชาธิปไตย โดยมีพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นผู้ปกครอง เป็นรัฐที่รุ่งเรืองและมีอำนาจมาก มีหลักฐานอยู่หลายแห่งที่แสดงว่ารัฐสักกะหรือสาकยะอันเป็นวงศ์ของพระพุทธเจ้า ตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของรัฐโกศล^{๑๗} พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่เมืองนี้ถึง ๑๕ พรรษา

๕. วัชชี เมืองหลวงชื่อว่า เวสาลี มีการปกครองแบบสาธารณรัฐ เป็นการปกครองโดยคณะมีถึง ๘ ราชวงศ์ด้วยกัน และในจำนวนนี้วงศ์ลิจฉวีแห่งเวสาลี และวงศ์ของวิเทหะแห่งมิถิลา เป็นวงศ์ที่มีอิทธิพลมากที่สุด มีศูนย์กลางการประชุมอยู่ที่สันฐาคารซึ่งคล้ายกันกับระบบรัฐสภาในสมัยปัจจุบัน

๖. มัลละ อยู่ทางตะวันตกของรัฐวัชชี มีการปกครองแบบสาธารณรัฐ หรือระบบสมาชิกธรรม แยกเมืองหลวงออกเป็นสองส่วน คือ กุสินาราและปาวา รัฐนี้เป็นที่เสด็จดับขันธปรินิพพานของพระพุทธเจ้า

^{๑๖} อัง.ติก. (แปล) ๒๐/๑๑/๒๗๕ - ๒๗๘.

^{๑๗} กรุณา - เรื่องอุไร กุศลาสัย, อินเดียสมัยพุทธกาล, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๔๑.

๑๗. เจติยะ เมืองหลวงชื่อว่า โสตถิวัตติ์ อยู่ทางทิศใต้ของรัฐวังสะ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือของรัฐกาสิ คือบริเวณต้นน้ำของแม่น้ำมุนา เป็นที่ตั้งของวัดปารีโลยกะ ในอังคุตตรนิกายมีข้อความระบุว่า พระพุทธเจ้าทรงเสด็จโปรดชาวเจติหลายครั้ง

๑๘. กุรุ เมืองหลวงชื่อว่า อินทปัตถ์ มีการปกครองแบบราชาธิปไตย มีพระเจ้าโกธิระ เป็นผู้ปกครอง อยู่ทางทิศตะวันตกของรัฐปัญจาบ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมที่มีข้อความลึกซึ้งหลายสูตร เช่น มหานิทานสูตร มหาสติปัญญานสูตร เป็นต้น

๑๙. ปัญจาละ เมืองหลวงชื่อว่า กัมปิลละ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของรัฐกุรุ เมืองนี้ไม่ค่อยมีบทบาทเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามากนัก

๒๐. มัจฉะ เมืองหลวงชื่อว่า สาละ อยู่ทางทิศใต้ของรัฐสุระเสนะ ไม่มีบทบาททางพระพุทธศาสนามากนัก

๒๑. สุระเสนะ เมืองหลวงชื่อว่า มลลรา มีการปกครองแบบราชาธิปไตย มีพระเจ้ามธราชอวันตีบุตรเป็นผู้ปกครอง รัฐนี้ตั้งอยู่ในทักขิณาชนบท

๒๒. อัศสกะ เมืองหลวงชื่อว่า โปตละ มีการปกครองแบบราชาธิปไตย มีพระเจ้าอรุณเป็นผู้ปกครอง คัมภีร์พระพุทธศาสนากล่าวถึงในฐานะที่เป็นที่ตั้งอาศรมของพราหมณ์พาวีริมฝั่งแม่น้ำโคธาวรี

๒๓. อวันตี เมืองหลวงชื่อว่า อุชเชนี มีการปกครองแบบราชาธิปไตย มีพระเจ้าจันทปัทโชติ เป็นผู้ปกครอง เป็นรัฐที่รุ่งเรืองและมีอำนาจ ๑ ใน ๔ ของชมพูทวีป ซึ่งพระเจ้าจันทปัทโชติมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากกับพระเจ้าพิมพิสารแห่งรัฐมคธ

๒๔. คันธาระ เมืองหลวงชื่อว่า ตักกสิลา มีการปกครองแบบราชาธิปไตย มีพระเจ้าปุกกุสาดิ เป็นผู้ปกครอง เป็นเมืองแห่งการศึกษา บุคคลชั้นสูงนิยมสิ่งบุตรหลานมาศึกษา ศิลปวิทยาสาขาต่าง ๆ ที่นี้ โดยเฉพาะ วิชาการแพทย์ การทหาร การปกครอง บุคคลสำคัญที่สำเร็จการศึกษาจากที่นี่ เช่น พระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้ามหาลิ และหมออาชีวกโกมารภัฏ แพทย์ประจำตัวของพระพุทธเจ้า กล่าวกันว่ารัฐนี้ในปัจจุบันตั้งอยู่ในเมืองราวลิปินดีของประเทศปากีสถาน^{๓๔}

๒๕. กัมโพชะ เมืองหลวงชื่อว่า ทวารกะ อยู่ทางเหนือสุดตั้งอยู่เหนือรัฐคันธาระ เป็นแหล่งกำเนิดมีรูปร่างสวยงามแข็งแรง ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาไม่ปรากฏว่าพระพุทธศาสนาได้แผ่ไปถึง

๒๖. วังสะ เมืองหลวงชื่อว่า โกสัมพี อยู่ทางตอนใต้ของรัฐโกศล ทางทิศตะวันตกของรัฐกาสิ และทิศเหนือของรัฐอวันตี มีพระเจ้าอุเทนเป็นผู้ปกครอง เป็นรัฐที่รุ่งเรืองและมีอำนาจ

^{๓๔} ผศ. เฉลิม พงศ์อาจารย์, ประวัติศาสตร์อินเดีย, หน้า ๑๕.

มากรัฐหนึ่งพระพุทธรเจ้าเคยเสด็จอยู่หลายครั้ง และเป็นรัฐที่มีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาที่สำคัญ

ในทั้ง ๑๖ รัฐนี้ ประชาชนส่วนมากนับถือเทพเจ้าคือ การนับถือธรรมชาติ เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ท้องฟ้า ลม ไฟ ภูเขา ป่าไม้ แม่น้ำ ต้นไม้ น้ำพุ และดวงดาว^{๘๕} ว่าเป็นสิ่งที่ทรงไว้ซึ่งอำนาจมาก สามารถนำความฉิบหายและคุณประโยชน์มาให้แก่นมนุษย์ได้ เพราะบางครั้งธรรมชาติได้แสดงภาวะต่าง ๆ อย่างน่าอัศจรรย์และน่าสะพรึงกลัว เช่น ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า น้ำหลาก พายุพัด จึงได้ยึดถือเอาธรรมชาติเหล่านี้เป็นที่พึ่งและให้ความเคารพนับถือ เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิตและความเบาใจที่มีที่พึ่ง^{๘๖} และได้ยกธรรมชาติเหล่านี้ให้มีตัวตนเป็นเทพเจ้าและมีความเชื่อว่า เทพเจ้าสิงสถิตอยู่ในธรรมชาติเหล่านั้น ด้วยความเคารพนับถือที่ดี ด้วยยำเกรงที่ดี ด้วยความกลัวที่ดีต่อธรรมชาติเหล่านั้น ก่อให้เกิดลัทธิการบูชาและการสวดอ้อนวอนขอสิ่งที่ตนต้องการจากเทพเจ้าเหล่านั้น^{๘๗} และมีบทสวดสำหรับสรรเสริญและบูชาเทพเจ้าทั้งหลาย ในคัมภีร์ฤคเวท ปรากฏชื่อของเทพเจ้า ที่เป็นพลังอำนาจทางธรรมชาติและได้ถูกยกให้มีตัวตนขึ้นจำนวน ๓๓ องค์ แบ่งเป็น ๓ กลุ่มคือ ในโลก อากาศ และท้องฟ้า แต่ละองค์มีหน้าที่ ที่อยู่ และคุณสมบัติแตกต่างออกไป^{๘๘} เรียกว่า เป็นศาสนาแบบพหุเทวนิยม (Polytheism) คือนับถือเทพเจ้าทั้งหลายเท่าเทียมกัน ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงการนับถือเป็นแบบเอกเทวนิยม(Monotheism) และเอกนิยม (Monism)^{๘๙} ดังนั้น แนวความคิดและความเชื่อเช่นนี้มีทั้งลักษณะของวิญญาณนิยม (Animism) ธรรมชาตินิยม (Naturalism) และเทวนิยม (Theism) ผสมผสานกัน

นอกจากแนวความคิดความเชื่อในคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์แล้ว ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนายังปรากฏชื่อเจ้าลัทธิที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ศรัทธาเคารพของสังคมอินเดียในยุคนั้นอีกกลุ่มหนึ่ง เรียกว่า “ครูทั้ง ๖” ครูทั้ง ๖ นี้ถือว่าเป็นเจ้าลัทธิอิสระจากคัมภีร์พระเวท มี

^{๘๕} คัมภีร์ฤคเวท บทสวดแรกกล่าวถึงพระอัคนี บทสวดที่สองกล่าวถึงพระวายุ เป็นต้น ดู Ralph T.H. Griffith, Translator. **Rigveda. Book ๑.** Hymn i. Agni and Hymn ii. Vayu. (๑๙๕๖), In <http://www.sacred-texts.com/hin/index/rv๐๑๐๑.htm>, และ [rv๐๑๐๒.htm](http://www.sacred-texts.com/hin/index/rv๐๑๐๒.htm).

^{๘๖} พระอุครคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ), เรื่องเดียวกัน. หน้า ๗-๘

^{๘๗} Majupurias, **God, goddesses & Religious symbols of Hinduism, Buddhism&Tantrism**, P. ๓.

^{๘๘} Arthur Anthony Macdonell (๑๙๕๔-๑๙๖๐), **A Vedic Reader for students**, (Scanned on August ๑๑, ๒๐๐๐). In www.sacred-texts.com/hin/index/vedaread.htm, p. ๕.

^{๘๙} S. Radhakrishnan, **Indian Philosophy, Vol. One**, P. ๓๒-๕๕., และ สุนทร ณ ริงสี, **ปรัชญาอินเดีย: ประวัติและลัทธิ**, หน้า ๘-๙.

แนวความคิดคำสอนที่ไม่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์พระเวท ไม่ถือคัมภีร์พระเวทว่าเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์และต้องถือปฏิบัติตามเหมือนคนในสังคมอินเดียส่วนมาก สามัญญผลสูตร^{๔๔}

ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค กล่าวถึงครูทั้งหก พร้อมทั้งศนะทางปรัชญาประจำลัทธิเอาไว้ ครูทั้ง ๖ นั้น ได้แก่ ปุณณกัสสปะ มัคกลีโคสาล อชิตเกสกัมพล ปุทฺธกัจจายนะ สัจจชัยเวลัฏฐบุตร นิครนถ์นาฏบุตร คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงครูทั้งหกในแง่มุมต่าง ๆ การกล่าวถึงครูทั้งหกและศนะทางปรัชญานั้นเป็นการตอบปัญหาจากการถามปัญหากับพระพุทธเจ้าของคนกลุ่มต่าง ๆ มีทั้งกษัตริย์ พราหมณ์ เป็นต้น ที่คิดหวังจากครูทั้งหกที่ตนเข้าไปสนทนาแล้วไม่ได้คำตอบที่พอใจหรือเกิดความสงสัยในความรู้ของครูทั้งหกนั้น^{๔๕} นานาตติยสูตร สังยุตตนิกาย สคาถวรรค แสดงถึงเทวดาที่กล่าวชมลัทธิของครูทั้งหก^{๔๖}

จากกรอบของลัทธิและความเชื่อดังกล่าวย่อมส่งผลทำให้ประชาชนในรัฐมีการนับถือสิ่งสูงสุดทางศาสนาหรือลัทธิแตกต่างกัน เป็นธรรมดาที่ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลทำให้ประชาชนมีความเชื่อและการปฏิบัติตามประเพณีแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไป จากการศึกษามาทั้งหมดเกี่ยวกับประเพณีการเกิดที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาของประชาชนทั่วไปมีดังต่อไปนี้

(๑) ประเพณีการขอบุตรจากเทวดา เป็นประเพณีที่ชาวบ้านทั่วไปกระทำกันโดยมีพื้นฐานความเชื่อว่า เทวดานั้นเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถลดบันดาลสิ่งต่างให้กับตนเองได้ หากมีการประกอบพิธีบวงสรวงอย่างถูกวิธีหรือการบูชาด้วยวัตถุที่เทวดานั้นพึงใจ เช่น ข้าว น้ำ และอาหาร เป็นต้น ซึ่งในสมัยพุทธกาลมีกรณีของนางสุชาดา และคฤหบดีผู้เป็นบิดาของพระจักขุบาลเถระ เป็นต้นที่ได้ประกอบพิธีกรรมบูชาเทวดาเพื่อขอบุตร

(๒) ประเพณีการทำนายฝัน เป็นประเพณีที่มีการถือปฏิบัติสืบทอดกันมา กล่าวได้ว่าเป็นกรอบธรรมเนียมหรือระเบียบปฏิบัติของสังคมอินเดียที่ต้องมี คือเมื่อตั้งครุภักแล้วต้องมีการทำนายฝันตามแบบแผนความรู้ของศาสนาพราหมณ์ในยุคนั้น

(๓) ประเพณีการตั้งครุภักและแพ้ท้อง เป็นประเพณีที่สามีน้องให้เกียรติกับฝ่ายสตรีผู้มีครุภัก ต้องให้เครื่องบริหารครุภักแก่สตรีมีครุภักและหากมีการแพ้ท้องต้องมีการทำนายตามความเชื่อว่าการแพ้ท้องมีนัยสำคัญในการบอกถึงอุปนิสัยหรือเหตุการณ์ในอนาคตของเด็กอย่างไร

(๔) ประเพณีการกลับไปคลอดที่บ้านเกิดภรรยา สำหรับประเพณีนี้ถือว่าเป็น “ระเบียบปฏิบัติหรือธรรมเนียม” ที่คนในสังคมอินเดียยอมรับกันคือ เมื่อภรรยาท้องแล้วต้อง

^{๔๔}ที.สี. (ไทย) ๘/๘๔-๘๕/๔๘-๕๖,

^{๔๕}ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๑๓๘/๑๔๓,

^{๔๖}ที.ส. (ไทย) ๑๕/๓๑๔-๓๑๖/๘๔-๘๕,

เดินทางไปตลอดที่บ้านของฝ่ายภรรยา โดยมีเหตุผลหลายประการเป็นต้นว่าเพื่อต้องการให้ฝ่ายหญิงได้กลับไปพบหน้าบิดามารดาในช่วงอันตรายที่สุด คือช่วงการตั้งครรภ์และคลอดบุตร เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ กรณีนี้มีนางปฎาจารา หรือกรณีของมารดาของท่าน มหาปัทมกและจุลปัทมกเป็นตัวอย่าง

(๕) ประเพณีการตั้งชื่อ เป็นประเพณีการขนานนามของเด็กโดยพราหมณ์ประจำตระกูลหรืออีกนัยหนึ่ง คือโดยบิดาและญาติของฝ่ายบิดามีมติในการให้ชื่อแก่เด็กเพื่อเป็น (๑) สิริมงคลแก่เด็ก (๒) เป็นเกียรติแก่สถานที่เกิดของเด็กและ (๓) เป็นชื่อเสียงวงศ์ตระกูลของเด็ก เป็นต้น

(๖) ประเพณีการทำบุญในวันแรกเกิด หรือเมื่อเกิดได้ประมาณ ๑ อาทิตย์ มีการทำบุญวันแรกเกิด สมัยก่อนพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นมา ตามธรรมเนียมเดิมเชิวพราหมณ์มาฉันที่บ้านและให้พรแต่เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นมาแล้วเปลี่ยนจากการเชิวพราหมณ์มาเป็นการนิมนต์พระสงฆ์มาฉันที่บ้านแทน

จากการอธิบายมาทั้งหมดพบว่า ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของผู้คนในสมัยพุทธกาล เป็นประเพณีที่มี “ระเบียบแบบแผน” ที่ชัดเจนไม่สลับซับซ้อนมากนักเนื่องจากกระบวนการเกิดกับประเพณีที่เกี่ยวข้องมักถูกนิยามหรือจำกัดความไว้ภายใต้กรอบของความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติของสังคมไว้หมดแล้ว

(๒) ประเพณีการเกิดของสามัญชนทั่วไปในสังคมไทย

สำหรับสังคมไทยนั้นพบว่า มีประเพณีต้องปฏิบัติกรณีที่มีการเกิดของเด็กอย่างละเอียด ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากในสังคมไทยมีการจดบันทึกหรือการเล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับการเกิดและประเพณีเกี่ยวกับการเกิดเอาไว้ค่อนข้างชัดเจน และสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น จึงปรากฏมีรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็นขั้นตอนของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดชัดเจนมาก โดยสรุปแล้วประเพณีการเกิดของสังคมไทยในทุกภาคที่ได้มีการศึกษาไว้ สามารถที่แบ่งได้เป็น ๓ ช่วงดังต่อไปนี้

(๑) ประเพณีในช่วงการตั้งครรภ์ สำหรับประเพณีในช่วงของการตั้งครรภ์เป็นประเพณีที่เป็นความเชื่อและมุ่งหวังให้หญิงมีครรภ์ได้ระมัดระวังตัวเอง ดูแลรักษาตัวเอง ให้เด็กที่จะเกิดมาปลอดภัยด้วยการให้ระวังด้านการกินอยู่หรือการดำเนินชีวิต สังคมเองได้มีส่วนเข้ามาดูแลและให้กำลังใจด้วยการประกอบพิธีกรรมการทำขวัญหรือสู่ขวัญ สืบชะตาให้กับหญิงมีครรภ์มีกำลังใจในการรักษาครรภ์ตัวเองให้ดี

(๒) ประเพณีในช่วงการคลอด สำหรับประเพณีในช่วงของการคลอด เป็นประเพณีที่มีความละเอียดอ่อน สังคมไทยมีขั้นตอนการปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีในช่วงนี้ดังต่อไปนี้

ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคใต้
(๑) การตัดสายสะดือ	(๑) การตัดสายสะดือ	(๑)การตัดสายสะดือ	(๑) การตัดสายสะดือ
(๒) การฝังรก	(๒) การขยี้เด็กทารก	(๒) การฮ้อนกระดิ่ง	(๒) การอาบน้ำให้เด็ก
(๓) การอาบน้ำเด็ก	(๓) การบ่มฝีทารก	(๓)การฝังสะดือ หรือฝัง	(๓) การร่อนกระดิ่ง
(๔) การร่อนกระดิ่ง	(๔) การฝังรก	รก	หรือเขี่ยกันเด็ย
			(๔) การฝังรก

จากตารางพบว่า กรอบประเพณีที่ดำเนินการในช่วงของการคลอดในทั้ง ๔ ภาคมีระเบียบปฏิบัติที่ความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก เนื่องจากในบริบทสังคมไทยมีความเชื่อพื้นฐานที่มาจากแหล่งเดียวกันและมีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอยู่เป็นประจำ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเป็นผลทำให้ระบบความเชื่อในรายละเอียดไม่แตกต่างกันมากนัก

(๓) ประเพณีในช่วงหลังการคลอด สำหรับประเพณีในช่วงหลังการคลอด จากการศึกษาพบว่าทั้ง ๔ ภาค มีกรอบในการปฏิบัติในประเพณีของแต่ละภาคดังต่อไปนี้

ภาคกลาง	ภาคเหนือ	ภาคอีสาน	ภาคใต้
(๑) ประเพณีทำขวัญวัน	(๑) การอยู่เดือน (อยู่ไฟ)	(๑) อยู่กรรม (อยู่ไฟ)	(๑) ประเพณี
(๒) ประเพณีทำขวัญเดือนเด็ก	(๒) พิธีเอาเด็กนอนอยู่	(๒) การปักตาแหลว	การอยู่ไฟ
(๓) ประเพณีโกนผมไฟ	(๓) พิธีบอกผีปู่ย่าดำ	(๓) พิธีนอนอยู่	(๒) พิธีบัตราด
(๔) ประเพณีการลงอยู่	(๔) การแกว่งข้าว	(๔) การสู่วัยแม่อยู่กรรม	(๓) การนอบ
(๕) ประเพณีการตั้งชื่อเด็ก		(๕) ทำขวัญวันเด็กเกิดใหม่	หน้าห้อง
(๖) ประเพณีการโกนจุก			

จากตารางพบว่า ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในช่วงหลังคลอด ทุกภาคมีกรอบการดำเนินการที่คล้ายกันคือ (๑) ธรรมเนียมของมารดา มีการอยู่ไฟหลังการคลอดเหมือน ๆ กันแต่เรียกต่างกันเท่านั้นเอง หลังจากนั้นมีการทำขวัญมารดาที่เพิ่งคลอดบุตรใหม่ ภาคกลางกับภาคอีสานและภาคเหนือมีประเพณีนี้ ส่วนภาคใต้ไม่ปรากฏ (๒) ธรรมเนียมของเด็กเกิดใหม่ มีประเพณีที่เกี่ยวข้องคือการนำเด็กลงนอนอยู่ การทำขวัญเด็กเกิดใหม่ ภาคกลางเหนือ อีสานนั้นมีเหมือนกัน แต่ไม่พบในภาคใต้ นอกจากนั้นพบว่า ภาคกลางมีระเบียบประเพณีเกี่ยวกับการเกิดช่วงหลังคลอดมากกว่าภาคอื่น ๆ เช่น มีการโกนจุก การตั้งชื่อ โกนผมไฟ เป็นต้น ภาคอื่น ๆ ไม่มีปรากฏ ทั้งนี้สาเหตุสำคัญคือในภาคกลางนั้นเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญและเป็นศูนย์กลางการปกครอง ข้อมเป็นธรรมดาที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับพิธีกรรมมากกว่าภาคอื่นๆ

(๔) ประเพณีในช่วงที่เติบโตแล้ว สำหรับประเพณีที่เกิดขึ้นในช่วงต่อจากวัยเด็กซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดอยู่หลายประเพณี แต่ที่มีความชัดเจนมากและได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันมาคือ ประเพณีการทำบุญวันเกิด โดยการทำบุญวันเกิดถือว่าเป็นการทำบุญเนื่องด้วยวันคล้ายวันเกิด ประเพณีนี้สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตกเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๔ เป็นต้น ปรากฏว่า ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เริ่มมีการจัดงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาของเหล่าเจ้านายชั้นสูง และมีการกำหนดให้วันคล้ายวันเกิดของบุคคลสำคัญเป็นวันสำคัญไปด้วย และต่อมาเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ความเจริญได้เข้ามาสู่สังคมไทยอย่างเต็มที่ทำให้ประชาชนโดยทั่ว ๆ ไปได้นำเอาคตินิยมนี้มาใช้จนที่สุดกลายมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและกลายมาเป็นประเพณี เมื่อถึงคราวครบรอบที่เรียกกันในภาษาจีนว่า “เซยิด” จะมีการทำบุญฉลองวันเกิดหรือทำบุญวันเกิด

(๓) วรรณคดีเปรียบเทียบ

จากการกล่าวมาข้างต้นพบว่า ในทั้ง ๒ ยุคสมัยนั้นหากจัดแบ่งประเพณีการเกิดออกเป็น ๔ ช่วง คือ (ก) ประเพณีช่วงก่อนคลอด (ข) ประเพณีขณะคลอด (ค) ประเพณีช่วงหลังคลอด (ง) ประเพณีในช่วงที่เติบโตแล้ว พบว่าทั้งสมัยพุทธกาลและในสังคมไทย ประเพณีการเกิดของสามัญชนทั่วไปมีประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดซึ่งมีความคล้ายกันและแตกต่างกันดังต่อไปนี้

(ก) ประเพณีช่วงก่อนคลอด ทั้งในสมัยพุทธกาลและในสังคมไทยปัจจุบันมีลักษณะของประเพณีที่คล้ายกันคือ เรื่องของความฝัน และการทำนายฝัน กล่าวคือเมื่อมีการตั้งครรภ์แล้วหากมารดาของเด็กมีนิมิตหรือความฝันขึ้น ในสมัยพุทธกาลจะนำความฝันนั้นไปปรึกษากับพราหมณ์ประจำตระกูล แต่สำหรับคนไทยเมื่อมีความฝันก็จะนำความฝันนั้นไปเล่าให้กับสามี ญาติผู้ใหญ่ จากนั้นบรรดาญาติ ๆ จะนำความฝันนั้นไปปรึกษากับพระภิกษุสงฆ์ภายในวัดก่อน ซึ่งในกรณีนี้ความเชื่อที่มีต่อความฝันแม้จะเหมือนกันแต่วิธีการแก้ไขหรือการหาคำตอบจากความฝันมีความแตกต่างกัน กล่าวคือสมัยพุทธกาลที่ปรึกษาครอบครัวคือพราหมณ์ประจำตระกูล แต่ในสมัยปัจจุบันที่ปรึกษาคือผู้มีความรู้หรือพระภิกษุสงฆ์

อนึ่งพบว่า ในช่วงก่อนคลอดในสมัยพุทธกาลมีประเพณีการให้เครื่องบริวารครรถ์ส่วนในสังคมไทยไม่มีประเพณีนี้ แต่เป็นเรื่องของฝ่ายสามีที่ต้องทำตามหน้าที่ นอกจากนั้นในสมัยพุทธกาลมีประเพณีการกลับไปคลอดที่บ้านตัวเอง(บ้านผู้เป็นภรรยา) เท่านั้น ซึ่งเป็นกฎตายตัวที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด สำหรับในสมัยปัจจุบันไม่มีธรรมเนียมปฏิบัติหรือประเพณีเช่นนี้ หรืออีกประเพณีหนึ่งที่สมัยพุทธกาลไม่มีคือ ประเพณีการทำขวัญหญิงที่ตั้งครรภ์ เพราะไม่ปรากฏว่ามีการกระทำเช่นนั้น หรืออาจจะเป็นไปได้ว่า ในสมัยพุทธกาลไม่มีความเชื่อในเรื่องขวัญ ดังนั้น จึงมีข้อแตกต่างที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนระหว่างประเพณีในสมัยพุทธกาลกับสมัยปัจจุบัน

(ข) **ประเพณีขณะคลอด** จากการศึกษาพบว่า ในสมัยพุทธกาลไม่มีการระบุถึงขั้นตอนในการทำคลอด หรือที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นประเพณีได้นั้นไม่มีปรากฏ แต่ในสังคมไทยมีรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการทำคลอดไว้อย่างละเอียดทุกขั้นตอน ซึ่งการที่สมัยพุทธกาลไม่ได้มีระบุถึงขั้นตอนการทำคลอดไว้นั้นไม่ได้หมายความว่าขั้นตอนการทำคลอดของคนในสมัยพุทธกาลไม่มีเป็นแต่เพียงว่าในคัมภีร์ไม่ได้ระบุเอาไว้เท่านั้น ดังนั้น ในประเด็นนี้หากพิจารณาถึงความแตกต่างพอจะเป็นความแตกต่างได้บ้าง

(ค) **ประเพณีช่วงหลังคลอด** สำหรับประเพณีในช่วงหลังคลอด ในสมัยพุทธกาลมีรูปแบบของประเพณีอยู่เพียงการทำนายลักษณะและการตั้งชื่อโดยพราหมณ์ประจำตระกูล ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีทางศาสนาพราหมณ์หรือตามประเพณีที่เป็นคติดั้งเดิมของสังคมอินเดียในยุคนั้น โดยพราหมณ์แทรกอยู่ในทุกพิธีกรรมหรือขั้นตอนของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้คนในยุคนั้น อนึ่ง ในช่วงหลังคลอดนี้พบว่า นอกจากพราหมณ์มีส่วนในการดำเนินการทำนายลักษณะและตั้งชื่อแล้ว เฉพาะการตั้งชื่อบางทีไม่ได้เป็นหน้าที่ของพราหมณ์แต่ฝ่ายเดียวหากแต่เป็นหน้าที่ของญาติและบิดามารดาของเด็กคนนั้นด้วยที่มีมติว่า เด็กที่เกิดมาจะมีชื่ออะไรจึงจะเหมาะสมกับโคตรตระกูลหรือสถานที่เกิด เป็นต้น

ส่วนประเพณีการเกิดในช่วงหลังการคลอดในสังคมไทยพบว่า มีรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อ (๑) มารดาของเด็กและ (๒) ตัวเด็ก นั้นอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการที่มารดาของเด็ก ต้องอยู่ไฟ หรือการเข้ารักษาอาการที่เกิดขึ้นในช่วงหลังการคลอด ซึ่งคนไทยสมัยโบราณนิยมให้ผู้ที่เป็นมารดาอยู่รักษาตนเองด้วยการอบสมุนไพรและดื่มน้ำร้อน เพื่อให้มารดามีสุขภาพแข็งแรง และเมื่อเสร็จจากการอยู่ไฟ มีการทำขวัญให้โดย การทำขวัญเป็นการให้กำลังใจและแสดงออกซึ่งความดีใจกับมารดาผู้คลอดบุตรว่าญาติพี่น้อง บิดามารดาหรือสามีนั่น ไม่ได้ทอดทิ้ง เป็นต้น ส่วนในเรื่องของเด็ก เนื่องจากเด็กเป็นผู้ที่ฝ่ายญาติและสามีน้องให้การดูแลเป็นพิเศษ ดังนั้นเด็กจะได้รับการดูแลและมีขั้นตอนที่ต้องทำเกี่ยวกับเด็กแรกเกิดอยู่หลายประการ เช่น (๑) ประเพณีทำขวัญวัน (๒) ประเพณีทำขวัญเดือนเด็ก (๓) ประเพณีโกนผมไฟ (๔) ประเพณีการลงอุ (๕) ประเพณีการตั้งชื่อเด็ก (๖) ประเพณีการโกนจุก เป็นต้น ถือว่าเป็นขั้นตอนที่มีรายละเอียดมากกว่าประเพณีที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมพบว่า ประเพณีการเกิดในสมัยพุทธกาลและในสังคมไทยปัจจุบัน เหมือนกันเกี่ยวกับประเพณีที่เกี่ยวข้องกับเด็กคือ ประเพณีการทำบุญวันแรกเกิดหรือในช่วงหลังการคลอดใหม่ ๆ ซึ่งในสมัยพุทธกาลมีกรณีของพระสิวลีเถระ เมื่อท่านเกิดมารดาของท่านแสดงความปรารถนาอยากนิมนต์พระพุทธองค์พร้อมพระสารีบุตรและคณะสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่บ้านเป็นเวลาถึง ๗ วัน ถือว่าเป็นประเพณีการทำบุญวันเกิดที่แท้จริง แม้ในสังคมไทยปัจจุบันมีหลายพื้นที่ ที่มีการทำบุญเลี้ยงพระเนื่องในวันที่เด็กเกิดมา โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อความเป็นสิริมงคลกับตัวเด็กที่ได้มีโอกาสเกิดมาในโลกนี้ ส่วนในเรื่องรายละเอียดบางอย่าง เช่น เรื่องการโกนจุก ทำขวัญ เป็นต้น ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความแตกต่างกันพอสมควร ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากกรอบความคิดความเชื่อของคนในทั้ง ๒ ยุคสมัยเป็นธรรมดาที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างกันไปบ้าง

(ง) ประเพณีในช่วงที่เติบโตแล้ว ในสมัยพุทธกาลไม่ได้มีการระบุไว้ว่ามีประเพณีเกี่ยวกับการเกิดแต่ประการใด แตกต่างไปจากสังคมไทยเมื่อเจริญเติบโตแล้วมีการจัดงานฉลองวันเกิด หรือการทำบุญวันเกิดกันอย่างแพร่หลาย

จากการอธิบายมาทั้งหมดพบว่า กรอบในเรื่องประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดของสามัญชนทั่วไปในสมัยพุทธกาลกับสมัยปัจจุบัน มีความแตกต่างกันบ้าง คล้ายกันบ้าง ซึ่งความแตกต่างหรือรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับประเพณีเกี่ยวกับการเกิดทั้งหมดของสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน สามารถพิจารณาได้จากตารางเปรียบเทียบดังต่อไปนี้

สมัยพุทธกาล	สมัยปัจจุบัน
ประเพณีช่วงก่อนคลอด	ประเพณีช่วงก่อนคลอด
(๑) ความฝันและการทำนายฝัน (๒) ตั้งครรภ์และแพ้ท้อง (๓) การให้เครื่องบริหารครรภ์ (๔) กลับไปคลอดที่บ้านเกิดภรรยา	(๑) ความฝัน (๒) การแพ้ท้อง (๓) การรักษาครรภ์(ข้อห้ามข้ออนุญาต) (๔) การทำขวัญหญิงมีครรภ์
ประเพณีขณะคลอด	ประเพณีขณะคลอด
-ไม่มีการระบุ	(๑)การตัดสายสะดือ (๒)การฝังรก (๓) การอาบน้ำเด็ก (๔)การร่อนกระด้ง
ประเพณีช่วงหลังคลอด	ประเพณีช่วงหลังคลอด
(๑) ทำนายลักษณะและตั้งชื่อ (๒) ทำบุญวันแรกเกิด	ก. ธรรมเนียมมารดา - มีประเพณีการอยู่ไฟ การนวดหน้าท้อง - การทำขวัญมารดาของเด็ก ข. ธรรมเนียมเด็ก (๑) ประเพณีทำขวัญวัน (๒) ประเพณีทำขวัญเดือนเด็ก (๓) ประเพณีโกนผมไฟ

สมัยพุทธกาล	สมัยปัจจุบัน
	(๔) ประเพณีการลงอุ (๕) ประเพณีการตั้งชื่อเด็ก (๖) ประเพณีการโกนจุก
ประเพณีในช่วงที่เติบโตแล้ว	ประเพณีในช่วงที่เติบโตแล้ว
- ไม่มีระบุ	- มีประเพณีการทำบุญคล้ายวันเกิด

๔.๕ เปรียบเทียบคุณค่าของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

จากการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีการเกิดทั้งในสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน พบว่าในประเพณีการเกิดทั้งสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน มีคุณค่าของประเพณีที่ปรากฏอยู่มากมาย และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากมนุษย์มีความเชื่อในเรื่องการเกิดและได้ปฏิบัติต่อการเกิดจนกลายมาเป็นประเพณี เป็นที่ทราบกันว่าแต่ละประเพณีย่อมมีคุณค่าอยู่ในตัวเอง แล้วแต่ว่าคุณค่าในเรื่องนั้นหรือในประเพณีนั้นจะเป็นอย่างไร และจะมีอยู่อย่างไร โดยคุณค่าที่เกิดเป็นเรื่อง ที่ผู้คนในยุคสมัยนั้น ได้ให้ความสำคัญมากน้อยแตกต่างกันอย่างไร เป็นต้น จากการกล่าวมาทั้งหมด พบว่า คุณค่าที่เกิดจากการปฏิบัติตามประเพณีการเกิดทั้งในส่วนของสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน มีเหมือนกันหรือแตกต่างกันดังนี้

๔.๕.๑ คุณค่าในส่วนที่เหมือนกัน

สำหรับคุณค่าของประเพณีการเกิดในสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบันมีประเพณีการเกิดในราชสำนักหรือสามัญชนทั่วไป เหมือนหรือคล้ายกันคือ

(๑) คุณค่าที่เกิดจากการได้แสดงออกซึ่งความยินดีที่มีต่อการเกิดใหม่ของเด็กแรกเกิด เพราะพบว่าประเพณีการเกิดไม่ว่าจะจัดขึ้นหรือได้รับการยอมรับกันในสมัยใด ๆ ประเพณีนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ให้คุณค่าในด้านการให้ความสำคัญกับเด็กที่เกิดมา รวมถึงมารดาที่เป็นผู้คลอดบุตรด้วย พบว่าประเพณีต่างๆที่เกิดขึ้นมีความเกี่ยวข้องกับคนสองคนนี้เท่านั้น โดยทั้งในสมัยพุทธกาลและสังคมไทยปัจจุบัน ได้ยอมรับประเพณีการเกิดเพราะต้องการให้มีการดูแลรักษาและเอาใจใส่มารดาและเด็กที่เกิดมาไม่ว่าประเพณีในช่วงก่อนคลอด ขณะคลอดหรือว่าหลังคลอดเป็นความพยายามจัดกิจกรรมหรือประเพณีเพื่อให้เกิดความดีหรือสิ่งที่ดี ๆ กับคนสองคน คือมารดากับเด็กที่เกิดใหม่นั้น

(๒) คุณค่าทางด้านจิตใจ พระพุทธองค์ตรัสว่า “เมื่อมนุษย์จำนวนมาก ผู้ถูกภัยคุกคาม ต่างถึงภูเข่า ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์เป็นสรณะ”^{๔๗} หมายความว่า เมื่อมนุษย์มีความ

^{๔๗} พ.ร.บ.(ไทย) ๒๕/๑๙๘๘-๑๙๙๒/๕๒.

หมดหวังหรือเผชิญกับสิ่งที่เป็อันตรายกับตนเองและสังคมมนุษย์จะมีความพยายามหาที่พึ่งซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ จากการศึกษาพบว่าทั้งประเพณีการเกิดในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบัน ในบางประเพณีเป็นความพยายามของมนุษย์ที่สร้างความเชื่อมั่นหรือที่พึ่งให้กับตนเอง เช่น ในสมัยพุทธกาลมีประเพณีการขอบุตรจากเทวดา ถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องมากนักในแง่ของการฝากความหวังไว้กับสิ่งที่ไม่ได้เป็นไปตามกฎแห่งกรรมตามหลักการทางพระพุทธศาสนา หรือประเพณีการทำนายฝัน ประเพณีการทำนายลักษณะ เป็นต้น ประเพณีเหล่านี้เป็นประเพณีที่ไม่ได้มีพื้นฐาน แต่เป็นประเพณีที่มนุษย์มีความพยายามที่ต้องทำขึ้นเพื่อก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจหรือคุณค่าที่ก่อให้เกิดความสบายใจ แม้ว่าวิธีการเหล่านั้นเป็นวิธีการที่ไม่ได้เป็นไปตามหลักการที่ถูกต้องมากนักก็ตาม หรือในส่วนของประเพณีการทำขวัญ การฝังกรก การป้องกันภูตผีปีศาจ การป้องกันแม้อื้อ การร่อนกระดัง เป็นต้น ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นเรื่องที่มาจากความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ ไม่ได้มาจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนา แต่ถึงอย่างนั้นก็ถือว่าเป็นประเพณีที่สามารถสร้างขวัญและกำลังใจหรือสามารถนำมาเป็นกรอบในการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ที่กำลังประสบหรือเผชิญกับเหตุการณ์ที่อยู่ในภาวะเสี่ยงได้ ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากประเด็นดังที่ได้กล่าวมาแล้วพบว่าประเพณีที่มีความคล้าย ๆ คลึงกัน

(๓) คุณค่าที่มุ่งแสดงออกซึ่งความสำนึกในผู้ให้กำเนิด หมายความว่าในประเพณีการเกิดถือว่าเป็นกุศลบายของคนโบราณที่มีความพยายามแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของการเกิดในอีกมิติหนึ่ง เป็นอุปกรณที่แสดงให้เห็นถึงการมีสำนึกต่อผู้ให้กำเนิดคือมารดา ซึ่งการเกิดถือว่าเป็นเรื่องที่ยาก^{๔๔} ซึ่งพระพุทธศาสนาได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ ความสำคัญของชีวิตว่า กว่าจะได้อัตภาพเป็นมนุษย์นี้ยากแสนยาก ดังอุปมาด้วยแอกมีรูเดียว ที่พระองค์ตรัสว่า

แผ่นดินอันกว้างใหญ่ มีบุรุษคนหนึ่ง โยนแอกที่มีรูเดียวลงบนแผ่นดินใหญ่นั้น ลมทางทิศตะวันออกพัดแอกนั้นไปทางทิศตะวันตก ลมทางทิศตะวันตกพัดไปทางทิศตะวันออก ลมทางทิศเหนือพัดไปทางทิศใต้ ลมทางทิศใต้พัดไปทางทิศเหนือ บนแผ่นดินใหญ่นั้น มีเต้าตาดอกอยู่ตัวหนึ่ง มันไหลขึ้นมา ๑๐๐ ปี ต่อครั้ง และมันสอดคอเข้าไปในแอกที่มีรูเดียว โน้นเป็นสิ่งที่เกิดได้ยาก เหมือนกับการได้ความเป็นมนุษย์ก็ยาก^{๔๕}

^{๔๔} บ.พ. (ไทย) ๒๕/๑๘๒/๕๐.

^{๔๕} ส.ม. (ไทย) ๑๕/๑๑๑๘/๖๑๑, พระไตรปิฎกแก่นธรรม ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสูตรตันตปิฎก เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐) , หน้า ๘๕๐.

และในอัญญตรสูตร พระพุทธเจ้าทรงใช้ปลายพระนาช้อนฝุ่นขึ้นมาเล็กน้อยแล้ว ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ฝุ่นเล็กน้อยที่เราใช้ปลายเล็บช้อนขึ้นมา กับแผ่นดินใหญ่นี้ อย่างไหน มากกว่ากัน พวกภิกษุพากันกราบทูลว่า แผ่นดินใหญ่นี้ แลมากกว่า พระองค์จึงตรัสว่า สัตว์ทั้งหลาย ที่กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์ก็ฉนั้นเหมือนกัน มีเพียงเล็กน้อย ส่วนสัตว์ที่กลับมาเกิดนอกจากมนุษย์ มีจำนวนมากกว่า เพราะสัตว์เหล่านั้น ไม่ได้เห็นอริยสัจ ๔ ตามความเป็นจริง^{๕๐}

จากพระพุทธพจน์นี้ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า การเกิดเป็นมนุษย์นั้นยาก ต้องมีบุญบารมีจริง ๆ จึงเกิดมาเป็นมนุษย์ได้ จากประเด็นคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์นี้ เป็นเรื่องที่น่าศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทรงเน้นถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ด้วยการตั้งอยู่ในความไม่ประมาท หรือให้ความเคารพและตีค่าของชีวิตผู้อื่น สัตว์อื่น ไม่น้อยไปกว่าคุณค่าของชีวิตตัวเอง เพราะถ้าหากทุกคนมองเห็นคุณค่าในชีวิต ปรับปรุงพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น มีปัญญารู้จักผิดชอบชั่วดี มีเมตตากรุณา มีศีล ๕ เป็นพื้นฐาน ถือได้ว่า เป็นความคิด เป็นคุณค่าสำคัญของมนุษย์ เมื่อเข้าใจถึงสาระตะค่าความเป็นมนุษย์แล้ว ควรมีการบริหารชีวิตให้ดี ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ไปในทางที่ถูกที่ควร

เห็นได้ว่าการเกิดเป็นเรื่องที่มีขึ้นหรือเกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้น หากหันมาพิจารณาถึงผู้ให้กำเนิดก็เป็นสิ่งที่ผู้ให้กำเนิดจะต้องเผชิญกับความยากลำบากเช่นเดียวกัน มารดาจึงอยู่ในฐานะที่เป็นกตเวทีบุคคล เป็นบุคคลที่ผู้เป็นบุตรต้องตอบแทน และจากกรณีดังกล่าวพบว่า การที่มนุษย์ได้จัดประเพณีเกี่ยวกับการเกิดขึ้นเพื่อที่มุ่งถึงคุณค่าที่จะเกิดกับผู้เป็นบุตรว่า เมื่อเติบโตขึ้นจะได้มีสำนึกในความกตัญญูต่อมารดาผู้ให้กำเนิด ทั้งในสมัยพุทธกาลและสังคมไทยปัจจุบันมีจุดมุ่งหมายทำให้เกิดคุณค่าดังกล่าวขึ้นเหมือนกัน หากพิจารณาจากกรอบของความเป็นอิทธิพลต่อกันนั้นพบว่า แนวคิดเรื่องความกตัญญูนี้สังคมไทยได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนานั่นเอง

๔.๕.๒ คุณค่าในส่วนที่แตกต่างกัน

สำหรับประเด็นเกี่ยวข้องกับคุณค่าซึ่งมีความคล้ายคลึงกันแล้ว ผู้วิจัยพบว่า มีบางประเด็นเกี่ยวกับคุณค่าที่มีความแตกต่างกันคือ

๑) ในสมัยพุทธกาล การจัดประเพณีเกี่ยวกับการเกิดถือว่าเป็นเรื่องที่ทำให้คุณค่าในเชิงของการชื่นชมยินดีต่อการเกิดอันเป็นคุณค่าทั่วไป แต่ในอีกกรณีหนึ่งคือคุณค่าที่มุ่งให้เห็นถึงสังขารของชีวิตว่าการเกิดไม่ได้เป็นเรื่องของความชื่นชมเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของความทุกข์อันนำไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกันคือความตาย ซึ่งพระพุทธศาสนาถือว่าการเกิดเป็นนิमितหรือกลางบอกเหตุถึงความจริงในทางโลกว่า เมื่อเกิดแล้วจะต้องแก่ต้องเจ็บและต้องตาย

^{๕๐}, ส.ม. (ไทย) ๑๕/๑๑๓๑/๖๔๐, พระไตรปิฎกแก่นธรรม ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระสูตรตันตปิฎก เล่ม ๒, หน้า ๘๕๖.

ดังนั้น คุณค่าของการเกิดในสมัยพุทธกาลจึงมุ่งไปที่การค้นหาความจริงและการแสวงหาทางออก จากทุกข์ของชีวิต ทั้งนี้เพราะในกรอบความคิดของคนอินเดียนั้นมีหลักอยู่ที่ว่า (๑) ชีวิตเต็มไปด้วย ความทุกข์และ (๒) จะหาทางออกจากความทุกข์ในวัฏฏชีวิตนั้นอย่างไร ในสังคมอินเดียแม้จะมีการ แสดงออกถึงซึ่งความชื่นชมในปรากฏการณ์ของการเกิดมีชีวิต แต่พยายามที่จะแสวงหาทางออก ให้กับชีวิตเพื่อที่จะบรรลุมรรตธรรมหรือความเป็นอมตะไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตายด้วย ซึ่งกรณี ดังกล่าวผิดกับความเชื่อและประเพณีในสังคมไทย เนื่องจากสังคมไทยให้คุณค่ากับการเกิดเป็น เรื่องที่ยิ่งใหญ่และมีการรับเอาวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนาจากอินเดียเข้ามา แต่มีข้อปลีกย่อย ว่าสังคมไทยไม่ได้มีกรอบความคิดหรือปรัชญาที่มองเห็นว่าการเกิด แก่ เจ็บ หรือตาย เป็นความ ทุกข์อย่างแท้จริง แต่เป็นการมีกรอบความคิดที่ว่า การเกิดเป็นเรื่องที่ดี แต่การตายเป็นเรื่องที่ไม่ดี และไม่ได้มีปรัชญาที่มองว่าชีวิตเป็นทุกข์ไปทั้งหมด หรือมีปรัชญาที่มุ่งแสวงหาทางหลุดพ้น จากวัฏฏจักรของชีวิตแต่ประการใด เป็นแต่เพียงการปฏิบัติเพื่อให้สามารถเข้าถึงความสุขในระดับ หนึ่งเท่านั้น ดังนั้น คุณค่าที่เกิดจากประเพณีเกี่ยวกับการเกิดของสังคมไทยจึงมีความแตกต่างไปจาก คุณค่าของประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมาก

(๒) ในสังคมไทย การจัดประเพณีเกี่ยวกับการเกิดนั้น มุ่งถึงคุณค่าภายนอก มากกว่าคุณค่าภายใน หมายความว่า ปัจจุบันสังคมไทยให้ความสำคัญกับการจัดงานวันเกิดหรือ ประเพณีการทำบุญวันเกิดโดยมุ่งที่คุณค่าภายนอก คือการได้รับความสุขสนุกสนานรื่นเริง หรือ คุณค่าจากการได้การยอมรับจากสังคมภายนอกว่าผู้ที่ฉลองวันคล้ายวันเกิดเป็นผู้ที่มีบารมี ร่ำรวย หรือมีความสุขเพียบพร้อม สมควรมีผู้มาร่วมแสดงความยินดีเนื่องในวันคล้ายวันเกิดของตนเอง ดังปรากฏในการจัดงานวันเกิดของบุคคลชั้นนำของสังคม ซึ่งนั่นถือว่าเป็นคุณค่า แต่เป็นคุณค่าที่ไม่ เกิดมาจากภายในหรือคุณค่าที่ก่อให้เกิดผลกับจิตใจมากนัก หากแต่เป็นเรื่องคุณค่าที่สังคมให้การ ยอมรับกัน ซึ่งการยอมรับคุณค่าเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดคุณค่าเพียงแก่ภายนอก ซึ่งกรณีดังกล่าวผิด ไปจากกรอบความคิดในเรื่องการจัดงานวันเกิดในสมัยพุทธกาล ซึ่งการจัดงานวันเกิดมุ่งจัดเฉพาะใน วันแรกเกิดเท่านั้น ไม่ได้จัดในวันอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการจัดงานวันเกิดเป็นการทำบุญเพื่อเป็นการ เจริญฉลองในโอกาสที่เด็กได้ถือกำเนิดมาอย่างปลอดภัย เมื่อเด็กเติบโตขึ้นก็จะไม่มีประเพณี ดังกล่าวมานี้เพราะเห็นว่าเมื่อเด็กโตขึ้นตามกรอบของความเชื่อของสังคมต้องมีพัฒนาการในเรื่อง ของการแสวงหาความหลุดพ้นตามหลักอภัสรม ๔ อยู่แล้ว ดังนั้นจึงถือว่าไม่มีความจำเป็นที่ควรมิ การจัดงานวันคล้ายวันเกิดให้กับตนเอง ดังนั้น เมื่อหันมาพิจารณาคุณค่าที่เกิดขึ้นดังกล่าวพบว่า คุณค่าของการจัดประเพณีการเกิดในสังคมไทยในบางมิตินั้นมีความแตกต่างไปจากคุณค่าของ ประเพณีการเกิดในสมัยพุทธกาลมาก

๔.๖ เปรียบเทียบท่าทีของประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด

ในการศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการเกิดทั้งในสมัยพุทธกาลและในสังคมไทย นอกจากเราจะพิจารณาในประเด็นเกี่ยวข้องกับคุณค่าที่สังคมได้รับจากการที่มีการจัดประเพณีเกี่ยวกับการเกิดแล้ว ยังพบว่ามึประเด็นเรื่องท่าทีของสังคมทั้ง ๒ ยุค มีท่าทีต่อประเพณีการเกิดอย่างไร ซึ่งจากการศึกษาพบว่าทั้ง ๒ ยุคสมัยนั้นมีท่าทีต่อประเพณีการเกิดดังต่อไปนี้

๔.๖.๑ ท่าทีต่อประเพณีการเกิดสมัยพุทธกาล

สำหรับท่าทีของสังคมในสมัยพุทธกาลที่มีต่อการจัดประเพณีการเกิด ทั้งในส่วนประเพณีท้องถิ่น ศาสนาอื่น ๆ หรือพระพุทธศาสนาก็ตาม หากพิจารณามุมมองของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาหลักในช่วงระยะเวลาดังกล่าวพบว่า สังคมพระพุทธศาสนาได้มีท่าทีต่อการจัดประเพณีการเกิดดังต่อไปนี้

(๑) ในสมัยพุทธกาล ถือว่าประเพณีเกี่ยวกับการเกิด เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสังคม หรือเป็นความเชื่อของสังคม ควรปฏิบัติตามเพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลมีคุณค่าทางจิตใจ

(๒) ในสมัยพุทธกาล ถือว่าประเพณีเกี่ยวกับการเกิด มีการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม เช่น การทำบุญวันเกิด เดิมนิมนต์พราหมณ์ประกอบพิธีกรรมในเรือน ต่อเมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นได้ปรับเปลี่ยนเป็นการนิมนต์พระมาฉันภัตตาหารและถวายทานแทน

(๓) ในสมัยพุทธกาล ถือว่าประเพณีเกี่ยวกับการเกิด เฉพาะทัศนยะของพระพุทธศาสนาเห็นว่าควรทำไม่ให้เกิดความเดือดร้อน ให้เหมาะสมตามฐานะ และให้เป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่ควรให้เกินฐานะของตนและการจัดต้องมุ่งสู่ความเป็นธรรมถูกต้องตามธรรมและไม่ขัดแย้งต่อกระบวนการของธรรม เป็นต้น

๔.๖.๒ ท่าทีต่อประเพณีการเกิดในสังคมปัจจุบัน

สำหรับสังคมไทยพบว่า เป็นสังคมที่มีการปรับตัวเพื่อความดำรงอยู่แห่งสังคม ได้มีการเรียนรู้และรวบรวมถึงการถ่ายโอนวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา มีท่าทีต่อการจัดประเพณีการเกิดดังต่อไปนี้

(๑) สังคมไทยเห็นว่า การเกิดเป็นเรื่องที่ดีและเป็นมงคลสำหรับคนที่มิบุตรหรือได้โอกาสมีบุตร และเห็นว่าการปฏิบัติตามประเพณีที่ดั้งเดิมของสังคมนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่ดี โดยไม่ได้สนใจว่าในขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาหรือลัทธิใด

(๒) สังคมไทยเห็นว่า การจัดประเพณีเกี่ยวกับการเกิดเป็นรูปแบบหนึ่งของการศึกษาเชิงวัฒนธรรมแลวิถีประชาหรือเป็นการศึกษาในเชิงแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ต้องได้รับการเผยแผ่หรือสืบทอดกันต่อไป

(๓) สังคมไทยเห็นว่า การจัดงานวันเกิดหรืองานวันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเกิดมีพื้นฐานอยู่ที่ความจริงตรงที่ว่า การจัดงานนั้นต้องไม่ฟุ่มเฟือย ประหยัดและสามารถก่อให้เกิดการเรียนรู้และความสามัคคี ถ้าประเพณีเกี่ยวกับการเกิดไม่นำพาไปสู่การกระทำที่สุดโต่ง หรือฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น สังคมไทยก็ไม่ปฏิเสธหรือต่อต้าน

(๔) ปัจจุบันสังคมไทยบางส่วนได้เกิดมีค่านิยมที่ผิด ๆ ด้วยการให้ของขวัญวันเกิดที่มีราคาแพง เช่น รถยนต์หรือโทรทัศน์ยี่ห้อราคาค่อนข้างสูงหรือวัตถุอื่นใดที่หาค่ามิได้ เป็นของขวัญที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับชีวิต เหตุเพราะเป็นการมองไปที่คุณค่าของวัตถุมากกว่าจิตใจ เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้เกิดการเลียนแบบและการปฏิบัติที่ผิดๆ

๔.๖.๓ วรรณคดีเปรียบเทียบ

จากการกล่าวมาทั้งหมดพบว่า ทั้งในสังคมสมัยพุทธกาลและสังคมไทยมีท่าทีต่อการจัดประเพณีการเกิดที่มีความคล้ายคลึงกันและมีบางส่วนที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถที่จะพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

(๑) ประเด็นที่คล้ายกัน คือ สังคมสมัยพุทธกาลและสังคมไทยต่างยอมรับว่า ประเพณีการเกิดเป็นเรื่องที่ดี ไม่ว่าจะมมีพื้นฐานมาจากความเชื่อใด ๆ ถือว่าเป็นเรื่องที่ดี เพราะประเพณีดังกล่าวสามารถก่อให้เกิดความมั่นใจ ความอุ่นใจ หรือเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจให้กับคนในสังคมได้ กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นการทำนายฝันทำนายลักษณะ หรือการตั้งชื่อหรือแม่แต่การกลับไปคลอดที่บ้านมารดาของเด็ก เป็นต้น ซึ่งเป็นประเพณีในสมัยพุทธกาล หรือ การทำขวัญ การทำคลอดหรือการพรมน้ำมนต์ป้องกันภูตผี เป็นต้นที่เกิดขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน จัดว่าเป็นประเพณีที่ดีทั้งหมดเพราะถือว่าเป็นเรื่องที่สามารถทำให้คนในสังคมมีที่พึ่งมีความสุขใจ

(๒) ประเด็นที่แตกต่างกัน คือ เรื่องท่าทีในการปฏิบัติต่อประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสมัยพุทธกาลยอมรับในเรื่องประเพณีในทุกมิติของการเกิดที่มีพื้นฐานความเชื่อมาจากศาสนาต่าง ๆ หากประเพณีนั้นไม่ขัดต่อธรรมเนียมอันดีของสังคมประเพณีถือว่าเหมาะสมและสามารถนำมาปฏิบัติได้ ขณะเดียวกันเมื่อพระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นแล้วเกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสมกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามากขึ้น กรณีนี้แตกต่างจากสังคมไทยปัจจุบันที่เมื่อคิดเคยมีประเพณีการเกิดที่ดีและเหมาะสมกับสังคมหลายประการ แต่ปัจจุบันนี้เมื่อวิทยาการทางการแพทย์หรือคติทางวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาปรากฏว่า ผู้คนในสังคมไทยได้ละเลิกประเพณีที่เคยปฏิบัติมาแต่โบราณ เชื้อถือหรือยึดเอาระเบียบปฏิบัติทางการแพทย์มากกว่า เช่น การคลอด

บุตรที่เดิมมีการตัดสายสะดือ ผังรก การร่อนดึง การป้องกันอันตรายจากภูตผี หรือการอยู่ไฟ เป็นต้น ปัจจุบันนี้ไม่มีแล้วเพราะกระบวนการคลอดนั้นขึ้นอยู่กับแพทย์และพยาบาล จนปัจจุบันไม่จำเป็นต้องมีประเพณีดังกล่าว หรือการทำบุญวันเกิดที่ควรทำ กลับไม่ทำหันมาทำบุญวันคล้ายวันเกิด ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองและฟุ่มเฟือยเกินเหตุ ซึ่งจากกรณีดังกล่าวเห็นได้ว่าการพัฒนาการประเพณีการเกิดในสมัยพุทธกาลและสังคมไทยปัจจุบันนั้นมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

๔.๗ วิเคราะห์ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในพุทธศาสนาและสังคมในภาพรวม (บทสัมภาษณ์)

เมื่อเริ่มให้กำเนิดชีวิตขึ้นมา ระยะเวลาที่แม่กำลังเจ็บท้องอย่างหนักใกล้คลอด ให้ดื่มน้ำมะพร้าวอ่อน เพราะมีความเชื่อว่า น้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่สะอาด ช่วยล้างไขมันที่ติดตัวทารก ทำให้คลอดง่าย สมัยโบราณผู้ที่ทำคลอด คือ หมอตำแย คนใต้เรียกว่า “แม่เก็บ” เป็นผู้ที่ทำให้ชีวิตแรกเกิดรอดปลอดภัย ถือได้ว่าเป็นแม่อีกคนหนึ่ง เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์และออกพรรษา ซึ่งเป็นเทศกาลทำบุญ ชาวใต้จะทำพิธีรดน้ำดำหัว ของมา (กันตอ) ผู้ที่มีพระคุณญาติผู้ใหญ่ “แม่เก็บ” เป็นอีกผู้หนึ่งที่ต้องไปก่นตอด้วย แม่เก็บทำคลอดด้วยการใช้ผิวไม้ไผ่ตัดสายรกหลังทำคลอดเสร็จแล้ว แม่เก็บจะมานอนเฝ้าคู่อการและช่วยเหลือทั้งแม่ลูกอยู่เป็นเวลาประมาณ ๑ สัปดาห์

แม่จะต้องอยู่ไฟอย่างน้อย ๑ เดือน เพื่อให้มดลูกเข้าอู่ พักฟื้นให้ร่างกายแข็งแรง แม่ต้องนอนบนแคร่ซึ่งทำด้วยฟาก ช้าง ๆ แคร่มีเตาไฟ ซึ่งใช้ไม้กระดาน ๔ แผ่น ล้อมเป็นคอกเตลิดลงในคอกเกลี่ยให้เสมอกันอัดให้แน่น ใช้ฟืนก่อกองไฟบนเตาไฟนี้ให้แม่ผิงไฟ เรียกว่า “การอยู่ไฟ” หรือ “แม่อยู่ไฟ” ตลอดระยะเวลาที่อยู่ไฟ ๑ เดือนนั้น แม่ต้องงดอาหารแสลงทุกชนิด ให้รับประทานข้าวสุกหรือข้าวเหนียวปิ้ง กับหมูทากมันผกกับเกลือปิ้ง เท่านั้น ห้ามดื่มน้ำเย็น ให้ดื่มน้ำต้มกับหัวไพล ผานเป็นแวนต้มให้เดือดผิงไฟให้ร้อนอยู่ตลอดเวลา ๑ เดือน ยาที่ให้แม่อยู่ไฟรับประทานคือ “ยาหมื่นจาลาง” ซึ่งเป็นยาสมุนไพรปรุงจากหัวไพล เกลือ พริกไทย เป็นยาผง รับประทานเป็นผงก็ได้ หรือบิบบมะนาวผสมกับยาจะทำให้รับประทานง่ายขึ้น

ทารกแรกเกิด ตักน้ำจากบ่อน้ำผสมกับน้ำต้มพออุ่น ๆ อาบ ใช้สมุนไพรจำพวกใบกระเพราล้างให้สะอาด ขยี้ผสมลงในน้ำให้ทารกอาบ ก่อนอาบน้ำ ผู้ที่อาบน้ำให้เด็กนั่งเหยียดเท้าทั้งสองข้างให้ชิดขนานกันแล้วนำทารกมานอน โดยนอนลงบนขา ให้ส่วนศีรษะอยู่ด้านเท้าของผู้ที่อาบน้ำให้ ก่อนอื่นล้างมือให้สะอาดแล้วใช้มือจุ่มลงในน้ำผสมใบกระเพรา แล้วนำมาหยอดลงในปากให้เด็กดื่ม เป็นการป้องกันท้องอืด, ท้องเฟ้อ ใช้ปากทำเสียงให้ทารกถี่ก่อนอาบน้ำ เป็นการฝึกให้ลิ้นเป็นเวลาได้อีกอย่างหนึ่ง

อาหารทารกแรกเกิด ใช้น้ำผึ้งผสมน้ำอุ่นหยดให้ทารกดื่ม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน สามเดือนแรกให้ดื่มแต่นมแม่เท่านั้น ต่อจากนั้นจึงให้ข้าวบด, ข้าวกับกล้วยน้ำว้าสุก ในสมัยก่อนชาวใต้ไม่นิยมเลี้ยงลูกด้วยนมสัตว์ นิยมเลี้ยงลูกด้วยนมของตนเอง ถือเป็นการประหยัดและได้ประโยชน์

สูงสุด นอกจากมารดาที่มีปัญหาเจ็บป่วย ไม่มีน้ำนม จึงเลี้ยงลูกด้วยนมวัวหรือนมแพะ เมื่อทารกโตขึ้นให้รับประทานอาหารกับต้มจืด และค่อย ๆ พัฒนาการให้อาหารให้เป็นไปตามวัย^{๕๑}

เมื่อคุณแม่มีการตั้งครรภ์ ร้อยทั้งร้อยต่างต้องการให้การตั้งครรภ์และการคลอดจบลงอย่างสมบูรณ์แบบที่สุคนธ์ในลักษณะที่พุดง่าย ๆ ว่า “ลูกเกิดรอด...แม่ปลอดภัย” แต่ในความเป็นจริงไม่ง่าย มีคุณแม่จำนวนไม่น้อยเมื่อมีการตั้งครรภ์กลับมีโรคแทรกซ้อนเกิดขึ้น เช่น

๑. **ท้องนอกมดลูก** โดยปกติแล้วเวลาตั้งครรภ์ก็จะตั้งครรภ์ในมดลูก แต่มีจำนวนไม่น้อยที่ไข่ที่ได้รับการผสมกับอสุจิแล้วไปฝังอยู่ที่ท่อนำไข่ บางคนไปฝังในรังไข่เลยก็มี หรือบางคนก็ในช่องท้อง กรณีที่พบบ่อยที่สุดคือท้องในท่อนำไข่ การตั้งครรภ์นอกมดลูก เป็นการตั้งครรภ์ที่ผิดปกติ ส่วนมากเด็กโตไปได้ระยะหนึ่งก็มักจะเสียชีวิต

๒. **ภาวะรกเกาะต่ำ** ปกติรกจะเกาะที่ยอดมดลูก แต่บางรายรกเกาะต่ำลงมาที่ปากมดลูก จึงขวางทำให้เด็กเคลื่อนลงมาไม่ได้ และถ้าเด็กตัวใหญ่ขึ้น รกที่เกาะอยู่แผ่นใหญ่ขึ้น พอขยายตัวอาจทำให้เกิดรอยแยกระหว่างตัวรกกับปากมดลูกได้ ทำให้คุณแม่มีเลือดออก ถ้าเลือดออกมากๆ อาจทำให้เด็กและแม่เสียชีวิตได้

๓. **แท้งบุตร** การแท้งบุตร คือการตั้งครรภ์นั้นจำเป็นต้องยุติหรือสิ้นสุดลงก่อนเวลาอันควร มักหมายถึง การตั้งครรภ์ที่ยุติก่อน ๒๐-๒๘ สัปดาห์ ซึ่งถ้ายุติในช่วงเวลานี้ส่วนมากเด็กจะไม่สามารถมีชีวิตได้เพราะว่าตัวเล็กเกินไป

๔. **ภาวะรกลอกตัวก่อนกำหนด** ตามธรรมชาติรกจะเกาะที่ยอดมดลูก เมื่อเด็กคลอดรกถึงหลุดจากมดลูกคลอดตามออกมาด้วย แต่บางรายรกที่เกาะมดลูกอยู่หลุดออกมาก่อน โดยที่เด็กยังไม่คลอด เมื่อรกหลุดทำให้เลือดที่ไปเลี้ยงเด็กที่เคยผ่านรกขาดไปทันที หากช่วยไม่ทันจะทำให้เด็กเสียชีวิตตั้งแตอยู่ในท้องได้

๕. **ตกเลือดหลังคลอด** หลังจากการคลอดลูกมดลูกจะมีการบีบตัว ทำให้มีเลือดไหลออกมา การคลอดปกติจะทำให้แม่เสียเลือดประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ซีซี. แต่มีแม่บางคนเลือดออกมากกว่านั้นจนกระทั่งช็อคหรือเสียชีวิต

คำว่าตกเลือดหลังคลอดทางการแพทย์หมายความว่า ภายหลังจากคลอดเด็กแล้วรกคลอดไปแล้ว แม่มีการเสียเลือดมากกว่าครึ่งลิตรหรือมากกว่า ๕๐๐ ซีซี.

ที่กล่าวมาทั้งหมดวิทยาศาสตร์การแพทย์ในปัจจุบันสามารถตรวจพบได้ และสามารถรักษาเพื่อให้แม่และลูกปลอดภัย เป็นเหตุที่แม่ในปัจจุบันให้ความสำคัญกับสถานพยาบาลในปัจจุบันมากกว่าอดีต^{๕๒}

^{๕๑} พระครูสุนทรชัยโสภิต (เกษม ปญฺญารโ), (๒๕๕๔ : สัมภาษณ์).

^{๕๒} วิทยา อธิฐานันท์, (๒๕๕๔ : สัมภาษณ์).

ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดเป็นประเพณีที่สำคัญประเพณีหนึ่ง เพราะถือเป็นการเริ่มต้นของชีวิต ในสมัยก่อนการแพทย์ยังไม่เจริญเหมือนปัจจุบัน ทำให้การตายของแม่และเด็กในขณะคลอดบุตรมีอัตราสูง คนสมัยก่อนจึงเชื่อกันว่าต้องประกอบพิธีกรรมเพื่อป้องกันอันตรายแก่แม่และเด็ก และช่วยคุ้มครองรักษาเด็กที่เกิดมาให้ปลอดภัยได้ง่ายปลอดภัย ฉะนั้นจึงมีข้อห้ามและข้อปฏิบัติสำหรับหญิงมีครรภ์หลายประการ มีความเชื่อต่างๆ มากมาย ประเพณีการเกิดเริ่มตั้งแต่ว่าความเชื่อที่ว่า มารดาที่จะตั้งครรภ์จะมีสิ่งบอกเหตุให้รู้ ส่วนใหญ่จะปรากฏในรูปของดาวตก ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “ผีพุ่งไต้” ผู้อาวุโสจึงมักจะกำชับมิให้ใครชี้หรือร้องทักเมื่อเห็นดาวตก เพราะเชื่อว่าหากดาวตกกลงตรงหรือใกล้บ้านใด บ้านนั้นจะมีคนเริ่มตั้งครรภ์ ถ้าร้องทักวิญญาณจะไปเข้าท้องสุนัขหรือสัตว์เดรัจฉาน และเชื่อกันว่าถ้ามีดาวตกพร้อมกันเกิน ๑ ดวง แสดงว่ามีผู้มาปฏิสนธิพร้อมกันเท่าจำนวนนั้นอาจเป็นฝาแฝดได้

ในขณะที่มารดาตั้งครรภ์จะมีข้อห้ามหลายประการ เช่น ห้ามนั่งคาบ้นไคเรื้อน ห้ามดอกระบาย เพราะระบายทำให้ไม้ติดกันแน่น เชื่อว่าทำให้คลอดยาก ห้ามอาบน้ำหลังสิ้น แสงตะวัน เพราะจะทำให้แผ่นดิน ฟ้าคนเดินผ่านหลังเวลานั้น เพราะเชื่อว่าลูกในครรภ์จะมีลักษณะเหมือนคนที่เดินผ่านหลัง ห้ามกินของที่มีรสเผ็ดเพราะจะทำให้ลูกหัวล้าน ห้ามฆ่าหรือทรมานสัตว์ เพราะกลัวสัตว์จะใช้ชาติ โดยเฉพาะลิงกับแมวเชื่อว่าจะให้ผลทันตาเห็น ห้ามด้อยใจเพราะจะทำให้แท้งลูกได้ ห้ามไปงานศพเพราะกลัวผีจะแอบมาบ้าน เป็นต้น ซึ่งข้อห้ามเหล่านี้จะเห็นว่าเป็นไปเพื่อความปลอดภัยของมารดา และทารกในครรภ์ รวมไปถึงเรื่องของจิตใจและอารมณ์อีกด้วย เพราะมีผลต่อมารดาและทารกในครรภ์มาก

นอกจากข้อห้ามแล้วยังมีข้อพึงปฏิบัติสำหรับมารดาที่กำลังตั้งครรภ์ ได้แก่ ควรนอนพักผ่อนตอนเที่ยง ควรถือศีลห้า ควรดูแลสุขภาพและสิ่งที่สวยงาม ควรกินกล้วยน้ำว้าและน้ำผึ้งรวงมาก ๆ ควรกินยารักษาครรภ์เป็นประจำ เช่น ดอกพิศุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี และดอกบัวหลวง มาต้มกิน ถ้าเกิดจันทรุปราคาให้เอาลูกหินใส่พกหรือเอาเข็ม หรือหนามกลัดผ้าถุงเอาไว้ จะทำให้ไม่ต้องอาถรรพ์จากปรากฏการณ์ธรรมชาตินี้ เป็นต้น ซึ่งข้อแนะนำเหล่านี้บางเรื่องก็เป็นไปเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของมารดาและบุตร บางเรื่องก็เป็นความเชื่อที่หาเหตุผลได้ยาก ดังเช่นการปฏิบัติที่เกิดสุริยุคราสและจันทรคราส เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในเรื่องของการฝากครรภ์ ซึ่งสมัยก่อนฝากกับหมอด้าย โดยการเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ข้าวเหนียว เทียนไข พลุ มะพร้าวห้าว ถวายเป็นเครื่องสักการะครู และชาวนครศรีธรรมราชยังเชื่อว่าห้ามหญิงมีครรภ์ สามิ และญาติมิตร เตรียมสิ่งของเครื่องใช้ใดๆ ที่จะใช้เพื่อการคลอดไว้ก่อนที่หญิงนั้นจะคลอดเป็นอันตราย เชื่อกันว่าหากมีการเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ไว้ก่อน จะส่งผลเสียหายต่อหญิงมีครรภ์ ด้วยเหตุนี้สามิจึงต้องมีภาระมากเป็น

พิเศษหลังจากภรรยาคลอด เพราะต้องจัดหาสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ทั้งของแม่และลูกในทันทีที่คลอด และเมื่อเด็กเกิดออกมาแล้วก็ยังทำพิธีนำเด็กลงเปล หากเด็กเกิดเจ็บป่วยหรือขวัญไม่ดีไม่ว่าด้วยประการใดๆ เช่น ร้องไห้อยู่เสมอ นอนไม่หลับ และตกใจง่าย เป็นต้น แสดงว่าขวัญเด็กผิดปกติไป จนเกิดอาการเช่นนั้น หากเด็กเกิดอาการเช่นนี้ไม่ว่าในระยะใด ตั้งแต่ทำพิธีลงเป็นพิเศษแล้ว ๔ วัน จนถึงเด็กอายุ ๕ ปี ต้องทำพิธีทำแม่ชื้อ และทำขวัญเด็ก เป็นต้น^{๔๗}

จากการศึกษากรอบแนวคิดเรื่องการเกิดและประเพณีเกี่ยวกับการเกิด สรุปจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนามีประเพณีเกี่ยวกับการเกิดดังต่อไปนี้

๑. พระพุทธศาสนาเห็นว่า ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสังคม หรือเป็นความเชื่อของสังคมไม่ได้ห้าม และควรปฏิบัติตามเพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลมีคุณค่าทางจิตใจ

๒. พระพุทธศาสนาเห็นว่า ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด หากเป็นสิ่งที่ขัดแย้งต่อหลักการทางพระพุทธศาสนาต้องมีการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม เช่น การทำบุญวันเกิดเดิมนิยมตั้งพรหมณ์ประกอบพิธีกรรมในเรือน ต่อเมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นแล้วได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นการนิมนต์พระมาฉันภัตตาหารและถวายทานแทน ทั้งนี้เพราะการประกอบพิธีกรรมหรือประเพณีในทางพระพุทธศาสนานั้นมีเป้าหมายหลักที่สำคัญคือ

(๑) เพื่อให้สอดคล้องกับหลักคำสอน คือประเพณีนั้นมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือการสร้างกระบวนการในการเรียนรู้ตามหลัก ศีล(ระเบียบวินัย) หลักสมาธิ(การฝึกจิต) และหลักปัญญา(การจัดระบบความคิดให้เป็นพื้นฐานการเรียนรู้) กล่าวคือ การประกอบพิธีกรรมในแต่ละครั้งผู้เข้าร่วมสามารถนำเอาหลักการหรือคติของการประกอบพิธีกรรมไปใช้ได้ เช่น การเข้าพรรษาผู้เข้าร่วมเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้วย่อมต้องเน้นหนักในเรื่องของการฝึกฝนตนเองให้มากในช่วงของการกำหนดการเข้าอยู่พรรษานั้น

(๒) บางประเพณีมุ่งเพื่อคัดกรองคนเข้ามาเป็นสมาชิกในทางศาสนา เช่น ประเพณีการบรรพชาอุปสมบทที่มีการสอบถามคุณสมบัติของผู้บวชให้ครบถ้วน การประกอบพิธีดังกล่าวมุ่งถึงเป้าหมายคือการคัดกรองคนเป็นหลัก

(๓) มีเป้าหมายเพื่อการประกาศคุณความดีของผู้ที่มีศรัทธาให้เป็นที่รับรู้กันในหมู่ของคนในสังคม เช่น ประเพณีการทอดกฐิน ประเพณีการถวายอาราม ประเพณีการถวายสังฆทาน เป็นต้น ประเพณีเหล่านี้มีเป้าหมายที่จะประกาศคุณความดีของผู้เป็นเจ้าศรัทธาให้สังคมได้ทราบและเป็นการประกาศให้สังคมทั้งหมดทราบถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นๆ ได้

^{๔๗} คุณชายปรีดา แก้วแสน, (๒๕๕๔ : สัมภาษณ์).

(๔) มีเป้าหมายเพื่อการฝึกฝนจิตใจ เช่น ประเพณีการจัดการศพหรือสรีระของผู้วายชนม์ สำหรับพระยอมได้อุปกรณ์ในการปลงธรรมสังเวช สำหรับคฤหัสถ์ยอมได้โอกาสในการพิจารณาถึงความไม่เที่ยงแท้ของสังขาร อันจะนำไปสู่การปล่อยวางไม่ยึดมั่นในสิ่งสมมติที่เกิดขึ้นและดับลงไปนั้นได้ หากไม่มีประเพณีใดๆเกิดขึ้น การรื้อคิดหรือการสร้างปัญญาก็จะไม่เกิดขึ้น ประเพณีมีส่วนทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนได้รับความรู้และนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองและสังคม^{๕๔}

๓. พระพุทธศาสนาเห็นว่าประเพณีเกี่ยวกับการเกิดนั้น พระพุทธศาสนาเห็นว่าควรทำไม่ให้เกิดความเดือดร้อน ให้เหมาะสมตามฐานะ และให้เป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ควรไม่ควรให้เกินฐานะของตน

สรุปว่า ในภาพรวมแล้ว การมีประเพณีสำคัญๆ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิดนั้น จะต้องมุ่งถึงประโยชน์ดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้น และต้องเป็นการส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ เพื่อเข้าถึงแก่นแท้ของสังคัม ไม่ให้ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ มาเป็นเครื่องขวางกั้นการเข้าถึงธรรม ที่ถูกต้องและความดีงาม

^{๕๔} อธิเทพ ผาธา, เทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ๗๕.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยไว้ ๓ ประเด็น คือ

- (๑) เพื่อศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
- (๒) เพื่อศึกษาประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในสังคมไทย
- (๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบประเพณีเกี่ยวกับการเกิดในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับสังคมไทย

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า การเกิดเป็นเรื่องที่นำมาซึ่งความยินดีของผู้ที่เกิดมาก่อน ได้รับรู้และได้เห็นผู้ที่ได้เกิดมาใหม่ภายหลัง โดยพระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงกำเนิดของมนุษย์ไว้โดยละเอียด ซึ่งกล่าวเฉพาะในพระสูตร ได้อธิบายว่าการเกิดเป็นมนุษย์นั้นมียोगค์ประกอบอยู่ ๓ ประการ คือ

- (๑) มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน
- (๒) มารดามีระดู
- (๓) มีสัตว์มาเกิด(คันธัพพะ)

โดยมีพัฒนาการภายในครรภ์มารดาเริ่มจากเป็นกัลป์ละ อัมพุทะ เพลิ ฆนะ และปัญญาสาขา ในที่สุดคลอดออกมาเมื่อมีอายุครบ ๙-๑๐ เดือน ในช่วงการตั้งครรภ์และการเกิดนั้น ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้อธิบายว่ามีประเพณีที่เกี่ยวข้องอยู่หลายประเพณี เช่น การทำนายฝัน การแพ้ท้อง การให้เครื่องบริหารครรภ์ การทำนายลักษณะและการขนานพระนามรวมถึงการทำบุญเนื่องในวันแรกเกิด

สำหรับสังคมไทยนั้น มีแนวคิดเรื่องการเกิดอันสืบเนื่องมาจากความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ มีความเห็นว่าการเกิดของมนุษย์มียोगค์ประกอบที่สำคัญก็คือ

- (๑) มารดาบิดาอยู่ร่วมกัน
- (๒) มารดาบิดาอยู่ในสถานะที่พร้อมมีบุตร ไม่มีโรคประจำตัวหรือสาเหตุที่จะทำ

ให้นำเชื้ออ่อนแอ

- (๓) มีการผสมระหว่างไข่ของมารดากับอสุจิของบิดา

เมื่อเกิดการผสมแล้วไข่เลื่อนมาฝังตัวที่ผนังมดลูกและเจริญเติบโต มีพัฒนาการอยู่ในครรภ์ประมาณ ๙ เดือนจึงคลอดออกมาสู่โลกภายนอก และพบว่าเมื่อมีกระบวนการตั้งแต่การ

ตั้งครรถ์จนถึงการคลอดนั้น สังคมไทยมีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิดอยู่หลายประเพณี คือ ประเพณีการทำขวัญมารดาหรือสตรีที่ตั้งครรถ์ การเตรียมการคลอด การคลอด การอยู่ไฟ การตั้งชื่อ และการทำขวัญเด็ก เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่มีความหมายต่อการดำเนินชีวิตทั้งของเด็กและของมารดาที่ให้กำเนิดเด็กมา ทั้งนี้เพราะสังคมไทยถือว่ามารดาและเด็กมีความผูกพันกันและเป็นผู้ที่สังคมควรต้องให้ความสำคัญ อนึ่งผู้วิจัยพบว่า ประเพณีการเกิดในสังคมไทยมีพื้นฐานมาจากความเชื่อที่สำคัญอยู่ ๔ ประการ คือ (๑) ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ (๒) ความเชื่อของศาสนาพุทธ (๓) ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์และ (๔) ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งประเพณีการเกิดในสังคมไทยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือการปกป้องเด็กและสตรีที่คลอดบุตร เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อผู้วิจัยได้ทำการศึกษาอย่างถี่ถ้วนและนำมาเปรียบเทียบพบว่า

(๑) ความเชื่อและประเพณีการเกิดในสมัยพุทธกาลกับสมัยปัจจุบันนี้มีความเหมือนกันดังต่อไปนี้ ทั้งสองสมัยมุ่งจัดประเพณีขึ้นเพื่อเป็นการให้กำลังใจหรือบำรุงขวัญให้กับมารดาผู้ตั้งครรถ์และคลอดเด็กออกมา ทั้งนี้เพราะทั้งสองยุคสมัยเชื่อว่ามารดาผู้ให้กำเนิดบุตรนั้น เป็นผู้ที่ได้รับการความลำบากจากการคลอดเป็นอย่างมาก ทั้งสองยุคสมัยมีความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีเกี่ยวกับเทวดาเหมือนกัน และมุ่งทำตามประเพณีที่ได้ปฏิบัติกันต่อ ๆ มา โดยไม่มีการปฏิเสธความเชื่อที่เป็นองค์ประกอบอื่นๆ

(๒) ความเชื่อและประเพณีการเกิดในสมัยพุทธกาลกับสมัยปัจจุบันนี้ มีความแตกต่างกันคือ ทั้งสองสมัยมีความเชื่อในระเบียบการที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในสมัยพุทธกาลมีระเบียบประเพณีที่ชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อนหรือยุ่งยาก เนื่องจากประเพณีในราชสำนักกับประเพณีของชาวบ้านเป็นเรื่องเดียวกัน เพียงแต่เป็นความเกี่ยวเนื่องในเรื่องความเชื่อและความยิ่งใหญ่ ที่มีมากกว่ากันเท่านั้น ส่วนประเพณีการเกิดในสังคมไทยพบว่า มีความแตกต่างระหว่างประเพณีความเชื่อในราชสำนักกับประชาชนค่อนข้างมาก เนื่องจากสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นถูกยกย่องไว้เสมือนหนึ่งเทพเจ้า ดังนั้น ผู้วิจัยพบว่าประเพณีที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์เป็นเรื่องที่มีความซับซ้อนมากกว่าชาวบ้าน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากประเด็นนี้พบว่ามีความแตกต่างกัน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษามาทั้งหมดผู้วิจัยได้พบว่ายังมีประเด็นที่เกี่ยวข้องและน่าสนใจในประเด็นเกี่ยวกับประเพณีการเกิดทั้งสองสมัยทำให้พบประเด็นข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

(๑) ควรนำประเด็นเรื่องประเพณีการเกิดของพระพุทธศาสนาเถรวาทไปเปรียบเทียบกับประเพณีการเกิดในศาสนาคริสต์

(๒) ควรศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบประเพณีการเกิดของพระพุทธศาสนาเถรวาทไป
เปรียบเทียบกับประเพณีการเกิดของศาสนาอิสลาม

(๓) ควรนำประเด็นเรื่องประเพณีการเกิดในเชิงเศรษฐกิจ ระบุว่าประเพณีการเกิดของ
อิสลามกับพระพุทธศาสนา

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากรราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). คัมภีร์วิสุทธิมรรค. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประชวรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๗.

กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๗.

กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๓๗.

กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๘.

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. สำนัสมเด็จ เล่ม ๑๐. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, ๒๕๑๕.

_____ . สำนัสมเด็จ เล่ม ๑๕. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,
๒๕๑๕.

กรรณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย. อินเดียสมัยพุทธกาล. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๓๒.

คุณ โทจันทร์. พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

จรรยา บุญโนนแต่. ประเพณีโบราณของไทย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม,
๒๕๑๘.

เฉลียว รอดเขียว. ความจริงกับชีวิต. กรุงเทพมหานคร : จริยสุนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๐.

จิตวณ โณ ภิกขุ. ตายแล้วไปไหน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, ๒๕๓๔.

ณัฐภัทร นาวิกชีวิน, พระราชพิธีโสกันต์ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๘), หน้า ๓๗.
(กรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในวโรกาส วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ ธันวาคม ๒๕๑๘).

ทัศนีย์ หงส์ดารมภ์. กำเนิดรูปปั้นฉันทน์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณศาลา, ๒๕๑๘.

ที. ดับบลิว.ริส เดวิดส์. พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป. แปลโดย สมัย สิงหศิริ, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

ธวัช ปุณโณทก. “เขมรป่าดง (กุย, หัวเมือง” ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสานฉบับเฉลิม
พระชนมพรรษา ๖ รอบ ๒๕๔๒.

นันทเดช โชคถาวร, ว่าที่ร้อยตรี, “พระกำลังแผ่นดิน”, <<http://www.freewebtown.com/dotvdi1.htm>>, ๕ เมษายน ๒๕๔๖.

บรรจบ บรรณรุจิ, กระบวนการเพื่อความเข้าใจชีวิต ปฏิจ��สมบูรณ์บาท. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา,
๒๕๓๕.

บุญสืบ อินสาร. ธรรมบท ภาค ๑ แปลโดยพยัญชนะ ประโยค ๑-๒ (ฉบับแก้ไขปรับปรุงใหม่).
กรุงเทพฯ : รุ่งนกรการพิมพ์, ๒๕๔๒.

บุปผา ทวีสุข. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐.

ประทุม พุ่มเพ็งพันธุ์. วิถีชีวิตชาวใต้ : ประเพณีและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก, ๒๕๔๔.

ประจักษ์ ปรากฏพิทยากร และคนอื่นๆ. ภาษากับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์,
๒๕๓๑.

ประยุทธ์ หลงสมบุญ. พจนานุกรม มคธ – ไทย. กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐.

ปิ่น มุกทุกันต์. แนวการสอน ตามหลักสูตรนักธรรมชั้นตร. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลัง
วิทยา, ๒๕๑๔.

_____ . พุทธศาสตร์ ภาค ๒. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

แปลก สนธิรักษ์. ระเบียบสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว, ๒๕๑๕.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญมี แทนแก้ว. ประเพณีและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โอเดียน
สโตร์, ๒๕๔๗.

ผศ. เฉลิม พงศ์อาจารย์. ประวัติศาสตร์อินเดีย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนต, ๒๕๒๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). กรรมและนรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ
: สหธรรมิก, ๒๕๓๗.

_____ . พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.อาร์.พี.ร้ดดิ้ง
แมส โปรดักส์, ๒๕๔๖.

_____ . พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ (พิมพ์ครั้งที่ ๖). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. **พระราชพิธีสิบสองเดือน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๓.
- พระพรหมโมลี (วิลาศ ฉานวโร ป.ธ ๘). **ภูมิวิลาสินี**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๔๕.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระพุทธโฆษาจารย์. **คัมภีร์วิสุทธิมรรคภาษาบาลี ตติโย ภาค**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. **อภิธานวรรณนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗.
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). **ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓๕**. พระนคร : องค์การคุรุสภา, ๒๕๑๕.
- พระสัทธัมมโชติกะ. **ปรมัตถโชติกะ มหาอภิธรรมัตถสังคหฎีกา, ปฏิจอสุมุปบาทที่ปนีและปัจจัย ๒๔ โดยย่อ**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสัทธัมมโชติกะ, ๒๕๒๑.
- พระสิริมังคลาจารย์. **จกกวาทที่ปนี ภาษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๘.
- พระสิริมังคลาจารย์. **จกกวาทที่ปนี ภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรสศึกษาการพิมพ์, ม.ป.ป.
- พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สละคำ) และรศ.ดร.จำลอง สารพัตน์. **พจนานุกรม บาลี-ไทย ฉบับนักศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- พันตรี ป. หลงสมบุญ. **พจนานุกรม มคธ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- พุทธทาสภิกขุ. **กัตถัญญกถาที่เป็นร่วมโพธิ์ร่มไทรของโลก**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๖.
- พิน ดอกบัว. **แนวความคิดเกี่ยวกับสังสารวัฏ: การเวียนว่ายตายเกิดในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๔๓.
- มณี พะยอมยงค์. **วัฒนธรรมล้านนาไทย**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.
- มนัส สุขสาย. **การบายศรีสู่ครุขวัณ**. อุบลราชธานี : ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๒๖.

มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักคอมพิวเตอร์. พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ ชุดภาษาไทย.

BUDSIR/TT. กรุงเทพฯ : ๒๕๔๑.

รองศาสตราจารย์คณีย์ ไชยโยธา. ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกัลป์ประเพณีนิยมในท้องถิ่น.

พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๘.

รองศาสตราจารย์สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. ประเพณีท้องถิ่นภาคใต้. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โอ.

เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๘.

_____ . ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง

เฮ้าส์, ๒๕๓๖.

รศ.ดร.วัชร งามจิตรเจริญ. พุทธศาสนาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

รศ.ดร.สุนทร ณ รังสี. พุทธปรัชญาในพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

รศ.ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง. ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัย

สุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

๒๕๓๕.

รัชนิกร เศรษฐ. โครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์,

๒๕๔๒.

วคิน อินทสระ. หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เรือนธรรม,

๒๕๔๖.

วิชาการณ์ แสงมณี และประเสริฐ ลีลาพันธ์, ประเพณีและกฎหมาย, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมือง

สยาม, ๒๕๒๕.

สตีล คิลปะชัย. คู่มือประกอบการบรรยาย วิชา ศาสนาทั่วไป (Religions). กรุงเทพมหานคร :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สมเด็จพระพรหมญาณสังขโมลี. พระปฐมสมโพธิกถา, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๒๑.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. สารานุกรมพระพุทธศาสนา.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหารเถระ) แปลและเรียบเรียง. คัมภีร์วิสุทธิมรรค. พิมพ์ครั้งที่

๔. กรุงเทพฯ : ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๖.

สมชัย ใจดี และบรรยง ศรีวิริยาภรณ์. **ประเพณีและวัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๑๑.

สมศักดิ์ จันทร์โพธิศรี. **ประมวลประเพณีมงคลไทยอีสาน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมบรรณาการ.

สมาคมวัดสระเกศ. **อรรถกถาอัฐฐาสาลินี ภาค ๓**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนการพิมพ์, ๒๕๐๕.

สามเณรอุทิศ ศิริวรรณ. **ธรรมบท ภาค ๔ แปลโดยพยัญชนะ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลียงเชียง.

สำนักราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

สุพัตรา สุภาพ. **สังคมวิทยา**, พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘.

เสถียรโกเศศ (พระยาอนุมานราชชน). **การเกิด**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๑.

_____ . **วัฒนธรรมและประเพณีต่างๆของไทย**. พระนคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๑๔.

_____ . **การศึกษาศิลปะและประเพณี**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาการ.

_____ . **ประเพณีเนื่องในการเกิด**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๑๕.

_____ . **การศึกษาเรื่องประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๐๕.

_____ . **อ้างอิงใน จีราภรณ์ ภัทรภาณุภัทร. สถานภาพการศึกษาเรื่องคติความเชื่อของคนไทย. รายงานการวิจัยทุนโครงการไทยศึกษา**. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกรรม**. กรุงเทพมหานคร : หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๔๔.

โสภา ชูพิกุลชัย ชปีลมันท์, ดร.. **“วิกฤติสังคมไทยและทางออก : มุมมองทางจิตวิทยา”**. http://www.royin.go.th/upload/246/FileUpload/1386_7173.pdf, ๑๒ มีนาคม ๒๕๕๑.

อติเทพ ผาธา. **เทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

อนันต์ อมรรตชัย. **คำให้การชาวกรุงเก่า**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จดหมายเหตุ, ๒๕๔๔.

อรรถกถาัมขณินิกาย อูปริปินณาสก (ปปัญจสูทนี) (บาลี) ๓/๓๑๗/๒๓๒, พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ ชุดภาษาไทย.

อานนท์ อากาภิรม. **สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โอเดียน สโตร์, ๒๕๒๕

อุทัย หิรัญโต. สารานุกรมสังคมวิทยา – มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.

_____ . สังคมวิทยาประยุกต์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๘.

เอกสารเรื่อง การเจริญเติบโตของมนุษย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จัดพิมพ์, อ้างใน บรรจบ บรรณรุจิ, ปฏิจักษ์สมุปบาท กระบวนกรรมเพื่อความเข้าใจชีวิต.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

จันทิรา แกมขุนทด. ศึกษาประเพณีในรอบปีของชาวไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลเมืองภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๔.

ชลธิชา เรืองยุทธการณ, มนต์จันทร์ วิชาจารย์, อ่อนศรี ชี้อท, โดโรธี แจ็คสัน, “ประเพณีการอยู่กำหรืออยู่เดือนของคนไทยภาคเหนือตอนบน”, งานวิจัย, (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ สุขภาพ: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๗.

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ, “การขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๘.

นางสาวอศวิณี นรินทร์, “ประเพณีไทย”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๓๘.

นางสาวอุมาภรณ์ วงศ์วิสิฐศักดิ์, “ประเพณีและพิธีกรรมของชาวลอง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม), ๒๕๔๗.

มงคล ทองนุ่น. โลกทัศน์ที่ปรากฏในประเพณีของคนไทยมุสลิมในจังหวัดสตูล. ปริญญาโท ศศ.ม. สงขลา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๓๕.

ประดิษฐ์ ปะวันนา. “ชีวิต : การเกิดการตายในมิติแห่งพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๖.

ประภาพร ธนกิตติเกษม, “ประเพณีศาสน์สมเด็จพระเจ้า”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร), ๒๕๔๒.

พระมหาอุทัย ภูริเมธี (ชะกิจ). ศึกษาคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชา พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๒.

พระมหาประวิตร ปรีบุญโณ (นามเสนา). “มนต์ศักดิ์เกี่ยวกับภพและภูมิในพระพุทธศาสนา”.

วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระสุนทรพิทักษ์ กมลโศ (สมมติ). “ความสัมพันธ์เรื่องการตายแล้วเกิดกับการดำรงชีวิตตามแนวพุทธ

ปรัชญาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

แม่ชีดวงพร คำหอมกุล, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์จริยศาสตร์ในชั้นมปัทฐกถา” วิทยานิพนธ์พุทธ

ศาสตร์มหาบัณฑิต. (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕)

วิจิตร ขอนยาง. การศึกษาประเพณีจากวรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน. **ปริญญาโท ศศ.ม.**

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ๒๕๓๒.

วิไลลักษณ์ สายเสนห์. “การศึกษาเปรียบเทียบทฤษฎีเกี่ยวกับการตาย และการเกิดใหม่ในพุทธ

ศาสนานิกายเถรวาทกับนิกายวัชรยาน”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

อุบลศรี อรรถพันธ์, “การชำระพระราชพงสาวดารในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา

โลก” วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรอักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๔), ภาคผนวก.

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ อินเตอร์เน็ต

Arthur Anthony Macdonell (1854-1930), **A Vedic Reader for students**, (Scanned on August 31, 2000). In www.sacred-texts.com/hin/index/vedaread.htm, p. 5.

H. Saddhatissa, **Ibid.**, P. 22.

K.R. Sundararajan and Friends, **Hinduism**, (Patiala: Punjabi University. 1969), p. 48.; และ **Bhagavad Gita**. Chapter 18. ข้อ 41-48., Juan Mascaró translation, Penguin Books, 1962 in <http://urday.com/18.htm>,

Kelley L. Ross, Ph.D., **The caste system and stages of life in Hinduism**, Copyright (c) 1996, 1998, 2001. In <http://www.friesian.com/caste.htm>.

Majupurias, **God, goddesses & Religious symbols of Hinduism, Buddhism&Tantrism**, P. 3.

Ralph T.H. Griffith, Translator, **Rigveda. Book 10. Hymn xc. Purusa. 11-12**, In <http://www.sacred-texts.com/hin/index/rv10090.htm>. “๑๑. When they divided Purusa how many portions did they make? What do they call his mouth, his arms? What do they call his thighs and feet? ๑๒. The Brah man was his mouth, of both his arms was the Rajanya made. His thighs became the Vaisya, from his feet the Sudra was produced”

Ralph T.H. Griffith, Translator. **Rigveda. Book1. Hymn i. Agni and Hymn ii. Vayu.** (1896), In <http://www.sacred-texts.com/hin/index/rv01001.htm>, และ [rv01002.htm](http://www.sacred-texts.com/hin/index/rv01002.htm).

S. Radhakrishnan, **Indian Philosophy, Vol. One**, p. 111-112., ที่.คัมภีร์. วิส เดวิดส์, แต่ง, **พระพุทธศาสนาในชมพูทวีป**, สมัย สิงหสิริ, แปลและเรียบเรียง

S. Radhakrishnan, **Indian Philosophy, Vol. One**, P. 72-99., และ สุนทร ณ รังสี, **ปรัชญาอินเดีย: ประวัติและลัทธิ**

S. Radhakrishnan, **Indian Philosophy, Vol. One**, p.132., Ruth Reyna, **Introduction to Indian Philosophy**, p. 22-24, และ กรุณา-เรืองอุไร กุศลาสัย, **ภารตวิทยา**, (กรุงเทพฯ: บริษัท เกล็ดไทย จำกัด, ๒๕๓๗/๓)

<http://www.thethailaw.com/law27/lawpdf/law4/4-6.pdf>

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

<http://archive.voicetv.co.th/content/>

<http://chiangmaicity.olxthailand.com/iid-6549412>

http://www.bs.ac.th/๒๕๔๘/e_bs/G๓/Manoch/content.html

http://www.jabchai.com/main/view_joke.php?id=๑๔๕๓

<http://www.friesian.com/caste.htm> และ <http://www.friesian.com/gita.htm>.

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3>.

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3>.

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3>.,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3>.,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1294752375&grpId=03&catid=03

<http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp>

http://www.cps.chula.ac.th/research_division/basic_data/b_birth.html

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>

<http://www.love4home.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=108461&Ntype=3.>,

<http://hpe4.anamai.moph.go.th/hpe/mch/prenatal.php>.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระชัชชัย ฉวนธโร (ศิริสุขชัยวุฒิ)
- เกิด : วันจันทร์ที่ ๑๓ เดือน สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๘๖ หมู่ ๕ ตำบลป่าพุทรา อำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี
จังหวัดกำแพงเพชร
- การศึกษา : หลักสูตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ห้องเรียนวัดพระบรมธาตุอารามหลวง
ค.นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร พ.ศ.๒๕๕๒
- : นักรรรมชั้นเอก พ.ศ.๒๕๕๑
- : นักรรรมชั้นโท พ.ศ.๒๕๕๐
- : นักรรรมชั้นตรี พ.ศ.๒๕๔๙
- : ปริญญาตรี ศิลปะศาสตร์บัณฑิต โปรแกรมวิชา วิทยาการจัดการ(คอมพิวเตอร์
ธุรกิจ) สถาบันราชภัฏกำแพงเพชร พ.ศ.๒๕๔๒
- อุปสมบท : ๔ ธันวาคม ๒๕๔๘
- สังกัด : วัดพัฒนารามบุรีบ่าง ๒๐๔ หมู่ ๑ ตำบลยางสูง อำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี
จังหวัดกำแพงเพชร
- หน้าที่ : ผู้ช่วยเลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
เลขานุการเจ้าคณะตำบลป่าพุทรา อำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร
- ปีที่เข้าศึกษา : ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๙
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๔
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดพัฒนารามบุรีบ่าง ๒๐๔ หมู่ ๑ ตำบลยางสูง อำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี
จังหวัดกำแพงเพชร